

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

HIERONYMI FRACASTORII
VERONENSIS.

DE SYMPATHIA ET ANTIPATHIA RERVM

LIBER VNVS

DE CONTAGIONE ET CONTAGIOSIS

MORBIS ET CVRATIONE

LIBRI III

VENETIIS. M D XLVI.

DE SYMPATHIA ET ANTIPATHIA RERVM.

- D**E sympathia et antipathia multorum. Cap. 1. car. 1
- De primo rerum omnium consensu. Cap. 2. c. 1.
- De sympathijs elementorum ad loca propria. Cap. 3. c. 2
- De consensu partium in suo toto. Cap. 4. car. 3.
- De attractione similium. Ca. 5. c. 3
- De consensu & dissensu elementorum circa qualitates contrarias. C. 6. c. 6
- De sympathijs et antipathijs mistorum & attractione similium. C. 7. c. 7
- De acheneide quo modo firmare nauigiapossit. Cap. 8. car. 8
- De antipathia contrariorum & quomodo se mutuo pellant. Cap. 9. c. 9
- Cur & calx & pannus et alia sic ea aquam promptissime admittant. Cap. 10. c. 9.
- De analogia rerum in agendo. Ca. 11. c. 11.
- De anime sympathijs et antipathijs Cap. 12. car. 13.
- De sympathijs anime cognitricis. Cap. 13. car. 14.
- De sensuum sympathia & antipathia. Cap. 14. car. 15
- De primis effectibus, qui fiunt ex consensu et dissensu sensuum. Ca. 15. c. 17
- De consensibus & dissensibus phantasiae. Cap. 16. c. 19
- De gaudio et appetitu. C. 17. c. 20
- De tristitia & odio. Cap. 18. c. 21
- De timore. Cap. 19. car. 22
- De admiratione & ecstasi et risu. Cap. 20. car. 23.
- De ira. Cap. 21. c. 24.
- De uerecundia. Cap. 22. c. 24
- De alijs quibusdam consensibus phantasiae. Cap. 23. c. 26
- De quibusdam dubijs a Rhambano scriptis. Cap. ultimū. car. 26
- De contagione Liber. 1.
- Quid sit contagio. Cap. 1. car. 28
- De contagionū differentia. C. 2. c. 29
- De contagione qua solo contactu afficit. Cap. 3. c. 29
- De contagione qua sumite afficit. Cap. 4. c. 30
- De contag. q̄ ad distās fit. C. 5. c. 30
- Quòd causa contagionis quae ad distans fit, non sit reducenda ad occultas proprietates. Cap. 6. c. 31
- Quomodo seminaria contagionis ad distās feratur et in orbē. C. 7. c. 32
- De analogia contagionū. C. 8. c. 34
- Vtrum omnis contagio putrefactio quaedam sit. Cap. 9. c. 34
- Cur morborum alij contagiosi sunt, alij non, et cur contagiosi lenes. Cap. 10. c. 35.
- In quo contagio conueniat cū uenenis et in quo differat. Ca. 11. c. 35
- De alijs quibusdam differentijs contagionum. Cap. 12. car. 36
- De signis contagionū. Ca. 13. c. 37
- Liber Secundus.
- De febribus contagiosis. C. 1. c. 39

T A B V L A

<p>De febris quæ uariolæ & morbilli dicuntur. Cap. 2. car. 39</p> <p>De febris pestilentibus. Cap. 3. car. 40.</p> <p>De differentijs pestilentum febrü, & causis. Cap. 4. c. 42</p> <p>De febre pestilenti in Britannia. Cap. 5. car. 43.</p> <p>De febre quam lenticulas uel puncticula uocant. Cap. 6. c. 43</p> <p>De causis. Cap. 7. car. 44</p> <p>De uere pestiferis febris. Cap. 8. car. 45.</p> <p>De phthisi contagiosa. Ca. 9. c. 46</p> <p>De rabie. Cap. 10. car. 47</p> <p>De syphilide seu Gallico morbo. Cap. 11. c. 49.</p> <p>De causis. Cap. 12. c. 50</p> <p>De Elephantia. Cap. 13. car. 52</p> <p>De lepra proprie dicta. Cap. 14. car. 54</p> <p>De distinctione infectionum cutanearum. Cap. 15. c. 55</p> <p style="text-align: center;">Liber. III. de curatione.</p> <p>Quòd peculiaris curatio debeatur</p>	<p>morbis contagiosis. Cap. 1. c. 57</p> <p>De intentione quæ habetur ad principia contagionis. Cap. 2. c. 58</p> <p>De intentione quæ habetur ad materiam quæ iam infici coepit, et ad eam quæ iam corrupta est. Cap. 3. car. 59.</p> <p>De curatione februm uariolarum. Cap. 4. car. 60.</p> <p>De curatione februm pestilentum communi. Cap. 5. car. 61</p> <p>De curatione februm quæ lenticule seu puncticula dicuntur. Cap. 6. car. 63.</p> <p>De curatione uere pestilentum februm. Cap. 7. car. 66</p> <p>De curatione phthisis quatenus contagiosa est. Cap. 8. c. 68</p> <p>De curatione rabidorum. Cap. 9. car. 69.</p> <p>De curatione syphilidis seu Gallici morbi. Cap. 10. car. 70</p> <p>De curatione Elephantie. Cap. 11. car. 76.</p> <p style="text-align: right;">Finis.</p>
---	--

* ij

ALEXANDRO FARNESIO
CARDINALI AMPLISSIMO

HIERONYMVS FRACASTORIUS
VERONENSIS S.

HOMO homini natus quum sit facerrime Princeps, illud saepe dubitatum fuisse uideo, utro beneficio prodesse magis queamus, eo ne quod per otium comparatur contemplando & scribendo, an eo quod per negotia agendo, atque egregia multa nauando. nam plurimi quidem non solum propinquis & amicis, sed etiam Rebus pub. & multis saepe nationibus magnopere agendo profuere, plurimi uero scribendo. Inter quos illud interesse uidetur mihi, quod qui per negotia profunt, praesentem magis, & magis perspicuam utilitatem praestant opes patrocinia, honores, libertates, et alia eius generis multa. qui uero per otium, si non adeo praesentem utilitatem at certe communem magis, & magis perpetuam ac iniurias temporis et fortunae superaturam afferunt. quo pacto disciplinae, leges, historiae, artes inuenta, auctae, ac per manus traditae in aetates omnes, in nationes omnes peruenire potuere. utroque autem modo prodesse posse, paucissimis quidem, quos Deus praecipue amauit, semper concessum fuit. quod otium & negotia inter se non parum aduersari solent. qua de causa Reges et Principes uiri, quod actionibus detenti, distractique minus otio inseruire possunt, per alterum magis (hoc est per actiones prodesse ipsi quidem consueuere) per alterum autem minus, hoc est per ea, quae ab otio proficiscuntur beneficia: uerum enim uero quicumque uere Reges & Principes sunt, curant profecto & prouident, ut quod ipsi perse non possunt, per alios nihilominus praestent, ne quum altero in genere excellant, in altero humano generi deesse uideantur, cuius beneficio nati, constitutique a Deo sunt. qua in re non minus laudandi

laudandi commendandiꝫ sunt quàm in eo, quod per se ipsi
possunt & conferunt. & si enim magna est ea uirtus, quæ per
se facit, non minor tamen & illa est, quæ alium mouet, & per
ipsum usui est. quando neq; Deus optimus atq; omnipotens
per se semper & statim prodesse uult, sed aliorum opera &
ministerio ad eam rem uti consueuerit. ex quo quidem fit ut
Reges non paruam ingeniorum rationem et curâ habeant,
ea alant, & foueant, & quodammodo ut pariant, causæ sint.
quare & illud recte homines instituisse uidentur mihi, ut
quemadmodum, qui naturæ sunt partus Dijs optimis con-
secrantur, ita ij, qui sunt ingenij, Regibus & Principibus ui-
ris dedicarentur. flores quippe & fructus, & primitias fru-
gum atq; animalium templis & aris offerri uidemus, poema-
ta uero historias, & reliqua disciplinarum inuenta, ijs qui po-
testatibus præstant. quin ipsos quoq; ut pote modis omni-
bus de humano genere benemeritos, & Dijs optimis bene-
factoribus similes dicere solemus, & Deorum nomine salu-
tare, & in Deorum cætum et numerum uita functos referre.
uerum qui tales spectentur, paucissimi quidem omnibus se-
culis semper fuere. quando multos ipsa illa potestas, qua in-
signes sunt, non in aliena commoda, sed in propria trahere
consueuit. quapropter & maior est eorum paucorum glo-
ria, quos uera uirtus eo efferre potuit, ut Deos optimos imi-
tarentur. quos inter (ut ad te ueniam præstantissime iuue-
nis) tu quidem raro, nescio quo uirtutum igne splêdere, atq;
ea præcipue teneri pietate uideris, quæ & per se, & per alios
prodesse studet, et uult. nam ut privata taceã beneficia, quæ
innumera in dies confers, tot quidem publica ac tanta obis
non pro patria solum Roma, non pro Italia solum, sed pro
tota Europa, pro uniuerso Christiano nomine, ut non solũ
te admiremur omnes, ac suspiciamus, sed in tanto christia-
narum rerum discrimine a Deo maximo electum existime-
mus. cũ quo sanctissimus Auus tuus Paulus. iij. Pont. Max.
curas omnes, actionesq; partiretur, iam tum te ab adolescen-
tia eum auspiciatus futurum, in quo onus tãdem recumberet

tantæ molis. qua in re & illud quoq; magnopere admirandum est, quod moles ea quum tam grauis, tam uaria sit, tu tamen litterarum haud immemor non minori cura atque opera studes, ut & hac quoque in parte nec tibi, nec alijs desis. nam quum magna quadam atq; excellenti natura æque & ad actiones, & ad studia litterarum sis natus, facis profectio, ut & de te multa aliquando speranda sint, & ut interea quod tu per ætatem ac maxima necessariaq; negotia præstare non potes, alij certe præstent. quos tu ita beneuolentia, ita omni studio amplexaris, ita liberalitate patrocinio ac fauore omni foues, atq; excitas, ut non minus tibi debeant litterarum studia, q̄ christiana libertas. Cui quidem rei & ipse testimonio esse possum, quem tu quum nec unquam uidisses, nihil a te poscentem beneficijs tamen non paucis ea una de causa sis persecutus, ac persequaris in dies. cui ego beneficentiæ & uirtuti ita me addictum, ita deuinctum senti, ut iam diu nihil animo æque fixum habuerim, quam tibi tuæq; isti, quæ teneris pietati, aliquid parerem, quod tuum tuiq; causa confectum dici posset. hoc. n. unum dabatur mihi, quo quam gratus esset animus erga te meus, possem ostendere. quam rem tamen si serius q̄ uoluisssem negotijs uarijs impeditus, nunc demum tamen confeci. non quidem ea in re quam magis desiderassem, quãq; existimassem tibi gratiorem futuram, sed ea tamẽ quam, quod utilitatem non paruam (ut spero) allatura sit, haud ingratam tibi futuram existimẽ. Igitur (quod tuum dicas) pro eo ocio quod mihi concessum fuit, de contagione & contagiosis morbis omnibus, & eorũ curatione scribere mihi uisum est. magna quidẽ materia & admirationis non paruæ plena, cui & comentarium adieci non minus (ut arbitror) desideratũ de consensu & dissensu rerum, quã sympathiam & antipathiam uocant. sine quo natura contagionum plane perquiri & monstrari posse, nõ uidebat. utrunq; aut negotium mihi eo libentius suscipiendum duxi, q̄ quum hoc quidem scitu dignum sit, illud ad salutẽ mortalium non parum conducere uideat, tum de utroq; q̄ paucissima quidẽ

a maioribus nostris, quæ extant, quæq; uiderimus nos, litteris mandata sunt. de sympathia quidem et antipathia rerum Galenus iam sese non nulla scripsisse refert, uerè ea scripta aut interiere, aut etate nostra, quod nos sciamus, adhuc in lucem non peruenere. de contagione uero Hippocrates quidem circa populariter uagantes morbos nonnulla tetigisse uidetur, sed tamen qui obseruaret magis, quàm naturas eorum traderet. Galenus uero post ipsum plura quidem monstrauit, sed & ipse tamen & sectator illius Paulus aegineta, & Aetius Amidenus, & alij ueteres non pauca, ut mihi uidetur, reliquere, quæ possent magnopere desiderari. Recentiores autem nihilo plus de contagione uidentur dixisse, quàm quod ab occulta quadam proprietate proueniat, quæ autem in uniuersum natura contagionum sit, & quo principio afficiant, & quo pacto gignantur, et cur alia fomitum relinquunt, alia ad distans sese etiam propagent, & morborum cur alij contagiosi sint, leniores, mitioresque existentes, alij minime contagiosi acerbiores, ardentioresque multo quum sint, et quo a uenenis contagio differat, et eiusmodi alia multa nulli dicere tentauere, satis quidem fecisse rati si horum omnium causas in occultas illas (ita ipsi uocant) proprietates reduxissent, quibus acquiescendum non modo sibi sunt arbitrati, sed & alijs præcepere, atque his contenti in quam plurimis philosophati sunt, quod certe philosopho homine semper indignum existimaui. causarum. n. quum quaedam uniuersalissimæ sint & remotissimæ a rebus, quaedam uero propinquiores & particulares magis, a demum quaedam propinquissimæ et propriae, proprias quidem et propinquissimas in reconditis et difficilibus attigisse, aut Dei certe est, aut diuini. uniuersalissimis uero stare, ignaui & rustici ingenij est, medias uero inquirere, & ad proprias niti (quantum homini datur) philosophi certe est. Admiraberis autem fortasse duas me hasce materias sumpsisse scribendas, quarum alteram maiores nostri penè intactam reliquerunt, alteram omnes fateantur ab homine sciri non posse. Verum enim uero, quod tum sympathia rerum, tum & natura

contagionum in difficili atq; arduo positæ sint, et nos quidem concedimus, quin & ineptum quoque aut arrogantem magis eum fore dicimus, qui propinquissimas & proprias earum causas præsumat inquirere. uerum tamen idem ille si medias peruestiget, multa illum inuenturum non diffido, quæ tum delectare, tum & magnopere prodesse possint. quod institutum & mihi ipse in hac nostra peruestigatione proposui. præteritam uero fuisse a maioribus nostris contagionum materiam, neminem mirari uelim, quando id accidat disciplinis omnibus, ut nō omnia ab ijs qui eas condunt, absolui possint. quoniam uniuersalia magis & rerum principia prosequantur. ita in ea quæ de natura est philosophia innumera quidem partim intacta, partim nō plane discussa relicta sunt. nam neq; quomodo intellectio in nobis fiat hætenus traditum fuisse uideo, neq; earum qualitatum quas spirituales uocant, naturam satis demonstratam, & alia multa. quod et in re medica consimiliter quoq; contingit. in qua plurima adhuc super sunt, quæ posteris & nepotibus inquirenda patres nostri reliquerint, nos porro nepotibus nostris relinquemus. multa præterea intereunt eorum, quæ scripta iam fuere, multa uisunt quidem, sed non apud omnes, ita se habet mortalium rerum condicio & uicissitudo. Necessaria autem nec ne sit contagionum inquisitio, quam nos in præsentem aggredimur, si Dijs annuerint, unusquisq; uidere poterit, qui ea legerit, quæ scribemus. Tu uero qualiacunq; hæc fuerint, quæ pro uetere instituto sacramus principi uiro, tibi autem quod tua iam sint, & tui gratia enata, libenti animo accipies, tum & autoritate, quæ tibi est tanta, proteges, ut nemo calumnijs insectari audeat, quæ tibi accepta fuerint et sub tuo auspicio emissa.

HIERONYMI FRACASTORII VERONENSIS

DE SYMPATHIA ET ANTIPATHIA.

LIBER I.

CAPVT PRIMVM

D RIMVM autem de latenti rerum consensu & dis-
sensu, quam Sympathiam & Antipathiam dicunt,
agamus, quo nihil admirabilius est in tota natura, nihil
scitu desideratum magis. Gallinaceus pullus uix natus
equum Elephantemq; nihil reformidat, Miluum uel lon-
ge conspectum adeo expauescit, ut ad matrem statim
confugiat. eadem agno & lupo et alijs multis inimicicia est. Marfi &
Psili serpentes illesi tractant. Testalos & quasdam familias in Creta le-
gimus laudando afficere fascino consueuisse, intuendo uero Infantes in ta-
bem uertere. Fulmen aurum colliquat intacto loculo, tum uina absomit us-
se nec quicq; leso. Adamantem ferunt solo Hircino sanguine mollesce-
re. mala medica in sperso in eorum cumulum pane flaccescere. unisono in cy-
thara tacta moueri & aliud unisonum uidemus, quod ne prope etiam sit.
concusso uero tympano e corio lupi confecto, dicuntur ea dissolui tympana,
quae ex agnino corio sint conflata. Hercules lapia ferrum ad sese tra-
hit, Adamas & Electrum pilos et furculos. quid uero aque mirandum est
quam ignotum illud antiquis miraculum nauigatoriae pyxidis, cuius ex-
tremum perpendicularum temperati magnete ferri, in incredibili distantia
ad eas semper partes sese conuertat, quae ad Polos spectant? quidq; Leo
animalium omnium terror gallinaceo tamen gallo terretur praesertim can-
tum emittente? Taurum affirmant quamuis furentem alligatum sicu sta-
tim mansuescere. Brasicae et ruta tanta inimicicia est ut iuxta seri non
lint. Cucumis autem supposito oleo rocuruari uidetur. Aurum neq; oleum,
neq; aquam imbibit, argentum uinum statim ac rapit quodammodo ebi-
bit. Oleum aquae non admiscetur, quam nec Adiantum admittit, q̄q; riuos
& fontes amet. Calx uero & spongiae et id genus, liquida omnia ita ab-
sorbent, ut mirari liceat quā alioqui inter ipsa contrarietas non parua sit.

Fracast. A

et illud quoque mirandum est, quod oscitante alio & nos pariter, nisi aduertentibus, oscitamus. et alio edente acerba quaedam, saliuam alteri in os profilit. Catablepha animal hominem ad mille passus cōspectum interficit, in fetus signa quaedam eorum transire uidetur, quae matres audivissime appetuere. Octimestris partus non vivit, quum tamen septimestris vivere conspiciatur. Porro supra omnem credulitatem videtur esse Echeneis parvus pisciculus, emoram appellamus, qui medio in mari nauem uiatque impetu uentorum actam sistat, ut alij ferunt, aut saltem, ut alij, tardet. et infinita alia id genus, quae incredibilis admirationis sunt plena, inter quae & contagionum natura est.

De primo consensu rerum omnium. Cap. 2.

Primus autem, communis rebus omnibus, et admirandus est ipsius uniuersi consensus. in quo quae sunt corpora, ita omnia inuicem connexa ita herentia esse uolunt, ut nulla potentia sit, quae eorum extrema, quibus sese mutuo tangunt, seingere profus possit, atque ita separare ut uacuum locus intercidat. Mira propterea res est, haec de causa grauius sursum trahi, leuius deorsum, contraria quae sese pellere, atque etiam interimere solent, nolle tamen solungi, tantus est consensus ille rerum omnium in uniuerso. Cuius rei si quis forte finem requiratur, et cuius gratia fiat, non difficile certe erit assignare rationem, quam & omnes assignant, ne detur uacuum. quippe uacuum in natura esse non potest, quonia nihil natura sustinet, nihil admittit quod frustra sit, quodque uniuersi ordinem & leges impediat: quae quidem contingant, si uacuum sit ullus locus, in eo enim, nec quicquam fieri poterit, nec quicquam recipi. At uero si quis non solo fine contentus sit, sed & agens quoque requirat, et quid nam illud sit, quod diuelli resistat, & quomodo, non erit fortasse ita promptum reddere rationem tanti nexus, quando uniuersi partes neque eum finem agnoscunt, neque per naturam appetere possunt, aut contraria iungi si contraria sint, aut sursum duci si grauius, aut deorsum si leuius: neque enim dicendum (ut quidam diunt) uniuersi partes, tametsi non eum agnoscunt finem, dirigi tamen a cognoscente. quando hic non uniuersalem & primam causam quaerimus, sed particularem & propriam: quae esse non potest eorum ullum, quae immaterialia sunt. Sic enim perijisset natura, neque rursus dicendum; ut alij, qui materiam in causa ponunt, quae perse semp continua sit, sine forma quae omnino esse non possit, una

de accidat uniuersum semper esse continuum & plenum. materia enim neque actionem, neque resistantiam ullam iure possumus attribuerē. Rectius igitur fortasse illud dicitur, primum finem quem omnia per naturam habent, esse ut sint, ac conseruentur: conseruantur autem substantiæ & corpora principaliter ac maxime per mutuum nexum & contactum extremorum, sic enim euitant uacuum, quo nihil esse potest inimicum magis omni naturæ, atq; hoc est quod alij locari dicunt, locus enim fit unum corpus alteri, unde & recte aiunt locum esse locati conseruatiuum: quod p̄fecto maxime fit, quum a uacuo p̄seruet. Non cognoscunt igitur eum finem substantiæ et corpora quæ in uniuerso sunt, per naturam tamen resistunt ne separentur omnino. Non enim neceße est, quæ gratia alicuius agunt, finem etiam cognoscere: sed alia cognoscunt quidem, alia per naturam agunt. In hoc autem simplici corporum nexu & loco, nihil alteri contrarium est, nulla uersatur inclinatio sursum aut deorsum. q̄ si contraria sunt aliqua inter se corpora, si certam habent inclinationem, habent quidem non quatenus simpliciter corpora sunt, sed quatenus talia puta calida et frigida graua & leuia, quare & quatenus talia uim aliquam pati possunt, simpliciter autem non. quæcumq; igitur interciderē uacuum posset, nexus & locus est necessarius substantijs omnibus: propter quod & omnia quæ intra primum corpus sunt, locum habent secundū extrema omnia. quoniam secundū omnia extrema uacuum interciderē posset. Primum autem corpus, qm̄ p̄ supremam et extremam superficiem, uacuo nō est obnoxium, nec alterius conseruatione indiget, p̄ internam solum superficiem locatur.

De Sympathijs Elementorum ad loca propria. Cap. 3.

Igitur quum omnia corpora finem eum habeant ut conseruentur, prima quidem rerum omnium conseruatio est, simplex illa locatio & nexus, quo p̄seruantur a uacuo ut dictum est. secunda autem quæ priorem hanc p̄supponit, est certa & determinata locatio & nexus, quem consensum habent in primis elementa cum locis proprijs: neq; enim quatenus talia sunt calida frigida graua & leuia, ubiq; conuenientem locum habent, sed certas sedes exposcunt & certos quorundam corporum nexus. atq; igni quidem qui pro natura debetur locus, est totum illud quod interiacet inter cōcauum orbis lunæ, & conuexam aeris superficiem, ubi conuenientissime collocatur. quoniam cum altero extremo illi orbi iungitur, a quo quam optime per lumen conseruatur, cum altero uero

Fracast.

A ij

L I B E R

Aeri, cui per caliditatem respondet, respondere autem per utranq. qualitatem non datur, quoniam sic ignis iam Aer esset, quare per alteram se respondeat, sat naturę datum est. Aeris uero situs inter ignem & aquam q̄ aptissimus est. Cum hac enim humiditate cum illo caliditate concordat. porro aquę sedes inter aerem & terram est, cum altero enim humiditate, cum altero frigiditate consentit. Terra uero circa centrum in aquę concauo locum habet, cui frigiditate respondet. In his igitur locis omnem habent elementa conseruationem, quam habere natura possint. nam & simplicem illum nexum & locum habent, quo pręseruantur a uacuo, tum uero & proprium; ubi propria eorum natura maxime bene habet. in reliquis autem locis priorem quidem & communem natura sunt conseruationem, propriam autem non, propter quod prouidit natura illis, ut per media contraria uiam sibi aperiant ad propria loca. Habet autem dubitationem quandam, quod diximus loca propria elementorū esse nexum certorum corporum, quibus consentiant qualitibus, quoniam quærentibus elementis loca sua, indiuisibile quiddam uidetur esse, quod uocāt ubi, ad quod per se feruntur tum tota ipsa, tum eorum partes, ac centrū sui faciunt. cuius si gnū illud est, q̄ si loco aquę poneretur aer, terra nihilominus ad centrum ferretur, et si loco aeris poneretur aqua, ignis quidem moueretur ad locum, quo & nunc mouetur, quare accidere quodammodo Elementis uideatur moueri ad superficies aliorum. Dicendum duas elementa habere rationes, alteram quatenus una quędam natura est unumquodq. illorum, alteram quatenus partes sunt uniuersi & naturę totius, ac certe quatenus una quędam natura sunt, sic profecto certum ubi, certumq. locum habent unumquodq. illorum, ad quod per se feruntur. ac ignis quidem locus est linea media inter concauum orbis lunę & conuexam aeris superficiem, ad quam & ignis totus & pars eius qualibet per se mouetur, & centrum faciunt. Aeris uero locus est linea media inter ignem & aquam. Aquę uero locus linea media inter aerem & terram. porro terrę locus est centrum. at quatenus partes totius naturę sunt elementa, & ueluti membra uniuersi, loca quidem eorum sunt ea quę dicta sunt: sicut enim in animali partes inter se consensum & relationem non paruam habent, et in eo certos exposcunt situs, ita & in uniuerso quod perinde ac animal quoddam est, partes eius situs inuicem consentientes exposcunt. alioquin uniuersum ipsum debite constitutum non erit. Non accidunt autem loca hæc elementorum ut partes sunt totius naturę, lineis illis medijs ad quas mouentur, ut naturę quędam per se, immo causę & fines illarum sunt. si enim querat

Et inter ignem & terram

querat quis, cur ignis ad lineam inter lunam et aetrem mediam moueatur, respondere licet iccirco esse q, eo pacto recte collocantur elementa in uniuerso, & natura tota suos consensus habet, nec ignis ipse bene haberet nisi in ea linea facto totius centro, hinc quidem lunæ concavum, inde aeris conuexum tangeret. atq; itidem de alijs quoq; dicatur, neque alia quidem est in locis elementorū uis cōseruatricis, ut multi putāt, q̄ hęc quę dicta est.

Subiūm est qm̄ ea linea possit habere totius centrum. nisi totum ignis cœssitūm intelligamus sicut hęc in medio hinc juu-

De consensu partium in toto.

Cap.

4.

Est autem & alius in elementis consensus partium quatenus in toto sunt: Constat enim si ui rarefactæ illæ sint sese condensare, & condensatę rarefacere: quousq; ueniant ad eum situm qui toti pro natura debetur. qui quidem consensus non minus predictis est admirandus, tum q, mirum est, partiū alias descendere in eo toto, alias ascendere, alias in latus ferri, tum q, ex causa hac maximi quidem & plurimum admirandi effectus proueniunt. nam et soni primum per hunc modum audiuntur, tum & primæ animalium motiones contingunt, & proiecta in ære continuū motum habent, & quo nihil admirabilius uidit tempestas nostra, Tormenta quoq; illa, per quæ mœnia & urbes tanto impetu demolimur, per hoc principium dant eam stragem. soni quidem nisi addensetur aer, non sentiuntur. quoniam qualitates quæ sensus mouent, omnes quidem subiectum in quo per se sunt, densum amant, medium uero per quod feruntur earum species, non omnes densum uolunt, sed quædam rarum exposcunt, quædam densius. Lux igitur in subiecto raro non uidetur, in densiori uidetur, medium uero per quod species illius transit, rarum esse oportet. quædam uero tam subiectum in quo sunt, q̄ medium per quod deferuntur species densius poscunt, ut sonus. qui si aut subiectum aut medium rariius habeat, sensum non mouet. qualitas ergo illa quæ sonus dicitur, in materia densa per se est, ut in ligno & alijs, sicuti & lux, & odor & sapor, at species eius si mouere sensum debet, medium poscit continenter densum. dico autem densum nō per admisionem terræ, sed ui addensatum, quod in Aere accidit facto ic̄tu. Inde enim facta prius distractione et rarefactione tum subita fit addensatio partis post partem, more undarum, unde circulationes constantur. quod non aliud est q̄ successiua quædam aeris addensatio in orbem facta, per quam delata species a primo profecto sensum dimouere potest. Fit autem successiua illa addensatio in aere prioribus quidem partibus subito ac ui densatis, subito etiam sese rarefacientibus ac

centrum.

Caput difficile.

alias successiue densantibus. qui motus est partium in toto per consensum factus. Proiecta quoque per eandem rarefactionem & condensationem portantur per aerem, partibus quidem, quae ante sunt, uiam quodammodo aperientibus & propellentibus undationem, ijs uero, quae circa et a tergo, successiue addensatis & rarefactis una post aliam, & proiectum uehentibus non aliter ac per undam, celeriter autem & impetu multo. quoniam nihil celerius est rarefactione, quae partium in toto fit. a principio autem segnior est motus propter resistantiam totius aeris nondum positi in motu, mox factis circulationibus multis, & potente iam aere sese expandere, uelocitas longe maior augetur, donec summa fiat. ad quam quum peruentum est, lenescit sensim deinde motus, aere qui ante est plurimum rarefacto, ac iam condensatione continenter magis & magis desinente, minorata obstitentia. atque hoc pacto tandem laxatio & solutio circulationum fit: unde & uectio demum cessat. In bellicis autem tormentis tantus impetus accidit: igne multo repente genito e sumite, qui ui conclusus rarefactionem sibi propriam querit. si igitur obstitens potentius ipsum sit, quam ignis, extingui ignem accidit, aut etiam generari non posse. si contra ignis post luctantem multum potentior ipse sit, tum subita atque ea quidem ingenti rarefactione facta, aut uas rumpit, aut obiectam pilam impetu magno extrudit. quae mox per aerem eodem modo portatur quo & sagittae, & proiecta reliqua. quae omnia per consensum partium in toto fiunt. nihil autem contra naturam patiuntur partes, quum sese aut condensant, aut rarefaciunt, quamquam aliae ascendant aliae descendant. quoniam sursum aut deorsum inclinare non inest partibus, quatenus in toto sunt, aut mouetur, sed illi solum quod totius rationem habet, et perse est, atque extra moueri uult: sic enim aut sursum inclinatur aut deorsum. De motione autem animalium quomodo & ipsa per hoc principium fiat paulo post inquiremus.

De attractione & motu similium ad similia. Cap. 5.

Videtur autem & alia quaedam plurimum admiranda, quae inter affinia & similia uersatur, sympathia. Constat enim unum ad aliud moueri, donec & in unum coeant. quod & in elementis & alijs manifestum est, in aerem quidem inter bullas illas quae in aqua fiunt. Videmus enim unam ad aliam appellere, & eo uelocius, quo proximiores fiunt. Similiter autem & in igne saepius est uidere paruam flammam a maiori uelocissime trahi. in aqua autem & terra non

Ita promptum est, propter eorum corporum incommoditatē. in mistis uero multis manifestissime ceruitur ut Magnete Electra Adanante et alijs pluribus, præcipue autem in animalibus & plantis. De quibus omnibus nunc in uniuersum queremus, quomodo is motus fiat, mox de mistis nonnulla forsus dicemus. Sunt ergo qui putent simile moueri ad simile propter ipsam similitudinem, quæ sese mutuo conseruant: nam quæ causa elementa mouentur ad loca propria, eadem & separata pars ad suam consimilem mouere uidetur. mouentur autem Elementa ad loca propria, ut locentur, illic, unianturq; simili, a quo conseruantur, tunc ergo & pars ad partem non moueatur ut illi uniat. ac conseruetur: quum maior multo & intrinseca magis sit earum similitudo, quàm elementi ad locum proprium. Sed certe hoc tamen si apparentiam quandam habeat, non tamen (ut arbitror) recte dicitur, pars enim separata, neque per cognitionem neque per naturam moueri ad consimilem potest, ac non cognoscere quidem manifestum est, per naturam autem non moueri. & signa sunt, & cause ac ratio quæ conuincant. Primum enim uidemus similia hæc moueri non in omni distantia posita, sed certam requirere, atque eam quidem ualde partem in multis, oporteret autem in omni distantia moueri, si per naturam, & similitudinem agerentur: similia enim ubiq; similia sunt, & eandem naturam habent, quemadmodum Elementa ad sua se loca ferunt, ubicunq; posita sint, præterea & quanto maior est moles eius similis quod ad aliud, mouetur, tanto difficilius iluci constat, ac ne posse etiam moueri, si maior accreuerit quantitas, quod contra fieri accideret si per naturam sese ipsa mouerent, quanto enim maior est in ijs quantitas, tanto facilius fit motus, quod plus adsit eius natura & uirtutis quæ mouet. Indicant hæc non per naturam applicationem similibus fieri: sed interciderere uim, quod & ratio quoq; commostrat: querimus, n. nanquid per presentiam unius similis ut Magnetis, natura & forma alterius, ut ferri, mutetur ab eo quod per se est, an non. ac mutari quidem non uidetur, nisi corrumpatur, non corrumpitur autem, si ergo eadem remanet, quæ prius non presente magnete, idem profecto faciet quod prius, & eandem inclinationem habebit, at prius inclinabat deorsum, ergo & nunc quoq; ad idē inclinabit. quare si sursum ducatur, contra ferri naturam fiet, & uim patietur, quæ de causa non recte dicunt similia per naturam ad similia moueri, nec par est si elementa per naturam ferantur ad propria loca, ut & separata pars ad consimilem per se moueri debeat, quoniam separata pars iam facta est totum quoddam, quod per se propriam naturam habet, sursum uel deorsum incli-

LIBER

nantem, quæ donec manet semper illuc inclinatur. Alij dicunt alterari ferarum a magnetis specie, & ita alteratum per se moueri ad ipsam. Sed certe & hoc nihil est, & eadem quæstio redit. nam per speciem illam magnetis uel corrumpitur forma & natura ferri, uel remanet, si remanet & eadem est, cur non eandem habeat inclinationem?

Quid igitur deficit ne natura in hoc, ut si similia mutuo conseruantur, modum non dederit quo unum ad aliud moueri possit. Non deficit quidem natura, ac modum dedit quo simul coniungi possent. uerum non eum quo elementa mouentur ad loca propria, sed alium: qui quodammodo naturalis est, quodammodo uolentus, de quo iam sequitur ut dicamus. Quoniam igitur nulla actio fieri potest nisi per contactum (ut in naturalibus demonstratur) Similia autem hæc non sese tangunt, nec per naturam mouentur unum ad aliud, necesse est si applicari inuicem debent, demitti aliquid ab uno ad aliud, quod proxime tangat, & eius applicationis principium sit. hoc autem aut corpus erit, aut forma aliqua simplex materialis uel spiritalis. Antiqui quidem ut Empedocles et Epicurus, quos et non stris Lucretius secutus est, efluxiones corporum, quas Athomos appellabant, principium eius attractionis ponebant. quæ quidem efluxiones negandæ quidem sunt (ut mox ostendemus) modus autem quem ipsi tradebant, sat rudis & ineptus erat. quem quoniam tum Alexander Aphrodisiensis tum & Galenus satis aperte reprobant, a nobis prætermittetur. Verumtamen receptis Athomorum efluxionibus nos modum alium tradere posse uidemur, quo attractio similium fiat. meminisse autem oportet eorum, quæ supra dicta sunt de consensu & motu partium in toto. supposito igitur, quæ a rebus effluant insensibilia corpora, dicimus ab uno ad aliud similitum reciproce transmitti ea corpuscula, e quibus totum quoddam fit atque unum, uerum difforme in partibus, neque enim quæ iuxta. a. sunt & iuxta. b. eam habent rationem situs & raritatis ac densitatis, quam habent quæ in medio sunt. quæ de causa partes in toto illo non debite se habent. Sicut igitur supra diximus in Elementis partes consensum habere maximum, & in toto moueri, quam debitum non habent situm & modo constringi modo laxari, ita & hic in ea athomorum nube se habere dicimus, ut partes in eo toto nunquam debite collocentur, & pro natura consistant, donec in unum non coeant: motis ergo particulis illis & subiecta simul in quibus sunt, moueri accidit, et simul coire. atque hoc quidem modo si quis dixerit attractionem similium fieri, nullum (ut arbitror) astruet inconueniens, causam referens ad motum partium in toto. Cuius rei & illud

illud esse signum potest, q̄ confricata quædam ut Succinum, & Adamas fortius furculos trahunt, q̄ si causa hæc in omnibus assignari in uniuersum posset, non alia profecto querenda a nobis (ut mihi uidetur) foret. Sed certe causa hæc non omnibus esse communis potest (ut mox dicemus). quæ propter aliud fortasse principium inquirendum uidetur q̄ athomorū, quod commune omnibus esse queat. atq; hoc quidem si non est corpus, quod ab uno ad aliud transmittatur, necessario erit forma simplex, et aut qualitas aut substantia. at certe qualitas nulla earum esse potest, quæ materiales uocantur, non caliditas non frigiditas, non alia (ut manifestum est). quare si qualitas ulla est, erit utiq; earum aliqua quæ spirituales uocantur. quod et multi existimant. Sed habet dubitationē non paruam, quo modo spirituale illud esse principium possit illius motus. nam q̄ ipsum alteret simile ut ferrum, quod alteratum sese mox moueat ad magnetem, supra satis improbatum fuit. q̄ uero spirituale ipsum sit illud quod per se mouet, non satis rationabile uidetur. quoniam nihil per se moueri potest quod non sit aut corpus, aut saltem natura & substantia in corpore. porro nec uidetur quomodo spirituales hæc mouere possint, præsertim trahere, quoniam productio eorum non cum motu locali fit, sed per quandam magis generationem partis post partem momento factam. Si igitur spirituales uocantur species omnes qualitates quædam sunt, dicere fortasse nullo pacto possumus per ipsas eiusmodi attractiones fieri. Si uero aliquæ illarum substantiæ sint, nihil (ut opinor) prohibet ad eas rationem omnem tam miri effectus referri, qui inquiretur a nobis. Recipiendum autem est (ut multis placet) spirituales species eiusdem rationis esse cum formis illis, quarum sunt species, nec differre ab ijs nisi modo subsistendi. eatenus. n. materiales sunt, et dicuntur, quatenus crassa quædam existentia in materia sunt, & certos terminos poscunt. ingenitum autem est formis omnibus sese (quo magis possunt) propagare. quod quidem faciunt crassæ illæ formæ, quæ materiales uocantur, uerum propagare sese per eum modum, & existentiam quæ ipsæ sunt, non utiq; possunt. sed tenuem & superficiale[m] sui uel partem uel gradum producunt, quem Epipolim uocant. qui ob tenuitatem sui, & contrarium non habet, & momento gignitur ac propagatur, ceu soboles quædam. hæc igitur tenues & superficiales formæ aptæ imprimis sunt id quod sunt representare, usq; ad crassas illas a quibus productæ sunt. propter quod simulacra earum & species sunt appellate. propter tenuitatem autem, & quod momento gignuntur, spirituales dici consueuere: eiusdem tamen rationis cum ijs, quæ & crassæ & materiales dicuntur.

Fracast. B

spirituales species eiusdem esse rationis cum materialibus quibusque aguntur perducuntur

Si igitur qualitates primæ, substantiæ sunt elementorum ut multi Aristoteli attribuunt, aut etiam si substantiæ non sint, sed tamen quantum de his inducitur, tantumdem & de substantia subgeneratur, ut Auerroi Placeat, aut uniuersaliter si substantiæ species spirituales habent, & ipsæ: uiam fortasse habere possumus ad ostendendum, quo pacto similium contractio & unio a substantia fiat per spirituales species. Quippe de lato spirituali ab a. ad b. & reciproce. a. b. ad. a. quod eiusdem rationis sit cum. a. & b. & substantia, quemadmodum ipsa, totum quoddam sit ex. a. & b. & spirituali illo, in quo toto partes non plane debitum esse, & situm habent, nisi inuicem ita astringantur ut simul & a. & b. coeant, sic enim totum illud bene habet, & secundum naturam coexistit: non secus ac si aer aliquis ualde distractus ad sese redeat, & partes quæ longius aberant in unum cogat et uniat. qui motus tandem est partium in toto sese ad suum situm mouentium a forma factus, quæ natura et substantia est. est ergo partim quidem naturalis (quoniam motus omnis partium in toto a natura fit) & a forma illa quæ in eo toto natura est, partim uero & uolentus est. si ferro comparetur & extremis ipsis, quæ perse & ut grauia inclinationem deorsum habent, quod & aeri etiam rarefacto et distracto accidit, altero extremo quod sursum est descendente per motum partium in toto, quod non inconuenit parti, dum pars est, ut in toto certo modo moueatur, quo non moueretur si per se esset & ut totum. qua de causa partim uolentus est motus ille extremis partibus, quoniam naturam propriam seruant qua uel graues uel leues sunt, partim autem est naturalis, quoniam in toto mouentur & non perse. ad quæ si quis respiciat non alienum fortasse & ueluti paradoxum quoddam existimabit, quod Alexander dixit attractionem omnem a calore esse. si enim qualitates primæ, substantiæ sint elementorum, producant autem species spirituales eiusdem, rationis, quæ longe productæ ad sua similia per dictum modum possint applicationem eorum facere. calori quidem maxime & præcipue debetur ea facultas. Latet autem nos caliditas illa, quoniam spirituales species sensibilem actionem non habent in alterando, quamquam in mouendo uim non exiguam prodant. atque hæc quidem sunt quæ probabiliter de tanto problemate nobis dicenda uisa sunt, ad quæ credenda & ea nos induxerunt, quæ Galenus & alij dicunt, quum eiusmodi effectus a tota interdum rerum substantia fieri dicunt, interdum a similitudine. quæ apud me non aliter intelligi posse uidentur, nisi per dictum modum. per similitudinem enim a Galeno intelligi simplicem relationem, aut relationis fundamentum, ego nunquam existimare

potui, quum hæc per se principium motus illius esse non possint, neque enim ratio, neque fundamentum non tangens mouere ualent. sed per similitudinem ego arbitror speciem spiritualem accipiendam esse, quæ tangit, per totam autem naturam audienda est forma, quæ sui speciem propagans, & ad consimile copulans mouere possit. utrum autem mouere per dictum modum, qui sit motus partium in toto Galenus existimauerit an per alium, incertum est mihi. Sicut autem inter similia mutua uersatur attractio, ita & inter dissimilia, & contraria uersari propulsationem quandam mutuam consentaneum est credere. quod quoniam in mistis manifestum est magis, infra certius ostendetur, nunc ad reliquos elementorum consensus & dissensus pertranscamus.

De consensu & dissensu elementorum circa qualitates contrarias. Cap. 6.

Est autem & alia magnopere admiranda elementorum Sympathia & Antipathia circa eas qualitates, quæ contrariæ inter se sunt. ut caliditas frigiditas, humiditas, et siccitas. nam has quidem contrarias esse, & sese mutuo destruere atque interimere manifestum est. at uero quis non miretur, quum nihilominus uideamus certos annis contrarij gradus stare, ac quodammodo congaudere cum certis alterius. quosdam uero cum quibusdam non posse consistere. quæ si caliditas specie tota & natura contraria non sit frigiditati, sed certis gradibus solum, quod quomodo se habeat inquirendum. Quoniam igitur gradus certos & quandam intensionem habent hæc qualitates quos gradus phylosophi usque ad octo per quandam estimationem producunt doctrine gratia, manifestum quod summus ille gradus, qui ut octo dicitur, cum nullo gradu sui contrarij stare & conuenire potest, sed omnibus aduersatur. at uero ille qui, ut septem est, eam non habet contrarietatem, ut omnibus aduersetur, sed ijs solum repugnat, qui supra unum sunt. cum uno autem et stat et concordat. qui uero ut sex dicitur cum duobus consentit, reliquis contrariatur, qui supra duos sunt. quing. uero cum tribus concordat, ijs dissentit qui supra sunt, quattuor porro cum quattuor conuenit, reliquos qui supra sunt non admittit. quare contrariæ quidem sunt qualitates, sed non ita ut quilibet gradus cuiuslibet aduersetur sed certi certis tantummodo. quod natura quidem ita constituit ut mista fieri & conlari possent. Fortasse autem nec fieri potest, ut gradu uno aut

Fracast.

B ij

LIBER

pluribus unius contrarij inductis in alio, tolli amplius ab eodem & destrui
 possint, ut *st. a.* calidum in *b.* frigidum gradum unum caliditatis induxit,
 fieri non potest ut *b.* gradum illum rursus destruat, & a se repellat, ne
 cum septem suę frigiditatis consistat. quoniam nihil in se ipsum agit, neq;
 simpliciter, neq; quatenus frigidum, in se quatenus calidum per unum gra-
 dum. Si enim ageret, ageret quidem inducendo frigiditatem aliquam. aut
 ergo inducet quam habet iam, aut quam non habet, at ea quam habet, pro-
 duci quidem non potest, ut pote quę iam habetur; minus uero ea quam non
 habet, & iam amisit, quoniam per illam actu non est, nec est a quo fiat. re-
 linquitur igitur ut gradus ille unus caliditatis in *b.* cum septem frigidita-
 tis stet & conueniat, similiter & de alijs dicatur. Sed habet difficulta-
 tem quomodo primus ille gradus ab *a.* producatur in *b.* & post ipsum alijs,
 & quomoda cum actione simul & reactio fieri possit. tangentibus enim se
se. a. & *b.* Si quidem potentius est *a.* quomodo patitur? si uero impoten-
 tius quomodo agit? si eque potens quomodo aut actio aut passio fit? quid igi-
 tur quisq; hac in re dicat, nostrum institutum nõ est nunc recensere, quid
 autem rationabiliter existimemus nos, in medium breui afferremus, quę-
 dam declarationis gratia præmittentes. Primum quidem quod in actione
 contrariorum consideranda est potentia, per quam fit actio, qualis sit &
 quanta, deinde illud quod inducitur, ac demum in quod proprie agunt. ac
 potentia quidem semper mensuratur per gradus illos secundum quos est
 contrarietas. quoniam enim graduum quidam quibusdam contrarij sunt,
 quibusdam non, uniuersaliter nulla actio fit inter eos qui contrarij non
 sunt, nec ab ijs potētia resultat, sed ab ijs solum qui contrarij inter se sunt.
 illud uero quod inducitur semp̄ est remississimus gradus incipiendo ab uno
 uel forte a medio aut minori, ascendendo uersus summum. Contra uero il-
 lud in quod fit actio, semper est intensior gradus, descendendo a summo ad
 minimum. Ex his fit, ut tangentibus *se. a.* & *b.* siue equalia sint, siue al-
 terum potentius, semper alterum in alterum reciproce necessario agant;
 & si enim *b.* simpliciter impotentius sit, friges faciet tamen *a.* & necessa-
 rio gradum unum primo inducet, mox & duos & ita alios consequenter.
 quoniam id in quod proprie agit, est gradus summus, ut octo ipsius *a.* cali-
 di, ad quem *b.* contrarietatem habet per omnes sui gradus. agat igitur per
 potentiam resultantem ex omnibus gradibus, quod autem inducit est gra-
 dus ut unum frigiditatis, ad quem *a.* contrarietatem non habet, nisi p̄ gra-
 dum unum qui est ut octo. per septem. *n.* non contrariatur. Siquidem unius
 frigiditatis gradus cum septem caliditatis stat, & contrarietatem non ha-
 bet.

Det. potentia igitur per quam. a. agere potest in gradum illum ut unum frigiditatis qui inducitur, non resultat ex omnibus, sed ex uno solum, quare resistit. a. per solum gradum unum. quum ergo. b. per omnes suos gradus agat. a. autem per unum tantum resistit. ut gradui uni qui inducitur, fiet quidem ut necessario primus ille gradus inducatur, nec obstat pars non passa, quoniam & ipsa per gradum unum solum aget, per septem enim non contrariatur. at uero & secundus pariter inducetur eadem ratione, g. b. qm. g. a. calidum aget in gradum ut septem ipsius. a. cui per septem sui gradus contrariatur, a. autem in gradum ut duo qui. a. b. inducitur, non aget nisi per unum gradum, hoc est per illum qui est ut septem, quoniam duo frigiditatis gradus cum sex caliditatis stant, & cum his contrarietatem non habent. resistet igitur. a. per unum solum gradum. b. autem per septem aget, quare necessario & secundum producet gradum, & consimiliter tertium, & ita deinceps, quoniam semper maior est potentia per quam agit, quam ea per quam resistitur gradibus, qui introducuntur, quae semper non nisi per unum est aut forte per minus & minus in infinitum, Idem dicatur & de. a. respectu. b. nam quum. a. agat primo in gradum summum. b. cui contrariatur per omnes suos gradus, inducatque gradum unum caliditatis, cui. b. non resistit nisi per gradum unum qui est ut octo, per septem enim non contrariatur, necessario quidem fit ut. a. primum caliditatis gradum introducat in. b. mox & secundum & alios eadem ratione, quo pacto tandem fit, ut & actio fiat & reactio inter contraria, quod non sine fine quodam magno a natura institutum est, quo mixta conflari possint, alia quidem inanimata terra metalla lapides & id genus, alia animata planta & animalia, & ipse demum homo, de quorum mistorum Sympathijs superest iam ut dicamus.

ex hoc modo dicendum
qm. g. a. calidum
septem frigidum ut unum
no potest magis calefi
na no a summe calid
cum q vni gradu Tab
Contrarietur. Simu
lia. g. no agunt. nisi
veniat ad generatione
noy su intensioem
prim. n. producit m
dus gradus qua vni

De Sympathijs & Antipathijs mistorum, et attractione
ne similia. Cap. 7.

Habent ergo & mixta ipsa Sympathias suas, & antipathias & quidem admirandas. atque in primis eas habent, quas habere Elementa dictum est, imo insignius propter densitatem materiae. Sicut enim ignis & aer elementa non lucent, non sonant, nec calefaciunt, nec odorem aut saporem edunt, nisi addensentur, ita nec alias virtutes ita exquisite ostendunt, uti quum per mixturem sunt cōdensata. Igitur & communem uniuersū consensus loci & nexus in primis habent mixta, tum uero & cum qui est partium in toto. Constat enim si ui

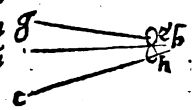
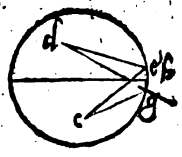
fuerint addensata sese rarefacere, si rarefacta densare. at uero & ad loca
 elementorum in ijs predominantium mouentur, ac postremo similia quoq;
 & affinia ad sese trahunt, quod in quibusdam admirationem non paruam
 præbet, ut in magnete electro adamante & plantis, & animalibus. quan-
 tæ particulares quasdam dubitationes habeant consensus isti. nam si per si-
 militudinem (ut supra diximus) fit hæc attractio, cur magnes non potius
 magnetem trahit quàm ferrum, & ferrum cur non potius ad ferrum mo-
 uetur quàm ad magnetem. quæ nam affinitas est pilorum, & surculorum
 cum Electro et Adamante? præsertim q; si cum Electro affines sunt, quo-
 modo & cum Adamante affinitatem habebunt, qui dissimilis electro est.
 at uero & illud dubium est, utrum omnia sua similia trahant, ut lapis lapi-
 dem & caro carnem & reliqua, de quibus nihil constat, deinde & quæ
 non sit illa similitudo, utrum spetie an genere, an in accidente aliquo sit.
 sunt qui dicant similia esse oportere, sed non eadem, propinqua autem. ac
 propterea simile moueri ad aliud, a quo perficitur magis, quod supra sa-
 tis est improbatum. Si enim natura graue est, donec natura illa remanet,
 semper deorsum inclinabit. uidetur igitur mihi similia esse oportere, &
 eadem spetie, quæ sese mutuo trahunt. dico autem eadem spetie, aut actu
 aut proprio subiecto. uoco proprium subiectum id a quo emittitur spiri-
 tuale: illud quod trahit, quod sepe in iudicis latet propter missionis dis-
 formitatem: per quam sepe aliud actu sunt, aliud potentia. pili igitur
 & surculi ad Electrum fortasse, & ad Adamantem trahuntur, non qua
 pili sunt, sed qua aut aer in ipsis inclusus est, aut principium aliud,
 quod primo trahitur, & rationem analogiamq; habet cum eo quod perse
 trahit, in quo & Adamas, & Electrum conueniunt per principium utri-
 que commune. qua propter & Magnes, & alia multa non trahunt for-
 tasse, per id quod actu sunt, sed per latens aliud in ipsis principium, quod
 simile ferro est aut ipsi, aut principio in eo. Simile autem omne trahere
 suum simile si analogum sit, & potentiam habeat, consentaneum est
 credere: quoniam ita in elementis apparet, & eadem est omnium ratio et
 finis. Interdum autem spirituale illud, quod trahendi principium est, ual-
 lidissimum est, interdum debile, sicuti & principium & forma a qua de-
 mittitur. propter quod alia similia ualenter sese inuicem applicant, alia
 segniter & impotenter, perse autem, debere se omnia ita habere, non so-
 lum ratio est, quæ omnibus est communis, sed & experientia apparet.
 Nos enim presentibus multis e nostris medicis experientiam multo-
 rum fecimus, perpendiculo bene & concinne aptato, quale est in nauis

gatoria pyxide. ac manifeste uidimus, magnetem trahere magnetem, ferrum ferrum, tum magnetem trahere ferrum, ferrum magnetem. porro electrum parua electri frustula rapere, argentum attrahere argentum, & quod ualde mirati fuimus magnetem uidimus argentum trahere, item Electrum non solum furculos & paleas mouere ad se, sed & argentum. uidimus quoque idem frustum magnetis per unam faciem magnetem trahere non ferrum, per aliam ferrum non magnetem; per aliam utrunque, quod indicium est in una parte plus esse magnetis, in alia plus ferri, in alia utrunque equaliter: unde fiat diuersitas illa tractionis. quare nemini dubium esse debet, similia omnia per se, se inuicem trahere, nisi per accidens, impediatur.

Argentum attrahere
Argentum.
& magnetem argenti

Nunc & de motu illo queramus quo perpendicularum illud temperati magnetis ferri ad eas partes conuertitur, quæ ad polos spectant. qui ad similitudinem quoque attractionem reducendus uidetur. quamq̃ sunt qui non trahi illo modo perpendicularum illud putent, sed cœli uertigine omnia perturbante, sese ita constituere, ut quiescat magis quo potest. talis autem est linea quæ ad polos spectat. alij existimant ferrum illud sese ad eas stellas conuertere, quæ in polis sunt, non aliter quàm herba quædam ad solem ut heliotropion Tragopogum, & Ornithogalum, quorum neutrum rationabiliter dicitur. perturbari enim a cœli uertigine omnia, falsum est, quando illa huc non pertingit, & multa quiescere hic uidentur. quod si causa illa ad perpendicularum faceret, utique & sine temperamento magnetis ad eum situm sese conuerteret. a stellis autem nulla attractio fieri potest, nisi quæ a calore per accidens fit, calefactis quibusdam, quæ mox per naturam sursum tolluntur, aut forte circumaguntur cum sole, uaporibus qui in una parte facti sunt, & successive de una in aliam fiunt, recipientibus impetum successiuum, & in orbem, sicuti principium a quo generantur in orbem fertur. unde accidit quosdam teneros flores & folia propter humiditatem circumuerti cum sole, hæc autem ad perpendicularum in navigatoria pyxide nullam habent attinentiam. Constat præterea perpendicularum illud declinare a linea, quæ ad polos spectat, in nostro quidem hemispherio, quod est a fortunatis insulis ad Catygarã, declinare dextrorsum per gradus circiter nouem, in alio autem hemispherio, ultra insulas fortunatas, declinare sinistrorsum, et modo plus, modo minus, obseruat. n. qui ad nouum orbem nauigat, quum puentum est ad meridianum quod per Astoreuocatas insulas transit, mutari perpendicularum: et quum in nostro mari dextrorsum spectat a polo, illic sinistrorsum uerti. ut si polus arcticus sit. b. perpendicularum in nostro mari

ubi. c. in alio autē mari ubi. d. declinabit quidem in nostro mari. a. b. polo per lineam. c. g. in alio p lineam. d. e. Nos igitur diligentius rem considerantes dicimus causam, q̄ perpendicularum illud ad polum uertatur, esse montes ferri & magnetis qui sub polo sunt, ut negotiatores affirmant, quorum species per incredibilem distantiam usque ad maria nostra propagata ad perpendicularum usq; ubi est magnes, consuetam attractionem facit, propter distantiam autem quum debilis sit, non moueret quidem magnetem, nisi esset in perpendicularo, quare et si non trahit usque ad principium unde efluxit, at mouet tamen, & propinquior rem facit quo potest. quod si naues forte ulle propinquiores sint illis montibus, ferrum omne earum euellit, propter quod nauigijs incolæ utuntur clauis ligneis astrictis. propter situm igitur eorum montium declinat perpendicularum in nostro mari dextrorsum, in alio sinistrorsum a polo. Polus. b. montes magnetis ubi e, h perpendicularum in nostro mari, ubi. c. in alio ubi g. in nostro igitur mari declinabit a polo per lineam. c. h. in alio per lineam. g. e. Attractio autem hæc ad Athmos & corpuscula reduci posse non uidetur, quoniam corpus nullum in tātā distantia demitti potest, quod unū continuum facere possit ab ijs montibus usq; ad nostra maria, speciem autem spirituale nihil demitti prohibet, quod & in lumine manifestum est, cuius speciem a supremo orbe & stelis huc usq; demitti constat. qua de causa attractiones similiarum ad corpora uniuersaliter reduci posse, supra non arbitrati sumus.

De Echeneide quomodo firmare nauigia possit. Cap. 8.

Maius miraculum præbet Echeneis piscis, si modo uerum est, quod fertur, aut firmare nauigia, aut tardare. Causa si qua est, non alia certe esse potest, quàm partim attractio per species prædictas facta, partim uacuum. modus autē est duplex, unus, ut piscis ille non causa sit eius retentionis, sed signum alterius quod retinet, alius, ut etiam causa sit. primum igitur nihil prohibet saxa & scopulos ubi Echeneides degunt cōsimilem speciem usq; ad nauigia mittere, qualem et montes magnetis ad ferrum in nauigijs fixum, sicut igitur si ferrum fortiter & tenacissime nauigio infixum esset, ita ut nec extrahi posset, non attraheretur quidem nauigium ad montes illos, sed firmaretur, tamen,

tamen, ita & circa scopulos Echeneidum accidit transmissa ad naues specie, quæ uel ad clauos earum uel ad aliud analogæ sit, retineri ipsas. quare inuentus illic pisciculus ille, signū dat subesse scopulos eos, qui firmare nauigium possint. Si uero non signum est Echeneis, sed causa eius detentionis, oportet existimare ipsam primo artissime affigi nauigio, ut euelli non inde possit, nisi ui multa, ab ipsa uero ad certos scopulos & ab ijs ad ipsam mutuo demitti uel speciem uel etiam corpuscula more torpedinis, quæ consuetam tentent attractionem similibus, nec ipsa igitur nauis attrahi in fundum potest propter resistantiam sui, nec ab ipsa auelli Echeneis propter fortem affixionem ob uacuum, unde fit ut firmetur tantum nauis, aut tardetur saltem. quo pacto fieri posset ut ferri frustum in aere pendere quidē sed nec sursum nec deorsum moueri posset, quod quidem contingeret si de super magnes poneretur, qui tantum trahere sursum ferrum, quantum ipsum deorsum inclinatur, equali potentia posset: sic enim in aere firmaretur ferrum. quum enim potentia quæ deorsum mouet, certa sit, certa item quæ sursum trahit, fieri potest ut modo altera potentior sit, modo utraque equalis. æquales igitur si sint, pendere in aere ferrum necesse est, nihil ergo prohibet & nauigium tantum resistere ne deorsum trahatur, quantum species ipsa in contrarium trahere nititur, quare firmari necesse est. nec plura quidem dici aut inquiri debent de tam abdita re.

De Antipathia contrariorum & quomodo se mutuopellant. Cap. 9.

Sicut autem sese similia trahunt propter conseruationem, ita dissimilia & contraria propter eundem finem sese mutuopellant, & fugant. quod in antiparitas multorum patet, in plantis autem & animalibus manifestissimum est. quæ uti affinia et familiaria attrahunt, ita extranea & incommoda a se abdicant. ob quam causam & candellæ flamma iuxta posito aliquo ualde frigido, ut ferro & similibus, in latus abscedit. est & magnetis genus quod ferrum abigit, ex quo cultelli ita præparari solent, ut alter ferrum ad sese trahat, alter pellat. quamquam nos quum hoc experimentum in medium olim inductum esset, monstrauimus non id accidere, quod ferrum abigeretur, quauis perpendiculum in latere ubi erat magnes, pelli uideretur, causam autē esse, quod magnes ille eorum esset qui magis ferrum quam magnetem trahit. applicitus ergo perpendiculo traheretur latus in quo magnes non erat commixtus, ex quo fiebat ut latus ab-

Fracast. C

terum magnete temperatū necessario abscederet, propter quod uidebatur
 pelli ab applicito magnete. Verum nihil prohibet etiam talem inueniri ma-
 gnetem, qui ferrum pellat propter latens in eo principium, quod ferro con-
 trarium sit. Eadem de causa et cucumis recuruatur supposito oleo, quoniā
 aqua multum continet, p̄sertim dum in incremento est, aqua autē et oleo
 non parua discordia est, et naturę contrarię. quum igitur p̄ contrarias spe-
 cies alterū ab altero abscedat, cremen- tum cucumeris in latus fit, unde re-
 curuari uidetur. Adianton porrò nō madescit, neq; aquā admittit p̄ siccī-
 tatem superficie, quę aqua cōtraria est, et eam solet repellere, quę admodū
 in puluere & pennis & alijs siccis contingit: in quibus nō consistit aqua,
 sed aut elabitur, aut in guttulas rotundatur. rotundatur autē quoniam duo
 bus modis aqua sitū naturalē exquirat. uno modo motu elementi descēden-
 do ad locum proprium quā potest. potest autem quum sup aliquo plano sta-
 tuitur, quod contrarium non sit, et descensum eius non impediāt, ut ferrum
 & lapides & id genus, super quibus coextenditur, et descendit aquę quan-
 tū pōt. alius modus est, quū non totū extra mouetur, sed partes ī toto, que
 rentes cōuenientissimum situm, quod tum fit, quum incidit in subiectum, quō
 propellit undiq; partes. quod faciunt multa siccorum p̄ contrariam specie.
 propter quod non motus elementi fit ad locum suum, sed partū in toto sese
 apte locantium, quantum expedit et bene est, talis autem situs est, quū par-
 tes contrarium tangunt secundum minimum quo possint, et quo magis unī-
 te sunt & propinque inuicem. quę omnia maxime prestat orbicularis
 figura, quę & in puncto tangit & breuissimę habet ad centrum lineas.
 p̄ quod aqua in sicca incidens rotundatur. Signum autē q̄ in Adianto non
 consistat aqua propter siccitatem, id est q̄ duabus existentibus Adianti
 speciebus alboet nigro, nigrum quidem madescit, q̄ humidioris superficie
 sit, album autem non, q̄ siccioris. ad has causas & letalis Cathalephe as-
 pectus est reducendus, quippe spiritalis species quę ab ipsa ad distantiam
 multam protenditur ob contrarietatem & antipathiam quam cum spiri-
 tibus hominis habet, eos diuoluit ac fugat, unde & homo perit.

Cur calx & pannus & alia multa sicca existentia aquam
 promptissime admittant. Cap. 10.

Sed qui fit, ut si quę sicca sunt, repellant ob siccitatem aquam, Calx
 tamen & pannus & linea & farina & spongię & ossa & terra-
 rum genera, ut sphragis, & bolus armenus & eiusmodi sicca exis-

Stentia omnia, aquam & liquidum omne promptissime admittant. quinimo quod unum est, videmus in spongijis & lineis aquam quasi trahatur, sursum etiam ascendere, in calcem uero adeo intime ingredi & penetrare, ut eam dissoluat. An sicca straminulenta, & (ut dicunt) porosa sunt omnia: sed alia poros habent tenues & angustos, alia habent laxos magis & bene coniunctos. quæ igitur angustos habent sicca existentia aquam non admittunt. nam neque quatenus porosa sunt, neque quatenus sicca recipiunt. quæ uero laxiores habent poros, quamquam ob siccitatem quodammodo obsistant aquæ, quatenus tamen porosa admittunt. in ijs enim tangente aqua abscedit e foraminibus aer, qui in ijs clauditur, cuius loco succedit propter uacuum aqua, propter quod & ascendit etiam, quod si bene coniuncti sint pori, penitissime penetrat aqua & ad particulas omnes quantum minimas. quapropter, quod calx & dissoluitur, & incalcescit. dissoluitur quidem, quoniam penetrante aqua ad partes omnes remollescit earum nexus, propter humiditatem unde & separari accidit. incalcescit uero facta separatione, igneis particulis quæ prius dispersæ & diuisæ fuerant & quodammodo in potentia, nunc actu factis atque unitis & potentibus agere iam. quapropter tunc Calx ipsa tum & aqua incalcescit et feruet.

Sed rursus difficultatem non minorem habet, cur fiat ut tangente aqua aere foraminibus abscedat, nunquid ipse perse abit? an propulsatur ab alio, & si propulsatur, quomodo & a quo propulsatur? Sunt qui dicant propulsari aerem, quod densetur ab aqua, atque in angustius cogatur, cuius loco ipsa mox succedat. Sed quomodo fit hoc, quum densari non possit aer nisi a frigido, imbibatur autem aqua in porosa, non solum quæ frigida est, sed & quæ calida; imo hæc magis & citius. Condensatio præterea certum terminum habet, ultra quem non procedit, at motus eius aeris, qui abscedit, terminum nullum habet, donec abcesserit totus.

Alij putant propelli aerem ab aqua ob pondus aquæ. quoniam spongiosum ipsum in quo est aer, in aqua aliquatenus immergitur, et partes aliquas aquæ habet, quæ aliquibus aeris supersunt. descendentes ergo ijs quæ supersunt, aerem inde propelli accidit. Sed & hoc non plane satisfacit. et si enim quantum supersit aquæ descendere possit, et aerem qui subsidet propulsare, quum tamen uentum est ad lineam illam, per quam non amplius supersit aqua, quid erit mox quod rursus propellere aerem possit? neque. n. dicendum est aerem primo propulsatum alium pellere, et hunc alium, et ita successiue, quonia, quum totus aer ille conclusus a primo per partem post partem tantum abcesserit, quantum est locus, quem aqua occupauit, tum non

Fracast.

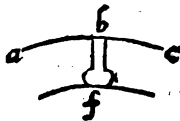
C ij

L I B E R

ultra impulsio fit partium aeris, sed cessat. oportet ergo aliud assignare quod pellat continenter aerem donec abscedat totus. Vtrum igitur aqua non densatione non pondere propellat aerem, sed per species contrarias, ut supra dictum est, contraria & dissimilia sese mutuo pellere. dissimilis autem & extraneæ naturæ est aqua & quæ aquea sunt, cum aere, quare tangens, vicinis sibi propulsat partes, quod uel facillime fit propter tenuitatem aeris, qui promptissime impulsus omnem recipit. succedente igitur aqua ac permanente semper dissimilitudine eadem, continua fit propulsatio & continua successio aquæ, ac demum fuga totius aeris in foraminibus clausi. atq; hoc quidē si quis dicat, incōueniens (ut arbitror) nullū astruet.

Audiendi tamen & illi sunt, qui non propulsationem per se ullam aeris fieri dicunt, sed attractionem magis humidi, quo attracto necesse est cedere qui in poris continetur aer, attrahere autem porosa humidum non quatenus porosa (licet uia requirantur) sed quatenus exsiccata & priuata naturali humido. Duo enim siccorum genera statuenda sunt, alia nanque per se & per naturam sicca sunt. ac talia quidem attrahere humidum non possunt, sed propellere magis habent, quoniam attractio omnis a simili fit. alia uero sunt quæ per se quidem & natura humida sunt, per accidens autem sunt exsiccata, remanet tamen in ijs forma sua & natura cum uirtutibus omnibus, quas a principio sortita est, inter quas est, & spiritalis species, quæ attrahere nata est quod simile est, simile dico non quatenus tale per accidens actus est illud, cuius est species, sed quatenus per naturam & per se tale est. quæ igitur porosa sunt, maxima pars exsiccata per accidens sunt, per se autem in humore constituta. propter quod & porosa sunt facta extracto humido, cuius appetentiam semper habent, & facultatem attrahendi, quod in siti manifestum est. tangente igitur aqua nihil mirum, si a poroso exsiccato & carente naturali humido, trahitur ad partes omnes quod contingit humidum, ac talia sunt, calx spongiæ, lixæ & terrarum genera. Adianton autem & pennæ & id genus, non solum q; angustos poros babeant, sed fortasse q; sicca per se sint, aquam non admittunt. Nontacebimus postremo & causam aliam, quæ adduci potest ad hoc problema: dicentes rationem eius rei non esse propulsationem ullam, non esse attractionem quæ a sicco fiat, sed esse motū aeris illius, qui in foraminibus clauditur, qui sese naturaliter mouet a loco, ubi præter naturam tenebatur, ut cum toto suo uniatu ac coextendatur secundum naturam. quippe Elementorum partes nunquam naturaliter locantur, nisi toti spheræ aeris ita coextendantur, ut nulla earum exerta sit, & abscedat a toto,

toto, sed omnes aequaliter in eo consistant. quae causa fit ut aer qui in foraminibus siccorum conditur, tam & si toti continuetur per unum extremum, non tamen illic secundum naturam consistat, sed uiolenter. ut si aeris totius superficies sit. a. b. c. porus uero in quo aeris pars concluditur. b. f. aqua tangens ubi. f. uiolenter quidem tenetur aer in. b. f. cuius signum est, qd si dirumpatur porus, aer quidem qui in eo erat ad superficiem totius. a. b. c. ferretur coextendeturq; illi, atque ita unietur, ut aequaliter secundum partes omnes in eo locetur, & totum unum faciat aequale undiq; . Indicat hoc non contineri secundum naturam partes aeris in poris clausi. Permanent tamen in illis nec abeunt dum porosum est in regione & sphaera aeris. Si enim inde dimoueretur, necessario aliquid aliud succedere oporteret, quod certe aer esset. cur igitur succedat hic, ille abeat, quum nulla ratio magis huius sit quam illius, praesertim qd si hic succederet, & ipse quidem pari ratione uiolenter detineretur in poris, si igitur & ille discedat, alium succedere necesse est, qui pariter si discedat, alius succedat oportet, & ita in infinitum. necesse igitur est primum aerem quem casus ab initio illic conclusit, illic etiam permanere, dum porosum in sphaera aeris continetur, at ubi fiat ut porosum non iam undiq; in sphaera aeris sit, sed aut in aqua totum ponatur, aut aqua saltem per aliquod extremum tangat, tum qui in foraminibus est aer, extra statim fertur & mouetur ad locum totius, cui succedit aqua. quae quidem uiolentiam aliquam & ipsa patitur, propter eandem causam quod & ipsa a toto suo abscedit, uerum minus uiolenter tenetur illa in eo poroso qd aer, propter convenientiam naturae: quae in utroque grauis est & quandam habet analogiam. est autem & alia ratio, cur aqua succedere debeat, & sursum trahi, quoniam id quod trahit & mouet, est aer totus qui in poris conclusus recessum quaerit, quod uero mouetur, est pars aquae minima quae in poros paruos trahitur, & parum resistit propter paruitatem, cui idem accidit quod trocleis per helices fabrefactis, quum per illas pondus uel maximum eleuamus, qd sensim & in latum eleuatio illa fiat. Signum autem quod aqua constimuliter attracta facile sequatur, illud est, quod si porus sit ualde latus qualis est fistula, non succedit aqua, nec aer qui in ea est fistula, abscedit, in paruis autem & obliquis poris abscedit. aut igitur haec est causa ingressus aquae in ea quae porosa sunt, aut & aliae concurrunt, ut propulsatio, quae per species fit, & attractio humidi, quae a poroso accidit. de quo satis iam dictum sit.

Est praterea rerum consensus & dissensus alius in agendo aut simpliciter aut pro certo fine . neque enim omnia in omnia agunt, sed certa solum in certa . quorum ratio querenda quidem est, sed in uniuersum, ergo in omni actione tria precipue requiruntur, præsertim si certi cuiusdam gratia futura sit. Sunt autem facultas agentis, aptitudo materiae, et applicatio conueniens. dico autem applicationem contactum, situm, moram, & in quibusdam organa. hæc igitur quæ consentiunt omnia, tum actio sperata fit, & obtinetur finis. & quæ eiusmodi sunt Analoga dicuntur. si uero aut omnia, aut plura, aut & unum horum deficiat, actio quidem frustratur, aut simpliciter, aut pro fine, & hæc non analogæ uocantur. Accidit autem sæpissime aliquod unum, aut plura ex his deficere: interdum enim agentis potentia minor est quàm oporteat, interdum maior. quare sæpe priusquam intentam inducat formam, subiectum aut absumit, aut liquit, aut in uaporem uertit. quæ de causa magna flamma nutriri in parua candela non potest. Colliquat enim statim paululum totum, quod sensim in fumum & inde in flammam uerti debebat. quandoque materia ipsa inepta est. neque enim ex terra aut aqua flamma: nunquam confurget, sed uapor, qui abibit. at neque ex luto neque ex lapide, nisi hæc forte in alia multa prius conuersa fuerint. quòd si flamma futura sit, ex misto fiat oportet, neque ex omni, sed ex sicco aut anctiuoso, propinquo naturæ ignis. ita nec homo nutrietur ex quolibet, uel etiam tennero. neque enim ex gramine uti equus. quoniam aliena est ea natura a natura hominis. aliena autem sunt in uniuersum, alia ob qualitates contrarias, quæ longe distant, alia ob spirituales, quæ contrariorum sunt & refugere animam faciunt. aut & quædam etiam repellunt. alia ob substantie modum, qui est aut duricies, aut mollicies, aut crassicies, aut lentor et eiusmodi: ob quæ, aut non trahitur quod oportet, aut non pellitur quod oportet, aut non miscetur quale oportet. sæpe autem conuenientia erunt, & agens, & materia, sed applicationis modus non conueniet, aut enim non plane fiet applicatio, aut non consentit propter figuram uel uias & foramina, quæ aut laxa plus equo sunt, aut angusta: interdum contactus prohibet spiritualis species: interdum nimis arcta & astricta quædam tenet aut species, aut uacuum. Interdum contactus fit, sed mora aut longior fit quàm deberet, unde exurit materia, aut breuior fit, quàm oportuisset. sæpe actioni obstat partium situs. miro enim modo mista

composita sunt. alijs uilli per longitudinem protenduntur, alijs per latitudinem, alijs in orbem, alijs aliter. qui modi pene infiniti sunt. propter quae alia per longum bene solubilia sunt, alia per latum, alia aliter. quae res in alterationibus quoque actionem non parum euariat. quaedam postremo certa instrumenta requirunt. propter has igitur causas non omnia in omnia agunt, sed certa in certa solum. Fulmen aurum & uina colligat nihil leso loculo & uase. in aurum enim & uina penetrat et tangit, & moram trahit, & propter acrimoniam caliditatis eliquat. ad locum autem & uas debita applicatio non fit, aut propter laxitatem foraminum, aut propter paruum moram. aurum non imbibit oleum & uinum, aut propter angustiam foraminum, aut propter contrarietatem qualitatum spiritualium, quae seiuncta ea tenet. argentum autem uiuum uel audidissime ebibit, & statim penetret in foramina, et attrahatur propter similitudinem et sympathiam. oleum aquae misceri non uult, uino autem miscetur melius, optime autem cum uino aqua. liquidorum enim alia bene miscibilia inuicem sunt, alia non bene. bene quidem quae aut unam et eandem substantiam habent, aut saltem diuidi mutuo ad minima possunt. aqua igitur cum aqua, & uinum cum uino optime commiscentur, quoniam unum sunt, & unum continuum conflant. uinum autem cum aqua bene et ipsum miscetur, quoniam si forte unum non est cum aqua, nec continuum facit, sed contiguum solum, & forma differat & terminis, diuidi tamen cum illa facilliter potest in particulas minimas. diuiduntur autem ad minimas partes, quoniam natura tum elementorum, tum liquidorum est, ut eorum partes meliorem situm habeant quo possibile sit. melior autem situs est ille, quo partes minus distant inter se quo possunt: & si quidem datur, continuae fiunt inter se, si uero non datur, quia formae non unum sint, propinquiores tamen et uniae magis quo possunt, partes esse uolunt et querunt. propinquissimus autem situs est, quo distant solum per interpositionem unius minimi, quod ultra diuidi non potest. Si enim distaret per interpositionem trium uel quattuor minimorum, maiorem procul dubio uolentiam sustinerent, quare mutuo sese ad minimas particulas diuidunt, sic enim melius locantur. quae uero liquidorum, neque unam substantiam habent, neque inuicem diuisibilia sunt ad partes minimas, illa bene miscibilia non sunt. talia autem sunt, quae & naturas ualde diuersas habent, et alterum illorum fortis et compactae mixtionis est, quale oleum, quod cum aqua plurimum distat natura aereum & igneum existens, & pingue et fortiter mixtum. propter diuersam igitur naturam cum aqua neque continuum fieri cum illa potest, neque plane contiguum

L I B E R

tum q̄ particula quælibet illius non bene diuiditur pinguis existens tum quod altera ad alteram attrahitur (ut est videre) propter aerem, qui pluri- mus est in oleo. quare non admiscetur illi, sed superstat. dupliciter. n. bene locantur liquida, aut quum ad minima diuiduntur, aut quum alterum sub- sidet, alterum superstat. Superstant autem quæ leuiores sunt & cum aere consentiunt magis quale oleum: ad minima uero miscentur, quæ aquea ma- gis sunt. Vinum igitur quod aqueum magis sit, sed tamen & aeris atque ignis plurimum habet, & si neque ipsum optime miscetur oleo, melius ta- men miscetur quam aqua. mira res est argentum uiuum, quod liquidorum nulli admiscetur, sed durioribus solum, & ijs non omnibus, sed auro & ar- gento & stanno, et plumbo, in quæ ita imbibitur, ut mollia ea reddat. liqui- dis autem alijs non admiscetur: quod propter pondus subsidat omnibus, & q̄ diuerse multum natura sit, & fortis mistionis, neq; igitur unum conti- nuum cum alijs facere potest, neq; ad minima cum ijs diuidi. est autem for- tis mistio, alia quidem in duricie consistens, alia quæ diu & fortiter agita- ta est, & miscibilia habet ad quam minimas partes redacta, sic enim separari inuicem non facile possunt, tum quod propter propinquitatem si- milibus similibus sese astricta tenent, quare quum dissimilia dissimilibus mi- nutissime commista sint. similia in sua consimilia ualde possunt, propter propinquitatem, tum forte & propter uacuum, quod propter eam partium uicinitatem plurimum obstat, ne separatio particularum componentium fiat. est autem mira ea mistio et compositio in argento uiuo. Constat enim e calidissimis simul & frigidissimis partibus, uerum redactis ad tam mi- nimam quantitatem, & ita ordinatis ut pene sese omnia tangant, & simi- lia iuxta similia, & iuxta dissimilia sint, quod plurimum facit ad conti- nendam mistionem. propter hæc igitur alijs liquidis non miscetur: durio- ribus uero quibusdam miscetur ut auro argento stanno et plumbo propter sympathiam natura (ut dictum est). attrahitur enim in eorum uocatos po- ros ad particulas omnes. propter quod & ea mollescit: non secus ac alia liquida, ut aqua. solent duriora porosa ut ligna & eiusmodi, mollia red- dere. ipsum quoq; duriciem quandam & consistentiam recipit, si prædicto- rum scobes cum eo miscantur: attrahit enim & ex ea commistione consi- stentiam acquirit. quod plerosq; fallit putantes per eam uiam posse argen- tum conflare, nescientes non ueram mistionem fieri, sed apparentem, p̄ iux- ta positionem quorundam constitutam, quæ facillime solui possint et separari. Simile quiddam pati & Adamantem censendum est, si modo uerum est hircino sanguine solo mollescere. penetrat enim & ipse in adamantis fo- ramina

vamina usq; ad minimas partes propter analogiam, quæ est uel in principio communi, uel foraminum ratione, propter quod & mollescit. quæ autem analogia particulatim ea sit, Deo et naturæ notum est. habere autem sympathiam ad quædam Adamantem, et commune attrahendi principium, illud monstrat, q; & paleas & surculos trahit. quare nihil prohibet & ad hircinum sanguinem consimilem quoq; habere rationem. idem et citrijs accidere, insperso in eorū cumulum pane, putandum est. attracta enim in panem humiditate eorum, atque illic ceu alieno in loco putrescente, principium reliquo datur, ut computrescat, qua de causa flaccescunt ea mala.

Vnisonum autem aliud unisonum comotat, quoniam quæ similiter tensæ sunt corda, consimiles aeris undationes & facere & recipere natæ sunt. quæ uero dissimiliter sunt tensæ, non eisdem circulationibus aptæ sunt moueri, sed una circulatio aliam impedit. ictus enim corda, motus est compositus e duobus motibus, uno quidem quo corda pellitur ante, hoc est uersus aeris circulationes, alius uero qui retro fit, corda reducunt sese ad situm proprium. si igitur mota una corda debet & alia moueri, oportet ut in secunda talis proportio sit, quod undationes et circulationes aeris, quæ impellunt & faciunt motum ante, non impediunt motum qui retro fit a corda. quam proportionem solum eæ corda habent, quæ etiam consimilem tensionem habent. quæ uero dissimilem sortitæ sunt tensionem, non sese comotant, quoniam dum secundus fit motus, id est reditus corda retro circulatio secunda illi obuiat & sese impediunt: unde nec motus fit ullus præter primam impulsationem, quæ intensibilis est. uidi ipse in ecclesia quadam ubi statua multæ cereæ circa sacellum loco alto dispositæ stabant, pulsante tintinabulo quodam, unam illarum tremere, reliquis immotis permanentibus, quod quum quibusdam qui prope aderant, indicassem, admiratio multa eos cepit. causa non alia erat, nisi quæ et in unisonis accidit. plures quoque quum pondus aliquod ferunt, eadem proportione indigent, ut quum alius pedem sistit, alius moueat: sic enim sine labore ferunt. q; si sese impediunt quietes & motus, fatigatio fit multa et ferre tandem non possunt. Idem accidit & ijs qui panem pinsunt, quum duo aut tres lignum illud longum ac graue, modo eleuant, modo deprimunt, Si enim non ea ratione id agant ut pariter omnes tollant, ac pariter deprimant, sed quum alius tollit, alius præmere incipiat, motus impeditur & labor accidit. In cordis autem tem propter celeritatem circulationum non percipitur.

Alia uero ratio ea est, qua Lupina Tympana ea dissoluunt quæ ex agni no corio sunt conflatata, in his enim non solum aeris motus ad impulsione

Præcast. D

facit, sed & spiritualis species, dictum est enim contrariorum species contraria pellere. Lupo uero & agno contrarias esse naturas constat, species igitur contrarij unius delata per aerem ad aliud, pellere maxime & dissoluere etiam potest, nō solum per se sed adiuta aere, partim quòd densior illesit factus, partim quòd per circulationes & ipse impellat in penitissimos poros ingressus. propter eandem contrarietatem dicuntur & aquilarum pennae pennas alias dissoluere.

Quae uero brassica et rutae inimicitia est, praeter inimicitiam specierum, inde fortasse putandum est accidere, quod utraq; calida est, & crassarum radicum, quare quum multum humidique libet ad sese trahat, fit tandem ut iuxta sata praehumoris inopia arefiant.

De octimestri autem partu plura fortasse oporteret dicere. nunc tantum dicatur, quod quemadmodum in genere tritici est quoddam semen, quod tribus mensibus generat, unde et trimestre uocant, alij setanium appellant, quoddam uero quod mensibus nouem, ita et in genere humani seminis quoddam est quod septem mensibus parit, quoddam quod nouem. partus igitur qui editur octauo mense, esse quidem non potest ex eo semine quod septem mensibus gignit. quare ex eo erit quod nouem mensibus solet maturum producere. igitur quum ante nonum mensem editus sit, indicat immaturum esse, & ui aliqua eiectione, talis autem ut pote immaturus & praecox moriturus enatus est. cuius signum est, quod certis regionibus ut in Aegypto octimestres partus etiam uiuere ferunt, quod bonitate regionis defectui immaturitatis satis fiat. cur autem duo tantum sint humani seminis genera, & alterum septem, alterum nouem mensibus partum edat eandem habet quaestionem cur & in genere tritici duo similiter seminis genera sint. causa in uniuersum est analogia talis agentis ad talem materiam, nam quis quaerat cur tanta flamma tantum roboris absumat in hora una? ac de sympathijs tum elementorum tum et mixtorum quatenus mixta sunt haec nunc traditum per transcursum sit.

De animae Sympathijs et antipathijs. Cap. 12.

Nunc ad animam transeamus cuius consensus et dissensus non minorem etiamnum admirationem praebent. praesertim eius quae cognitrix est, nam quae uegetat solum & in plantis praecipue spectatur, coes uidetur consensus cum ijs habere, quae simpliciter mixta sunt, tametsi propter miram compositionem quae organica

est, existiment aliqui habere plantas peculiares quasdam actiones, quatenus organice sunt, unde et Plato sensu quodam participare eas dixit, quod & confirmare etiam Galenus uidetur. Verum operationum quae organa insecutur, alia ab anima fiunt, ut simpliciter mista est, alia ab ea uti cognoscitur, quare & attractiones aliquae simplices sunt, aliae organicae. organicas dico quae fiunt per constrictionem & dilatationem uillorum, simplices autem quae per species ut supra dictum est, uidentur igitur plantae simplices quidem attractiones et expulsionem habere, quemadmodum et alia mista, organicas autem non, neque enim ad eas obeundas constrictione sui et dilatatione utitur, sed solum simpliciter trahunt familiaria, fugant autem contraria, de his tamen natura illis organa quaedam, quo melius possent haec operari, miro enim ordine ea procedit, trahunt siquidem & Elementa et mista non organica, ac demum & organica. uerum elementa simplicissimam exercent attractionem, mista uero non organica non ita simplicem possunt attractionem facere, sed poris saltem indigent, et uia qua possint & similia ad omnes partes trahere, & dissimilia undequaque propellere. at plantae maiori etiam organo indigere, per quod certa solum attraherent, & certo tempore continerent, et digererent unde tandem nutriri possent. animalia porro praeter haec organum etiam mouent, et constringunt, et laxant prout bene est. Plantis igitur & si necessarium est organum quoddam ad attractionem, non tamen proprie organica faciunt attractionem, quare nec sentiunt nec cognoscunt, nisi per transumptionem quandam, quae miro quodam quasi ingenio discernant, quae sibi conuenientia sunt, et quae contraria, ac per artificiose compositas uias trahant & pellant. atque hoc esse arbitror quod Plato uoluit significare, quare nec simpliciter dixit sensum habere plantas, sed sensum quendam. Si enim sensum proprie haberent, sic utique & constringi possent percepto malo, et laxari percepto bono, ut paulo post ostendemus. quae rat autem forte fors aliquis, quomodo in plantis et uniuersaliter in iis quae aluntur et uegetare dicuntur, attractio alimenti fiat, siquidem attractio eatenus fit quatenus aliquid simile est, at alimentum quum trahitur dissimile est, quippe quod alterari et transmutari indigeat, si postremo a similari membro debet. oportet igitur eorum meminisse quae supra dicta sunt, qui sese trahunt, per principium utrisque commune trahi, quod saepe in mistis latet. quae aliud actus sunt, aliud potentia, multa enim actu et per accidens priuata eo sunt, quod per se & per naturam habent, remanente tamen natura propria & forma cum uirtutibus et potentibus propriis, inter quas est et attractio. attrahitur igitur alimentum tamen a forma non qua actu, et per accidens talis est, aut ipsa aut alimentum, sed qua per se

Fracast.

D ij

talia sunt, ac sic quidem est similitudo principium eius attractionis, altera tamen quaedam mox fit, ut id abijciatur per quod actu dissimilia sunt. quo abiecto demum exquisita fit similitudo & unio. illud autem per quod actu & per accidens dissimile est, quandoque quidem est forma trahens priuata aliquo sibi per naturam debito, interdum est id quod trahitur ut alimentum, quod per accidens super abundat aliquo contrario et abijciendo, per se autem simile est, quare quatenus simile attrahitur, quatenus contrarium alteratur.

Desympathijs animæ cognitrices.

Cap. 13.

MAiores autem & magis admirandos consensus & dissensus ea habet anima, quæ cognitrix est. primum autem recipiamus cognitionem omnem tum sensuum, tum phantasie, & intellectus, per eas species fieri quæ spirituales uocantur. porro species hasce representare non solum res, quarum sunt species, sed & rerum modos. dico autem modos, figuram situm magnitudinem locum motum quietem & relationes multas, ut simile dissimile dextrum sinistrum & id genus. inter quos modos præcipui & maxime intrinseci sunt conuenientia & disconuenientia eius, quod offertur cum anima. omnis enim oblata res recipitur quidem ab anima uel uti amica & conueniens, uel uti ingrata & disconueniens. atque hi primi quidem sunt, & simplicissimi consensus, & dissensus rerum cum anima. a quibus duo etiam effectus primi & simplicissimi ab anima fiunt, constrictio & dilatatio. quippe recepta ingrati & disconuenientis specie, constrictio animæ & membri fit, recepta uero grati et conuenientis luxatio & dilatatio. qui motus quomodo ab anima fiant, non paruam habet dubitationem. quoniam contraria sunt dilatatio & constrictio, contraria autem per se ab uno non possunt fieri, nisi forte ad unum certum fuerint, condensantur quippe elementa, rarefacta quum fuerint, et rarefaciunt se condensata, sed hoc ad unum certum est, quo ueniant ad eum situm & terminum, qui illis pro natura debetur. aer quoque si loco ignis ponatur, descendit, si in loco aque, ascendit. sed hæc sunt non ut contraria, sed ut ad unum tendant. at constrictio, & dilatatio membrorum non ad unum est, sed modo magis, modo minus utrunq; faciunt, quin imo et ab eo etiã termino sæpe recedunt raritatis et densitatis, qui formæ misti debetur, quatenus mistum est. quod per naturam fieri posse non uidetur. si igitur anima per naturã facere contrarios illos

motus

motus non potest. quid per deos erit quod ipsos faciat? Sunt qui in his ad instinctus naturæ recurrant, dicentes habere animalis naturam instinctus quosdam, per quos mouet, prout bene est & magis expedit. sed certe hoc non aliud est, quàm eandem questionem repetere. si enim instinctus ille est principium per se eorum motuum, oportet naturam esse. natura autem omnis una est & unius factiua, aut plurium quidem ad unum. hi autem motus neque unum sunt, neque ad unum, imo non solum inter se contrarij, sed formæ mixti contrarij.

Fortasse igitur dicendum est sicuti elementum plures habitudines & plures motus habere potest, unum, scilicet ad loca propria, alium partium in toto, ita & anima, quæ forma membri est, potest plures habere habitudines & motus: unum quidem ad motum elementi prædominantis, alium partium in toto. & hunc duplicem, alterum quatenus simpliciter mixtum quoddam est, alterum quatenus est forma cognoscens. utroque enim modo partes in toto moueri possunt. nam quatenus totum illud simpliciter mixtum est, se se partes in eo & condensant et rarefaciunt, quo ueniant ad certum illum terminum, qui toti conuenit. at uero & quatenus totum illud cognoscens est, sic possunt in eo moueri partes ut bene est. si enim non cognoscencia possunt per naturam simplicem debitam existentiam sibi parere, cur & cognoscencia & sentientia bonum & malum non itidem possint? est igitur anima quodammodo una natura, quodammodo non una. una quidem quatenus membrum simpliciter mixtum est, cuius est forma: ac talis quidem unius factiua est, aut plurium ad unum. non una autem est quatenus cognoscens. sic enim quum a diuersis mouetur, diuersa etiam fit, aut saltem non eodem modo se habens. quare & ut talis plura & contraria potest efficere, quoniam non ut simplex, & una natura agit, nec inconuenit partes in toto moueri una habitudine, quæ toti contraria est secundum aliam habitudinem. nam & in alijs mixtis partes interdum rotundantur in toto, et non descendunt, interdum descendunt & non rotundantur, tum & se rarefaciunt ac condensant, nunc ascendentes contra totius naturam, nunc descendentes. quare nec inconuenit constringi & laxari membrum, quatenus cognoscens ultra eum terminum rarefactionis, qui sibi debetur, quatenus mixtum est. neque enim repugnat eundem motum eidem esse uolentem sub una ratione, conueniens autem sub alia. igitur recepta specie ingrati et disconuenientis nihil repugnat membrum constringi, sic enim partes melius esse et situm habent, quoniam tactus fit secundum minimum quæ potest, et retractione nocente. contra uero si boni & grati species recipiatur ab anima.

dilatatio fit, quoniam penitissime partes omnes id bonū recipiunt, alioquin totum non bene haberet, nisi secundum partes omnes frueretur eo bono. primi igitur & simplicissimi consensus & dissensus animæ hi sunt, et primi motus animalis constructio & laxatio. ex quibus paruis principijs mox ad magnos et admirandos sensim peruenire animal potuit. primum autem de sympathijs sensuum & antipathijs prosequamur.

De sensuum sympathia & antipathia.

Cap. 14.

Mira profecto ea concordia est, quæ inter sensus & eorum obiecta uersatur, si temperata sint. alioquin si excedant non solum non consentiant cum sensorijs, sed ea perturbent et corrumpant. Soni igitur (ut ab ijs ordiamur) si ualde magni sint, si nimis acuti, si nimis graues, si asperi, si multi confusi, si prorsus insoliti & ignoti, si uniformes ac demum si immusici sint, omnes per molestiam recipiuntur. causæ autem occultæ admodum sunt. communis uero omnium ratio est, ingratos eos offerri sonos in quibus anima incommodam cognitionem facit. quoniam. n. finis eius & perfectio, est ipsa cognitio, ad hoc autem requiruntur & bonus organi status, & uirtus potens & applicatio conueniens, ac modus receptionis idoneus, tum quidem p̄ difficultiam animæ recipit, quæ aut uirtus laborat, aut organū uim patitur, aut applicatio impeditur, aut incommode recipit. qui igitur imbecilles sunt, aut circa auditum dolent, sonos pene omnes ferre non possunt. uerum causa non accidit ex ipsis sonis. at si sonus ingens ipse sit commotat organum propter circulationes aeris, tum et uirtutē dissoluit, et applicationē tollit, unde et cōfundi animā accidit et terreri. similiter et si acutus ualde sit sonus, et stridulus applicatio nimis patitur, quasi in angusto facta. tum et membrana auditus quasi ic̄ta offenditur, unde et contrahitur repente, ac cum ea simul et neruuli quidam usq; ad radices dentium, in quem locum subito incidens nouus aer horrorem quendam circa dentes facit. grauis quoq; plus æquo si sonus inferatur, plus aeris mouet q̄ sensorium ferat, tum et applicationē ualde amplam exposcit. asper uero est, qui fertur per inæqualem superficiem. quare circulationes aeris confundit, et speciem quasi fractam ad sensum defert, unde & sensatio simul uaria fit & confusa, ad quam nec applicatio conueniens adhibetur. Vniuersalis autem iccirco molestus redditur q̄ nihil addiscit anima, Coacta nihilominus intentionem frustra adhibere. Cur autem ignoti & ualde insueti soni timorem incitant, mox dicemus, quum

de timore agendus. qua uero de causa fiat, ut qui immusici sunt, molesti au-
diantur, musici uero & certis constantes numeris, suaues gratiq; reci-
pianur, difficultatem non paruam habet. quando nec numeri, nec in uniu-
uersum quantitas ulla perse potest esse principium ullius actionis. per ac-
cidens autem & ut modi eius quod perse est, quomodo concurrant nume-
ri, non satis patet. Vtrum igitur ut quidam dicunt, quod anima maxime
musica ipsa sit (ut Timæus tradit) musick etiam sonis gaudeat, an rhæ-
thoricum magis est hoc. & Timæi generatio animæ poeticum quiddam
est, nihil aliud significare uolens, quam q; anima ex maximis rerum per-
fectionibus constat. ad numeros autem qui in sonis sunt equidem non uideo
quam cognitionem habeat. Fortasse igitur dicendum est sicut in nume-
ris quidam integri sunt, quidam fracti, ita et in sonis quidam integri, qui-
dam fracti dicuntur. Integri sunt omnes perse soni, qui uocem unam fa-
ciunt, una autem uox quæ tota simul mouet, fracti uero qui uel unam uocem
non simul totam reddunt, sed per partes, uel uocem unam & insuper par-
tem eius includant. Si igitur integer sonus ad aurem ueniat, siue unus
fuerit, siue plures, collati inuicem suauiores accedunt, quam si fracti uen-
niant. unus quidem, quia si uocem non unam facit, sed per partes ad
unam ascendit uocem, asper quodammodo est, & inæqualis atque indistin-
ctus. Si uero uocem unam totam reddat, et ut dicitur rotundam, distinctus
est atque iccirco gratus. Similiter & si plures sint, fracti autem, aut om-
nes aut aliqui molesti sunt, siue uoces non reddant unas, siue unam & in-
super partem includant, in omnibus enim inæqualitas quedam est & indi-
stinctio. at si uoces rotundæ omnes ueniant, tum et ordo quidam in illis est
et distinctio. omne aut ordinatū et distinctum delectat. quod et Aristoteles
significare uoluit circa problemmata. Numeri igitur quatenus numeri ni-
hil perse faciunt ad suauitatem, et molestiam in sonis, sed solum quatenus
per ipsos modi sonorum notantur, qui aut distincti, aut confusi & asperi
ad animam pertingunt. quamquam de his plura forte oporteret dicere,
nunc autem tantum dictum sit, quantum attinet ad propositum.

Eadem & circa uisum contingunt, & propter easdem causas. Lumen
enim si ingens sit, ab anima ferri non potest, quoniam et ipsum uirtutem et
applicationem dissipat, quod & colores quoq; faciunt, qui nimium lucis ha-
bent, ut albi & rubri si & fulgidi sint, medij uero q; temperatiores sint
grati omnes recipiuntur, & inter ipsos uiridis qui temperatissimus est.
tum qui illi sunt proximi ut puniceus & flauus. niger uero quod priua-
tio quedam sit lucis, minus delectat, paruorum quoque conspectus ingratus

L I B E R

periter est, q̄ applicatione multa indiget & indistinctus est. In saporibus quoq; qui ualde acuti sunt, ut Euphorbij Clematidis & similibus molesti omnes sunt. fortasse autem & sensum tactus feriunt. quoniam calidissimi sunt. calidique sunt falsus amarus et dulcis, sed falsus acuitatem habet haud ingratam, quoniam diluti subtilis nõ nihil habet. propter quod asper nõ est, sed equaliter sensum tangit. at amarus contra inaequaliter tangit, q̄ ex terreo adusto constat, et in crassa substantia sit. quare aspera est illius applicatio & confusa. dulcis uero suauissimus omnium recipitur, quoniam excessum in mixture nullius habet, sed omnium conuenientem miscellam ex aereo multo & aqueo, cum quibus quæ terrea & ignea sunt, minutissime sunt confracta & rotunde commista. propter quod equalissime sensum attingit & ut unum, quam ob causam e rotundis constare Pythagorici aiebant. e frigidis autem ponticus acutis oppositus est. qui e multo terreo constat non plane digesto, hoc est non exacte commisto, sed in rudi & crassa substantia constituto, propter quod & ille asper est et inamabilis. si uero in eodem terreo plus aquei humidi ad sit, acerbus fit sapor. quæ et ipse asper est & ingratus, minus tamen q̄ ponticus propter dilutionem. q̄ si minus adhuc terræ plus autẽ subtilis aquei bene commisti affuerit, acidus uocatur sapor, minus adhuc ingratus. si uero terreum subadustum fuerit, subtile autem, multo autem aqueo bene commistum, acetosus fit sapor. in uniuersum autem terra ingratum uidetur saporem facere, q̄ inequalis sit ac secca & frigida, humiditas uero gratior uidetur, quoniam equalis est et leuis. q̄ si cum caliditate coniuncta sit, omnium suauissima habetur. quoniam & calor gratissimus est animæ, propter quod aer maxime ad suauitatem saporum facit, aqua uero propter frigiditatem minus. Ignis porro & ipse, nisi acrimonia officiat, propter caliditatem ad suauitatem conducit. multum præterea refert utrum mixtio ex minutissimis constata sit, & ijs quæ unum facere apta sunt, an aliter. quas ob causas diuersæ saporum mixture fiunt. quarum aliæ gratæ, aliæ ingratae animæ sunt. ingratiissima omnium illa est, quæ non aliam habet appellationem, nisi q̄ abominabilis dicitur, ut luti stercoreum & quorundam medicamentorum. horum autem digestio nulla est, nec mixtio quæ ad unum sit, sed plurium confusio, quorum alia amara sunt, alia acris, alia insipida, alia aliter se habentia, ad quæ nec applicatio conueniens esse potest, nec distinctio, nec ordo, nec demum familiaritas ulla cum animæ. proportionaliter autem se habent, & odores quorum ingratiissimus est, qui foetidus appellatur, quiq; abominabili in saporibus correspondet, nam & hic ex ijs pariter resultat, quæ nullam

nullam habent digestionem nec rationem mitionis, sed confusionem e multis ac diuersis. qualia fere sunt putrescentia. In quibus dissoluta mitione euaporatio diuersorum contingit. Oportet præterea & illud non ignorare quòd contrariarum mitionum contrariæ quoque formæ sunt, & contrariarum formarum contrariæ quoque sunt spirituales species in representando. propter quod in saporibus & odoribus illud præcipue accidit, ut quorum contrariæ sunt mitiones, illorum quoque & saporis et odores contrarij sint. quare nec qui uni animali est gratus sapor aut odor, etiam alteri est gratus. Sicuti nec ei sdem omnia nutriuntur, quæ diuersa sint diuersorum mitiones & diuersis gaudentes, quod & inter homines quoque est uidere: quorum alij uinum, alij acetum, alij carnes, alij alia fastidiunt, uel natura uel morbo. Porro & circa tactum eadem quoque spectantur. suauissimus & maxime conueniens est illi calor si temperatus sit, tum & humiditas, quoniam lenis est & equalem tactum facit non asperum. mitione quoque illa uoluptuosissima est, quæ dulci saporum proportione respondet, in qua decoctio est optima, et miscella rotunde confecta, temperata autem qualitatibus, quale est semen. propter quod suauissima omnium est uoluptas, quæ in seminis emissionem sentitur in ea parte, quæ pariter omnium titillantissima est. Ingrata uero tactui per se est frigiditas, maxime quæ cum sicco coniuncta est, propter quod terra, & ea in quibus dominatur, ingratisima sunt. Figura porro & partium situs, quæ tangunt, non parum faciunt ad uoluptatem & molestiam illius sensus. unde quæ aspera sunt & quasi hamatæ superficiei ingrata anime sunt. Ingratus præterea, & dolorosus est et sensus ille, qui fit separatae partis a parte. nullus enim conuenientior est situs partium membri, quæ continuatio illarum, qua re separata parte quicquid aliud subingreditur et tangit, inimicissimum aduenit: subingreditur autem ut plurimum aer. sunt tamen qui dicant separationem ipsam sentiri, unde & dolor insurgat, quæ uiolentissima res sit separatio. quod certe dici non potest, si quis bene aduertat quid sit per se separatio, non enim aliud est quam localis motus, aut partes illæ dum separatæ. motus autem per se non sentitur, nec numerus ille, nisi quid aliud subsit, quod per se sensum moueat.

De primis effectibus qui fiunt ex consensu et dissensu sensuum. Cap. 15

Sentiunt autem partes & membra animalis quandoque quidem per se sola, animali ipso non sentiente nec iudicante se sentire. Interdum a animali simul sentiente partis sensationem & iudicante. nam motus

Fracast.

E

quidem quo intestina & uenæ succum trahunt & deponunt, & torquentur ad emittenda excrementa, tum uenarum & cordis dilatatio & constrictio & id genus per se quidem a membris fiunt, animali ipso nihil sentiente. urinae autem emissio & fecum, & tussis, et sternutatio & ira, et timor & progressio non sine phantasia fiunt, & iudicio animalis. quaedam etiam impetrante uoluntate proueniunt. Simpliciores autem et natura priora res uidentur motus, qui sine phantasia fiunt. Fieri autem illos per sensum quendam membrorum credendum est, constrictiones enim & dilatationes, non nisi per boni & mali receptionem quandam fieri possunt, ut dictum est, propter quod natura quæ ab imperfectissimis per gradus ad perfectissima progreditur, animalia quaedam fecit, quæ uegetant solæ et sentiunt, sine totius phantasia, sed membris solum per tactum boni et mali comprehendētibz, quales spongiæ sunt. quapropter de membrorum motibus, qui sine phantasia sunt primo breuiter agamus, mox & de phantasia sympathijs agemus.

Reassumamus igitur quæ supra uniuersaliter dicta sunt, speciem omnem quæ ab anima recipitur, recipi quidem uel uti bonam et conuenientem, uel uti malam & disidentem. ad hæc autem primos & simplicissimos animæ motus esse constrictionem et dilatationem, hæc quidem recepta boni specie, illam, mali, ab his ergo & alij deinceps fiunt & quidem admirandi interdum in eodem membro, interdum & in annexis. quippe recepta nocentis specie et facta constrictione, sæpe paulo post et dilatatio fit, quod alioqui mirum uidetur. fit autem sæpetam uehemens & subita dilatatio illa ut excutitur nocens. uerum motus illi non secundam idem & secundam eandem rationem fiunt. Si quidem constrictio fit, ut tangatur nocens secundum minimum quo potest. dilatatio uero mox fit, quoniam minimum illud quod tangit, diu ferre non potest illum contactum, tum quia ut mixtum uim patitur nimis astrictum, tum quia ut sentiens, eo in situ persistere non potest. quibus de causis repentina laxatio fit, et sæpe tanta ut excutitur nocens. quæ si excuti non detur sed necessario instet et insistat, tunc alternatim fit nunc constrictio nunc dilatatio, sic. n. membrum quietem quandam & pausam doloris inuenit, ut ascendit in ijs quos phalangia pupugere. Interdum fit et motus tremulus, qui & ipse compositus est e dilatatione et constrictione. uerum differt a priori: in illo enim utrunque motum faciebat anima, in hoc laxatio fit a pondere membri propter debilitatem, constrictio uero a uirtute & ab anima, quæ ubi paulisper cessit ponderi, quasi reassumptis uiribus constringit membrum ac sustinet. quem motum alternatim facit, quoniam sustinet et semper si uellet anima, de ficeret, quare melius quod potest, facit. Inter

Tum recepta specie mali non constringitur membrum, sed dilatatur. quod maxime fit quum intrinsecum est nocens: constrictio enim ipsum auget, dilatatio minuit, quoniam sic refugit anima. quo pacto cor fortasse & uena dilatationes suas faciunt. introrsum enim quum caliditas magna sit, si in flammari ipsum accidat, tum sese laxat ac dilatat, sic enim minus tangit. porro facta dilatatione rursus constrictio fit, qui motus est naturalis, membro redeunte ad situm proprium. utriq; autem motus sua consequuntur beneficia, naturae cognita, nam ad priorem dilatationem sequitur attractio noui aeris, a quo refrigeratur cor, ad cōstrictionē uero sequitur expulsio eiusdem aeris calefacti, et simul fuliginum multarū circa existentū. quae quidem beneficia cognita Deo et naturae sunt, non autem ipsi cordi. quare quodammodo per se fiunt a corde, quodammodo per accidēs, per se quidem si consideretur cor ut pars totius naturae, quae res ordinat et fines noscit. per accidens autem quatenus cor est natura quaedam una p se. quae quidem non aliud agit nisi quod per se & p naturam potest, ad quod si & finis sequatur a natura totali intentus, per accidens fit quantum ex se est. non enim sese dilatat cor primo et per se ut aerem nouum trahat, a quo refrigeretur, sed ut minus tangat internum nocens, nec constringitur ut expellat fuligines, sed ut redeat ad sitū proprium, qua tñ uicissitudine temperiem acquirat, sine qua uiuere non posset. Saep̄ et quiddam aliud maius molitur membrum recepta nocentis specie, nam constringēdo sese in unā parte, deponit nocens in aliam partem, qua rursus constricta, deponitur idem nocens in aliam, & ex hac rursus in aliam, quo pacto tandem in totum ledens abijcitur, sic intestina feces & excrementa, uesica urinam deponunt. tres quidem mira, q̄ unum membrum nunc has nunc illas partes contrahat, et modo hos uillos, modo illos, quasi ratione quadam utatur. non est autem ratio alia, nisi partium motus in toto, in quo quaelibet ita locatur ut melius expedit. tantus est consensus earum inter se & in toto. propter quod saepe non uno modo mouentur omnes, & uilli omnes, sed modo hi, modo illi reliquis quiescentibus, & ita cunctis ac toto melius se habentibus quo possibile sit. Sicut autem in receptione mali diuersi contingunt motus, ita & in boni receptione uarij effectus fiunt. si enim per totum membrum receptum fuerit bonum, tum dilatatio & laxatio totius fit, quo partes omnes profunde bono simul frui possint (ut dictum est). Si uero non secundum totum receptum sit bonum sed in parte solum. tunc non dilatatio totius fit, sed aut constrictio magis totius, aut partis saltem; quae bono caret ad eam partem quae habet, non sunt autem consensus isti, & dissensus tantum

in simplicibus membris et eorum partibus, sed et inter cōposita uisuntur. & ea quæ non continua sunt, sed contigua, altero alteri famulante & consentiente. uno enim affecto & alia consimiliter afficiuntur. propter quod diuinum dicebat Hippocrates esse consensum inter membra. Laborante matrice, & aut sursum, aut in latus retracta, ita & reliqua coafficiuntur membra unum post aliud, ut eorum nullum audeat motum conari, omnia quietem agunt, palpebræ clauduntur, respiratio uix fit, & cuncta demum, ita immota manent, ut ne pes quidem aut digitus dimoueri queat sine molestia. Causam Galenus putat quæ a matrice frigiditas quædam stupefactiua non aliter eleuetur ad membra reliqua, ac in Torpedine pisce effundi accidit. quod quidem ut admittatur, potest nihilominus sine eo stupore ad simplicem membrorum consensum referri (ut mihi uidetur). præsertim quod stupefactum nullum apparet membrum. sed & audit mulier et calet ac rubet. non mouetur autem ullum membrorum ut consentiant primo affecto, quem consensum in multis alijs est uidere. dolente ore uentriculi incuruatur corpus totum. in calculo situs quosdam natura docet, sub quibus melius nos habemus, quam omni alio modo. et in dolore capitis sæpe oculos ita claudi accidit, ut si aperiri cogas molestissime facias, & dolorem augeas. ita ergo & affecta matrice nervi & ligamenta quæ ad illam pertinent, contrahuntur, aut simul tenti tenentur, mox successiue & crurum nervi & dorsi, & diaphragmatis, & pectoris, & aliorum idem faciunt. ac demum totum immotum perstat. qui situs & status uti magis conueniens a natura eligitur, nec partes melius in toto locari & consistere possunt, ita affecto primo membro. cuius signum est quod si dimoueat membrum aliquod, mulier torquetur, et molestiam pati indicat. tantus est consensus inter membra, quæ quamquam diuersa sint qualitatibus & natura, animam tamen unam sortita sunt. quærat autem fortasse aliquis utrum affecta una prima parte species eius affectus una ad alia membra mittatur, an plures sint species, quot & membra & affectus. nihil autem prohibet nec plures esse species, nec primam mitti ad alia membra. sed satis est aliquod primum esse affectum per quod anima quæ una in omnibus est, potest partes omnes in toto mouere ut melius est, et locare. sicut. n. in uno membro simplici recepta boni uel mali specie non secundum totum sed in parte solius, totum tamen situm querit quo potest, meliorem, ita & in toto animali quæ non utique sit species boni et mali, sed in aliqua parte tantum, potest tantum totum ipsum et partes in eo meliori modo locari, quo possibile sit. de quo & nonnulla mox dicemus. ac de sympathy et antipathy sensum et simplicium membrorum per transcursum dictum sit.

MAiores multo & magis admirandi sunt consensus illi & dissensus, qui sunt specie boni & mali ad phantasiam delata. per quam non iam sensus aliquis iudicat, sed animal ipsum. uideatur enim ea facultas quasi toti deputata, uti ministra et cognitrix eorum, quæ ad totum pertinent. Habet autem phantasia consensus quidem cum toto, sed cum corde maximum ac precipuum, statim enim & cor eisdem speciebus afficitur, quibus & phantasia, siue boni fuerint species, siue mali. porro & cor cum uocatis spiritibus supra quæ credi possit, consentit, atque ijs utitur uti famulantibus. quam ob rem de utroque non parua dubitatio est. ac primum de corde quomodo afficiatur a phantasia speciebus. si enim non cognoscit per illas, quomodo moueri potest, & constringi & dilatari, diximus enim fieri hæc ab anima quatenus cognoscit uia est, si uero cognoscit per illas, utrum ne sensu aliquo cognoscit solum, an & ipsum habet quandam aliam cognitionem maiorem quæ sensus. si quidem per sensum cognoscit tantum, quomodo igitur afficitur & mouetur a speciebus omnium sensuum? oportebat enim solum ab uno moueri obiecto. at si maiorem habet cognitionem quæ sensus, habet ne & ipsum phantasiam aut consimilem aliam uim, quod certe non satis uidetur. porro de spiritibus uocatis difficultas quoque uel maxima est, quando constat moueri eos ad omnem partem & sursum & deorsum, & in latus. unum autem tantum unum posse uidetur facere. ipsi autem unum quid sunt, ac seperati et perse existentes in animali, quin imo ne etiam cognitionis participes. Ad priorem autem difficultatem possumus cum antiquioribus dicere cognitionem inesse cordi non solum sensu maiorem, sed et phantasiam, tum quæ non modo ea dignoscatur quæ & phantasia, sed etiam & motum sensationemque ipsius phantasiae, tum quæ et intellectus quoque actionem ad cor pertinere manifestum est, atque eadem cor iudicare bona & mala, quæ & intellectus cognouit, ut pote princeps membrum: cui, sicuti sensus & phantasia intellectus seruiunt & ministrant, ita & intellectus & aliæ facultates in cor ueluti regem et ultimum ordinate sunt. Signum cuius est eisdem affici atque ultimo affici, ut pote finem, quod antiqui omnes opinati sunt. Verum tamen si cui uideatur non habere aliam cognitionem cor quæ quæ tactu fit, facta tamen phantasia quorundam nihil prohibet si dixerimus cor non eisdem speciebus cognoscere, posse tamen & constringi, & dilatari, & signa terroris, & iræ & gaudij præferre, quoniam anima (ut dictum est)

L I B E R

una est in toto animali. ad motum autem partium alicuius totius animati non est necessarium partes omnes, quæ mouentur perse cognoscere bonum & malum, sed sufficit esse aliquod primum cognoscens, per cuius cognitionem totum ipsum mouetur in suis partibus, ut bene est, modo omnibus, modo quibusdam. Igitur recepta boni & mali specie in phantasia, totum animal mouetur in suis partibus, modo una modo alia, ut magis expedit. mouetur autem principaliter cor, quoniam inde origo est uirtutum omnium, & de ipso totum maxime sollicitum est. De spiritibus autem recte illud dici uideatur, & ad partes oēs mouetur sursum deorsum, et in latum, et separati etiam sunt a membris alijs. si enim continui forent cum illis, impelli quidem non possent huc & illuc sine membrorum offensa & distractione. quæ de causa separatos illos natura fecit, uerū nō ita, ut quasi athomi quædam, perse consistant, hic & illic distincti, sed magis continuos inter se esse ceu nubem quandam putandum est. Vtrū autem animati sint, dubitatio apud oēs non parua est, nam animatos non esse indicium est, & in sanguine sunt & in semine, hæc autem nec sentiunt, nec nutriuntur, quoniam organici carent, anima autem sine organo esse non potest, at uero si animati non sunt, quomodo ad partes omnes moueri possunt. Dicendum fortasse animatos esse spiritus eos saltem, qui partes membrorum sunt, animatos autem esse non tanquam membra perse, sed tanquam partes membri, sunt autem partium alia quæ prima dicuntur, ut elementa, quæ sicuti in misto sunt, ita sunt animata. quare quum potentia quodammodo sint in misto, ita et potentia sunt animata. alia autem sunt partes, quæ secunda dicuntur, quæ quodammodo actus sunt, quodammodo potentia ut partes organici membri, actus enim sunt, quoniam esse suum habent et signari possunt, potentia uero, quoniam ex omnibus tertium quoddam fit, quod perse tale est. atque hoc modo et spiritus partes sunt carnis, nerui, & ossis, & aliorum. ex actione enim spirituum & temperie ab ijs data cum alijs ex quibus componitur caro et neruus, fit tertium illud quod caro appellatur & neruus & os. quorum præcipua pars sunt spiritus. igitur quod perse animatum est, caro est, & neruus, spiritus autem perse animati non sunt, sed solum ut partes, quare ita si sint, facile erit ostendere quomodo moueri ad omnes partes possint, nam & ipsi mouentur sicuti partes in toto ut bene est. cognoscente igitur phantasia quod mali & boni est, in hac uel illa parte nunquam bene se habet totum, nisi partes eum sint quæ erant, quo totum bene habet. quare laborante corde ad ipsum mouentur spiritus, quasi opem laturi. qui sinks in natura quidem animalis est & Deo cognitus & communi naturæ, non autem ipsis spiritibus. qui

tamen moti uti partes in toto finem præstant nature notum. nihil autem inconuenit partes in toto motus & sursum & deorsum, & in latus ferri (ut supra dictum est). inconueniens autem esset, si spiritus tanquam unum quid per se existens in diuersa agerentur. quo autem modo & illi moueantur, qui in sanguine sunt, si quis querat, dicendum fortasse moueri ipsos alio modo uel attractis ab ijs, qui primo ut partes animati mouentur, uel consequentes propter continuitatem quam cum ijs habent. e tanto igitur consensu quem phantasia cum corde habet et spiritibus, illi primo fiunt qui affectus animi dicuntur, gaudium amor spes risus admiratio ecstasis tristitia timor ira uel recundia commiseratio et si qui alij sunt. de quibus bene erit, si non omnia que ad ipsos attinent, at quedam tamen obiter & per transcursum dici.

De Gaudio & appetitu.

Cap. 17.

Quod igitur recepta boni specie gaudium fiat, nemini dubium est. uerum non proprie gaudium dici uidetur, quum sine phantasia simpliciter membrum aliquod per se bonum recipit. sed tum magis quum animal ipsum indicat, quod per phantasia fit, ut dictum est. uidetur enim gaudium totius animalis affectus quidem ob bonum apprehensum. apprehenditur autem bonum, et ab intellectu, uerum quia hoc commune non est animalibus omnibus; uidentur autem gaudere omnia, propter hoc, gaudium phantasiae attribuitur magis, quæ omnibus animalibus est communis aut perfectioribus. Si igitur præsens sit bonum & habeatur, tum simplex fit gaudium & frui boni. si uero apprehendatur quidem per phantasia, præsens autem non sit & non habeatur aut non bene habeatur, tunc appetitus uocatus fit, hoc est motus anime ad prosequendum bonum non habitum, aut non bene habitum. nihil enim est aliud appetitus (ut et nomen sonat) quam motus anime ad prosequendum bonum oblatum, non autem habitum, propter quod appetitus ex gaudio & tristitia quadam compositus est. quatenus enim bonum percipitur, eatenus gaudium fit, tristitia uero quatenus non habetur, aut non commode habetur, quæ propter mouetur anima ad consequendum. fit enim motus omnis ad id quod non habetur. primus autem et simplicissimus appetitus fit, quum bonum quidem recipit anima, nondum autem profunde & penitissime habet. quare dilatatio fit cordis, quo secundum partes omnes fruatur bono, interdum anima secundum unam partem habet, secundum aliam non, unde & alius appetitus innascitur, ut secundum omnes partes fruatur, quare aut partem

quæ caret bono ad aliam mouet, aut utranque inuicem astringit, aut bonum illud successiue de una parte in aliam deponit. quo pacto ab infantibus admoto ad mammillam ore, primum astrictio oris fit undequaque circa mammillam et suckio lactis, deinde, ut et aliæ quoque partes fruuntur, attractio fit lactis de parte in partem usque ad uentriculum. quæ quidem attractio non solum simplex est a specie facta, sed & organica, hoc est per constrictiorem & dilatationem uillorum factam per modum dictum quo partes in toto mouentur, prout expedit specie boni percepta per phantasiam. non sunt autem hi motus & ordo inter membra absque sine nature cognito, quamquam particularia membra simpliciter agant. Interdum oblatum bonum nullo modo habetur, sed separatim est, appetitus nihilominus fit ad prosequendum, unde animal ipsum sese aut totum mouet ad bonum, aut partem aliquam ut manum, quo magis potiri potest. uerum actio hæc non statim fit nato animali, sed in quibusdam longe post, & non nisi iam phantasia habente experientiam multorum motuum ut lacertorum et aliorum ijs seruentium, quo pacto tandem progressio fit. quippe e paruis principijs & motibus ad maiores & demum ad maximos peruenitur. tantus est consensus partium & inter se & in toto. Porro specierum quæ ut bona recipiuntur, aliæ fiunt cum abiectiõne contrarij, quod per successionem quandam fit, & in tempore ut sedatio sitis, & uniuersaliter primarum qualitatuum receptio, aliæ momento, & sine motu perficiunt ut uisio. quæ igitur cum motu accidunt & in tempore fiunt, delectare magis uidentur, quia longior est uoluptas, & diutius producit. quæ uero momento perficiunt, quasi simul fiant & factæ sint, delectant minus. atque hoc modo se habent quæ gaudium faciunt. quoniam autem & per phantasiam & per intellectum homo apprehendere & appetere bonum potest, reliqua uero animalia per phantasiam solum, appetitus quidem in homine, qui per intellectum fit uoluntas dicitur. qui uero tam in homine quam in alijs animalibus per phantasiam fit, appetitus simplex dicitur. est autem & uoluntas motus anime ad consequendum bonum per intellectum oblatum non autem habitum. consultat quidem intellectus & ratiocinatur, & bonum ostendit & eligendum, quo oblato si non habetur, motus fit anime ad consequendum, quæ uoluntas dicitur. Affectus porro alius, qui ex gaudio proficiscitur est amor uocatus. duo enim quæ ad gaudium concurrant, receptio, scilicet boni, & causa siue res, quæ bonum illud producit, si quidem consideretur anima quatenus bonum recipit et apprehendit sic quidem simpliciter gaudet. si uero consideretur ut & causam respicit quæ gaudium

dium illud facit in ipsam, sic quidem amor fit, hoc est desiderium quoddam quo & illi rei bene esse optatur, qui amor uocatur. q̄ enim amor eiusmodi fit, illud monstrat. q̄ res illæ si bene habent, letamur, si male, tristamur. quapropter amor perse causam respicit secundum se, quæ gaudium facit, quem affectum magis exprimit nomen beneuolentiæ. & simpliciter quidē non aliud est amor q̄ beneuolentia rei qua gaudemus: q̄ si rem illam in uoluptatem nostram uertamus, non amor est, sed libido: amor enim perse omnis purus est, & nihil aliud uult, nisi ut bene sit illi rei, quem amorem non solus homo sed & alia animalia habent, quibus phantasia & memoria inest, nam & filios ea tueri uidemus, & ijs escas parare. propter quod & diuinares est amor, & a natura propter finem diuinum datus.

De tristitia & odio.

Cap. 18.

Sicut igitur recepta boni & conuenientis specie leticia fit, ita recepta specie mali & dissentientis, tristitia innascitur. quæ propriæ tristitia dicitur quum animal ipsum iudicat per phantasiam, quamquam etiam tristitia dicitur, & quum membrum aliquod perse mali speciem recipit. est autem & in tristitia appetitus suus, hoc est motus animæ, sed hic est ad euitandum malum, qui est primus & simplicissimus appetitus, qui in tristitia fit. Sunt autem plures modi quibus anima malum euitat, primus est refugere qua potest, propter quod constringitur membrum. sic enim secundum partes multas refugit, nisi intrinsicum sit malum. tunc enim dilatatur, ut dictum est. quum uero constringitur si diu serre eum situm non potest, tum aut motum facit compositum modo dilatando se, modo constringendo, aut motu tremulo agitur, aut excussionem nocentis tentat, membro sese repente, & impetu quodam laxante. quod quidem in simplicibus membris sine phantasia motis naturaliter fit, eo modo quo dictum est. in animali autem iudicante per phantasiam maiori quadam eruditione fit, edocta iam phantasia plurimum motuum. quis monstrauit A selo rudissimo animali quum pungitur pellem primo constringere, mox repente quodam ac grandi conatu facto eandem laxare & distendere, ac per eum motum ledens excutere. nempe prius natura docuit constrictionem facere recepto nocente, mox & eadem dilatationem docuit. partibus quæ prius constrictæ fuerant, non potentibus diu eo sub situ stare. quorum motuum ubi semel edocta fuit phantasia, tum quasi facta arte quadam & memoria promptissime eum excussionis motum operatur. operatur autem

Fracast.

F

LIBER

modo hoc modo alio ingenio, modo pedes admouendo, modo manus, modo alia membra per quae nocens abijcitur. q. si nullo modo propellere, & amouere posse iudicet, animal ipsum fugit & amouet sese a nocente. Sicut autem in gaudio erat & gaudium simplex & amor, ita in tristitia est & simplex tristitia & odium. tristitia quidem, quatenus anima sub recepto malo male habet, odium uero, quatenus causam respicit, cui male uult. est enim odium desiderium quoddam quo male optamus cause, a qua tristamur. est autem & in animalibus omnibus aut perfectioribus sua maleuolentia, in quibusdam quidem conspicua, in quibusdam obtusior, in quibus imperfecta quaedam est phantasia. Sunt enim animalium quae solum refugere a malo nouerunt, quaedam uero quae etiam repellere possunt. hominum autem alij natura tristes sunt, alij letabundi magis. tristes sunt qui contrarijs resistere minus possunt, leta uero obire non sunt idonei, letabundi autem, qui & ad leta aptissimi sunt, & tristibus maxime possunt resistere. qui igitur pauci caloris sunt & exangues ac debiles ut senes & aegri & conualescentes parum resistere contrarijs possunt, quare ut plurimum tristes sunt. porro & hi, & qui melancholici natura sunt, & amarioris sanguinis ad leta minus idonei sunt, quare nec ea uti leta recipiunt, ut spectacula ueneres commestationes conuentus lusus, & id genus. aegri quidem & pauci caloris quia non possunt & dispositionem non habent, melancholici uero quia ad contraria dispositi sunt. Iracundi uero & ipsi non letantur, quia ira non sine tristitia quaedam est. qui uero optime sani sunt, & multo abundant sanguine, & eo quidem dulci & leni non acri & bilioso & melancholico, ij quidem quod & maxime resistunt contrarijs, & quod optime dispositi sunt, omnia fere aut uti leta recipiunt, aut uti minus tristia, quare & ad societates & cantus & spectacula, & lusus, & alia id genus maxime proni sunt. unde & iuuenes, & pueri maxime gaudentes sunt. alij praeterea maxime amant, qui scilicet & leti natura sunt, multa enim recipiunt uti grata, talium autem est amor. alij parum amant, qui & tristes natura sunt, plurima enim odere propter contrariam causam, quod omnia fere uti ingrata recipiunt, in ijs autem odium uersatur. Sunt porro qui neminem fere amant. nam quemadmodum inter animalia quaedam sunt, quae reliqua fere omnia odere, & prosequuntur, ut serpentum genus, ita & inter homines quidam sunt, qui reliquos odio habent. quod & in gustu quoque accidit. in quo dispositiones quaedam inueniuntur, quae edulia fere omnia abominantur. Sicut igitur in his praua quaedam constitutio est in lingua, & stomacho longe ab

ea quæ ordinario, & ut plurimum fieri natura solet, ita & inter animalium species, & inter homines ipsos censentur, in quibusdam alienissimam ab eo quod ut plurimum est, Constitutionem esse humorum & complexionis, per quas reliquos odio habent, aliæ bis opiniones sunt, alij mores, alius color, alius aspectus, sanguis eorum cænosus turbidus, et quædam scordida melancholia redidans, quibusdam quidem frigans, quibusdam exustus, qui & insolentes sunt, & superbi, reliquos despectui habentes, ad se ipsos omnia trahentes, invidi præcipue ut pote malevoli, atque ita se habent tristitia & gaudium.

De timore.

Cap. 19.

Quod autem & timor tristitia quædam sit, manifestum est, omnes enim ex malo aliquo timemus. si igitur malum præsens iam sit, & ledat iam, tristitia simplex sit. Si uero præsens non sit, sed imminet ut affuturum, tum timor uocatus & pavor fit. nihil enim aliud est timor, quam tristitia ex imminente malo. primum autem quod in timore fit, est fuga caloris introrsum: eius quidem qui extra cor est, uersus cor, eius autem qui in corde in penitissima cordis. propter quod timentes & pallent, & tremunt calore deferente membra. fit autem in timore maxime concursus caloris ad cor & fuga, quoniam & laborat maxime cor. In simplici nanque tristitia præsentem malo in aliquo membro phantasia quidem fit euitandi malum in ea parte, aut per constrictionem, aut per motum tremulum, aut per excusionem, aut aliter. ipsum autem cor perse non laborat. at ubi species mali imminet ad phantasia, & ad cor fertur, ipsum quidem perse laborat. quare maxime ad ipsum fit caloris concursus. fit quidem interdum, ut & in simplici tristitia labore cor, ut in nuntio cæsi filij in prælio, aut fugati exercitus & eiusmodi. uerum differt & hoc a timore, quod in timore simul cum tristitia semper anima uidetur satagere & consilium querere, unde confunditur & tremit. in nuntio autem fugati exercitus sola tristitia fit. cuius signum est, quod si nuntietur fugatum esse exercitum, adhuc tamen incertum sit, tremor simul & timor cum tristitia illa iungitur, eo quod anima satagit & consilij confusa est, & nescit quid faciat. propter quod minus timent, qui consilium capiunt aduersus imminens malum. unde & quum de improviso imminet malum, timemus magis.

F ij

LIBER

Eorum autem quæ timorem incutere solent, multiplex est natura, uniuersaliter autem quorum mixtiones & naturæ contrariæ sunt, & multum dissimiles, sicuti per inimiciciam quandam & disconuenientiam recipiuntur ab anima, ita et si sub modo aliquo quo nocere possint recipiantur, timorem inferunt. miluo quidem & pullo gallinaceo inimica natura est: non timet autem miluus uiso pullo, quod nihil ab ipso ledi potest, pullus autem contra uiso miluo expauescit, quod naturam eius uti inimicam & nocere potentem recipit. elephantis autem & equi natura cum pullo non est contraria. uidetur autem natura non frustra hunc timorem insinuasse animalibus quo possent, & fugere, & se tueri. quin imo, & propter hanc causam non solum uoluit formas contrarias formidabiles esse, sed et certas figuras et motus: sub quibus delata species timorem apportet, propter quod non solum uerus miluus, sed & fictus similitudinem habens gallinaceo pullo pauorem infert.

Est autem animalium inimicicia interdum cum tota specie, interdum non cum tota specie propter certa quædam, quæ de causa cum Psillis & Maris non ea serpentum inimicicia est, quæ cum reliquo genere, siue sit mistio ipsius non omnino contraria, siue odor, siue aliud, per quod species minus ingrata accidat. quæ amicicia & inimicicia naturæ inter homines quoque uersatur. propter quod alios sine causa odimus, alios amamus, propter modos cum quibus species rerum ad animam ueniunt, qui sunt conuenientia & disconuenientia. Formidolosa quoque ea sunt, quæ uti prorsus ignota pertingunt ad phantasmam, dico autem ignota non quantum ad uniuersale illud, quod cognitionem facit, ut color sonus & id genus: sed quantum ad coniuicta, quæ sub ipso uniuersali latent. quum enim nescimus quæ sint, & an bona, an mala, tum ignotum illud pertimescit anima, quod phantasma fiat de sub latente, atque imminente malo. propter quod & noctis, & solitudinis, & maris, et præcipitiorum imago et belli formidabilis est. omnium enim horum phantasma fit, coniuicti cuiuspiam quod nocere possit, cuius signum est, quod assuefacti nihil præterea timemus, quasi securi. hæc de causa sepe expauescimus ex paruo lapilli casu si impræuisus accidat, & superueniente nobis aliquo, uel etiam amico si de improviso superueniat, timor fit, quod nondum parata anima sit & non cognoscat. re autem cognita statim cessat timor. eadem de causa in Ephialte quem alij incubum uocant, formido fit. quoniam per somnum obstructis neruis illis, qui ad pedes eleuandum ueniunt, et prohibita dilatatione illius, memoria subit eorum quæ solent eam dilatationem prohibere, inter quæ occurrit pondus aliquod

aliquid nos opprimens: quare phantasia fit ponderis nos opprimentis. hoc autem quum uti ignotum offeratur timor fit, facto autem timore rursus memoria fit terrefacientium, inter quæ nobis occurrit aut Dæmon, aut quid simile, antiquis autem Ephialtes gigas. semper enim in somno ea primo occurrunt, quæ maxima sunt in uno quoque genere. quare tandem phantasia fit dæmonis alicuius, aut alterius similis nos opprimentis, unde excutimur præ timore. Sunt porro magis & minus timorosa ea ad quæ magis & minus sumus potentes, alij scalas timent ascendere quod minus agiles sint, alij nihil timent, quod agiles sint, & alij ponti angusto committi expauescunt, alij non. Timidi uero natura sunt, qui frigidi magis sunt, quales mulieres eunuchi senes et melancolicorum genus, contra uero audaces magis, qui natura sunt calidi & multi sanguinis & spirituum. ea enim est optima animæ dispositio per quam ipsa maxime potest, & operatur & resistit. operatur autem & potest per calorem. quare quibus is est plurimus, & minus confundantur in periculis, & semper consilium capiunt, & si pars sanguinis & spirituum introrsum fugit, pars tamen multa relinquitur, quare nec tremunt, nec pallent sicuti alij, & se tuentur. timidiores quoque sunt cæteris paribus, qui paucorum habent experientiam, multa enim ijs uti ignota offeruntur. propter quod pueris maxime inferatur timor, experti uero & securi & potentes distinguere cuncta cum rebus, pauciora expauescunt. Sunt tamen nonnulli qui quæ experti non sunt, quæ subsunt rebus, multa non timent, nondum enim nouere pericula quæ coniungi consuevere. propter quod & qui plura considerant, et plura experti sunt, interdum magis timent, quam qui ad pauca aduertunt, ut ebrii & qui natura similes ebrijs sunt.

De admiratione, & Ecstasi, & risu.

Cap. 20.

SI uero nouum aliquid uti ignotum offeratur, non tamen phantasiam faciens imminentis mali, tunc non timor fit, sed admiratio sola. nihil enim aliud est admiratio, quam suspensio anime seu fixio & applicatio intenta. nam & tenduntur nerui & calor ac uis omnis anime ad id affigitur, unde & intentio uocatur. si igitur ignotum illud ut simpliciter ignotum offeratur, tunc inquisitio sola fit, id est applicatio anime ad eam rem, & ad coniuncta cum illa, ad quæ mouetur de uno in aliud. quod quomodo fiat difficultatē non paruam habet. diximus autem de eo in ijs quæ a nobis de intellectu alius scripta sunt. Si uero quod offertur uti ignotum

L I B E R

sub ratione offeratur cuiusdam magnitudinis consueta longe excedentis, sed rei tamen quam per opinionem ueneramur & amamus, tunc ecstasis uocata fit. hoc est mentis phantasiaeque excessus quidam in admiratione. per quam ab omni alia re distracti immoti que reddimur, et insensitui. quod maxime his accidit, qui aut uere sancti sunt, aut sibi ex melancolijs uidentur. his enim & angelorum choros & deos uidere apparet. idem & amantibus interdum enenire consuevit ex ingenti intentione in rem amatam. sepe enim adeo magna est, ut species ea in phantasia perinde moueat, ac si in oculis esset. nihil enim refert ad apparentiam faciendam siue species deorsum ueniat ad oculos, siue introrsum. propter quod uidere sese putant, & obstupescunt, & extra se fiunt. si uero res sub ratione magnitudinis oblata sit, sed rerum timendarum, ut demonum & manium, tunc affectus supra ecstasim fit. qui nomen non habet, sed ab effectu horror appellatur, horrescimus enim & rigidi euadimus, admiratio enim tenstonem facit, timor frigiditatem, unde quasi congelati distenti que; nervos & pilos, immoti stamus.

Noua quoque ea sunt, quae risum mouere solent. Verum illud in primis sciendum est, leticiam omnem cordis spirituum & diaphragmatis dilatationem facere, horum autem dilatationem dilatare & musculos, qui a lateribus buccae sunt, ac facere motum illum oris, qui risus dicitur. qui in natura finem aliquem habet, quo letitia interna in facie manifestetur. quae de causa quum aut amicis & familiaribus, aut filijs, & uniuersaliter charis occurrimus, praesertim si uti noui adueniant, ridere solemus, & leticiam ostendere. uerum haec non proprie ea sunt, quae ridicula dicuntur. neque eiusmodi proprie risus est. Res autem quae proprie risum mouent, sunt in primis nouae, repentinae leues ac ludicae habentes argutiam quandam, & concinnitatem ad aliud. ab his enim maxime ridere solemus. quaedam sunt facetiae, & quae mimi representant, & personati, & extranea quaedam subito ac concinno quodam casu facta, ut si quis ad negotia sua intente pergens subito labatur. haec enim omnia uti noua offeruntur, & propter nouitatem subitam admirationem inducunt, repentina autem esse oportere monstrat facetiae, quae quum protenduntur & affectate dicuntur, leporem & salem omnem amittunt. subito enim ferire uolunt. leues autem res esse debent, alioqui si seriae sint non risum facient, ut si qui mimus est, sit pater, aut qui labitur, male afficiatur. porro delectant haec, quonia argutiam habent & concinnitatem quandam. oportet autem scitu facilem esse argutiam, alioqui inquisitionem faciet non risum, quae igitur eiusmodi

di sunt omnia subitam & repentinam admirationem ac repentinam etiam delectationem faciunt, admirationem quidem quia ut noua offeruntur, repentinam uero quia subito oblata, delectationem uero tum quia cognoscantur facillime. delectat enim omnis cognitio ut pote animæ finis et perfectio, tum quia appositam ad aliud concinnitatem habent, qua de causa & translatio delectare solet. delectatio autem omnis ut pote res leta expansionem cordis facit, hæc autem motum oris, qui risus dicitur. quod autem appositam quandam concinnitatem habeant, quæ risum mouent, mostrant & facetiæ, & mimi, & personati. facetiæ enim omnis arguta est, uide & sales dicti sunt, mimi uero propter aptam imitationem maxime delectant. personati uero & ipsi imitantur. non omnes autem risum mouent, sed qui per noua quædam & extranea, quæ quatenus talia, admirationem primo subitam faciunt, mox delectant, si apta sit nouitas. est autem et in eo qui cadit et inopinante labitur sua concinnitas, quæ delectat, aptissime enim uidetur fieri, ut qui intente in rem suam pergit, repente labatur, nullus. n. (ut dici solet) poterat illi accidere pulchrior casus. quis non rideat, qui uideat duos monachos super equo aliquo qui calcitret, & deicere illos patres uelit, nimirum appositißima res est, & facetis simus casus. quod si periculum aliquod graue ijs immineat, iam non risus fiet, sed timor & pietas, quoniam res seria fit, non amplius iocosa & ludicra.

Est autem risus, compositus ex admiratione & letitia motus, propter quod et quædam contranitentia in risu est, admiratio. n. suspensionem quandam in anima facit, letitia uero expansionem, qua e re fit ut quum produci tur risus, non sine molestia fiat. quæ et alia quoque causa coniungatur, quæ non debite perflatur cor in illa quasi continua expansione existens. Assimilatur autem risui et is qui ex titillatione contingit, compressis capitibus lacertoriorum quorundam & neruorum, ut coxarum et plantæ pedis, et subalarum. non est autem proprie risus, sed assimilatur. quoniam & ille mixtus est motus ex suspensione et dilatatione cordis repente factis. quod accidit non quomodo documque compressis, et tactis lacertis, et neruis illis, sed leuiter tantum & pressura, ac subito pressis et subito etiam dimissis, atque ita alternatim dimotus. ex primo enim contactu & leui pressione quidam ueluti horror repentinus accidit, qui ad diaphragma et cor pertingens, repentinam contractionem et suspensionem anime facit. mox subito etiam dimissis neruis illis, subito etiam cessat. horripilatio, & cor ad propriam naturam redit. quod cum delectatione & gaudio fit & dilatatione. est autem tam subitus uterque motus ut simul pene sint suspensio anime et dilatatio, quod et in risu quoque contingit.

propter quod & hic quoque proportionale quiddam risui contingit non sine molestia quadam, nemo autem sese ipsum titillat, quoniam subita quaedam horripilatio est, quod titillare dicimus. Subita autem fit titillatio & repentina quum anima imparata, & non aduertente contactus fit: at sese tangente aliquo semper parata & aduertens anima est, alio uero tangente etiam si aduertere uelimus, horror nihilominus fit, quia tamen continua non est animaduersione illa, ut tamen non tangatur tanquam de improviso, cuius signum est, quod si intentissime, et obstinate aduertamus aut titillatione non sentimus, aut minorem, idem accidit et si quis capillum alteri uellicet non aduertenti, subito enim horrescit, quod nemo patitur sibi ipsi capillum uellicans. Sunt autem alij ad risum, promptissimi, alij duriores. dauid enim in risu sunt, admiratio subita rei nouae & ludicrae, & delectatio, qui igitur facillime admirantur, ij ex causa hac aptiores sunt ad ridendum, propter quod pueri maxime & muliercule, & plebs facillime ridere solent. grauiiores autem & seueriores ut uiri, & ij quidem philosophi, minus in risum ducuntur, porro qui leti naturae sunt, aut ex accidenti aliquo facillius in risum mouentur, facillime enim letis afficiuntur propter dispositionem, quare per naturam iuuenes, & optime sani, & qui sanguinem plurimum habent, & eum dulcem non biliosum, non melancholicum maxime ridere solent, ex accidentibus uero dispositi quoque ad risum sunt, qui in letitia quasi sunt constituti, ut ebrii, & quibus multa adsunt eorum, quae leta dicuntur si noua sint, quare & qui in conuiujs sunt inter familiares & amicos, quam plurimum ridere consueuerunt, imo saepe adeo efuse ridet ut continere non possint risum & incontinentiae notentur, causa est (ut Aristoteles ait) quod ipsa letitia quasi risus quidam est, & ij quodammodo in motu sunt semper, res autem in motu posita adeo prompte impellitur ut contineri non possit. Contra autem qui aut natura, aut ex accidenti alioquo tristes sunt, ut melancholici, & quibus amarior est sanguis & egri & iracundi non facile ridere solent, quoniam delectari non possunt, unde & aliqui uisi sunt qui nunquam risere, ut de Philippi imperatoris filio legitur, qui ob id agelasti appellantur, nunc de ira dicamus.

De Ira.

Cap. 21.

Q

uod igitur quicumque irascitur, ex offensa aliqua irascatur, manifestum est. Cognoscitur autem offensa, & per intellectum, & per phantasiam, irasci autem commune est animalibus

animalibus omnibus, aut perfectioribus, quare & iis per phantasmam accidit, quatenus commune est, irasci, non est autem ira quum non iudicante animali ipso, membrum aliquod recepto nocente, aut constringitur, aut etiam nocens expellit, Sed tum solum quum animal ipsum iudicat. porro nec si animal recepta mali specie phantasmam faciat, aut se contrahendi, aut aliter cauendi a nocente, aut etiam propulsandi, quatenus sese a malo defendat, irasci ipsum dicimus. neq; enim aut in tuſſi, aut sternutamēto ira moueri animal dicimus, nisi cōmuni quadam appellatione. quare tum solū iram uocamus, quum & odium fit in rem, quæ offendit. nec solum odium, sed & appetitus nocendi illi, & quodammodo ulciscendi iniuriam. quod quum per membra exteriora fiat, ut per manus aut pedes, aut cornua, aut dentes, et id genus alia, quibus natura animalia armauit, necessarium animæ est uires colligere, ac mox demandare ad ea membra, quæ agere debent. primum igitur quod fit in ira, appetitu nocendi oborto, est collectio caloris circa cor, ubi sedes animæ & uis est. propter quod recte aiunt esse iram sanguinis ebullitionem. hoc enim primo fit, mox nisi quid impediat, transmissio etiam caloris collecti fit ad partes, quæ nocere paratæ sunt. prohibent autem quædam eam sæpe transmissionem, ut aut timor maioris periculi, aut iudicium, quòd frustra id fiat, aut ratio & eiusmodi alia. Sed hæc accidunt. quare ira per se est appetitus nocendi causæ nos offendenti, ex quo collectio caloris fit circa cor, & transmissio eiusdem perse ad partes, quæ nocere habent. nocent autē animalia nunc per has, nunc per illas partes, ut cuiq; promptius est. at homo quum non aliter nocere potest, lingua iram conceptam monstrat, aut iurgijs, aut imprecatione mali, aut & blasphemijs in deum, quem causam esse omnium, quæ fiunt, in opinione hominum est. Sunt autem alij promptissimi quidem ad irascendum, tardi autem ad prosequendam uindictam, alij uero tardiores quidem ad irascendū, promptiores uero ad sumendam uindictam, alij ad utrunque promptissimi, alij ad utrunq; tardissimi. qui igitur tristes natura sunt, et omnia fere per displicentiam recipiunt, ut ægri & male affecti, & ex alijs causis irati, et quibus biliosior est sanguis, & melancolici, omnes quidem hi q; ex omni causa facillime offenduntur, facillime iram cōcipiunt. tardius autem exequuntur quicunq; ex his timidiores sunt, et pauci sanguinis & frigidioris tum uero & prudentiores, et rationi parentes magis. Contra uero qui bene ualent & multi sanguinis sunt, & lenioris, serius quidem irascuntur & non facile, quia omnia fere uel uti leta recipiunt, uel uti minus tristia, at ubi de offensa iudicium fecere, tum promptissime iram effundunt, &

Fracast.

G

obliſcuntur. ad utrumque uero impigri ſunt, quicunq; calidi quidem ſunt, & multi ſanguinis, ſed biliſi, & amari, aut exuſti melancolici. præcipue autem & irrationales, & ſuperbi. ſuperbi enim ex omni iniuria uel leui magnam iram concipiunt, quod iniuriam non metiuntur, quanta perſe eſt. ſed quantum ille ui detur, cui illata eſt. tardi uero ſunt ad utrumque frigidi natura, ſed mites tamen, & ingenij haud peruerſi. atque hi obliuiſcuntur etiam iniuriarum. quod non ij faciunt, quibus craſſus & fibroſus eſt ſanguis, quiq; inuidi ſunt & ſuperbi & prauſ ingenij.

De uerecundia.

Cap. 22.

Verecundia autem eſt triſtitia de defectu proprio in præſentia alterius, propter quam fit motus ſanguinis & caloris ad eas partes, quæ laborant maxime. laborat autem maxime facies in præſentia alterius, qui iudicet defectus noſtros, propter quod et erubefcimus, & demittimus oculos in pudore. triſtamur igitur et dolemus ob defectum proprium (ut pote malum) . nihil autem refert ſiue actus fiat defectus ille, ſiue factus fuerit, aut immineat. omnino enim triſtamur, et ſi nemo ſit præſens, triſtamur ſolum. ſi uero alius, aut plures præſentes ſint, non triſtamur ſolum, ſed propter præſentiam laborat facies, quaſi ferre non potens præſentiam eius, qui noſtrum defectum uidet. propter quod natura quaſi opem latura illuc calorem mittit, calor etiam ſanguinem trahit, unde rubemus, quod in adoleſcētibus ſignum bonum dici ſolet. ſignum eſt enim ingenui animi, cui cura ſit defectus proprii, & corrigi ſit ſperandum. in ſene autem uerecundia laudari non ſolet, ut pote qui factus ſenex correctus tamen non ſit, & uirtutem non habeat. qui igitur arrogantes ſunt, & ſibi plurimum tribuunt, cæteros contemnunt, & nihili habent. quique ſclerum & defectuum priorum curam nullam habent, hi ſolent inuerecundi eſſe, propter quod impudentes cum exprobratione quadam nominantur. Sunt tamen, qui inuerecundi ſunt, uel quod ad defectus proprios non aduertunt, uel non cognofcunt. Timidi uero, et qui alios non nibili faciunt, defectuum autem priorum curam gerentes, & aduertentes, magis ſolent uerecundia capi. atq; hæc quidem de affectibus animi & eorum cauſis et ſympathijs, ac antipathijs dicta ſint per tranſcurſum.

Quosdam præterea consensus habet phantasia quum a memoria quorundam mouetur, aut ualde intenta est. quippe alio oscitante, & nos pariter oscitamus, si non aduerterimus, quod fit excitata memoria alterius ab oscitatione, tū & facto repente & inaduertenter appetitu eiusdem quod alias anima uti bonum agnouit, unde et nos simul oscitamus. nihil enim refert ad faciendū eum motū an uapores aliqui pigri super musculis sint, unde appetitus fiat excutiendi, an alio modo, & ex memoria innascatur idem appetitus. idem enim omnino fit. innascitur aut non aduertētibus nobis facta memoria. aduertentibus autem non innascitur phantasia rectum iudicante. similiter et edente alio acerba quædam, memoria fit & appetitus consimilium. omnis autem appetitus animā mouet, & calorem. anima autem, quæ in membro est, quod appetit, quasi sibi deficiat aliquid in eo, suggerit proportionale quiddam aut saluam, aut quod melius iudicat. sicut & in ueneris phantasia appetitu facto intenditur uirga suggerente anima plurimum spiritus, & dolente membro calor & sanguis concurrat. ad quæ si recte respiciamus, impossibile non existimabimus, quod de pregnantibus dicitur, remanere, scilicet in foetu signa quorundam, quæ ipse auidiſſime appetiuere. siquidem facta ingenti quadam phantasia et appetitu quorūdam, anima ex ijs, quæ in corpore sunt, proportionale aliquid mouet præcipue in sanguine. ex quo quum nutriatur foetus nihil prohibet signa quædam eius alimentum ita affecti in eorem. uere præsertim coloris. propter quod ea signa rubentia ferè omnia sunt, & exustionē aliquam in sanguine factam ostendentia. Fortasse autem & figura cupitæ rei ostenditur, quod in eo proportionali anima etiam figuram mentiatur. Eadem porro phantasia intenta potest, & fascino inferre, non quidem ab uno quoque hominum, sed a certis solum, quorum humores & spiritus adeo remoti sunt a natura aliorum, ut pene uenena sint. ij igitur concepto in infantem odio intentissime intuentes, spiritus quosdam ex oculis, & tota e facie ei aculantur, qui ad teneros infantis spiritus appliciti eos uti uenena sensim absumunt. ex oculis autem & toto e corpore euaporare insensibilia corpuscula monstrant. specula in quæ mensibus laborantes mulieres inspeccant, spurca enim et squalore quodā ac situ obsita redduntur. legimus et familias quasdam fuisse i Creta, qui laudando fascino inferebant. quod certe uti possibile recipiendū est. existente. n. natura quorundā (ut dictū est) perinde ac uenenosa, et ei aculantur

LIBER

ex oculis eorum spiritibus perniciosi, nihil prohibet nõ infante solum sed & grandiores fascino affici, laudando autem maxime. quoniam laus propria leticiam parit, leticia autē ut diximus dilatationem tum cordis, tum & spirituum facit, tum & totius faciei, et præcipue oculorum, unde aditus quodammodo aperitur ueneno, quod a fascino eiaculatur. qua e re forte enatum est illud, quod præfamur quum aliquos laudare uolumus. bene enim prius ominantes, uerba nostra dicimus tibi non noceant. quin & aliqui sunt, qui dum laudantur, faciem auertunt, non tantum ut indicent molestim sibi esse laudationem, sed ut a fascino caueant. iam enim in opinione est per laudationes fascino fieri. Vtrum autem & numeri quidam & figurae, & imagines sympathias quasdam, & antipathias habeant ad amores & odia & fascino, & utrum uerba & cantationes, & id genus ligent & soluant, alterius quidem est, & temporis & contemplationis. De ingenio autem eorum animalium quæ intellectu carent, & quomodo nidos ad alendos foetus & telas ad capiendas escas tam artificiose fabricentur, et alia eiusmodi, non nulla quidem diximus in ijs quæ de intellectu ne a nobis scripta sunt, nondum autem emissa, neq; plane exculta & digesta. quod faciemus si uita & otium suppetet nobis. atq; hæc de sympathias & antipathia rerum, quantum attinet ad contagiones pro tēpore dicta sint.

De quibusdam dubijs a Rhamnuso scriptis Cap. ultimum.

HAec quum iam impressa essent, ac uisa a Ioanne baptista Rhamnuso Illustris. Vene. Domini Secretario utriusq; linguae peritissimo, & eorum quæ ad bonas litteras & disciplinas attinent, multa perdocto, gratulatus ille pro uetere amicitia nobis, simul & nonnulla dubia ad nos perscripsit, & nouas quandam sympathias proposuit, quarum rationem si otium mihi foret, exposculabat. digna quidem omnia, de quibus consideratio haberetur diligentissima. nam quum ego causam, quod in nauigatoria pyxide perpendiculum semper in polum spectet, retulissem in montes ferri & Magnetis, qui sub polo sunt, dubitationem ille non negligendam attulit. primum quidem q, qui de subiectis polo partibus scribunt, nulli dicunt montes ferri, et Magnetis sub polo esse, deinde q, et si dentur ij montes, causa tamen ad eos referenda non uidetur in nostro mari: quando constat in Ilua insula iuxta Populoniam Italie esse Magnetis montes. inde enim erui omnem magnetem quo hic utimur, nec tamen nauium illac prætereuntium perpendicula ad eos montes uerti oportere

oportere autem ita fieri, si magnetis species perpendicularum mouet, propinquissimis existentibus in insula illius montibus. cur enim non magis moueant, quam qui remotissimi sunt sub polo?

Ad hæc autem & miras quasdam proposuit antipathias, quarum una erat, qui fiat ut imposito oleo in charta, ita aptata ut contineat, subiectus ignis oleum quidem calefaciat, chartam autem non. alia erat consimilem habens rationem, cur et circa pomum circumuoluto tenui lintheo, pomum ab igne calefieri cernamus, lintheum nec quicquam ledi. Addebat autem & q̄ a fulmine nauium malos sæpiissime uidemus tangi, carinas autem: nunquam. Tum & illud quoque quærebat, quæ ratio efficiat, ut feruente, & exundante in abentis saccharo si butyrum quibus modicum imponatur, statim subsdat feruor. quo ingenio utuntur artifices ad prohibendum ne erumpat saccharum. utuntur et alio ingenio ad idem purificandum, quod pariter uideri mirum potest. ubi enim coagulari saccharum incipit, proiciunt in uocatas campanas, tum cretam tenuem cicotriconizant, ac super imponunt, qua campanæ ostium patet crassitudine digiti. atq; ita saccharum purgant, surculis omnibus & feculentia omni ad cretam attracta. Hæc sunt quæ ille nobis examinanda proposuit. quod quidem faciemus a supra scripto instituto nostro non recedentes, ut non proprias et propinquissimas causas assignare nitamur, sed medias et proprijs proximiores, quo possibile nobis sit.

Primum igitur utrum sub Polo sint Magnetis montes, nec ne, sub ambiguo relinquamus. scimus enim esse qui scribant planas magis esse eas regiones, de quo & doctissimus, atq; eloquentissimus Episcopus Iouius circa eam Sarmatiæ partem, quæ Mosconia nunc dicitur, diligentem inquisitionem ab incolis fecit. qui ne eos etiam inueniri montes retulere, qui Rhyabei ab antiquis dicti sunt. meminimus tamen nos quasdam chartas uidisse earum, quas mundi mappas appellant, in quibus sub polo montes notati erant (qui Magnetis montes inscripti fuerant). siue igitur sint, siue nõ sint ij montes, nihil ad nos in presentiarum attinet, quando per montes polo subiectos, cathenam illam motium intelligimus, qui ad septentrionem spectant tanti & tam uasti, ac ferri & magnetis feraces. qui & si magis distant a nostro mari, quam illæ in insula montes, potentiores tamen sunt ad mouendum perpendicularum propter abundantiam & copiam ferri, & magnetis. Fortasse autem et qui in illa est magnes, non multæ actionis est in ea minera. multi enim dum in minera sunt, minus ualent, quam extracti, quòd spirituales species sua habeant impedimenta, signum autem parum ualere in sua minera illæ in insula magnetem. q̄ tam propinquum quum sit nauigijs

Illic prateruentibus, perpendiculum tamen non ad se conuertit. Incalescere autem & feruere in charta oleum, chartam non accendi communem habet rationem cum lebate, In quo aqua quidem feruet, lebetis fundus friget, & pomo, quod & ipsum calefit linteo illeso. Horum autem omnium causa est antiparistasis. frigida enim sunt aqua oleum pomum, propter quod prohibent intermedium calefieri. Sed quomodo calefiunt ipsa, si medium non calefit? actio enim omnis contactu fit, ignis autem non tangit aquam, oleum, pomum, nisi per intermedia, lebetem, chartam, et linteum, haec autem nisi calefiant, ac tantum calefiant quantum aqua, & oleum, & pomum, non uidetur quomodo calefieri possint. quod si calefiant, quo pacto igitur per antiparistasim & frigiditatem prohibent, ne intermedia incallescant. Dicendum porosis existentibus lebate charta & linteo, citissime calorem contrahere aerem, qui in poris includitur, ac per ipsum incallescere aquam. porro quicquid aquae calefactam est tolli statim, & ascendere, ac loco eius subsidere aquae partem nihil calefactam, quae lebetem infrigidat, qua pori non sunt, atque ita continenter fieri, ut aquae pars cedat, & tollatur, pars succedat, & refrigeret, ita & oleum facit, nam & ipsum actu frigidum est, ita & pomum, quoniam humidum est, & frigidum, et semper pars eius aliqua frigidat tangit intermedium, ac calefieri prohibet per certum tempus.

Cur uero fulmen nauium malos tangat, carinas autem et spondas, quae iuxta aquam sunt, non, dubitationem maiorem habet, si modo uerum est, quod fertur. nam & de Lauro traditur non feriri ipsam a fulmine, quod non satis certum est, eo autem recepto, quod res ita se habeat, promptior quidem potest esse ratio in Naui quam in Lauro. nam antennas feriri a fulmine facile est, quod altae sunt, alta autem a fulminibus peti in prouerbio etiam est. causa autem est, quod fulmen uapor est quidam mistionis fortis, qui in altis gignitur, & extrusus e nube in latus acquirit impetum, quare alta maxime ferit. Interdum tamen impetus in ima inclinatur, uerum ubi antiparistasim inuenit aut frangitur, aut & repellitur, dictum est enim supra contrariorum species fugare contraria. Igitur iuxta aquas quum descendit uapor, partim quidem frangitur partim repellitur, quoniam uapor a uicinis plenus est uaporibus frigidis ex aqua eleuatis, quantum materiali antipathia, tum spiritali frangunt, ac repellunt fulmen. quare carinas & proximas spondas, aut non tangit fulmen, aut fractum non immutat. in lauro autem utrum talis antipathia sit, incertum est, illud magis in causa putarim, quod laurus rotunda admodum est, & corticis

densi ac leuis, a quibus omnibus fit, ut incidens uapor non inhereat. propter quam rationem nec columnas a fulminibus tangi uidemus, quòd rotundæ tersæq; sint.

Butyrum autem iniectum compefcere feruorem saccari, dignam habet inquisitionem. Idem uero & oleum facere uidemus in pulmenta, si qua corpulentiora sunt, ut in fabæ & ciceris lomenta, feruorem enim et exundantiam eorum compefcit. horum autem causa est, quòd duo præcipue concurrunt, quum feruor exundans fit, alterum est excessus caloris, & uaporum copia breui facta, alterum est obsistentia feruentis rei, si corpulentior sit. multum enim extenditur & in magnas ampullas, priusquam sci n datur. propter quod & dupliciter etiam compefcitur exundantia illa. uno modo si calorem & uapores frangas qui extenduntur, quod fit iniectis frigidis ut aqua, alio modo si ipsum obsistens, ita præpares, ut extendi in magnas ampullas non possit. quod faciunt unctiosa iniecta, diuiduntur. n. ipsa ad minimas, & non ultra diuisibiles partes, quæ intermixtæ partibus corpulenti humidi, prohibent extensionem amplam fieri. extensio enim rarefactio quædam est. rarefieri autem non admodum possunt minima unctuosi, tum q; minima sunt, tum q; tenacis mixtionis, quare quum undiq; interposita intermixtaq; sint obsistenti, faciunt ut nec ipsum obsistens recipere extensionem possit, nisi paruâ, et per paruas ampullas factam, quare exundantia compefcitur, & feruor fit per ampullas crebras & paruas. unctiosa autem sunt præcipue oleum & butyrum, & bene diuisibilia in minimas particulas, at butyrum cum saccaro probe conuenit propter dulcedinis, & pinguitudinis sympathiam, quare & si modicum, sit sufficit tamen ad compefcendam exundantiam saccari, quoniã bene miscibile est. & modicum omne in multa partibile. Creta uero imponitur supra campanæ ostium, non quòd ipsa attrahat fœculenta, sicuti magnes ferrum. Sed quòd prohibendo exhalationem inclusi ignis & uaporum fit, ut peritissime uapores permeent per saccarum, qui mox ascendentes secum ferunt agglutiuatas omnes sordicies, & sursum impellunt, quæ herentes cretæ propter tenacitatem sic reddunt purum & sincerum saccarum.

Si igitur per hæc & doctissimo Rhamnuso, & alijs factum est satis tibi præsertim. Cardinalis amplissime, mihi quidem & gaudeo & gratulor, sin autem & alia desiderantur, excusabit me horum consensuum & dissensuum natura, quæ adeo in abdito est. Si qui uero laborem nostrum commendabunt, aditumq; & uiam per nos apertam his rebus fatebuntur, ad omne debent tibi.

DE CONTAGIONE

LIBER PRIMVS.

Quid sit Contagio. Cap. I.

VNC autem de Contagione prosequamur, cuius gratia tot de sympathy et antipathia rerum quæ sita sunt, ab ijs incipientes, quæ uniuersalia magis uidentur, & aliorum principia. quòd igitur contagio sit quædam ab uno in aliud transiens infectio, uel ipsum nomen ostendit. in duobus enim semper contagio uersatur, siue illa duo diuersa sint, siue duæ continuæ unius partes. uerum quæ inter diuersa fit, simpliciter & proprie contagio dicitur, quæ uero inter duas unius partes non proprie, sed quodammodo. uidetur autem & consimilis esse in utroq; infectio, & cui Contagio fit, & a quo. tum enim cõtationem factam dicimus, quum simile quoddã uitium utrunq; tetigit. quam ob rem qui hausto ueneno pereunt, infectos quidem fortasse dicimus, contagionem autem accepisse, minime. & in aere quæ simpliciter putrescunt Lac, & Carnes, & reliqua, corrupta quidem uocamus, non autem contagionem passa, nisi & aer ipse corruptus consimiliter fuerit. de hoc autem diligentius in sequentibus inquiremus. uidetur autem actio omnis & passio aut circa rerum substantiam fieri, aut circa accidentia, contagionem autem accepisse quempiam non appellamus, quòd calefactus ab alio fuerit, aut factus uitiosus, nisi per transumptionem. quapropter uidetur contagio, consimilis quædam infectio secundum substantiam. utrum igitur quum domus incendio uicinæ ardet, contagionem uocemus? at certe neq; hæc contagio est dicenda, nec uniuersum quum totum ipsum corrumpitur, primo secundum quòd totum est, sed tum magis quum in particulis minimis & insensibilibus quædam infectio fit, et ab illis incipit, quòd & nomen infectionis ostendit. infectum enim uocamus non corruptum quia totum est, sed quodammodo, et circa insensibilia, totum autem uoco, ipsum compositum, particulas uero minimas & insensibiles uoco eas ex quibus compositio fit & mistio. exustio igitur circa totum ipsum fieri uidetur, contagio autem circa particulas componentes, quamquam & ab ijs mox corrumpatur & totum ipsum, propter quòd & mistorum passio quædam uidetur contagio. quoniam autem dupliciter corrumpuntur & intereunt mista, uno modo per aduentum contrarij, sub quo consistere non potest eontingit,

rum forma. alio modo per dissolutionem mitionis. ut in putrefactis contingit. dubitationem fortasse habet utro modo contagio fiat, infectione in particulis minimis illata, ad hæc autem & qualis nam sit hæc infectio, utrum corruptio earum particularum, an alteratio sola, & quid demum patiantur. quare & illud potest dubitari, utrum contagio omnis sit putrefactio, quædam. quæ omnia manifestiora quidem fient, si contagionum differentias primas & earum causas in primis perquisuerimus. nunc si licet aliquo modo contagionis rationem subfigurare, dicemus contagionem esse consimilem quandam misti secundum substantiam corruptionem de uno in aliud transeuntem, infectione in particulis insensibilibus primo facta.

De prima contagionum differentia. Cap. 2.

TRiplex autem uidetur esse prima contagionum omnium differentia. alia enim contactu solo afficiunt, alia præter hoc & fomitem quoque relinquunt, et per ipsum contagiosa sunt, ut scabies phthisis areæ elephantiasis & id genus: fomitem appello uestes ligna & eiusmodi, quæ incorrupta quidem ipsa existentia conseruare nihilominus apta sunt contagionis seminaria prima, & per ipsa afficere. nonnulla porro sunt, quæ non contactu solo, non solo fomite, sed & ad distans etiam transferunt contagionem, ut pestilentes febres & phthisis, & limpitudines quædam, & exanthemata illa, quæ uariola uocantur, & similia. uidentur autem ordine quodam se habere hæc, nam quæ ad distans faciunt contagionem, ea & fomite et contactu afficere consueuere. quæ uero fomite contagiosa sunt, eadem & contactu contagiosa sunt. ad distans autem non omnia, at contactu omnia. quapropter & simplicissima est, & natura prior ea contagio, quæ solo contactu afficit, quare & de ea primo agemus inquirentes, quomodo fiat, & per quod principium, mox & de alijs, ut uideamus an omnium sit commune quoddam principium, an diuersum in singulis, & quid proprium habeat unaquæque.

De contagione, quæ solo contactu afficit. Cap. 3.

Videtur autem quæ inter fructus contagio uersatur, maxime eiusmodi esse, quæ solo contactu afficiat. ut uua ad uuam & pomi ad pomum. quare querendum est, quod nam eius infectionis principium sit. quod enim tangentia sese inter hæc afficiantur

Fracast.

H

DE CONTAGIONE

marcescente aliquo illorum primo, manifestum est, quò autem principio, non manifestum. quoniam autem primum, unde omnis infectio in alia tran-
sit, putrefactum fuit, censendum est, & secundum quoque consimiliter
putrefactionem concepisse, si quidem contagio consimilis erat in utro-
que infectio. est autem putrefactio dissolutio quedam mistionis calida in-
nato euaporante, atq; humido. eius uero euaporationis principium semper
est aliena caliditas, siue ea in aere sit, siue in circumfuso humido. igitur
quod in utroque est principium putrefactionis, idem & contagionis prin-
cipium erit, caliditas scilicet extranea. sed ea in primum aut ex aere ac-
cessit, aut ex alio, & contagio nondum dicitur, in secundum autem accessit.
sit ex ijs particulis insensibilibus, quæ euaporant e primo, & iam conta-
gio est, quoniam similis est in utroque infectio. potest autem euaporans e
primo calidum in secundum facere quod aer in primum, et similiter putre-
facere, imo magis propter analogiam.

Quoniam autem quæ euaporant e primo particule, aliæ quidem sunt cali-
dæ et siccæ, uel per se uel ex cõmissione, aliæ sunt calidæ et humidæ simili-
ter uel per se, uel ex commistione, uidentur quæ calidæ sunt & siccæ, ap-
te quidem exurere magis, putrefacere autem minus, quæ uero calidæ &
humidæ sunt, e cõtrario putrefacere aptæ magis, exurere uero minus. hu-
midum enim partes eius, quod tangit, e mollit, ac laxat, beneq; separabi-
les reddit, calidum autem sursum tollit ac separat, unde dissolutio mistio-
nis fit euaporante calido & humido innato, quæ putrefactio erat. quapro-
pter existimandum est calidas, & humidas particulas aut per se, aut ex
commistione humidas, quæ euaporant e primo, esse principium & semi-
narium eius putrefactionis, quæ in secundo fit, dico autem humidas ex
commistione, quoniam in euaporationibus quæ contingunt in putrescen-
tibus, misceri ut plurimum accidunt particulas minimas, ac sic principia fie-
ri tum generationum quarundam, tum & corruptionum nouarum. aptissi-
sima autem est ad putrefactiones & contagiones inferendas ea commi-
stio, quæ e calidis fit cum humidis. in fructibus igitur, quæ contagio ac-
cidit per hæc principia fieri putandum est. at uero & in alijs quo-
que omnibus, quæ putrescentia sese tangunt, si analogæ sint, idem eue-
nire, & per idem principium existimare par est. principium autem
sunt particule illæ insensibiles, quæ euaporant, calidæ quidem, &
aeris sed humidæ commistione, quæ deinceps seminaris contagionum
dicantur.

De contagione, quæ fomite afficit. Cap. 4.

Vtrum autem & ea quæ per fomitem contagionem afferunt per hunc modum & per idem principium fiant, dubitationem habet, quoniam principium quod est in fomite alterius nature uideatur esse, siquidem ubi in fomite secessit a primo infecto illic diutius inædurare seruariq; icorruptumpõit. ut admirationẽ non paruã præbeant, quæ et phtisici et pestilẽtes tetigere, lectuli, uestes, ligna, et id genus. sepiissime. n. uidimus uirus illud p duos et tres annos seruatuũ. at particule quæ e putrescẽtibz euaporant nulla tam diu p̄durare posse uidentur. sed profecto pp̄ hanc causam nemo putare debet, non idem esse principium, quod in fomite est cum ijs, quæ solo contactu afficiunt. qñ particule quæ euaporant e primo, eadem et in fomite pariter reseruari possunt, atq; ita seruatæ idem facere, quod & tum fecissent, quum euaporarunt e primo. q̄ autẽ tam diu perdurare seruariq; possint in fomite, si quis persuaderi uult, & minus admirari, debet se in consimilibus exercere. non ne uidemus alienũ odorem in ligno, & uestibus & alijs per multum temporis asseruari, nec nuda quidẽ illic qualitate et sine subiecto existente, sed corpusculis magis cum ea minimis, atq; effugiẽtibz uisum. quid de fuligine et fumo dicemus in parietibus obducto: non ne et hæc ex minimarum particularum admistione tintura fit? quæ diutissime durare incorrupta consueuit, ac talia certe infinita alia sunt. quorum omnium rationem si quis forte requirat, e duobus dicimus maxime dependere. quorum alterum est subtilitas, alterum est fortitudo & constantia mistionis. propter subtilitatem igitur penetrant, & in foraminibus quorundam conduntur, unde neque aeri subiecta sunt, neque multis extrinsecarum alterationum, propter ualidam autem mistionem durare possunt aduersus multa. est aut ualida & fortis mistio duplex, altera in duricie consistens, ut ferri lapidum, & eiusmodi, quorum insensibilia minima annos per multos uiuunt, altera in lentore quodam, & multa elaborataque mistione constituta. dura igitur, & si non sunt seminaria contagionum, at lenta elaborataque esse possunt. est autem elaborata mistio, quæ e ualde minimis fit bene inuicem agitata (ut in ijs quæ de sympathia diximus). accidit autem talem mistionem fieri in euaporationibus illis, quæ conclusæ sunt, ubi non dispergitur, quod euaporat, sed ualde agitatum minutissime commiscetur. quod si lentorem quoque accipiat, & ualida mistio fit, & apta seruari in fomite. cuius signum est, q̄ quæcunq; per fomitem afficiunt, omnia lenta glutinosaq; con-

H ij

DE CONTAGIONE

spiciuntur, et propter hoc sola ea, quæ talia sunt, fomitem habere possunt, quæ autē lenta non sunt, sed aut in sicco perse consistunt, aut multo aqueo abundant, aut apta citissime alterari, ea quidem putrescentia contagiosa esse possunt, ad id quod tangunt, fomitem autem non relinquunt. quod uel non adherescant et glutinentur, uel cito alterentur. propter quod marcescentes fructus contactu quidem afficiunt, fomite aut non. plurimo enim aqueo abundant, et quod euaporat lentum non est, lenta uero agglutinantur quidem, & resident in ijs, quæ tangunt, & propter fortem mixtionem non facile alterantur. q. si analogæ sint cum eo, quod tangunt, statim contagionem inferunt, si uero non analogæ fuerint, et quod tangitur non aptum quidem est affici ipsum, sed seruare tamen seminaria, tum fomes fit. & natum mox aliquid quod analogum cum primo sit, non aliter incipit, ac & primum fecisset. nihil enim refert, siue aliquid statim tangat, siue mediante alio. non sunt autem apta omnia, ut fomes fiant, sed solum quæ foraminulenta sunt et calida, aut parum frigida. in ijs enim & condi possunt seminaria contagionum propter foramina, & non alterari neq; ab ipso fomite, neque ab extrinsecis, nisi ea plurimum excedant. propter quod aduersum ignem non defenduntur. igitur neq; ferrum, neq; lapides, & eiusmodi frigida & nō foraminulenta, idonea sunt, ut fomites fiant. lana uero et panni, et lignorum multa, idonea magis sunt. quod igitur & quæ fomite afficiunt commune principium habeant, & communem inficiendi modum cum ijs, quæ contactu solo, ex his manifestum esse potest. differunt autem mixtione, quod his quidem fortis & lenta sit, in illis debilis, & non lenta, & propter hoc alia fomitem relinquunt, alia non.

De contagione quæ ad distans fit.

Cap. 5.

Maiorem autem tum admirationem, tum dubitationem præbent, ea quæ non contactu solo, non solo fomite, sed & ad distans etiam contagionē faciunt. Lippitudinis genus est, quo qui laborat omnes solet inficere, qui in ipsum spectant. notissimæ sunt & pestifera febres, & phthisis & alia multa, quorum labe cohabitantes, quamquam ne etiam tangerent, coafficiuntur. horum igitur, quæ natura sit, & quo pacto id uitium propagetur, dubitatio non parua est. quapropter accuratissime de hoc est inquirendum, quoniam maxima pars hæc est eorum quæ inuestigamus. Videtur autem contagio hæc & alterius naturæ esse, & per aliud principium fieri. primum quidem quia pestiferarum

febrarum febrium non nulla sunt, quæ horis decem, aut duodecim per-
 dunt, ægro nihil caliditatis, nihil frigiditatis sentiente. præterea si lippus
 alium lippum reddit, alterius quidæ naturæ videtur affectus iste. quoniam
 visio non per caliditatem, aut frigiditatem fit, sed per uocatas species &
 simulacra rerum. Porro subita & pene momentanea penetratio harum
 contagionum idem prorsus ostendit. statim enim & ista (ut dicitur) oculi
 penetrant per totum animal, & necant. quod nulla alia qualitatam nota-
 rum, tam prompte facere potest, quæd contrarium habeant. adde quod hæc
 notis qualitatibus fieret hæc contagio, ad debilius, quidem, & minus resi-
 stens semper propagaretur, quod certa fieri tum uidemus, quando sepe id
 quod debilius est, aut nihil, aut minus patitur. ut oculos quidem phthisis
 non capit teneriores, delicatiorisque existentes, pulmões autem corripit.
 postremo quum hæc contagio undiq; & ad omnem partem feratur,
 imitari quidem uidetur spiritualium motum, qui in orbem fit. corpora uero
 quæ notis qualitatibus constant unum tantum motum habent sursum aut
 deorsum. quare alius impetus, alia uis esse uidetur harum contagionum, et
 uenens aut Catalephæ animali assimilari, non autem reliquarum conta-
 gionum modum & naturam sequi.

Quod causa contagionum, quæ ad distans sunt, reducenda
 non sit ad proprietates occultas. Cap. 6.

Quia igitur occultas proprietates inducant paruo negotio ab
 his se se difficultatibus extricant, per pauca rationem om-
 nem earum contagionum ad hæc proprietates referentes.
 quod & in alijs multis omni sollicitudine liberi & securi
 factitant. bene igitur erit de his proprietatibus breui, quædam percurrere.
 simul enim & illud aperietur, quod nam esse possit harum contagio-
 num principium. Supponendum autem est nobis, quum decem sint rerum
 omnium genera, actiua tamen principia esse tantum substantiam & qua-
 litatem. constat enim neque quantitatem, neque ad aliquid, neque ubi, ne-
 que alia (ut summatim dicamus) effectiua esse, nisi per accidens. porro sub-
 stantiam per se nihil aliud facere, nisi locales motus sursum, deorsum, ra-
 refactionem, & condensationem, & circularem. hi enim a formis rerum
 fiunt. reliquæ uero actiones a qualitatibus proueniunt. qualitatam uero
 aliæ materiales dicuntur, calidum, frigidum, humidum, siccum, lux, odor,
 sapor, & sonus, aliæ spirituales uocantur, quæ species sunt, & simulacra

DE CONTAGIONE

materialium siue sint cum ijs uniuoce, siue non. ut lux lumen, saporis uero & odoris, & soni species nomen non habent, nisi saporimen & odorimen, & sonimen uelimus effingere, sicut a luce lumen. Similiter & caliditatis & frigiditatis, & aliarum species nomen non habent, constat autem eas esse tum ex sensibus, tum ex intellectu. quod igitur materiales qualitates multa possint efficere manifestum est, nam primæ quidem uocantur omnia generant & alterant, secundæ uero appellatæ lux odor, sapor & sonus, nihil quidem inter se agunt, quoniam contrariæ non sunt, sensus tamen mouent, sed & hoc ijs mediantibus, quæ spirituales uocantur. Harum uero spiritualium quæ actio multa sit, et uis in natura similiter est manifestum (ut in ijs diximus quæ de rerum sympathia & antipathia scripta sunt) nam & sensus & intellectum mouent, & principia sunt motionum in animalibus, deinde & motus locales uidentur facere attractionem & fugam. nonnullæ etiam & primas qualitates producere, ut lumen quod calorem gignit. Hæc igitur quum ita sint, querimus quidem ab ijs, qui occultas proprietates inducunt, quando actio omnis, uel a substantia fit, uel a qualitate materiali, aut spirituali, quo nam principio dicant actionem hanc fieri, qua contagiones produci uidemus. ac certe si a substantia & forma fieri asserant, quid oportebat occultam proprietatem uocare. sed uocent ut lubet, nihil tamen eâ forma facere poterit, nisi locales motus, sursum, deorsum, rarefactionem, & condensationem, contagionem autem non, quæ per se localis motus nõ est, sed magis quorundam corruptio & quorundam generatio. si uero qualitate aliqua fieri dicant, si quidem materiali, nihil ignotum assignabunt, nisi forte ignotum quiddam qualitatum genus effingant, quod nec caliditas, nec humiditas, nec siccitas sit. quod certe effingi non potest. si autem spiritualement aliquam qualitatem in causa ponant, poterant quidem notiori saltem uocabulo uti, & statim dicere spirituale aliquod contagiones hæc producere. sed certe neque hoc adducere pro causa possunt. primum quia spiritualia hæc tam diu solum durare consueuerunt, quandiu præsens est illud, a quo efluxere, nisi forte fuerint in intellectu, at quæ ad distans faciunt contagionem, absente etiam primo perdurant nihilominus, & in fomite, & in aere, quin imo de loco ad locum feruntur trans etiam maria, quod signum est corpus esse, quod & defertur & perdurat, longe a primo se habens. quod si dicant corpus utique esse hoc, quod de loco ad locum fertur, agere tamen per spiritualement qualitatem, profecto & ad non necessaria recurrunt, & inconueniens assignant. si enim recte de finita contagio est, oportet tale in secundo fieri

ri, quale in primo fuit, & idem esse in utroque principium, idemq; & in quarto & quinto, & in alijs, qua contagionem recipiunt. tale autem non potest facere ullum spiritualium per se, per accidens quidem nihil prohibet spiritualia enecare. & dissolvere, etiam mitionem aliquam fugando quaedam contraria, quod & fetor facere potest, & Cathablepha animalia affectus (ut dictum in Sympathijs fuit). generare autem tale in secundo, quale in primo fuit non possunt spiritualia. generatio enim omnis per primas fit qualitates. oportet autem in hisce contagionibus non putrefactionem solum fieri, sed a primis seminarijs, & alia quoque gigni & propagari, qua ipsis similia natura sint, & mitione. non aliter quam spiritus in animali e sanguine solent alios sibi consimiles generare, quod spiritualium nullum efficere per se potest. qua ob causam & in contagionibus qua ad distans fiunt idem esse commune principium, & eundem inficiendi modum per qualitates notas censendum est, quod & Aristotelem & Galenum existimasse sine dubio videre possumus. differunt autem harum contagionum seminaria, & ab ijs, qua solo contactu afficiunt & ab ijs, qua sonite solo. sed primi dicamus, quo pacto ad distans ferri possint, & quo modo in orbem moveri uideantur, & qua ratione uim tantam sortita sint, & tam cito penetrant, & quales sint earum analogia, tum demum quam differentiam habeant ad alia seminaria, diffiniemus.

Quomodo seminaria contagionum ad distans ferantur & in orbem. Cap. 7.

ERgo illud in primis inquiramus, quo motu agantur seminaria illa contagionum, quando longe & ad eos, qui distant ea ferri manifestum est, quod multi adeo mirantur. est autem inter prima respiciendum ad consimilia, quo minus admirari possumus. quis putaret e cepe & allio lachrymas nobis, uel e longinquo elici, e pipere iride ptharmica sternutamentum, e croco solano stricno somnum conciliari, e tractatione metallicorum apoplectici hominem fieri? exhalant nimirum ex omnibus his ac circumquaq; feruntur insensibilia corpora, quorum diuersae actiones sunt, & facultates. manifestissimum aut hoc apparet in ijs qua corrumpuntur et putrent. principium aut motus eorum corpusculorum ad oēs partes. partim quidem per se est, partim ab alio datur. per se igitur euaporatio omnis sursum fertur, quod & in fumo & alijs multis spectari potest, si quis nesciat euaporationem omnem calidam esse. ab alio autem ad

DE CONTAGIONE

cidit, & in latera, & deorsum postremo pelli; quod precipue duabus de
 causis euenit, altera est obstentia aut aeris, aut tabulatorum & eiusmodi,
 in qua incidunt, qua primum exhalant partes, ubi igitur ultra ferri
 non possunt, pelluntur quidem & in latera ab ijs, qua succedunt, & haec
 ab alijs, donec accidat repleri totum. altera causa est aer ipse, qui euapo-
 rationem omnem si tenuis sit, & bene solubilis diuidit, usque etiam ad mi-
 nimas & non ultra diuisibiles partes. ea enim est elementorum & liqui-
 dorum omnium natura, ut situm conuenienter quærant, quantum possibile
 est. Conuenientissimus autem situs est, quum partes continuæ inter se sunt,
 aut si continuæ esse non possunt, minus tamen inter se distent, quo possibile
 sit. sic enim minorem uolentiam sustinent, ut in ijs diximus, qua de sym-
 pathia tradita sunt. qua de causa aer continenter eam euaporationem di-
 uidit magis, & magis donec ad eas ueniat partes, qua non ultra diuidi
 & separari possant. Facta igitur innumerabili illa diuisione multum aeris
 repleri accidit, & circumquaq; misceri, quod et in fumo manifestissimum
 est uidere. propter has igitur causas, & qua circa contagiones contin-
 gunt euaporationes, circumquaq; feruntur, & aeris multum occupant,
 quoniam exhalatio omnis multum diffunditur, magis autem sursum &
 primo, sed tamen mox & ad latera, & postremo deorsum accidit ferri. ac
 sic & cohabitantes possunt insicere feminaria haec, & non solum in fomite,
 sed & in aere per certum tempus seruari, diutius autem in fomite. quo
 autem modo fiat, ut tam paruae quantitatis existentia non alterentur sal-
 tem medio in aere exposita, priorem habet dubitationem, nam qua tam for-
 tis esse mistio potest in tam parua particula, ut in aere diu consistere ua-
 leant praesertim, qua in duritie non consistunt, sed certe qua lenta sunt,
 & glutinosa quamquam paruisima sint, possunt quidem si non omnino
 tantum quantum, dura, uiuere, at paulo minus possunt. dura quidem pro-
 pter tria resistunt alterationibus maxime, & quod in pauca quantitate
 plus habent materiae, & q. propter terram plus habent frigiditatis, & q.
 partes non bene subtiliari et rarefieri possunt propter densitatem. quod
 fieri oportet, si caliditas induci debet. priora igitur duo & lenta non ha-
 bent, aequae ac dura, at tamen in parte habent & ipsa, tertium uero habent
 non minus, quam dura hoc est difficultatem subtiliationis propter partium
 tenacitatem, & quod mistio e ualde minimis constat. tenacitas enim facit,
 ut pars non facile secedat a parte. mistio uero e quam minimis facta bene
 unitis aduersus alterationes omnes ualet, quoniam si rarefieri oporteat,
 statim praesto sunt partes terrae, qua prohibeant, iuxta quodlibet mini-

mum

num sita. si uero densari necesse sit, praesto sunt ignis partes propter propinquitatem, quae similiter obstant. qua de causa non solum dura sed & lenta se se defendunt ab alterationibus multis si mediocres sint, magnas autem non ferunt. propter quod & ab igne absumentur seminaria omnium contagionum, & ab aqua etiam frigidissima franguntur. quod si curiosior quispiam illud querat, cur intrinsece saltem non alterentur. haec seminaria, quum e diuersis sint mista, sciat ille non esse hanc solis seminarijs propriam quaestionem, sed & alijs multis communem, ut piperi calci euphorbio pyrrhiti lapidi & metallicis, et alijs pluribus. quae quum e diuersis sint mista, alterationem tamen nullam intrinsecus, aut nullius momenti patiuntur, sed annos multos immutata persenerant, ut mirum sit lapides annos mille & duo milia durare. causa omnium est, quae mistio quae e diuersis fit, ad tam minimas particulas redacta est, quae propter paruitatem, excessum non habent particula inter se illum, qui requiritur ad agendum, quae de causa dum mistio illa compacto perstat, dum ignis partes separate sunt & disperse, sepultaeque in alijs, alteratio nulla introrsum fit, quare & piper, & euphorbium, & reliqua tractata manibus frigida sentiuntur. at ubi casu aliquo mistio illa soluitur & mutatur, & partes quae eiusdem rationis sunt, in unum coeunt, et maiorem quantitatem, & potentiam ad agendum acquirunt, tum acti fiunt, & aguntiam, unde & calx, & piper, & euphorbium iam calidiora percipiuntur, quum prius potentia solum calida essent, actu uero aliter se habentia. propter eandem causam nec seminaria intrinsecus se se alterant, quauquam e diuersis constent, ut porae mista. quae autem in tam pauca quantitate. uel multa iussu possit, declarat fulgur, quod non aliud est nisi uapor, declarat & euphorbij, & piperts, & similia particulae minime & fugientes uisum, quibus tanta uis a natura tributa est, ad eum refert ignem in materia densa contineri, quauquam parua sit, talia quoque sunt seminaria contagionum, omnia enim acria per se sunt, quauquam in lentore constituta, quae et ipsa actu fiunt a calore animalis subtilitate eam mistionem & uniente partes consimiles, talia autem ad humores & spiritus non paruum potentiam habent, quare & perdere etiam possunt pauca uisum, si ad spiritus analogae sint, de quo mox largius dicemus. eadem & ex oculis lippientibus ex oculari possunt in alterius oculum & consimilem infectionem inferre, quae uisio quidem non est, sed uisum in oculo. Quod autem in animal penetrant & nonnulla citissime, nemo mirari debet, si modum quo ingrediuntur consideret. ingrediuntur autem e paruis poris & uenis, & arterijs in maiores, & ab his in alios

Fracass.

I

DE CONTAGIONE

saepe etiam usque ad eor. unus penetrationis modus est per propagationem
 & quasi sobolem. prima enim seminaria, quae adhaerunt e vicinis humo-
 ribus ad quos habent analogiam, consimilia sibi alia generant & propa-
 gant, & haec alia, donec tota humorum massa et moles afficiatur. alius mo-
 dus est per attractionem, quae intro fit, tum inspiratione per anhelitum,
 tum uenarum dilatatione. simul enim cum aere qui attrahitur ingrediuntur
 commista contagionum seminaria, quae ubi introducta sunt, non eadem
 facilitate regrediuntur per expirationem, qua ingressa per inspirationem
 fuerunt. quoniam agglutinantur humoribus & membris, & nonnulla etiam
 spiritibus, qui contrarij speciem refugientes, secum et inimicum ad cor fe-
 runt: non enim dicendum est (ut quidam aiunt) uenena & contagiones
 praecipue cor petere atque aggredi. uti inimicum, quasi cognitio & uo-
 lunt as ijs insint. tardius autem penetrant, quae per se minus acria sunt, aut
 in lentore multo sepulta, & analogiam habentia ad crassiores humores, et
 quae per uenas trahuntur. celerius autem quae per anhelitum & quae sub-
 tiliora sunt, & acrimonia maioris ad spiritus autem analogae. Fortasse
 autem & alius est penetrationis modus. omnis enim euaporatio de angus-
 to in amplum facillime diffunditur. quare quam minores & angustiores
 sint uenae, quae circa summa sunt, maiores uero continue qua uersus cor
 itur, inde fit, ut & contagio quam facillime ex angustis uenis in amplis
 diffundatur, ubi etiam maior est calor, atque ad cor etiam ferantur, nisi
 quid obstet. Quod igitur & quae ad distans fit contagioper idem com-
 mune principium fiat cum alijs, & per eundem modum, & quo motu ser-
 tur, & quomodo penetret, & tantam habeat uim, haecenus dictum sit. quom-
 modo autem particulari & propria quadam natura ab alijs differat, nunq-
 dicatur. ab ijs igitur quae solo contactu afficiunt differre uidetur, quod haec
 in forti misicione constituta uidetur & lentore quodam, illa uero non. ab
 ijs uero quae fomite solo & contactu inficiunt, differunt ea quae ad dis-
 tans protenduntur, quod ualidior adhuc misio ijs inesse uidetur, & sub-
 tilitas maior, propter quod & penetrant magis, & maiorem actionem han-
 bent. Fortasse autem & antipathia ad animalis est, non ea solum
 quae materialis dicitur, sed & spiritalis etiam, quae spiri-
 tus potest fugare et calorem qui humorum misio-
 nem continet, propter quod & maxime
 potest putrefactionem infer-
 re, de quo etiam mox
 dicemus.

Contagionum autem analogie multiplices quidem sunt, & maxime admirande. pestis, quaedam est arboribus aut satis, animalium nulli obest. contra quaedam tangit animalia, satis & arboribus parcit, & inter animalia, hæc hominem carpit, illa boues, illa equos aut alia, sed & in eadem specie, quæ pueris & iuuenibus est contagio, senum neminem ledit, & e contrario nec quæ mares, semper etiam mulieres attingit. promiscue uero alij certas pestes sensere, alij non, & alij inter pestilentes ille est uersantur, alij non. inter membra porrò est, & sua analogia, lippitudo nulli membro nocet nisi oculis, phthisis uero non oculis, quamquam delicatioribus, sed pulmone, Alopecia & Achores caput solum tentant. at uero & in humoribus, quaedam uni est contagio alij non, quaedam omnibus. alia spiritus præcipue perdunt, quorum omnium admiranda quaedam ratio est. assimilantur autem & aliis multis, de quibus omnibus diximus in iis quæ de sympathia, ubi etiam communes causas perquisiimus, quæ uel ad rationem agentis referuntur, uel materie, uel applicationis. propter quæ non omnia agunt in omnia, sed certa in certa solum, quæ analogæ dicuntur. particulares autem, & proprias analogias nec institutum nostrum est dicere, nec prudentis inquirere. sat. n. in presenti sit, si non proprias & propinquissimas causas, at medias tamen sciamus, & ad proximas nitamur quantum pro subiecta materia dabitur.

Virum contagio omnis putrefactio quaedam sit. Cap. 9.

Nunc illud inquiramus utrum omnis contagio putrefactio quædam sit, & an omnis putrefactio contagiosa. uidetur autem putrefactio omnis contagiosa aut simpliciter, aut saltem ad continuam partem, ad aliud uero contagiosa non omnis est, quoniam ad agendum multa ut diximus requiruntur. omnem autem contagionem in putrefactione quadam consistere dubitationem fortasse habet, quoniam rabies contagio quaedam uidetur, putrefactio autem non. similiter & uinum quum acescit ab alio contagionem quandampati uidetur, putrefactio nem autem non. nam quum putrescit, tum & fetet & ingustabile est, acetum uero suauis est, & putredinibus etiam resistit. sed certe & earum putrefactiones quaedam sunt existimandæ. uerum illud circa putrefactiones est intelligendū, quòd interdum sola mixti dissolutio fit, et sola euapora-

DE CONTAGIONE

ratio humidi & q; innati caloris, generatio autem noua nulla consequitur, atq; hæc simplex putrefactio dicitur. interdum in ipsa euaporatione simul et generatio aliqua prouenit, aut animalis, aut alterius quod formam unam et certam habet, & mixtionis rationem ac digestionem suam. in quibus igitur simplex fit putrefactio generatio autem nulla, & fetor fit & abominabilis sapor, propter causam quæ in sympathijs dicta est. ubi uero generatio aliqua intercidit, et digestio ordoq; partiu pro certa forma, tum sepe neq; fetor fit, neq; abominabile quicquam. igitur & uinum quandoq; quidem simpliciter putrescit, & marcorem contrahit, et ingratum ingur stabileq; est. Interdum non simpliciter putrescit, sed & simul generatio aliqua sequitur ut aceti. euaporante enim quod dulce atq; aereum est, relicto multo terreo subtili adusto cum plurimo aqueo, mistum illud fit, quod acetum uocamus. cuius & forma sua est, & digestio, & ordo partium, et sapor & odor. q; autem precedat putrefactio aliqua prior, declarant, & lac, & pituita, quæ quum putrescere incipiunt statim acescunt. In rabie quoq; putrefactionem quandam accidere censendum est facta contagione ab alio, latet autem nos. quoniam quæ in uino animali putrefactione s fiunt, non admodum manifesta sunt. uerisimile est autem ita se habere, quoniam & canes quum rabiunt febre quadam corripitur solent. si igitur in omnes contagiones inductio fiat, omnes quidem in putrefactione quadam consistere uidebuntur. quod & ratio quoq; persuadet, quoniam nulla alia euaporatio aptior esse uidetur ad contagiones inferendas, quam quæ in putrefactionibus fit. quoniam autem diximus contagionem esse in insensibilibus particulis, primo querat fortasse quis, utrum particule illæ corrumpantur quidem an alterentur solum, ad quos dicimus quantum quidem sufficit ad putrefactionem faciendam, non necesse esse corrumpi particulas ipsas, sed alterari solum, quatenus dissolui mixtio possit, & euaporare calidum cum humido innato, nihil tamen prohibet & corrumpi etiam, sed nõ necesse est quatenus attinet ad faciendam putrefactionem. quoniam autem putrefactiones omnes ad continuam saltem partem consimilem putrefactionem inferre aptæ sunt. si omnis quidem contagio putrefactio est, uidebitur quidem contagio simpliciter & communiter dicta putrefactio quædam consimilis de uno in aliud transiens, siue continuum illud sit, siue diuersum. uerum hæc non est ea qua proprie contagio dicitur, sed illa quæ inter diuersa uersatur. quod & si etiam propriissime uelimus contagionem considerare, quæ in morbis spectatur & non solo contactu afficit, erit quidem contagio consimilis de uno in aliud transiens putrefactio, cuius seminaria actionis

actionis multæ sunt, in forti ac lenta mistione constituta, et anticipatiam ad animal habentia non solum materialem, sed & spiritualem etiam, ex qua definitione ratio omnium eorum manifesta est, quæ circa contagionem videntur.

Cur morborum alij contagiosi sint, alij non, & contagiosi cur lenes sint. Cap. 10.

In primis igitur cur morborum alij contagiosi sint, alij non, & quomodo fiat, ut alij ardentiores quum sint, & grauiores nullam tamen inferunt contagionem, alij uero placidiores, mitioresq; existentes cōtagiosi plurimum sint, quod certe dubitationē quandam habet. Si enim contagio uim et actionem sequitur, qui acutiores sunt morbi uidentur magis contagiosi, si uero adustionem sequitur contagio (ut multi medicorum putant) similiter uiderentur, qui ardentiores sunt contagiosi magis. q. si & putrefactionem multam sequitur contagio, in pluribus quidem multa putrefactio fit, contagio autem nulla. ergo morborum quicumq; absq; putrefactione fiunt, nulli quidem contagiosi sunt, quoniam ut dictum est, contagio non sine quadam putrefactione fit. In quibus uero putrefactio contingit, requiri quidem acumen dicimus, si contagio sequi debet, sed non sufficit acumen solum & potentia agendi, uerum & lentor quoq; requiritur, & fortis atq; elaborata mistio (ut dictum est) similiter neq; adustionem sequitur contagio, sed si qua in contagionibus adustio accidit, illa sequitur magis, quàm origo contagionis sit. nec similiter omnem putrefactionem sequitur contagio, quamquam larga sit, & multi humoris, sed eam solum in qua seminaria fieri possint, quæ & mistionis sit fortis & in lento re constituta. februm igitur multæ ardentissime sunt, ut quæ e colera, sed in sicco consistentes, e quibus quæ euaporat particule, seminaria esse non possunt contagionis in alio, siue q; mistio earum debilis sit, siue q; non adherent & agglutinentur propter siccitatem. at quæcumq; sordidam habent putrefactionem & conclusam, illæ seminaria gignunt ad inferendas contagiones idonea. sordidam autem dico putrefactionem, in qua nō fit superficialis putrefactio & euaporato ieius, quod putrescit, sed profunda & ad totum. conclusam autem uoco in qua non abeunt & exhalant quæ euaporant particule, sed quodammodo conclusæ bene ac diu agitantur & miscentur, lentorem autem habentes. sic enim & fortis fit mistio & glutinosa, lenes autem apparēt contagiosi morbi præcipue febres, quæcumq; con-

DE CONTAGIONE

tagiose sunt, propter id q̄ profunda sit putrefactio, in qua multum humiditas euaporat, quod tum lentorem inducit, tum et acrimoniam hebetat. In quibus, autem acumen & ardor multus sentitur, in ijs superficiales magis particule enaporant calidæ & siccæ, propter quod nec contagiosæ sunt.

In quo conuenit cum uenenis contagio, & in quo differat.

Cap. 11.

Conueniunt autem et cognationem quandam cum uenenis habent nonnullæ contagiones, quoniam sicut illa inimicitia quadam fraudulente latentia perdunt animal et cor petunt, ita et cōtagiones quedam facere solent. propter quod uenenosas solemus quasdam febrium appellare. differunt autē inter se non parum, q̄ uenena nec proprie putrefacere possunt, nec tale in secundū gignere, quale in primo fuit principium & seminarium. cuius signum est, q̄ uenenati ad alios contagiosi nō sunt. causa uero iccirco est, q̄ uenenorum est duplex genus. alia. n. spiritali qualitate enecat, qualis est serpentū maxima pars et Cathablephæ aspectus. alia uero materiali qualitate operantur. quæ igitur per spirituales species agunt, corrumpere quidem possunt, fugando calorem innatum, et tristitiam intolerabilē ingerendo. generare autē nihil simile possunt, quā generatio oīs a primis qualitatibus fit. propter quod in uenenatis nihil tale unquā factum uidimus, quale est quod a Vipera et Basiliſco emittitur. eorū uero quæ p̄ materialem qualitatem operantur, alia calida sunt, ut uocatæ caustica & urentia, alia frigida ut opium & hyosciamus & id genus. uerum quæ calida sunt urentia, omnia in sicco sunt cōsistentia, quare et existerere magis apta sunt, q̄ putrefacere & contagionem inducere. q̄ si quedam a medicis putrefactiua dicuntur, hoc tamen improprie dicitur, simpliciter enim caustica sunt. appellant autē putrefactiua hæc, illa caustica, q̄ caustica crustam & uocatam escam prius faciunt, uocata uero putrefactiua uescam prius inducunt, quasi in his calor naturalis euaporet, sicut in ijs quæ putrescunt. uerum proprie caustica & illa sunt, ut Arsenicum Aaripigmentum Fythiocampe et Cantarides quæ putrefactiua dicuntur. Ceterum non putrefaciunt, sed urunt. e quibus quod euaporat seminarium contagionis esse non potest, ut pote siccum. quæ igitur uenenorum calidæ & urentia sunt, propter hanc causam contagiosa non sunt, quæ uero frigida & stupefactiua sunt, putrefacere quoque non solent, quare neq; hæc contagionem inferre, ita igitur differunt quæ contagiosa sunt a uenenis.

Supereft nunc ut de differentijs alijs profequamur ac earum caufis, neque enim omnes uno modo contagiones fe habent, alie in nobis primo fiunt, & generantur in aliquo, mox ab illo in alium tranfeunt, alie extrinsecus primo ueniunt, & facte de uno in alium propagantur, & alie per summa errant, & uix cutim carpunt, alie solidiora occupant, alie & interna, & alie omnia tam interna, quam externa. quedam porro promptissime inherant, & afficiunt, quedam ferius, & alie fe statim manifeftant, alie non nifi longe post. aliqua ad haec leuatales funt, aliqua sine ullo uitae periculo. omnes autem in uiuo corpore nate infectionem difseminare, in mortuo non. & corporum alia fufcipiunt facillime, alia aut nunquam, aut cum difficultate, unde & illud queri potest utrum pestilentijs affuefcere poffimus, ficuti uenenis.

In nobis igitur primo oriri feminaria contagionum manifeftum eft, non folum in scabie achoribus phtifis, fed in febris etiam, quae pestifera dicuntur. caufa eft, quod in nobis & humoribus nostris putrefactiones fieri nihil prohibet, quae & sordidae funt, & conclusae, a quibus feminaria illa fiunt, quae tum lenta, tum & fortis. mitionis funt. haec autem contagiones inferre, dictum eft supra, ac in aliquo primo ita fieri poffe, nemo dubitat. illud fortasse dubium effe poffet, utrum & in fecundo qui afficitur, contingat fimiliter sordida & conclusa putrefactio, an non. si enim non contingit, quomodo in ea noua feminaria fiunt, quae tertium aliquem in ficere poffint. at si contingit, a quo nam fit, quando caufe eadem in fecundo non funt, quae in primo fuere, si quidem in primo caufe fuerunt obstructions, plenitudo & malitia humorum & fimilia. in fecundo autem nihil horum ad effe neceffe eft, quando uidemus temperato & prope sano exiftente aliquo concipere tamen ab alio contagionem, fols feminarijs fufficientibus inferre. Dicendum igitur & in fecundo sordidam ac conclusam putrefactionem fieri, sordidam quidem, quoniam profunde corrumpitur, quod a feminarijs recipit putrefactionem, propter multam infectionem & actionem eorum atque analogiam, talis autem et conclusa est, propter multam euaporationem, quae fit. & et si non talis per fe effet, nihil tamen refert dum profunda accidat. omnino. n. tale in fecundo fuit, quale in primo principium & feminarium eft, quoniam dictum eft eam feminarijs in effe uim, ut sibi fimile propagare, & gignere poffint, ficuti & fpiritus faciunt. in primo igitur caufe fuerunt illae, quae passim folent putrefactiones in nobis facere

DE CONTAGIONE

obstructiones plenitudines & humorum prauitates, a quibus facta putrefactio sordida & conclusa plurimum, accidit inde seminaria enasci, quae apta sint in alium contagionem transferre, siue in eo fuerint cause & dispositiones, quae in primo fuere, siue non, quare analogum humorem nasci in secundum & tertium & alios contagionem apportant. Quod uero et extrinsecus quoque in nos ueniant principia et seminaria contagionum, & in nobis non primo fiant, similiter, quoque manifestum est, quoniam saepe uidemus populariter uagantes morbos, quas epidemias uocant, quorum alij communes quidem pluribus aut ciuitatibus, aut regionibus sunt, sed non contagiosi, qui communes tantum dicuntur, alij uero etiam contagiosi, id est qui semel in uno concepti absque aeris dispositione illa communi, contagionem in alium transferunt, atque hi non communes tantum dicuntur, sed contagiosi simul, quales sunt pestilentiae, uti ea quae circum Graeciam uagata est, de qua Thucydides scribit, & quales illae, quae nostris annis apparuerunt in Italia ab alijs lenticulae, ab alijs punctulae appellatae. referemus etiam insolitam anni. 1514. contagionem quae in boues solum irrepit. uisa primo circa Foro iuliensem tractum, mox sensim & ad Euganeos delata atque inde in agrum nostrum, abstinere primo bos a cibo sine causa alia manifesta. spectantibus autem in ora eorum bubulcis, asperitas quadam & perne pustulae percipiebantur in palato & ore toto, separare proterius infectum oportebat a reliquo armento, alioqui totum inficiebatur. Paulatim labes illa descendebat in armos, & inde ad pedes, ac quibus ea permutatio fiebat, sanabantur ferè omnes. quibus autem non fiebat, plurima pars interibat. Harum ergo contagionum, quae extrinsecus ueniunt, potissima causa est aer, quamquam ex aquis & paludibus, & alijs nihil prohibet euenire. aptissimus autem est aer, tum quod facillime & proprias & alienas infectiones concipit, tum quod necessario eo utimur ad uitam, sed illud maxime aduertendum est, quod aer interdum alterat solum calefaciendo, infrigidando, humectando, & exsiccando, interdum non solum alterat, sed & uapores extraneos in nos immittit, interdum non uapores simplices, sed & seminaria contagionum. differt autem seminarium contagionis a uapore simplici, quod uapor alterabile satis est corpus, mixturem non habens forte in lentore, quale est seminarium. concurrunt tamen uapores in nos importati multipliciter ad putrefactiones quae fiunt: primo enim & obstruunt, deinde & locum habent alienae caliditatis & humiditatis, tum & inuicem humoribus inamabiles illos reddunt & ingratos membris, unde & respiciuntur et relinquuntur a natura, ac sic putrescunt. seminaria uero non solum

lum hæc faciunt, sed maxime faciunt, ac simul & consimilia sibi alia ceu sobolem procreant, quæ ad alium delata contagionem inferunt. Si igitur uapores simplices in nos aer importet, non iam contagio est, nec ægrotudo per se contagiosa, nisi profunda & conclusa putrefactio fiat, quæ nec similitur si ad aerem comparatur, contagio dicitur, quoniam non est consimilis in utroque infectio, sed si ad alium comparatur, qui secundus sit, & tertius, & quartus, iam contagio dicitur, & ægrotudo contagiosa. si uero ab aere seminaria statim immittantur contagionis in aliquem primum, et contagio dicitur ab aere accepta, & ad alium apta est transire. idem enim uitium & aer passus est, quod & ille, cui illatum est. idem & de terra & aqua dicatur, nam & ipsa interdum uapores solos in nos transferunt, interdum & seminaria ipsa contagionum. quibus autem de causis tum aer, tum aqua & alia inficiantur, & modo seminaria contagionum concipiant, modo uapores extraneos, & modo alterent solum, recipiendum est nobis utrum notum. illud fortasse magis desideraretur, utrum a cælo & syderibus contagiones ullæ per se dependeant, quando astrologi sepe quosdam futururos morbos & Epidemias prædicunt, quemadmodum Syphilidem siue Gallicum uocatum morbum prædixisse ipsos constat multo antequam apparuisset. sed certe (quando nihil a cælo huc demitti potest, quod proxime tangat) nisi spirituale aliquod seu lumen, seu tale aliud, si ad ea respiciamus, quæ supra de actionibus spiritualium dicta sunt, uidebimus a cælo nullas contagiones per se fieri posse. per accidens autem nihil prohibet, quasdam ab ipso fieri, ac prædici etiam ab astrologis posse, qui scientes ea quæ a syderibus per se ut plurimum fiunt, possunt simul & illa præuidere quæ per accidens cum illis, ut plurimum coniunguntur. possunt autem per se sydera calefacere, ad calefactionem autem sequitur et uaporum plurima ex aquis et terris eleuatio, qui mox uarias et diuersas corruptiones efficiant, modo nouas, modo consuetas, modo magnas, prout & syderum constitutiones se habent. Igitur hæc considerantes astrologi ac docti, quæ apportare solent, prænuunt effectus, qui quamquam per accidens a syderibus fiunt, ut plurimum tamen concomitantur ea, quæ per se fiunt. nihil enim prohibet quædam per accidens esse, & ut plurimum esse. aptissime autem sunt ad magna & noua producenda illæ syderum constitutiones, in quibus plures Planetarum in unum coeunt, præsertim sub insignibus aliquibus earum stellarum, quæ fixæ dicuntur. raro enim fit, ut quum eiusmodi conuentus fiunt, notabilem aliquem partum & portentum non edant, sed de his plura fortasse oportet et dicere.

Fract.

K

DE CONTAGIONE

Per summa autē errant scabies, porrigo, papula, lepra & circa caput
 achores area ophiassis & id genus. borum autem omnium seminaria cras-
 siora & minus acria, q̄ quae intima petunt: haec enim subtiliora sunt, &
 acria magis, & ad spiritalia magis analogae. eorum autem quae in summo
 insident, alia summam cutim tentant, alia profundius immerguntur, quae in
 densiori materia sunt, quales sphaeceli & estioni & carbunculi, et ele-
 phantia, & syphilis morbus, & id genus. Cito autem afficiunt, quaecunq;
 seminariorum in acrimonia multa consistunt, et subtilia sunt, praesertim p-
 anbelitum cor petentia, quorum analogia est ad spiritus aut ad subtiliores
 humorum. at quorum materia densior est, & analogae ad humores cras-
 siores, ea tarde serpunt, ut syphilis & rabies. mortuum autem animal contagē
 eam nō seruat, qua tenebatur uiuens. quoniam seminaria contagionis una
 cum calore innato extincta sunt. paratiora uero sunt ad contagiones cor-
 pora, ad eas quidem, quae primo in nobis fiunt, immunda quidem & ualde
 humida et carnis ac foraminum constipatorum. ad eas uero quae extrinse-
 cus ueniunt paratiora sunt, quae foramina aperta & laxa habent, calida
 autem & humida, difficulter autem recipiunt et serius, quibus frigida est,
 & sicca densaq; corporis constitutio. propter quod senes & aniculae mi-
 nus corripiuntur, q̄ iuuenes. attendendae tamen sunt analogie contagionis,
 quae unum magis q̄ alium tentant. minus item recipiunt, qui per ocium ui-
 tam traducunt, q̄ uegetes & negotiatores. quosdam porro nididius, qui
 in melijs pestilentijs uersantes securi esse consueuerunt, de quibus quedam
 suo loco dicemus, & utrum consuescere pestilentijs possimus.

De signis contagionum.

Cap. 13.

Sunt autem et indicia contagionum sua, quorum alia praenuntia sunt
 futurarum, alia praesentes mostrant, ac eorum quae praenuntia dicun-
 tur, alia a caelo summuntur, alia ab aere, alia ab ijs, quae circa ter-
 ras & aquas sunt, quorum quaedam ut plurimum ueracia sunt, alia
 saepe. quare nec per omnia prognosticari nisi probabiliter, licet. In cae-
 lo igitur quum eorum syderum, qui planetae dicuntur, uides unam in par-
 tem plures conuenire, ut saepe accidit plures, aut septentrionales fieri, aut
 australes, nec non et coniungi etiam inuicem, tum scito in ea parte muta-
 tiones magnas circa terras futuras. ac primum quidem humiditates plu-
 rimas sublati uaporibus multis e terra & aquis, mox siccitates non para-
 nas consecuturas, consumptis tandem uaporibus & exustione circa ter-
 ras

ram & aerem facta. hæc autem solent & putrefactiones apportare, quod si coniunctio syderum illorum sit plurimum quidem sub maioribus earum, quæ fixæ dicuntur, tum & prædicere potes insignem aliquam portendit contagionem. sunt porrò & aspectus quidam planetarum, quibus astronomi hæc portenta tribuunt, qui nec omnino negligendi sunt, nec semper timendi. ex aere porrò sua quoq; indicia haberi solent, ac primum quum multæ crebræq; incensiones illæ apparent, quæ in suprema regione e uocato hypocaustate fiunt, ut cadentia sydera cometæ trabes æges & id genus, p putrefactionem circa terram fieri ostendunt. omnia enim hæc e fomite unctiuoso & lento fiunt. hoc autem monstrat uapores, qui a terra tolluntur, tales quoque existere, quod potissimum circa putrefactiones contingit. notare præterea oportet, & alias inferioris aeris constitutiones. neque enim sine suspitione est, quum aut austri plurimi perflarint, & diu incubuerint, aut caligines quasdam præter modum certam regionem uideris occupare, & si fuscus et ueluti puluerulentus aer solem diu tristem reddiderit. tum uero tibi maxime cauendum erit, quum uentos quosdam fueris: conspiciatus ex ea regione perferri, ubi pestilentia grassetur. non solum autem timendum tibi sit, sed fugiendum, quum ea quæ sub diuo ponuntur, ut obsonia & lintea, et id genus, marcorem quendam et situm contrahunt. sed & aquæ quoq; sua signa dant, quum inundant flumina & diu restagnant. quum loca paludosa cænosq; relinquuntur. quum maria piscis emortuos plures in littoribus deponunt. Terra quoque ubi plurimam insectorum generationem profert, putrefactiones conceptas nantiat. quæ nisi totæ in ea animalia absumptæ fuerint, contagiones subesse declarant. potissimum autem isthæc portendunt locustæ, quarum sæpe innumera bilis ac penè infinita generatio fit, hoc autem non solum monstrat magnam putrefactionem præcessisse, sed sæpe nouam facit. tolluntur enim quasi exercitus ingens, & in certas euolant regiones, quas ubi late depopulatæ sunt, illic sæpe commoriuntur, unde mox immensa corruptio sequitur. qualem in Africa contigisse legimus anno. 118. delatis ad littora locustis incredibili numero, atque ibi emortuis. similiter & in Gallia euenisse anno. 864. memoriæ mandatum est. In Italia uerò anno. 1478. in agro Ferrariensi Mantuano Veronensi Brixienisq; & uicinis alijs quum ingens increuisset earum multitudo, paulo post miseranda pestilentia secuta est. quod & annis superioribus etiam contigisset, nisi dei optimi clementia et mortaliū cura prouidisset. quo tempore tantū eius generis animalium uidimus, quantū antea, nunq̄ uisum fuisse putandum est. quarum pars

DE CONTAGIONE

multa in huius superioris Italiae agris resedit, pars uersus Gallias euolauit diebus septem non sufficientibus migrationi tanti exercitus. Idem saepe faciunt & cadauera caesurum in praelijs, quin & cibi nonnulli sunt, quorum usus frequens nunc has, nunc illas infectiones producit, alij Elephantiam alij scabiem, alij carbunculos, alij alia. Interdum & animalia, quae sub terra degunt, solent nonnullas infectionum significare, quum multa eorum e latibulis & proprijs laribus in apertum exeunt.

Saepe exiguus mus

Augurium tibi triste dabit, tellure sub ima
Quem non ullus amor tenuit, sed in aera apertum
Eripit scrobibus, uitaeque, atque immemor usus,
Et paruos natos & dulcia tecta reliquit.

Ipsa etiam tellus ceu non ignara futuri
Quum tremit, atque intus grauida suspirat ab aluo,
Signa dabit. tremere urbes & uertice toto
Formidauit Athos, timuitque sub equore Nereus.

Quippe crebri terrae motus & ipsi nuntiant contagiones futuras, quum ex latio, quae intus concluditur, non solum noxium quiddam acquirit, sed etiam gignitur ex ipsis maxime putrefactionibus, quae sub terra fiunt. Adhuc et cum uides carbunculos multos & exanthemata et bubones enasci, timere quodammodo potes. Praesentes uero contagiones indicant, eas quidem, quae extrinsecus ueniunt, multitudo eiusdem morbi, tam & si non quando eundemque multi eodem laborant morbo, contagiosa est aegritudo. esse autem

contagiosam cognosces, & ex genere morbi, et ex ijs, quae sequuntur. eas uero quae primo in nobis fiunt, contagiosae ne sint an non, cognosces similiter & ex genere morbi, & ex his quae sequuntur. sed iam de contagione quid sit,

& quo pacto fiat, & quibus principijs et quae sint contagionum differentiae, et cause, tum et quae sint earum

signa communia in

uniuersum di-

ctum hactenus

satis

est.

DE MORBIS CONTAGIOSIS

LIBER SECVNDVS.

De febribus contagiosis. Cap. 1.

AD HÆC consequens esse uidetur, ut de singulis contagiosis morbis, qui nobis cogniti sunt, agamus, qui sint, & quibus de causis fiant, & quomodo differant inter se, ab iis incipientes, quorum cognitio necessaria magis uidetur. tales autem sunt febres, quæ in contagione consistunt. de quibus tanto accuratius est agendum, quanto plures earum nouæ inusitatæq; annis nostris apparuere. in uniuersum autem de omnibus pauca quidem a maioribus nostris pro tanto negotio litteris mandata sunt. quid autem simpliciter sit febris & quomodo fiat in præsentiarum nobis est supponendum.

Contagiosæ autem uocantur non quæcunq; uicinum & contiguum humorem possunt inficere, sed illæ solum quæ in alium consimilem inferre infectionem ualent, & quæ dicta seminaria contagionis perse includunt. Earum uero quæ contagiosæ dicuntur, aliæ pestilentes uocantur, aliæ non pestilentes, & pestilentum quædam simpliciter pestilentes sunt, quædam malignæ tantum appellantur, quasi mediæ inter pestilentes, & non pestilentes. quippe contagiosarum febrium, quædam ut plurimum salubres sunt, quædam ut plurimum per dentes, quædam uero partim salubres partim per dentes, a quibus multi quidem euadunt, multi uero pereunt. in dubio qui plures sint, quales quæ lenticulæ dicuntur.

De uariolis & morbillis.

Cap. 2.

ERGO de iis contagiosis primo est agendum, quæ tam & si contagiosæ sunt, pestilentes tamen non appellantur, quæ maiori ex parte salubres sint. tales autem uidentur illæ quas qui arabum libros translulere Variolas & Morbillos uocant. per uariolas intelligentes eas quam & uulgus uarollas uocat ex similitudine arbitror pustularum, qui uari dicuntur. per morbillos autem, eas quas uulgus fersas nuncupat, a feruore fortasse dictas. De iis autem greci non uidentur sub alio egresso nomine quæ exanthematum, quod nomen & uarium etiam apud ipsos repe-

DE MOR. CONTAGIOSIS

ritur. contingunt igitur eiusmodi febres præcipue pueris raro uiris rarissime senibus. uidentur autem & omnibus semel in uita aut accidere, aut aptæ esse, quæ accidunt, nisi præcox mors hominem tollat. nõ facile autem dignoscuntur adesse, priusquam pustulæ ipsæ malum prodant. signa tamen quædam præcedunt ex quibus suspicio esse potest, eiusmodi affuturam febrem, ac primum quum uides populariter quodammodo uagari genus id febrium, puer autem est, qui febrit, tum suspicari potes communi illo teneri morbo, necessarium tamen non est, quare & alia signa spectato, si conuersatus est cum alio affecto, si lucent oculi, si dorsum confractum sentitur, si facies rubet. febris autem continenter affligit, morosa quidem magis quam mordax. hæc enim primum indicia apparent. tum interroga nunquid alias fenserit eiusmodi febrem, quæ solet exanthemata illa apportare. raro enim fit, ut qui semel affectus fuit, denuo etiam patiatur. tum uide si quid a natura ad cutim pellitur, nam ut plurimum circa quartum diem, aut paulo post, apparere solent primum quidem sparse quædam ceu macule rubentes, mox manifestius in pustulas concrescunt, interdum humidiores & uariis similes, interdum sicciores & similes ijs exanthematibus, quæ ex calore solent pueris euenire, quas uulgus suffer suras uocat. Vtræq; mox tenui quadam pituita & sanie replentur, ac per ipsas soluitur egritudo, facillime quidem pueris, difficilium autem grandioribus. propter quod matres optare solent febres hæc filijs aduenire quum tenera in ætate sunt. Contagiosæ igitur sunt, quoniam quod exhalat in putrefactione lentum admodum est, & seminarium contagionis in alterum, eo pacto quo in alijs fieri diximus. maiori autem ex parte salubres sunt, quoniam ebullitio hæc purificatio quædam sanguinis est. neque enim contemnendi sunt, qui dicunt infectionem a sanguine menstruo contractam in utero matris, secerni per eiusmodi ebullitionem & putrefactionem eius, ac sic descari sanguinem per quandam quasi crisin a natura factam. propter quam causam omnes fere hunc affectum patimur, quoniã omnes eam infectionem menstrualem deferimus a uentre matris, qua de causa non perdit, ut plurimum febris hæc perse, sed purgat magis. pueris uero benignior est, quã adultis. quoniam si qui per ætatē teneram eam sanguinis infectionem non expurgant, signum est esse male idoneam separari. quare mox quum in grandiori ætate fit separatio illa, contingit quidem ni multa, et affligit magis. minus autem quum mollior est sanguis, & aptior ut separetur ab eo lues illa, ob id etiam quum semel accepit. non reuertitur præterea solet, quoniam secreta iam sit infectio, uisa tamen quandoque fuit bis accepisse, quibus scilicet

prius non exacte secreta fuisset. Si igitur sanguis pituitosior sit; pustulae uariiformes sunt albae, rotundae, mucore quodam plene: si uero biliosior extiterit, pustulae siccores erumpunt. analogia autem eius contagionis ad eam sanguinis superfluitatem est, quae e menstruo sanguine contracta fuit. quare ad eos solum analogia est haec infectio, quibus purificatio sanguinis non est facta. propter quod nec omnes inficit, nec humores omnes, nec plura de his dicantur.

De pestilentibus febribus.

Cap. 3.

Nunc de pestilentibus uocatis prosequamur, quarum aliae, ut plurimum perdunt uere pestilentes uocatae, aliae multos solum perdunt, malignae appellatae, communi autem uocabulo omnes pestilentes nuncupari solent, de quibus accuratissime perquirendum est, omnes enim peculiarem quandam & rationem, et curationem habere existimant, quae autem peculiaris ratio sit, nondum plane assignatum uideo. quidam breui sese ab hac difficultate explicantes, ad occultas proprietates recurrunt. de quo multa in superioribus dicta sunt, quae hic non aliter repetentur, tanquam nihil dicentibus ob docentibus, qui difficultates propositas per ignota soluere student. Galenus uero interdum uidetur dicere pestilentes febres habere quandam uenenositatem, & per hoc differre ab alijs, interdum peculiare ijs inesse, ut putrefactio circa cor sit, quandoque quidem in substantia eius, quandoque in contentis, de quo rectum est rationem habere, nam quid sit uenenositas illa non declarat Galenus, & utrum ueram uenenositatem intelligat, an magis assimilationem quandam interficiendi, & si ueram uenenositatem intelligit oportebat dicere in quo consisteret, uenena enim aut per materiales qualitates aut per spirituales necant, quod uero dicit peculiare esse his febribus, ut aut cordis substantiam putrefaciant, aut contenta, rursus dubitationem non paruum habet, qua de re MONTANVS ciuis noster primarius iam & nunquam satis laudatus in re medica, & in quem si pythagorice loqui licet, Galeni anima migrasse uidetur, subtiliter quidem multa differuit pro Galeni placitis, quantum quidem uidere potui ex scriptis quibusdam, quae sub eo ordinariam medicine. Fatuuij legente ab auditoribus notata & litteris mandata fuisse, quae quum forte ad manus nostras tam peruenisset, quum & ipse de hisce febribus scriberem, suspensum me admodum reddideret, quum ego alia uia forte fortuna incederem, nam si inceptis nostris persistere uoluisset, non solum

DE MOR. CONTAGIOSIS

timor uoboriebatur, quomodo mihi ipse considerem deuianti ab eorum calle, sed & rem ualde arroganter uidebar aggredi, qui & a primo Galeno & a Secundo dissentire audebam. quocirca quā qua si decreuissem retractare quæcumq; de ea materia scripsissem, rem tamen cum quibusdam amicis communicavi, qui ingenue consulentes persuaserunt, quæ ego iam scripsissem, tamen si uiderentur nouo calle procedere, emittenda tamen esse non per assertionem aliquam, sed uti problemmata magis. quæ igitur **MONTANVS** noster ex Galeni placitis tradit, hæc ferè sunt.

Febres quæ pestiferæ uocantur differre ab alijs, quæ in putrefactione consistunt, & pestilentium putrefactio uel in substantia cordis sit, uel in contentis, in alijs uero iam nec putrefacta esse cordis substantia, nec contenta. transmitti quidem ad cor uapores putridos, atq; accendere tū cor, tū contenta, putrefacere aut non, & si eo ueniant, ut putrefaciant, iam febrem pestilentem esse. porro pestilentem omnem febrem hecticam etiā esse, si quidem facta putrefactione in corde aut contentis, fieri non posse, ut iam confirmata non sit, atq; hinc illa contingere, quæ in pestiferis apparent febribus, nō sentire scilicet agrum se febrere, pulsus non magnos, non citatos percipi, maximā mortalium partem perire. cōuenire autem pestilentes febres partim cum putridis partim cum hecticis, cum putridis quidem, quia omnino febres hæc a putredine pendent, cum hecticis uero, quia iam confirmata sit febris, uerum neq; simpliciter hecticas dici debere, nec simpliciter putridas, sed pestilentes hecticas & putridas. Venenositatem autem earū non aliud esse, quā gradum putrefactionis largioris circa cor.

Atq; hæc ferè sunt, quæ ego scripta uidi, quæ si bene cōsiderentur nō paruas hñt difficultates, ac primūq; progressus hic nā declarat cur pestilentes febres contagiose sint, quod peculiare quiddam et proprium uidetur cum ipsis iungi. præterea si queratur cur in ijs putrefactio est in corde aut contentis, dicere quidem uidentur causam esse, quod ingens et larga quædam sit putrefactio, per quam accidit & non aut contenta infici. si uero. rursum queratur cur fiat ingens illa putrefactio, contingere dicunt ex præparatione hoc est nimia humiditate, quæ uel intrinseca est, uel extrinsecus accedit, quod certe non minorem habet difficultatem, nam primo mirum uideatur in decem millibus hominum, qui in pestilentia pereunt, eam esse præparationem in omnibus, præsertim q; uidemus innumeris exactissime sanos existentes, & nullo uitio humanum deprauatos, concipere tamen contagem illam ex sola conuersatione cum pestilentia affecto, aut ex illius uerbis: quid nanç igitur in hoc fecit illam ingentem putrefactionem? quum

nec

nec obstructions fecerint, nec humiditas aut propria, aut ab aere acquisita, quare aliquod aliud principium assignari necesse est, quod in causa sit. oportebat præterea declarari qualis nam esset ea ingens putrefactio, num quantitate ingens & mole, an gradu actionis. nam si actione ingens, cur ardentissimæ causones & furentes non tamen pestilentes sunt: quin imo nec illæ, quæ ex eruginosa colera sunt. si uero quantitate ingens est, quæ necessitas erat ponere cor ipsum putrefieri, poterat enim sufficere quantitas illa ingens putrefactionis. Ad hæc & illud dubium est, si adeo ingens est putrefactio, cur non sentit æger se febrere, quum aliæ alioquin minoris putrefactionis inflammationem inducant, nec recurri ad hecticam posse uideatur, quando multo ante quàm hectica fiat, putrefactio illa ingens sit, imo causa cur hectica fiat, est putrefactio circa cor, illam autem facit ingens putrefactio per corpus reliquum. cur ergo prius non sentitur, quàm hectica facta sit. postremo & mirum illud uidetur in his febribus putrescere cor aut & contenta. statim enim uideretur animal perire, quoniam ne erysipelata tolerare potest delicatissimum membrum. non perire autem hominem statim manifestum est, sed maiorem partem peste affectorum ultra quartum & septimum uiuere, quin imo & multos euadere, quod certe fieri posse non uidetur, si febris iam hectica confirmata est. Præterea cur & aliæ hecticæ non sunt pestilentes, quando febris confirmata est in corde, & si uapores putridi circa cor ad id uenerunt, ut possint facere hecticam & confirmatam caliditatē in corde, uidentur etiam posse & putrefactionem facere, aut in ipso, aut in contentis saltem, quod si sit, necessario perire oportere pestilentes omnes uidetur. atq; hæc sunt, quæ dubitationem faciunt circa positionem hanc. quare non tacebo quæ ego prius conceperam, paratus opinionem mutare, si minus satisfacere uidebuntur. Inherendo igitur fundamentis illis, quæ circa contagionum naturam iacta sunt, dico pestilentes febres ab alijs putridis differre in multis. primum in principio agente, deinde & in materia seu modo putrefactionis, ac demum in accidentibus proprijs, quæ sequuntur. quippe in alijs putridis principia & cause putrefactionis sunt, aut obstructio, aut plenitudo, aut malitia humorum in quantitate uel qualitate. uoco autem principia hæc agendi, quia causa sunt cur a caliditate loci putrefactio fiat. in pestilentibus autem febribus, nullum horum per se causa est, & principium putrefactionis. possunt enim esse in aliquo mensurate humores, potest abesse omnis obstructio, omnis plenitudo, pestilentia tamen ab alio concipi. oportet igitur esse aliud principium per se eius contagis. nihil quidem pro-

Fracaſt.

L

DE MOR. CONTAGIOSIS

hibet quandoq; & has dispositiones adesse, sed accidunt quidem quantum ad id quod per se agit. æque enim putrefactio fit, siue adsint, siue non, quin imo illud fieri potest, ut in aliquo præparatum sit, aut phlegma, aut coctera ut putrescant ex prædictis principijs, minus tamen corripiantur a contagione, quam humor alius, quod analogia non sit ad illos. quare nec omnes putrefactiones, quæ circa terras & aerem fiunt, etiam disponunt ad eam, quæ circa pestem uersatur, sed certæ solum. si igitur recte tradita sunt, quæ de contagione a nobis sunt dicta, principia quidem contagionum per se sunt seminaria ipsa, de quorum natura tanta narrata sunt, quæ quidem tamen si communi quodam principio cum uaporibus & loci caliditate conueniunt in agendo, peculiarem tamen quandam sortita naturam sunt, & rationem putrefaciendi. in primis enim diximus habere ea uim & actionem multam, tum & mixtionem fortem & elaboratam, nec non et mixtionem in lentore constitutam, ac demum non materialem solum antipathiam ad calorem naturalem & ad animam ipsam, sed & spiritualem. hæc igitur quum ita se habeant, longe diuersam putrefactionem ab alijs faciunt. si quidem in alijs superficialis quodammodo fit putrefactio, non profunda, et sordida, in his autem profundissima et ad partes uel peritissimas eius quod putrefit. quod quidem iccirco accidit, primo q; seminaria non parua actionis sunt, quemadmodum simplices uapores, sed longe maioris, propter fortem mixtionem, propter quam nec cito & facile alterantur, sed perstant & actionem continuant. propter lentorem autem agglutinantur ualde illi humori, ad quem habent analogiam. in quem incumbentia cito dissoluunt, actiua multum quum sint & humida, ad quod non parum adiuuat spiritualis antipathia, quæ naturalem calorem fugat et propellit, a quo destitutus humor cito contrahit putrefactionem profundam, fit etiam putrefactio illa non profunda solum, sed & ualde larga, hoc est multarum partium, quoniam seminaria hinc inde dispersa sunt, & hæc alia ceu sobolem generat, illa alia. recte igitur dicebat Montanus magnam putrefactionem in pestilentibus febribus fieri, sed rationem non dedit per se id facientem, assignans humiditatem contractam & præparantem. Differunt præterea hæc febres ab alijs putridis in accidentibus proprijs. ad has enim sequitur esse contagiosus ad alium. cuius causa assignari non aliter potest, q̄ per rationem seminariorum, quæ ad alium delata tale in secundo faciunt, quale in primo fuit. q; si pestilens aliqua febris primo in nobis fiat, nunq̄ tamen esse pestilentem dicimus, nisi tum quum seminaria contagionis iam facta sunt, quare æque est, factam esse febrem ex seminarijs, et aptam esse ex ijs

fieri; atq; ea pſe includere. ſi igitur licet peſtilentem febrem diffinire. dicemus eſſe febrem ſordidæ & profundæ putrefactionis includentē ſeminaria acutiſſimę cõtationis perſe. pp quod et letaliſt eſt, et ad aliũ cõtatioſa. atq; hæc perſe ratio eſt peſtilentis febris, non aut q; uel cor, uel contenta in eo putrefcant. nihil quidem prohibet, et ad illa putrefactionem deſerri, præſertim ſi analogia ad illa ſit. ſed ſiue hoc ſit, ſiue non, ratio non eſt hæc peſtis, ſed forte ratio uehementioris peſtis, & citius interficientis. quod autem perſe eſt et (ut aiunt) formale, eſt eſſe febrem perſe includentem ſeminaria cõtationis letaliſt. propter quam cauſam quæ e uenenis ſiunt febres letales quidem ſunt, ſed non peſtilentes, quoniam cõtatioſæ non ſunt. carent enim eo quod formale eſt, & perſe ratio peſtilentiæ.

De differentijs peſtilentum febrium, & accidentibus earum. Cap. 4.

Peſtilentum uero febrium aliæ extrinſecus in nos ueniunt, aliæ in nobis primo ſiunt, aliæ omnes perdunt, aliæ maiorem partem, aliæ multos ſolum. diuerſa porro eſt earum analogia & admiranda. quædam ad ſanguinem præcipue analogæ ſunt, quædam ad coleram, quædam & ad humores alios, aliæ promiſcue ad omnes, & aliæ ad ſpiritus ſolos, aut ad ipſos maxime, & quædam citiſſime perdunt, quædam ſerius. extrinſecus ueniunt, quorum ſeminaria prius concepta ſunt; aut in aere, aut terra & alijs. oportet autem & ea prius corrupta fuiſſe, ſi proprie cõtatio dicenda eſt. dico autem ſeminaria, non uapores ſimplices, multum enim differt (ut diximus) inter ſeminaria & uapores. In nobis autem primo ſiunt, quæ e communibus quidem cauſis cum alijs originem habent, ut plenitudine obſtructionibus & humorum maliſtis. uerum putrefactio & ſordida eſt, & concluſa, eiufmodi autem ut in ea ſeminaria ſiant cõtationis pernicioſe. nihil enim prohibet ſæpe talem in aliquo primo fieri, mox ab illo in alios importari. omnes autem perdunt, quæ ad ſpiritus & ſpiritualia analogiam habent, maxime quæ extrinſecus ueniunt per anhelitum attractæ cõtages. maiorem uero partem perimunt, quæ ad acutos humores analogæ ſunt, præſertim ſi & ipſe extrinſecus apportentur. multos autem ſolum, quæ ad craſſiores humores rationem habent. quo autem modo & quibus de cauſis diuerſe ſint analogiæ earum, ſupra quidem demoſtratum uniuerſaliter fuit. quare nunc non aliter repetendum erit.

Sed iam de accidentibus earum dicatur, quatenus ſigna & noticiæ

DE MOR. CONTAGIOSIS

etrum haberi possint. primum ergo quod per se has febres sequitur, est esse contagiosas, quod & maximum est earum signum. quod quoniam non semper datur uidere posse, alia signa attendenda sunt, commune autem est omnibus ferè, per initia omnia uideri ualde placida. ita ut uix febrile existimetur, qui nihilominus latentem pestem concepit. pulsus urinæq; id attestantur, sed ita tamen ut peritum non lateant. per processum porro tamen si sua sunt augmenta tota, tamen per se febris placida uidetur & lenis, calor tactu mordax non est, introrsum uero morosus magis, quam acris percipitur. quippe interrogati, qui egrotant num febrant, non febrile se dicunt, sed tamen in angustia quadam uersari. decubitus supinus est, dorsum perinde ac uerberati, anhelitus solito longior, pulsus non citatus, non altus, sed pressus magis & uix audens se attollere. hæc ergo signa per primos morbi processus apparent, quæ quum uides, tum ad alios spectato, quos febres tenent, ac quum multos emori uides e consimili morbo, tunc time pestilentem esse febrem cui astas. in dies autem certiora se ostendent signa, nam uel maculæ in cute apparebunt, uel abscessus circa emunctoria uocata. oculi adhæc subrubent, & uacillant, anhelitus extraneo quodam fetore grauis est, quo solo signo periti, sæpe pestilentem febrem deprehendunt, uerba sæpe dicuntur multa, & interdum incomposita, caput graue scit, & modo uigilia, modo somnus nimius egrum tenet, Hypochondria tenduntur. egestiones liquida sunt, corruptæ longinquæ a forma fecum & humorum, fetentes. urinæ aut sublingualium similes, aut quasi uinum granatorum, aut tenues cruda, aut confusa, rubra. quandoq; & similes sanis sunt, lingua sordescit. uirtus omnis labat & fatiscit, mala autem signa sunt, delirium perseuerans, urinæ detentio, fluxus sanguinis narium ad quem alleuiatio nulla consequitur, uentris deiectionum multa per initia oborta, uel e leui pharmaco facta, apparitio macularum & abscessuum, ac subita mox delitescencia.

Quod igitur per initia mites appareant hæc febres, nihil nimirum uideri debet, quum toto genere, & in toto processu lenes plurimum sint. causam aliqui reddunt, quod nec nos tangentes ardorem febris sentiamus, nec eger ipse. nos quidem quia febris hæc extrorsum quietæ est, introrsum turbans, eger uero neque ipse sentit, quoniam hecticam febrem patitur, de quo supra dictum satis fuit. Nos e nostris principijs causam inde esse arbitramur, quod profunda admodum fit putrefactio, in qua acrimonia omnis multum obtunditur et hebescit, humido multo simul euaporante, & lentore tanto facto. in febribus autem quæ in sicco consistunt, quales sunt colericæ

colericæ acrimonia & feruor sentitur, membra exuruntur, sitis uexat, ariditas lingue fit; quoniam igneus est, quod euaporat & siccum. propter quod nec contagionem facit, quoniam non agglutinatur, quamquam magnæ actionis sit. est fortasse & alia concausa cur peste laborantes febrem non sentiant, quod sensus illis magnopere obtusi sunt, obsepti tanta putredine, in qua uirtutes non solum dissoluuntur, sed nec transmittuntur ad sensitiua membra. quod uero pulsus parui sint, & rariores, rursus causam assignant alij, quod pestilentes bestici fiant, quare quum nec caliditatem nouam percipiant, pariter nec noua euentatione indigent, unde & pulsus non ualde diuersi sunt a seipsis sanis existentibus. Nos si licet, aliam causam assignamus, illud prænotantes, quod natura semper illud eligit, quod aut melius est, aut minus malum, ut in ijs diximus, quæ de sympathijs tractata sunt. sicut igitur oblato fetore aliquo a natura fit, ut uix anhelemus, uix balium per nares trahamus, quasi sic minus aperiatur aditus fetori. ita lata ingenti, atq; abominabili putrefactione seu exhalatione ad cor, uix audet natura ipsum dilatare, uix uenas tollere, quo minus uia putredini aperiatur, quare tantum tollit, quantum uix satis est uitæ & euentationi cordis. propter quod pulsus paruus fit, & rarus, & anhelitus longior & angustior. constrictio uero seu expiratio uelocior, & dilatatio & inspiratio. quod et in pulsibus etiam uenenatorum contingit, ut sepe uidimus. Urinæ autem ut plurimum subiugalium similes sunt. propter multam & diuersoriam ebullitionem, q. si humor crudior fuerit, albida sepe urina fit, & subtilis, si uero sanguinis excrementa couident, rubra exit, & confusa propter ebullitionem, quæ si subadusta et subtilia fuerint, aut tenui melancholicæ admixta, similem uino granatorum urinam faciunt. sed iam particulares febres prosequamur.

De ephimera pestilenti in Britania. Cap. 5.

IN Britania insula, quæ nunc Anglia uocatur, genus est pestilētis febris & contagiosæ, quæ ad ephemeræ referenda uidetur, quod die una aut hominem perdit, aut liberat. est autem non contagiosa solum de uno in alium, sed & uagatur etiam de ciuitate in ciuitatē, non tantum per eam insulam, in qua ferè una uideri solet, sed sepe & ad uicinos. Belgus deferri uisa est. quapropter & uitio aeris præcipue nasci censendum est. cur autem in ea insula præcipue oboriatur, uniuersalis quidem causa est analogia eius aeris. particulatim uero in quo ea consistat analogia

DE MOR. CONTAGIOSIS

gia difficile certe est nosse. quamquam sunt, qui dicant id e. soli ratione contingere, quod maxime gypseum est, unde et Albion olim appellatã fuisse uolunt. certis igitur constitutionibus humidis, uapores e solo illo accidunt eleuari subtilissimos quidem, corruptos tamen, qui & subtilem etiam inferunt contagionem, cuius analogia est, uel ad spiritus, uel ad tenuem spumam, que sanguini supernatat. quęcunq; autem causa sit, constat analogiam eius contagionis esse ad subtile sanguinis. propter quod die una aut finitur egritudo, aut eger. ut plurimum autem finitur egritudo per sudorem, unde & febrem etiam sudorem appellant incolę. Nullis uero alijs medicamentis utuntur aduersus ipsam, quã expectatione sudoris. nam quibus aduenit, omnes sepe euadunt, quibus autem retinetur maxima pars perit. quare cura omni & diligentia procurant ne impediatur sudor, quod uel facillime accidit, si tantum eger situm, atque accubitum mutet. qua de causa iubent medici, ut eger integra dię una situm non mutet, quam molestiam qui ferre possunt, mercedem laboris recipiunt & euadunt. qui uero ferre non ualent, sed se iactant, decubitum mutant, nouum acrem accubantur, impedito sudore sua causa pereunt.

De febre quam lenticulas uel punctulas uocant.

Cap. 6.

Sunt alie febres que medie quodammodo sunt inter uere pestilentes & non pestilentes, quoniam ab ijs multi quidem pereunt, multi etiam euadunt. Contagiose autem sunt, & iccirco naturam pestilentum sapiunt, appellari autem solent malignę magis, quã pestilentes, quales illę fuere, quę annis. 1505. & 1528. in Italia primum apparuerunt, etate nostra non prius notę. certis uero regionibus familiares, ut Cypro & uicinis insulis, maioribus etiam nostris cognitę, uulgo lenticulas aut punctulas appellat, quod maculas proferant lenticulis, aut puncturis pulicum similes, quidam mutatis litteris peticulas dicunt. de quibus diligenter agendum uidetur, quod & nunc quoque crebro uisuntur modo communes multis, modo quibusdam particulatim contingentes, nisi etiam sunt, qui ex Italia in alias regiones profecti, ubi nullę essent eius modi febres, ex ijs tñ perierint, quasi secũ infectionē detulerint. quod clarissimo et doctissimo ANDRÆAE NAVGERIO Oratori prouinciarum Illustrissima Venetorũ Rep. apud regē Gallorũ annis superioribus contigit. ex hac. n. labe uiterijt i. ea prouincia, in qua ne nomine quidē nota erat

ægrotudo eiusmodi, ut eius doctrinæ et ingenij, ut nulla maior litterarum
 iactura sit facta iam multis annis. Contagiosa igitur est & hæc febris, sed
 non celeriter, nec sumite & ad distans, sed tantam per tractationem in-
 firmi. per initia autem quum febres omnes pestilentes placida sint, & mi-
 res, tum hæc adeo placide inuadit (ut uix admittere medicum ægri uelint)
 unde & medicorum multi plurimum decepti sunt, expectantes resolutio-
 nem morbi paulo post, nec quicquam contra parantes. mox uero signa ma-
 lignæ febris aperiebantur, nam quamquam calor mitis pro natura eiusmodi
 febrium sentiebatur, interne tamen perturbatio quædam percipiebatur,
 tum & fractio in toto corpore, lassitudoq; more fatigati, decubitus erat
 supinus, caput grauescebat, sensus hebetes erant, & mens magna ex par-
 te post quartum aut septimum non constabat, oculi rubescebant, uerba
 multa dicebantur. urinae primum exalbide, ut plurimum cernebantur ple-
 ne tamen, mox rubentes & confusa; aut similes uino granatorum, pul-
 vis rarus, & humilis qualem diximus, excrementa corrupta fetentia.
 circa quartum & septimum in brachijs dorso & pectore maculae ruben-
 tes, sæpe & puniceæ erumpebant puncturis pulicum similes, sæpe maio-
 res imitate lenticulas, unde & nomen inditum est. sitis autem aut nulla,
 aut parua aderat, sordescibat tamen lingua, somnolentia quibusdam ad-
 erat, quibusdam & uigilia, interdum in eodem utrunq; per uices, status
 alijs ad septimum, alijs ad quartumdecimum, alijs & ultra, urina quibus-
 dam detinebatur, quod pessimum signum erat. ea febre mulieres paucae,
 senes paucissimi, Iudei serè nulli deperiere. iuvenes & pueri multi, & ij
 quidem nobiles contrario modo, ac pestilentes uerè consueuere, qua-
 rum uulgum præcipue capiunt, tum hæc febres maxime in nobiles gra-
 fari uise sunt. perituros sua signa præcedebant, sicuti & euasuros. ma-
 la erant, si statim æger uirtute defici se sensisset, si assumpto leni pharma-
 co ingens alui deiectio secuta fuisset, si facta crisi non accessisset alieua-
 tio, nam uidimus quibus libræ tres sanguinis erupisset e naribus pau-
 lo post tamen obiisse. malum item si urinae detinebatur, si len-
 ticula delituisse, si ægre erupissent, si limida fuisset
 & ualde puniceæ, quod si aut omnia, aut
 plura ex his accessissent certissima se-
 quebatur mors. euasio uero si con-
 traria aut omnia, aut
 plura apparuisse
 sent,

DE MOR. CONTAGIOSIS

De causis.

Cap. 7.

HAec quidem in propatulo erant & ante oculos. quibus autem de causis & quomodo euenissent, magna inter medicos discrepantia, magna altercatio erat, uarijs uaria existimantibus. alij adustionem & acuitatem in causa ponebant, alij plenitudinem, alij intranspirationem corporum, alij occultam proprietatem, quare & quisq; pro existimatione sua auxilia afferebat, non sine artis ludibrio, & uulgares non lateret tanta dissensio. quoniam autem uagantes erant ea febres, & multis uno tempore communes, communem quoque causam, tum habuisse censendum est, praecipue autem contractam ab aere, quod satis rationabile apparet. quando anno. 1528. precedente bieme austrina pluuiosa, uere quidem multa flumina inundauere, apud nos quidē Atbe flus et Padus, apud alios alia. fuere pariter et caligines quaedam, quibus arborum germina olearum praesertim, quam plurima aruere. quibus de causis & principium his febribus datum credendum est. quae uero sparsa nunc apparent, causam particularem in nobis habent. in quibus prime sunt, et consimilem putrefactionem acquirunt, qualis illa fuit, quae primum communem multis originem ab aere traxit. quoniam autem contagio haec per comparationem ad uere pestilentes, satis mitis apparet, nec celeriter contracti solet, nec fomitem relinquit, nec ad distans proceditur, sed tarde & per tractationem solam (censendum est seminaria ipsius non esse admodum acria) nec fortem illam elaboratamq; mixtionem habere, sed magis apta esse, ut & aliterentur facilius, & non agglutinentur quemadmodum alia solent, quae fomitem relinquunt. & in summa quae a natura uaporum non multum remota sint, acria tamen quantum sufficit eiusmodi contagionem inferre. Consimile ergo infectionem in aere primum fuisse censendum est, quae mox in nos ingesta tale februm genus attulerit, quae tamen si pestilentes uere non sunt in limine tamen earum uidentur esse. Analogia uero eius contagionis ad sanguinem praecipue esse constat. quod & maculae illae quae expelli consueperunt, demonstrant. omnes enim rubentes sunt, principij colorem & rationem retinentes. quae de causa & magna etiam & late fusa est putrefactio, propter humiditatem & fluxibilitatem sanguinis, eadem de causa & tenior etiamnum est haec, quam pestilentes aliae. non potest tamen non morosa sentiri, facta magna introsum euaporatione praue putredinis. propter quod & lassitudo quoque sentitur, & mens non constat, & caput grauat, & oculi rubent. quae euaporatio quoniam

niam

niam lenis est, et tractabilis rarissime solet frenesim facere, quod multi medicorum timere solent, uidentes delirium fieri. porro nec mirum est, si egestiones corrupte liquideque apparent, tam larga quam putrefactio fiat. unde & malum erat signum si assumpto leui pharmaco ingens detectio secuta fuisset, praesertim primis diebus. signum enim erat ualde amplam esse corruptionem. Somnus autem ijs multus obrepebat, quibus pituitosior erat sanguis, uigiliae uero quibus biliosior. maculae autem apparebant in cute, natura foras pellente quam poterat partem infectionis. nam & modo per sanguinis fluxum e naribus, modo per sudorem, modo per alui deiectionem exonerabatur, sed salubrior erat, quae per eiusmodi maculas tentabatur expulsio, propter quod multi eorum euadebant, quibus large fiebat ea, multi uero peribant, quibus rarae & sparsae erumpere maculae. aut ubi erupissent delitebant. significabat. n. aut naturam non esse potentem, aut materiam male obedientem, quae aut expelli non posset, aut retrocederet, natura tentante aliam expulsionem. Sanguinis uero effluxio per nares nullos penes leuabat, quoniam magnum quidem stimulum arguebat, & naturam maxime cogi ad expellendum qua poterat contrarium quod in maioribus uenis inerat, sed ea uia non erat idonea ad expellenda seminaria contagionis, quae maxime in minoribus uenis sedem habebant, ut pote quae extrinsecus accessissent. similiter nec multum proderat uentris deiectio, quoniam corrupta quidem materia expurgabatur, seminaria autem non. quare ex omnibus conuenientior erat, quae per cutim expulsio fiebat. primum quidem per maculas facta, mox & per sudorem. propter quod & multi uisi sunt euasisse, quibus largus sudor superuenisset. per has enim uias magna pars seminariorum, una cum subtili parte sanguinis excernebatur. detinebatur autem interdum urina, siue quoddam abfumeretur aquositas, siue quoddam alio uerteretur, ut in maculas uel sudorem, siue quae redundantia nimia humorum, aut crassities uias obstrueret, siue deficeret uirtus. propter quod pessimum erat signum. pueros autem et iuuenes carpit magis ea contagio, quod in ijs plus ad sit sanguinis & humidioris ad quem habet analogiam. tum uero & ij foramina magis aperta habent et calidiores sunt, unde attractio fit maior, tum per uenas, tum per anbelitum. propter quam causam et qui negotiabantur magis, magis etiam carpebantur. minus autem ociosi & frigidi & seci natura, quale fere est senum & Iudeorum genus. mulieres uero frigidae & ipsae sunt, & densioris carnis. porro nobiles magis, quam plebs hac tanguntur labe, contra uero pestilentia magis plebs quam nobiles, quoniam pestilentia potissima

Fracast.

M

DE MOR. CONTAGIOSIS

num in contagione unius ad alium uersatur minus uitio aeris. hæc autem infectio magis aeris uitio, quam transitu unius in alium, ab ea igitur contagione, quæ ab uno in alium transit, magis cauere nobiles possunt, propter diuitias & commoditates alias, quibus plebs caret. ab ea uero quæ dependet ex aere minus defendi possunt nobiles, quam plebs, quoniam ea quum communis omnibus sit, magis eos occupat, qui delicatiores sunt, & minus robusti, quiq; & plus habent sanguinis & humidiores sunt, quales sunt nobiles, propter luxum et uitæ quietem. plebs autem et robustior est, & sicior ut pote fatigata magis & uictus parcioris. ita igitur se habent lenticulares febres, et ex his causis fiit, nunc de ueris pestiferis dicamus.

De uere pestiferis febribus.

Cap. 8.

Qua uero pestiferæ proprie dicuntur febres, partim quidem cum his conueniunt, partim differunt. conueniunt quidem natura quadam communi, quòd contagiosæ omnes sunt, & per eundem modum afficiunt. differunt autem quòd pestilentum contagio longe promptior est, & celerrimæ susceptionis, tum uero & fomitem quoque rekinquit, & ad distans sese etiam extendit, item & aut omnes, aut maiorem partem eorum perdit, ad quos pertingit. Seniores quoque sunt & reliqua accidentia, nam & uirtus uelocissime, & multa exoluitur, et perturbatio quæ interna est, longe maior sentitur. nonnullæ quoque sunt, quæ per initia ardentissimam febrem apportant, tametsi reliquæ, & ille etiam mox lenes apparent pro natura totius generis. uigiliæ ut plurimum infectos tentant, quandoq; sopore committæ. pulsus & in his quales in alijs percipiuntur rariores, et humiliores quam ægritudo uideatur poscere. Urinæ conturbatæ aut albæ, aut etiam similes sanis. egestionnes corruptæ, liquidæ, fetentes. In quibusdam bubones aut parotides, aut alij abscessus apparent. maculæ aut nullæ, aut rarius in ijs uisæ, quod aliorum quin mirum est, quum materia harum febrium sit longe subtilior. sunt & harum differentiæ inter se quædam. aliæ extrinsecus in nos accedunt præcipue ab aere, qui quum corruptus est, & seminaria statim in nos transfert, tum nihil mortalibus miserabilius potest accidere. uerum rarissima contingit, ut ex aeris corruptione pestilentia contingat. aliæ ab ipso quidem originem trahunt, sed non statim ab eo seminaria recipiunt, sed aut uapores, aut consimilos quosdam affectus & dispositiones, a quibus mox febris in nobis primo pestilens fit, & ab uno in alium transmittitur. alia

Et in nobis primo fiunt non uitio aeris, sed aliorum ut ciborum, & uniuersaliter uitio eorum, quæ prauas putrefactiones facere consueuerunt.

Quoniam igitur celerrime suscipitur hæc contagio, existimandum est acutissima & subtilissima esse earum febrium seminaria, & analogiam præcipue habere, aut ad spiritus & spiritualia, aut ad biliosos humores, quæ de causa nonnullæ interficiunt paucis horis, quæ scilicet ad spiritus et spiritualia analogæ sunt, & antipathiam habent non solum materialem, sed & spiritualem. nonnullæ serius necant, perdunt autem uel omnes, uel maiorem partem, omnes quidem quæ ad spiritus, & ad cor habent antipathiam utraq; maxime autem ab aere pendent, et per ætheritum attrahuntur: maiorem partem, quæ in humoribus sedem habent biliosos aut sanguine exusto, aut etiam puro, propter quæ & uigilia magis adsunt in his febribus, quàm in alijs, quæ tamen in sanguine fiunt (præsertim si pituita abundet) coniunctum uigilijs somnum afferunt. ceterum mites & he uidentur, quamquam ingens sit ægritudo. Causa eadem quæ in alijs q; profunda est putrefactio et sordida, in qua acrimonia non plane percipitur, tñ q; obtunditur a multo humido quod euaporat, cuius signum est lenta esse seminaria & fomitem relinquare, tum q; sensus hebetes, perse sunt. q; si nonnullæ ardentissime uidentur per initia, hoc iccirco accidit q; nondum putrefactio profunda est, sed febres illæ in nobis primo incipiunt tales, quales aliæ quæ contagiose non sunt. colericæ autem ut plurimum, mox profunda sit putrefactio & contagiosa ac lenior incipit febris uideri. pulsus propter prædictam in alijs causam rariore & humiliores uidentur, q; natura non audeat uenas tollere, ne aditum ueneno aperiat. Quod autem urinae similes sanis appareant interdum, admirationem non paruam præbet, q; animi aut conturbat aut et albide uideatur, nemo itidem miratur. Causam aliqui dicunt iccirco esse, quod similes sanis uideatur, q; corruptis et putrefactio circa spiritualia uersetur, quare nihil impedire ne et hepar et renes officijs proprijs fungantur. propter quod urinae concoctione quadam non carent, sed certe si febris est totius passio, mirum est spiritualia laborare, uirtutes omnes exolui, hepar tamen & renes, quasi sana sint membra, concoctiones debitas facere. Fortasse igitur illud potius existimandum est, q; existente urina crassa & plena sepe accidit ut deficiente iam uirtute et non potente crassiores illas partes expellere, proleatur quodammodo urina, et ubi primum crassa admodum fuerat, incipiat iam crassa minus descendere, deinde et minus adhuc crassa, donèc pueniat ad mediocrem quandam consistentiam, in qua mbecille quædam pendunt, propter quod sanis

DE MOR. CONTAGIOSIS

asimilatur, non est autem uere sana, sed apparet. quod sæpe non solum in pestiferis febribus, sed & in alijs uidetur, quum prope mors est, & uirtus iam nõ potest crassas urinæ partes expellere. quæ res inexpertos quosdã medicos sæpe fefellit, incipiẽtes bene sperare ex ea urinæ mutatione. siũt autem abscessus magis quàm maculæ in hac febre, quoniam furens magis, ac turgens materia illius est. furiunt autem introrsum magis et circa principalia membra hepar cor et cerebrum. omnis autem furens humor irritat plurimum & cogit expelli. quare a partibus, quæ introrsum sunt, motus fit præcipue ad emunctoria principalium membrorum. mouetur autem nõ solum materia furens, sed & quæ illi commista est, propter quod abscessus maxime fiunt, & non maculæ. contingit tamen & illas quandoque simul fieri, expulsa tenui materia quadam, circa cutem. præsertim ubi in sanguine infectio sit. ita igitur se habent, quæ contagiose uocantur febres. nunc ad alios morbos pertr. in seamus, qui & ipsi in contagione consistunt.

De phthisi contagiosa.

Cap. 9.

Q Vi de phthisi hætenus tractauere, uidentur quidem de ea egisse magis, quatenus primo in nobis fit, & originem habet, aut ex defluxionibus, quæ ad pulmones feruntur, aut e fracturis quarundam uenarum, aut sanie derelicta, uel e pleuretide, uel peripneumonia & similibus. de ea uero quæ ex contagione concipitur, nulla quidem aut quàm paucissima tradidere. nos uero eam quæ in nobis primo fit non negligentes, ac supponentes magis, nunc maxime de ea agemus, quæ in contagione uersatur, quod institutum est nostrũ. constat enim & contagione concipi, & propriam quandam animaduersionem exposcere demonstrabimus, nostri tabem uocant. quod uocabulum, sicut et apud græcos phthisis, interdum communius est, pro consumptione corporis quæ eumq; sit, interdum proprie magis, quum pulmonis initio per se contingit. quod rursus dupliciter solet euenire, quandoque quidem ex ulcere in pulmone habito, unde sanies uera emanat, quandoque non ex uero ulcere, nec uera sanie, sed magis in sanie[m] quandam conuersis pituitis, quæ illuc descendere.

Verum et illam quoque possumus phthisim satis proprie appellare, quæ corruptis putrefactisq; pituitis, ita pulmonem afficit, ut si non ulceratus est, at flaccidus tamen et putidus iam redditur. quippe factis dissectionibus quorundam uidimus, interdum partem pulmonis sinceram & nullatenus uitiatam,

uitiatam, partem nondum exacte putridam, nondumq; ulceratam, sed tamen flaccidam mollemq; atq; in marcorem tendentem, quan loq; & totum pulmonem talem uidimus. quare quum iam marcor ille in pulmonem serpit, phthysicum appellare merito hominem possumus, quum uero simpliciter corrumpuntur pituitæ circa pulmonem, nondum autem affectus ipse est, tum non uocari phthysicus homo debet, sed aut dyspnoicus aut quid tale. quæ igitur sint phthysis illius causæ, quæ in nobis primo fit, satis esse nontum medicis arbitror. quarum nullam necesse est, in ea præcedere, quæ contagione concipitur. potest enim esse ut quis nec destillationibus detentus sit, nec uenam fractam gerat, neq; ullo ulcere circa pectus affectus fuerit, nec pleuretidem passus, nec demum ullo uitio tactus, sed optime sanus existens, ex consuetudine tamen & coniuncta cum phthysico, aut ex fomite, labem illam contraxerit. nam mirum profecto est, quanta tenacitate, quanto tempore seruetur uirus illud in fomite. ita ut uestes quas phthysici gestauere, sæpe uisæ sint post biennium attulisse contagionem. quin imo tales etiamnum fiunt, & cameræ, & lectuli, & tabulata ubi phthysici perierunt. in fomite igitur illo non aliud putandum est relinqui, quam semina contagionis ex ea putrefactione euaporantia, quæ in phthysis fit. quorum mira quedam est analogia, quando ea non ad oculos, non ad palatum, non ad aliud membrum contagiosa sunt, quam ad pulmonem. causam in uniuersum supra monstrauimus. neque enim omnia in omnia agunt, sed solum quæ & agentis, & materie, & applicationis rationem certam habent, atq; ob id analogæ dicuntur. signa autem iam tabefacti pulmonis sæpe oculis patent, sæpe enim frustula etiam ipsius per sputum reiecta apparent. Tabescentis et flaccidi iam, non ita manifesta sunt signa, sed tamen quum prolongari morbum uides, sputa horribilia aspectu apparere, fetere, ac saniem representare, quum & genæ rosæe fiunt, tum certo scire potes tabescere iam pulmonem, præsertim si e contagione concepta fuerit phthysis.

conceptæ autem per contagionem indicia habere poteris, si cau-

sas diligenter inuestigaueris. similes autem contagiosis &

illæ sunt, quæ hereditariæ a parentibus contrahuntur.

mirum enim est quasdam familias usque in quin-

tam & sextam generationem omnes ea-

dem tabis conditione perire,

& quosdam eadem

etate.

DE MOR. CONTAGIOSIS

De rabie.

Cap. 10.

Non minorem admirationem præbet rabies . de qua sequitur ut agamus , ea per se teneri animal nullum præter canes Galenus scribit , atq; ita certe conspicitur . quæ uero animalium rabidi canes momorderint , rabire omnia , præter hominem , Aristoteles tradit . quæ autem hac in contagione spectantur , hæc ferè sunt . imprimis constat non concipi eam contactu omni , non fomite , non ad distans , sed tum solum quum e morsu canis ita dilaceratur cutis ut sanguis eliciatur , quasi in sanguine ipso contagio fiat , per contactum dentis & spumæ animalis rabientis . Serpit præterea tam segniter & per moras ut rarissima ante uigesimam diem prodatur infectio , maiori ex parte post trigesimam , multis non nisi post quattuor aut sex menses , quibusdam etiam post annum aliqui & post quinquenium manifestari tradidere . uidi ipse puerum , qui octo post menses ex quo demorsus fuerat , contagionem ostendit , ex qua mox periit . Interea nec febris ulla sentitur , nec ullum aliud malum , ne sciente ægro quanta pernicies lateat , quam mox tum ferè percipit , quum ea ad cor pertingit . quo ubi peruenit incredibili cruciatu hominem affligit . Cor & præcordia uellicantur , æger nec stare , nec quiescere potest . sed more furentis huc illuc agitur , manibus corpus dilacerat , sitit immensè . sed illud maximum incommodum accedit , q. & aquam & liquida omnia adeo reformidat æger , ut potius emori eligat q̄ bibere , aut ad aquam deduci . tum uero et alios ipsi mordent , spumat os , oculi torui aspectu sunt . ac demum fatigati uitam miserabiliter æstant . ferunt & si quis sub cornu arbore iacuerit , qui alias demorsus a cane rabido fuerit , rursum in raptum uerti . de his igitur querendum est , quibus e causis fiant , uerum non per eas rationes , quas demonstrationes appellant . sed si rationabiliter & ex communibus locuti fuerimus satis fecisse existimari debemus . Quoniam igitur fomite non concipitur hæc contagio , nec in cute fit per contactum simplicem , sed dilaceratione cutis indiget , estimandum est semina illius non admodum lenta esse , atque ea crassiora fortasse quam in foraminibus condi possint , quare non nisi sanguini agglutinari , spumam qua seminaria latent illi commista . porro & quoniam tarde serpit , pat. est putare analogiam eius esse uel ad solidas partes , quales sunt nerui & eiusmodi , uel ad grassum aliquem humorem , at constat solidorum nullum hac in parte corrumpi . quare ad crassos humores analogam esse contagionem . tales autem sunt phlegma & me-

lancolia . uidetur autem ad melancoliam magis eam esse analogiam, quia
 uidemus rabiosos demum etiam furentes fieri, quemadmodum & *me-*
lancolicos . deinde quia & canis a quo primum contagio oritur, ualde
 melancolicum animal est & siccum . porro phlegma in humano cor-
 pore multum est comparatione melancolice, quod & aptissimum est,
 ut putrescat . quare si in ipso foret contagio hæc, non tam diu lateret
 ut post annum manifestaretur . at melancolia, quoniam & paucior est,
 & frigida, & sicca, & minus apta putrescere, diutius seruare laten-
 tia seminaria potest . febrem autem non excitat hæc contagio nisi ad
 postremum, quoniam sensim fit, & quod euaporat, non statim ad cor
 fertur, sed longe post, aut etiam expellitur . propagatur tamen per
 partem post partem ad interna, ac demum ad præcordia, quo ubi per-
 uenit, & febrem suscitatur, & septum transversum, & cor ipsum con-
 uellit, ac postremo furorem & mortem affert . maxime autem tangun-
 tur ea canes, quoniam ut diximus maxime sicci sunt, & adusti san-
 guinis . primum igitur ij more melancolicorum tristes fiunt, & soli-
 tary, mox paulatim incalcescente sanguine, ad omnia indignabundi fiunt,
 cuncta incipiunt odisse, ac iam & præ iracundia mordent, oculi ru-
 bent, os spumat ac tandem in furorem aguntur . animalium uero que
 momorderint omnia rabiunt & moriuntur, præter hominem, quod ideo
 circo fit, quia alia animalia propter feritatem in qua cum cane conue-
 niunt, concepta contagio necessario rabiunt, propter analogiam . hominis
 autem natura longe aliena est ab ea feritate & conuenientia, propter
 quod nec analogiam promptam habet ad suscipiendum . unde fit ut non
 omnis qui demorsus sint etiam rabiunt, sed multibeneficio temperaturæ
 ex se, aut non contrahunt contagem aut superant . atque hoc ego il-
 lud esse existimo, quod Aristoteles uoluit, quamquam scio esse qui in
 eo textu ubi hac de re agitur non legendum esse (præter hominem)
 sed prius quam homo, uolunt, quasi græca lectio non πῶν sed πρῶν au-
 diri debeat, quod nullam habet necessitatem . Cur autem adeo re-
 formident liquida, & canes ipsi, & qui a cane demorsus sunt, unde
 & hidrophoni appellantur, difficultatem habet, & abditissimam ra-
 tionem, neque enim illud credendum est, quod multi dicunt, & Aca-
 tius etiam existimare uidetur, iccirco ita timeri aquam quod ijs
 appareat sese catulos quosdam in aqua cernere, quando quidem
 nonnulli eorum qui iam aquam cæperant fornidare interrogati, num-
 quid tale appareret, ut uiderent, nihil tale uidere responderunt .

DE MOR. CONTAGIOSIS

Vtrum igitur quemadmodum & in quibusdam alijs morbis abominatione
 quorundam fit, propter indispositionē stomachi aut lingue, ita et in rabie
 detentis accidat? an magis defectus & indispositio non est in stomacho &
 lingua, nam & sitiunt, & quantum e lingua est, humida etiam expetunt,
 sed defectus potius in phantasia est, cuius signum est, q̄ nec uidere uolunt,
 nec tangere, quamquam uti potum, appetant humida. Fortasse igitur (ut
 diximus in ijs que de sympathia) phantasia quorundam memoriam exci-
 tat, quæ pauorem solent incutere, quod & in rabie potest contingere. quo-
 niam enim & spuma circa os eorum obuersatur, & corde præcipue lique-
 scunt, ex his phantasia fit, quædam liquidi eos extinguentis, unde firmido
 fit, quotiens aut uident, aut tangunt, aut & audiunt offerri liquida sibi.
 In agris autem phantasia fit horribilium ex paruis occasionibus, ut sepe
 ex aspectu paruorum figurarum in parietibus uidemus egros, & lupos,
 & canes subimaginari ac clamare & iubere, ut inde auferantur. An
 quemadmodum diximus in sympathijs quæ exsiccata sunt, humida possunt
 appetere & trahere, quum forma secundum naturã per se remanet, quamq̄
 actu & per accidens aliter sit. at uero quum siccitas eo usq̄ processit, ut
 iam forma naturam non seruet amplius, sed iam ab ea ceciderit, tum sicca
 illa non solum non appetunt humida, sed uti contraria abhorrent, & a se
 abdicant, quemadmodum accidit, & in ijs qui prope mortem sunt. omnem
 enim & cibum & potum ita abhorrent, q̄ nihil molestius et horribilius ijs
 offertur, q̄ cibus & potus, quoniam membra iam priuata natura sua sint.
 ita igitur in rabie facta exsiccatione tanta, quòd iam natura propria cot-
 lapsa est, & que prius uti conuenientia & bona recipiebat, nunc uti con-
 traria & horribilia recipit, non solum potus liquidorum omnium, sed &
 phantasia abominationem parit. ex siccati autem rabie affectos manife-
 stum est, quum etiam & in conuulsiones ex siccitate incidant. Cur uer-
 o & qui sub corno arbore iacent, rursus in rabiem uertantur, si alias ra-
 bidi fuere, consimilem habet latentem causam si modo uerum est, quod fa-
 ma quadam circumfertur. nihil autem prohibet uapores, qui ex ea arbore
 continenter exhalant, stiptici quidem, & si licet dicere melanco-
 lici, ad hominem delatos, et intus calefactos idem facere pos-
 se, quod & seminaria rabiei, magis autem in eo, qui
 rursus rabidus, propter derelictam disposi-
 tionem. atque hæc de rabie pro-
 babiliter dicta
 sint.

De syphilide

Nunc ad eas contagiones pertranſeamus, quæ extrinſeca magis tentant, incipientes a Syphillide morbo. quippe nouum & diu noſtro orbe incognitum morbum inter alia admiranda noſtra tēpeſtas uidit, qui Europam ferè omnem, Aſiæ uero atq; Affricę partem non paruã occupauit. In Italiam uero ijs ferè temporibus erupit, quibus Galli ſub rege Carolo regnum Neapolitanum occupauere, annos circiter decem ante. 1500. a quibus nomen Morbo inditum fuit, Gallicus appellatus. Galli uero nominis iniuriam in nos retorquentes morbum italicum uocant, Hiſpani Paturſam, Germani nunc Meuium, nunc Gallicū dicunt. nonnulli nouo impoſito nomine pudendagram appellauere, quòd a pudendis inciperet, ſicuti & Mentagram q; a mento inciperet, nouum morbum apud antiquos appellatum fuiſſe Plinius eſt author. Nos ſyphillidem in noſtris luſibus appellauimus. Hunc autem morbum noſtro orbi adeo nouum, familiariffimum tamen certis regionibus ferunt, qui per hiſpanas nauigationes nouum mundum comperere. ubi uel plurimum abundet ea contagio, non ſecus illic domeſtica ac apud nos ſcabies. principio igitur quum is apud nos apparuiſſet, hæ ferè notæ conſpiciebantur in eo morbo. oriebatur in quibuſdam ſine ulla ab alio concepta contagione. in quibuſdam (quæ maxima pars erat) e contagio excipiebatur, uerum non ex omni contactu, neque prompte, ſed tum ſolum, quum duo corpora contactu mutuo plurimum incaluiſſent, quod præcipue in coitu eueniebat, quo maxima mortalium pars infecta fuit. uifi tamen infantes non nulli fuere, qui e ſuctu lactis a matre aut nutrice infecta conſimiliter affecti ſint. fomitem autem non relinquebat ea contagio, aut non niſi maxima quadam occaſione. neque ad diſtans etiam ſeſe propagabat. ſed neq; ſtatim manifeſtabatur, uerum cetero tempore deliteſcebat, interdum quidem per menſem, interdum per duos ſæpe & per quattuor menſes. Interea tamen ſigna nonnulla aderant conceptæ labis, animum triſtitia quædam detinebat. corpus laſitudo, pallor faciem. tandem, quod in maiori parte inerat, ulcuſcula quædam circa pudenda oriebantur, ijs non diſſimilia quæ ſolent ex fatigatione contingere, quam cariem uocant, ſed natura longe impar, nan hæc & emori contumax erat, & uicta una parte alia regerminabat immortalis propagine. poſt hæc cruſtoſe quædam puſtule per cutem erumpebant. in quibuſdam quidem a caluaria incipientes (quod ut plurimum erat) in quibuſdam in alijs locis, parua primum eæ apparebant, mox augebantur paulatim ad magnitudinem

Fraccaſt.

N

DE MOR. CONTAGIOSIS

cooperculi glandis et similitudinem etiam, ijs non ab similes, quæ in pueris Achores uocantur. differentia earum multæ uisebantur, quibusdam parua & sicciores, quibusdam maiores & pinguiore, nonnullis liuidæ, alijs exalbida leuiter pallentes, alijs duriores et subrubentes. omnes autè paucis post diebus aperiebantur, ac mucore quodam mucilagineo fetido manabant. nec dici potest quantus ille mucor perpetuo effluebat, quanta sordicies, exulcerata deinde exedebant more eorum ulcerum, quæ phagedenica appellantur, atq; interdum nõ solas carnes, sed & ossa etiam ipsa inficiebãt. quibus autem circa superiora uigebat malum, ijs distillationes prauæ contingebant. quæ modo palatum, modo gargaræonem, modo fauces et tonsillas erodebant. labia quibusdam consumpta sunt, quibusdam nasus, quibusdam oculi, alijs pudenda tota. ad hæc autem magna ex parte gummositates quadam per membra concresecbant magna deformitate. nam sæpe oui, sæpe panis magnitudinem æquabant, quibus apertis mucor suberat albus mucilagineus. tenax is callus maxime in brachijs & cruribus accidebat. qui interdum ulcerabatur, interdum integer usq; ad mortem perseuerabat. Præter prædicta omnia, quasi parua illa forent, ingentes lacertorum dolores accedebant, sæpe cum ipsis pustulis, interdum ante, nonnunq; post, & ipsi quidem diuturni, quibus nihil crudelius aderat. affligebant præcipue noctu. dolor aut non proprie in iuncturis inerat, sed circa lacertos ipsos et nervos. Verum quibusdam nihilominus sine dolore ullo oriebãtur pustulæ, quibusdam sine pustulis dolores, maior pars utrisq; affligebatur. Interea languebant membra omnia, macies corpus detinebat, nullum aderat desiderium cibi, nullus somnus, sed meror & iracundia assidua & amor decubitus, facies & crura turgebant. quandoq; & febricula quedam concomitabatur, sed raro. dolebat quibusdam caput, dolor is erat diuturnus & nullis medicaminibus parens. sanguis si hauriebatur in sincerus mucosusq; spectabatur, urina crassior pinguis diuisa & sub rubens. quo solo signo, quæ non adestet febris, multos prænouimus eo teneri morbo, ægestiones ægre reddebantur, et ille mucosæ siccæ. His ergo notis tenebantur, qui tum eo morbo laborabant. Loquimur autem de his, quasi de præteritis, quæ tametsi nunc quoq; ea contagio uiget, post tñ illa prima tēpora immutata uidentur. ab inde enim annis ferè uiginti cæperunt pauciores uideri pustulæ, gummositates uero plures, quam e contrario primis annis fuisset. Factæ item fuere pustulæ (si quæ apparebant) sicciores, ac dolores (si qui accedebant) cuius sunt acerbiores. porrò & annis labentibus, annis iam ferè sex, in quibus nunc sumus, magna rursus mutatio facta est eius morbi. quip

pe quum in ualde paucis pustula iam uisuntur, & dolores ferè nulli, aut multo leuiore, gummositates uero multae. & quod mirum omnibus uisum est, capillorum & reliquorum pilorum casus homines ferè ridiculos facit, alijs sine barba, alijs sine supercilijs, alijs glabro capite in conspectum uenientibus. quod infortunium prius putabatur ex medicaminibus euenire, praesertim ex argento uiuo. mox certiores facti omnes, sciunt ex ipso morbo immutato procedere, quinimmo (& quod peius est) iam nunc multis uidentur labefactari dentes, quibusdam etiam cadere.

De causis.

Cap. 12.

Igitur quum primum tam nouus apparuisset morbus, magna statim inter medicos oborta controuersia fuit. alijs contententibus nullam ab antiquis factam de eo mentionem fuisse, alijs contra fuisse factam, his quidem Elephantiam existimantibus, illis uocatum ab arabibus safati, alijs lichenas. primus Nicolaus Leonicensis uis doctissimus & grauis eam difficultatem sustulit, aperte monstrans nullum horum esse, sed prorsus apud antiquos innominatum fuisse morbum. quamquam posteriores quidam obstinate quidem magis, quam rationabiliter tanto uiro non plane assensere, Elephantiasim omnino asserentes esse. de quo mox pauca quaedam & nos dicemus. Ceterum quicumque haec de eo morbo scripserunt, alij quidem quid non esset, magis dixisse uidentur, quam quid esset. alij eam rationem quaesiuisse magis, quae circa formam uersatur, quae esset egritudo partim in compositione partim in complexione & unitate & id genus. materiam uero et principia quae magis fuerant perquirenda reliquere. alij materiam quidem attigere, principia uero & rationem eam quae a contagione dependet, non ut par erat, sunt profecuti. Nos uero in ijs lusiabus quos ad PETRVM BEMBV M nunc cardinalè scripsimus, quo forte tempore a pestilentia rus pulsus multum otij nactus essemus, de his omnibus quaedam certe attigimus. uerum quantum Poetica concedere potuit. quae quum non admittat omnia, multa quidem praetermitti a nobis necesse fuit pro toto negotio, quae si nunc prosequamur operae pretium facturos esse nos existimamus. quod igitur ad primam morbi originem attinet, arbitrati sunt aliqui contagionem hanc e nouo illo mundo delatam ad nos fuisse, quem Hispani nauigationes ad inuenere, ubi ea labe quam plurimum uiget. cuius signum id afferunt, quod tum & morbus hic apud nos primum apparuit, quum et nauigatio illa facta fuit, & commercia habita illius gentis. propter quod & primum

N ij

DE MOR. CONTAGIOSIS

apud Hispanos uisus primum fuit . quare totam labem hanc consistere putant in contagione unius ad alium . sed profecto tamen si maxima mortalium pars e contagione morbum hunc contraxit, obseruatum est tamen innumeros alios sine ulla contagione perse infectionem eam perpeffos fuisse. Impossibile præterea fuisset tam paruo tempore contagionem, quæ perse segnis est, nec concipitur facile, tantū terrarum peragrasse ab una classe ad Hispanos primum delatam. quando constat aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hispania & Gallia, & Italia, et Germania, et tota ferè Scythia uisam fuisse. adde q̄ prædixisse illam astronomos certis ante annis non paruum indicium est, aliud subesse illi principium, quàm simplicem contagionem. primum igitur illud mirum uideri non debet novos atq; insolitos morbos certis temporibus apparere, non quidem delatos ab una regione ad aliam, sed suis causis exortos, anno, 1482. pleuretidis genus quoddam erupit, quod totam fere Italiam affecit. nostris uero temporibus illæ prius non uisæ in italia febres apparuere, quas lenticulas uocant, de quibus supra egimus. uidimus & annis superioribus lippitudinem contagiosam quasdam ciuitates inuasisse. uidimus & pestem illam solis bobus communem. de qua supra meminimus. quam ob rem nec mirum esse debet, si & gallicus morbus non prius cognitus in nostro orbe per multa secula, nunc primum eruperit. uenient & egritudines aliæ nouæ inusitate q̄, quum tempus ferret. sicuti & mentagra apud antiquos, quæ postea amplius nunquam uisæ est. hic idem morbus interibit & extinguetur, mox etiam & nepotibus nostris rursus uidendus renascetur, quemadmodum & præteritis ætatibus uisum a maioribus nostris fuisse credendum est. de quo non pauca inditia etiam nam sunt . Tonsor quidam amicus noster libellum habebat experimentorum quorundam antiquum satis, inter quæ unum, inter alia scriptum erat, cui titulus erat ad scabiem crassam, quæ cum doloribus iuncturarum accidit. is ergo quum primum recentissimus esset morbus, memor medicaminis cōsuluit medicos quosdam, num uti eo medicamento deberet in noua illa contagione, quam per scabiem crassam significari existimabat. medici autem inspecto medicamine acriter prohibuere, q̄ ex argento uiuo constaret & sulphure. felix nisi medicos illos consuluisset incredibili quæstu diues futurus. paruit autē nec ausus est experiri medicamen. quod demum expertus, atq; optimum agnoscēs ualde indoluit, quod sero usus eo fuisset, quæstu iam per alios sibi arrepto. ex quo uidere profecto possumus alijs etiam ætatibus uisum eum morbum fuisse. Sunt qui putent, & Auicennam illum significasse capite de olibano, quum dixit Tbus ualere domlori

Tori composito illitum ex aceto & oleo, & est dolor inquit, cum quo pro
 uenit in corpore sicut uerrucæ cum deambulatione sicut formicæ: sed
 certe hoc nihil est, quoniam Auicenna illic transfert, quod Dioscorides
 scribit de Thure, quum dicit, Formicantes uerrucas inter initia impetigin
 nesq; ex aceto & pice illitū tollit, per quæ Mirmecia intelligit, ut ergo ad
 propositum reuertamur, inter novos morbos & eos, qui raro in locum uen
 niunt, collocandus est morbus gallicus. quare et causas illius ac principia
 oportet ex ijs esse, quæ raro & ipsa contingant, esse autem talia ut com
 munia sint non solum multis mortalibus, sed et regionibus multis, quod cer
 te in nullam aliam causam referri potest, quam in aeris constitutione, qua
 lis autem ea fuerit, et ex quibus principijs exorta, uunc est inquirendum.
 Quoniam igitur analogia suæ sunt in contagiosis, & principia oportet
 esse analogia (ut dictum est) ad ea quæ affectum recipiunt, manifestum est,
 principia huius contagionis ad phlegma crassum & sordidum analogiam
 habuisse. si enim ad pustulas respiciamus, quæ eo in morbo apparuerunt, si ad
 gummositates, si ad laterorum dolores, ubiq; quidem uidetur non nisi
 mæcorem & fordiciem, & demum phlegma lentum, mucilaginosum, exes
 sum, quare & seminaria a quibus contagio per se omnis dependet, talia
 quoq; suo modo fuisse censendum est, quocirca & aerem, unde origo fuit
 morbi, dispositionem eiusmodi contraxisse, cuius seminaria lenta quoq; &
 phlegmati consimili analogia essent, & in eo aliorum rursus seminario
 rum productiua talium, qualia & prima fuere, quoniam autem & erodit,
 atque exest contagio hæc, oportet, & seminaria illius acris esse, quam
 quam in lentore multo obsepia sepultaq;. Talia igitur principia habuisse
 infectionem hanc putandum est, atq; in aere sordidam quandam obrepisse
 se putrefactionem, quæ mox ad crassum & sordidum phlegma in nobis ha
 buisset analogiam, quo autem pacto, & quibus de causis in aere eiusmodi
 dispositio facta fuerit, difficile quidem est certo scire, si quid tamen ratio
 nabiliter conijci potest, hoc certe erit, quæcumq; enim causa & principium
 id fecerit, oportet illud ex ijs esse, quæ raro eueniunt, siquidem & dispo
 sitio illa in aere, quæ raro uisam contagem hanc peperit, ex ijs est quæ ra
 ro contingunt, quoniam igitur (ut supra diximus) quæ hic sunt, maxime a
 superioribus cælo, scilicet & syderibus alterantur, & uarijs afficiuntur
 modis, nihil aliud esse posse uideatur, quod in tot regiones per tantum spa
 tium potuerit aerem tam male afficere, nisi cæli & syderum constitutiones,
 & eas quidem, quæ & raro accidunt, & magna quum accidunt, possint
 efficere. Supra autem monstratum est, tum magna & portentosa posse huc

DE MOR. CONTAGIOSIS

sydera inducere, quum plura eorum in unū coeunt, ac talem certe coitum et conuentum syderum uidit tempeſtas noſtra, trium ſuperiorum Saturni Iouis & Martis, qui conuentus & raro accidere ſolet, & quum accidit, magna ſemper apportare conſueuit, tum q̄ ea Sydera potentiſſima ſunt, tum q̄ unio illa diu per durat, propter motus tarditatem præfertim Saturni & Iouis, quam coniuñtionē uidentes Aſtrologi, nouas magnasq̄ agri tudines portendi prædixere. Si quid igitur probabiliter dici poteſt de prin cipio tantæ contagionis, ita certe exiſtimandum eſt. Ergo factō eo ſyderū cōuentu ingentē uaporum tractionem fuiſſe factam credendū eſt, qui cō miſti aeri diuerſimodeq̄ agitati tandem ſordidam putrefactionem intulerint, a qua ſeminaria illa in nos importata fuere, quæ ad ſordidos, & mu coſos humores, quale eſt phlegma craſſum et mucōſum, haberāt analogiā, unde tandem contagio illa enata eſt, quæ mox tot mortalium, tot regiones male affecit, partim quidē aere ipſo principia & ſeminaria inmittēte, partim de uno in aliū contagione pertranſeunte, ac de origine morbi et principijs eius ita traditum ſit, q̄ uero & materia eius ad quam ea principia ha buerunt analogiam, ſit phlegma ſordidum et craſſum (ut diximus manife ſtiſſimum eſſe poteſt) ſi. n. puſtulas inſpiciamus, illæ oēs pingues, mucosæ incredibili manantes fuere, ſi uero gummoſitates, et illæ concretæ phlegmate conſtabant, q̄ ſi et ad dolores ipſos lacertorū, et illi quidē idē oſten dent, erant, n. diuurni extenſiui, noctu affligentes, factis item diſſectionibus lentor quidam p̄ neruos & lacertos coextentus cernebatur, quare na mini dubium eſſe debet materiam eius contagionis, eſſe mucōſum phlegma & ſordidū, uidentur aut̄ puſtulae ex minus craſſa materia originē habuiſſe, gummoſitates ex craſſiſſima, dolores uero ex media quadam, quippe ſerpente contage p̄ maſſam ſanguinis et pabulum ſibi faciente, in phlegmate, pars quidē quæ minus craſſa, minusq̄ ſegnīs erat, extra pellebatur ad cutim, atq̄ illiſc ſenſim concreſcebat in puſtulas, quæ uero craſſior aliq̄to fuerat & minus apta uſq̄ ad cutim expelli, reſidebat circa neruos & lacertos, ubi coextēta dolores acerbiffimos excitabat. Craſſiſſima uero cir ca partes quaſdā coagulabatur et in gummoſitates concreſcebat, nō erat aut̄ prompta contages ut exciperetur, pp̄ lentorē in quo ſepulta erāt ſemi naria, ſed indigebat cō calefactione quadā corporū, ſic. n. quodāmō actu fie bāt ſeminaria, et alteri agglutinari poterāt, et ſeſe ex analogo ſibi pabulo propagare, qd̄ non calefacta facere quidem nō poterant, qua ſi coagulato, pp̄ eandē cauſam et diu latebat contages intra corpus anteq̄ ſeſe manifeſte oñderet, qm̄ ſegniter ſerperet, pp̄ frigiditatem et craſſitē materiae, mox

tamen exedebat & solida etiam carpebat, propter acuitatem seminariorū
 in densa materia, quā actu fiebant, & putrefactio procedebat. apparebant
 hūc primum ulcuscula circa pudenda, quā inde prima origo contagionis ini-
 tiū capiebat in maiori parte ex coitu, erant autē et male morigerata ea ul-
 cera, tum q̄ locus ille perse satis putidus est, tum quia seminarijs hinc inde
 dispersis iam fiebat ut parte una sanescente pp̄ remedia, alijs regermina-
 ret. at pustula ut plurimum a caluaria occipiebant partim quidem, quia
 pars illa pp̄ sordiciem & crassitiem humoris, ex quo nutritur quodāmodo
 analoga est ad contagem, partim q̄ o s̄ evaporatio sursum fertur. in omni
 autem putrefactione evaporatio plurima fit. quibus autē pustula aderant
 multa minus dolorum, accedebat, q̄ materia multa excerneretur, ac si-
 mul signum id esset materiam esse subtiliorem. Contra uero quibus cras-
 sior erat, dolores quidē multi insurgent, ac pustula pauciores. materia
 uero quae dolores dabet, nō erat in iuncturis ipsis infixa, q̄ crassior esset,
 q̄ penetrare in iuncturas posset, quare sup̄ neruis & lacertis maxime res-
 sidebat, affligebat autem noctu magis et sole condente se, quā interdū cal-
 lor naturalis solet exteriora petere, ad quae moueri solēt membra, demāda-
 tus a natura ad uigilię opa exercēda, nec non a lumine solis excitus, quam
 ob rē fouebat quodāmodo ea mēbra et uētositates exoluebat, quae lacertos
 et neruos extendebant et uellicabant, ac simul et materiā concoquebat, no-
 ctu uero introrsū recurrere calor solet, et mēbra ea deserere, ad quae p̄ diē
 demāditur a natura, qua de cā dolores tū excitabantur et distēctioes, ma-
 iores accrescebāt, destituta mā a calore fouēte et dissoluenēte uētositates.
 Annis uero labētibus mutatio quēdā eius morbi facta est, quā dispositio pri-
 ma quae in aere fuerat, iam cessauerat, nec morbus aliam sui propagationē
 habebat q̄ et contagione unius ad alterum, pp̄ quod perseuerabat. oīs autem
 contagio q̄to magis abest a principio & prima origine, tanto sicciior fit et
 terrestrior, pp̄ adustionem, quae continenter coniungitur, qua de causa pri-
 mi temporis contagiones, quasi ortui & principio propinque, sordidiores
 pinguioresq̄ uisebātur, et pustularū plurimum, minorū uero dolorū, quae ue-
 ro annis post sequentibus cōtigero, ut pote adustae et crassae magis, paucio-
 res quidē pustulas, maiores autē dolores deiere, nam et a principio ubi plus
 erat pustularū, illic minus erat dolorum, ubi minus pustularū plus dolorum
 cernebatur. porrō & annis hisce ultimis, quasi in senio exiēte contage &
 materia facta crassissima, maior adhuc mutatio facta est, nam gumostates
 multa apparent, pustula autē paucissime, et illa sicciiores, dolores autē serē-
 nilli, aut longe minores. q̄ materia pp̄ crassiciem facillime concresecat in

DE MOR. CONTAGIOSIS

gummositates, extra autō non facilliter propellatur ad cutim, uel resideat circa lacertos. quōd si quid tamen ad cutim peruenit, id tenne quoddam phlegma est, quod sal sedinem quandam acquisiuit ex adustione, quare ad radices pilorum latum pabulum eorum absumit, unde & ipsi mox cadunt, sicuti in porrigine Alopecia & achoribus siccis accidit. Fortasse autem & idem fit in hoc morbo nunc, quod & in Alpibz accidit, in quibus decidunt pili, materia quadam alba mucilaginosā coextenta ad radices eorum. nam uidimus quosdam quibus barba deciderat consimilem quandam sub cute coextentum humorem habuisse. quod facillime potest, nunc euenire in euaporatione & secretionē quæ fit ab ea materia iam pene uitrea, coagulatis uaporibus ubi ad pilorum radices peruenere. quocunq; igitur modo id fiat, existimandum est senium iam huius morbi incipisse, nec longe post futurum, ut ne per contagem quidē se propaget. quoniam materia in dies frigidior fit, & terrestrior, in qua et seminaria tum pauciora, tum & debiliora in dies gignuntur. propter quod nec iam facile concipitur nunc ea contagio, uti prius solebat, quare & tandem fiet, ut nec sese possit propagare, sed desinat, reuersura mox, quum eadem principia, & eadem causa reuertentur. est autem certis regionibus familiaris contagēs, ut in Hispania uocata in sula & uicinis alijs, quoniam (ut diximus) ea dispositio quam ad nos temporis longitudo attulit, illic contraturalis uiget huic morbo gignendo. quemadmodum Elephantia Aegyptus Indeaq; familiaritatem quandam habent. quæ igitur principia & causæ fuerint nouæ huius contagionis, & quo consistat, & quam habeat analogiam, & quæ sint eius accidentia & notæ, per hæc hætenus determinatum sit.

De Elephantia.

Cap. 13.

Non esse autem Gallicum uocatum morbum eum, qui Elephantia uel Elephantiasis interdum & Elephas a grecis appellatur, sufficere quidem ad ostendendum ea possent, quæ Leoniceus uir tantus scripserat. Verumtamen si & nunc quoque pauca quædam eadem de re adijciantur, non inutile fuerit (ut promissimus). quando posteriorum quidam plus æquo obstinati scriptis mandauere eundē esse morbum Elephantiam & morbum Gallicum, atque eisdem etiam remedijs curari oportere. quod autem eos præcipue decipit, id fuit, q̄ uidentes ipsi antiquos seorsum de Lepra scribere, & seorsum de Elephantia, tum existimantes per lepræ nomen ab ijs intelligi, illud quod uulgo lepram uocamus,

mus, nesciuerunt quid nam esset Elephantia, nisi morbus hic, qui mox Gallicus est appellatus. sed certe hęc monstrant antiquorum scripta parum fuisse considerata ab obstinatoribus hisce hominibus. neq; enim ita est uti ipsi putat, per lepram a gręcis eum morbum intelligi, qui uulgo lepra dicitur, sed aliam quandam longe leuiorem dispositionem, de qua simul cum psora hoc est scabie agunt. quę uia quędam est ad Elephantiam, quę proprie passio illa est, quam non solum uulgus, sed & recentes medici tum Latini, tum Arabes lepram uocant. Paulus de lepra agens una cum psora, horum inquit morborum uterq; summę cutis asperitas est, cum pruritu et corporis attenuatione, ex melancholico humore ortum habens. Galenus in libello de tumoribus. sunt autem psora & lepra melancholicę passionis solius cutis. quę si in uenis & carne inualescant, cancer nominatur & Elephas. item quosdam dicit ex Elephantiosis factos fuisse leprosos, egritudinem in melius conuersa. manifestum igitur esse potest leuiorem multo esse lepram apud antiquos, quam Elephantiam. quod autem & Elephantia eadem proprie sit, quę uulgo lepra dicitur, ex his manifestum simul fiet. nam ut primum a nostris incipiamus, Plinius libro. 26. nouos quosdam ponit morbos Elephantiasim & Lichenas, quos sine dolore ullo, sine uitę periculo contigisse scribit. diximus inquit. Elephantiasim ante Pompei Magni etatem non accidisse in Italia, & ipsam a facie sepius incipientem in nare prima uentilenticula, mox inualescente per totum corpus maculosa & uariis coloribus, et inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura ceu scabie aspera, ad postremum uero aualescente intumescens digitis in pedibus manibusq;.

Aegypto pecaliare hoc malum, & quum in reges incidisset, populis funebre. quippe in balneis folia sanguine temperabant, ad medicandum eam. quis non uidet per hęc non Gallicum morbum significari, qui dolores uel ingentes asserat, sed uocatam uulgo lepram, quę sine dolore accidit, quę a nare incipit, ut & Paulus, & Auicenna, & alij recentiores tradunt. quam Aegypto familiarem omnes dicunt, & ipse præsertim Galenus, quam demum unam humano leniri sanguine consueuisse libri oēs pleni sunt. Arabes uero per Elephantiam non plane id intelligunt, quod gręci & latini, sed tumorem quandam pedum ex humore melancholico, ceu e uariis genere, quasi speciem eam leprę intelligant, in qua pedes more Elephantum tument, per lepram autem id accipiunt, quod et uulgo lepra dicitur, a gręcis Elephantia. notę autem Elephantię & accidentia hęc sunt, oritur primo sine dolore ullo, sine febre, ac delit et ipsa quoq; certo tempore priusquam se prodat. mox prima ut plurimum indicia dat a nare oborta

Fracast.

O

DE MOR. CONTAGIOSIS

parua ueluti lenticula subnigra. cutis deinde uaria fit colore, duritia, asperitate, attenuatione, quippe alibi liuida fit, alibi alba, alibi in atro ruffa, dura hic, illic lenior, alicubi aspera et squamosa, alicubi crassa, & ueluti corium igne induratum. pustule simul per totum corpus enascuntur durae, & ut plurimum purpurascens, quæ tractu temporis exulcerantur, & pus emittunt, uerum non multum ac siccius, quam in syphillide. circum tumescunt uicina membra, & alia contrahuntur, alia extenduntur. propter quod multis excauatur nasus, os utrinque contrahitur uersus aures, oculi rotundantur, & similes satyris (qui pinguntur) fiunt. unde & satyriasis etiam is morbus appellari consueuit. quamquam sunt, qui satyriasmum dictum putent, propter tentiginem nimiam ueneris, quæ eo in morbo contingit. Tument deinde digiti in pedibus ac manibus, ac pedes similes fiunt Elephantum pedibus, unde quidam uolunt esse Elephantiasim appellatum. quamquam Archigenes a magnitudine morbi, ita uocatum dicat. Adhæc autem et uenulae, quæ sub lingua sunt, ceu uaricosæ fiunt, pruritus adest, & cum eo tentigo ueneris uehemens. fetent mox & tolerari iam non possunt, et multis alba per totum fit cutis, quæ insanabilis habetur. Contagiosus porro est morbus non contactu solo, sed & fomite, et anhelitu etiam, quamquam tarde irrepit & sese propaget. in uiros autem crassatur magis, quam in mulieres. quin & eunuchi paucissimi uisi sunt eo malo correpti. propter quod & nonnullos legimus sese castrauisse ne eo tentarentur. Nationum uero aliæ familiarem habent, ut Aegyptus & Iudæa, aliæ uix nouere. simpliciter autem extremæ calidæ & frigidæ regiones eam labem sentiunt magis quam mediæ, ut Aetius auctoritate Archigenis refert. propter quod Germani et Scythæ, et Aegyptij, et Arabes maxime illi obnoxij sunt. quamquam Galenus contradicere uidetur Archigeni, qui Germanos, & Scythas carere hoc morbo dicit. Itali uero et Græci minus. et certe semper apud nos uisus raro fuit is morbus, quamquam per ciuitates domus, quæ hospitia uocantur, et supellectiles sumptibus publicis paratæ structæque uideantur Elephantiasis suscipiendis. Verum quos ego hæcenus uidi, nemo quidem, aut paucissime susceptis Elephantiasis mihi uisi sunt, sed leprosi solum, aut impetigina quadam fera detenti. atque hæc fere signa sunt, quæ in Elephantia uideri solent. ex quibus unusquisque uidere potest, longe alium esse morbum, qui Gallicus appellatur, qui non in melancholico humore sedem habet, sed in phlegmate sordido, qui non fomite afficit, non anhelitu, in quo tentigo in uenerem omnis abest, dolores autem uel acerbissimi adsunt. quoniam autem & hic contagiosus est morbus, manifestum est includere ipsum seminaria con-

tagionis, sicuti et alios. eorum uero analogia non ad mucosam et sordidam
 pituitam est, quæa Imodum uocati Gallici, sed ad humorem melancholicum
 magis. quod pustule ipsæ maxime monstrant, duræ, siccæ, purpureæ. tum
 & cutis duricies, & inæqualitas. quod & omnes quoq; qui eo de morbo
 scripsere, attestantur, ut dictum est. Elephantiosos inquit Galenus eoa-
 dem modo curabis, sicuti & cancrum. ex eadem enim materia sunt. in Li-
 bello de Tumoribus passio est Elephas propriam habens generationem in
 melâcolico sanguine, tractu uero tps nigra colera fit. ea de causa pustulæ
 sicciores sunt, ulcera uero minus mucosa, habent tamen sordiciem suam.
 quoniam putrefactio omnis per se sordida est, uiros autem magis quam mu-
 lieres tangit hæc contagio, quòd melancholici sanguinis plus habent uiri.
 sed cur frigida regiones & Germani, et Scythæ magis ea tenentur quàm
 Itali & Græci, humidiores existentes, causa est (ut mihi uidetur) quòd
 ij sanguine multo abundant, & eo quidem pingui & unctuofo, quare mula-
 ta in eo exhalatio fit, quæ cum ad cutim peruenit, ob densitatem eius, &
 frigiditatem regionis, non evaporat tota, sed solum quod tenuius est, cras-
 sius uero sub cute coit, atque illic exurit. quod facile fit, propter unctuo-
 sitatem, unde non transpirans putrescit & labem hanc gignit, cuius sea-
 minaria analogiam habent ad partes sanguinis crassiores & melancholia-
 ras unctuosas. propter quod & porcorum carnes maxime aptæ sunt ad
 Elephantias induendas. ex ijs enim multus fit sanguis exuri idoneus.
 quod uero Galenus scribit non est, quòd regiones comparet nisi in uictu.
 Cuius causa Aegyptus familiarem habet eam labem. Germani uero &
 Scythæ minus ex hac causa, Scythæ autem minime, propter lactis usum.
 qui uero in calidis regionibus degunt, crassum quidem & ipsi sanguinem
 habent & densam cutem, sed alia de causa, quare & ipsis maxime exu-
 ritur sub cute sanguis, & putrescit. medijs autem in regionibus tempe-
 rator est sanguis & bene transpirabilis caro. Mulieres uero & Eunuch-
 i qui mulieribus similes sunt, propter frigiditatem sanguinis et aquosita-
 tatem, minus eo tenentur morbo. Dolores uero non excitat Elephan-
 tia nec conuulsiones, uti in Gallico morbo spectantur, quoniam in sicco
 magis consistit, & materia si qua est, non residet circa nervos & lacer-
 tos, sed circa summa consistit magis, propter quod nec febrem facit. quæ-
 rat autem fortasse quis cur furorem non facit hæc passio, nec amentiam,
 quum in melancholia exusta consistat. causam inde esse censendum est,
 quòd in furore & amentia exustio præcipue circa cor & cerebrum uer-
 satur, in Elephantia autem circa cutim magis, quòd si sanguis forte

DE MOR. CONTAGIOSIS

*Et introrsum uratur, non ita tamen exurit, ut furorem faciat natura
 semper ad summa pellente quod uitatur. tument autem membra, quoniam
 materia multa sub cute collecta calefit non transpirans & coextenditur.
 porro & nutrimentum in ijs locis non plane concoctum, sed uitiosum in
 tumorem concrefcit. pruritus uero fit, propter acrimoniam adustionis. pro
 pter pruritus autem tentigo circa genitalia, ad quod non parum facit na
 tura melancholicæ, quæ spiritiuosa maxime est, ut Aristoteles docet. a facie
 uero id malum incipit, quoniam exhalatio omnis facillime sursum fertur,
 præsertim ad faciem, ad quam uenulæ multæ terminantur, quæ & spon
 giosæ sunt, unde et aliæ multæ infectiones facië præcipue tentant, ut Iontibi
 & id genus. tarda uero est ea contagio, quoniam in humore crasso conste
 stit. cur autem fomitem ipsa relinquat, Gallicus autem morbus non,
 quum lentore maiori abundet, dubitationem habet. dicendum seminaria in
 Gallico morbo, propter lentorem & frigiditatem statim coagulari, &
 aut non agglutinari in fomite, aut si agglutinantur, non inficere alium,
 frigida & coagulata existentia, nisi ualde calefiant. propter quod uisi
 quidam sunt, qui e linteis, ubi dormierant gallico morbo sordidissime exul
 cerato affecti, conceperint infectionem. Ceterum fomitem non relinquit,
 ut plurimum ea contages. quæ autem in Elephantia sunt seminaria, calidio
 ra multo existunt, ut pote in adustione quadam constituta. propter quod
 non coagulantur, lentorem autem habent tantum quantum sufficit, ut in fo
 mite agglutinetur. fit porro Elephantiasis aliquando quidem perse in ali
 quibus, & primo in quibus melancholicus est sanguis, & multus, et unctuo
 sus, & cutis densior, quandoq; ab alio concipitur, in quibus non necesse est
 sanguinem esse perse male affectum, sed male afficitur a seminarijs conta
 gionis, corrumpentibus crassam & siccã sanguinis partẽ, ad quam habent
 analogiam. atq; ita se habet Elephantiasis passio, quæ uulgo lepra dicitur.*

De lepra proprie dicta & scabie.

Cap. 14.

Lepra uero ita ab antiquis uocata in duobus præcipue differt ab
 Elephantia loco et materia. quippe profundius agitur Elephantia,
 quamq; & ipsa circa summa uersatur. lepra uero in superficie ma
 gis est. materia porro Elephantia crassior esse uidetur, & exu
 sta etiam non magis. propter quod profundatur magis, utraq; tamen ex
 melancholico humore fit. nihil autem prohibet, & in utraq; interdum con
 iungi aliquid falsæ pituitæ, unde fit, ut nec Elephantia, nec lepra uno sem
 per

per uisantur modo, quòd si diuturnior fiat lepra, & tractu temporis malignior, tum in Elephantiam tranfit. sunt autem in lepra sue pustulae atque interdum crebrae, ceterum sicciores, quam in Elephantia & squammantes magis, quam exedentes, pruritus quoque plurimum infestat, macies corpus tenet, & ut uno uerbo dicatur, delicatior quaedam Elephantiasis lepra est. oritur autem ut plurimum primo in nobis uitio humorum & complexionis & regiminis, nihil autem prohibet & contagione ab alio concipi. contrahitur autem & a natiuitate, sicuti & Elephantia. psora autem quam nostri scabiem uocant, leuior adhuc dispositio est, quam lepra tranfitens et ipsa in lepram, sicuti lepra in Elephantiam, quum grauior utraq; sit. uidentur autem graeci per psorae nomen tantum eam scabiei speciem significare, quae siccior est, & melancholiae non nihil sapit, quare contrahitius psoram capiunt, quam nos scabiem.

De distinctione infectionum cutanearum. Cap. 15.

Quoniam autem infectionum, quae cutim carpunt, multae sunt species & multa nomina sed confusa satis, bene erit de ijs cursim pauca quaedam notasse, ut cognoscamus quomodo inter se differant, & quae contagiosae sint, & quae non.

Ergo si colera sit quae ad cutim propellitur, uel illic aliter clauditur, si quidem non putrescat, tum Erysipelas uocatum facit, pustulam scilicet unam aut plures cum rubore, caloreque multo, nonnunquam & cum febre, interdum quidem in facie facta, interdum & in alijs partibus. grauior autem multo est, quae faciem carpit. nam sepe e parua pustula accidit circumstantes partes, & faciem totam adeo inflammari, ut & oculi aperiri non possint, & labia pro tumore deformia reddantur, quod sit communicata acrimonia ad circumadiacentes partes. moderni guttam rubeam appellant. si ergo colera imputrescens inflammata & accensa sit, Erysipelas hoc ferum facit, si uero inflamata non fuerit alia Erysipelata edit, quae e pura si sint colera, simpliciter dicuntur Erysipelata, si uero non e pura sint colera, sed commista, non simpliciter dicuntur, sed cum adiectione commisti humoris uel ab abscessu ab humore appellati. si quidem enim sanguini sit admista *ερυσίπτελας φλεγμονώδες* uocatur, si pituitae *ερυσίπτελας διδηματώδες*, si melancholiae *ερυσίπτελας σκυρρώδες* pro dominante semper colera, uerum in hoc Scyrrhodie si inflammata & accensa sit colera pustulam illam facit, quae *απυρρις* uocatur, quòd sepius noctu enascatur, Arabes esse appellat.

DE MOR. CONTRA GIOSIS

la nt. ita ergo se habet colera, quæ non putrescit. quòd si putrescat iam & sub cute pustulas faciat, tum uocatos *επιδερμιας* hoc est serpentes pustulas gignit. quippe stabile est Erysipelas et urit magis ac squamas & crustas inducit. serpit autem herpes uocatus modo sede priori relicta ad alias partes transferentibus sese pustulis, modo & in priori loco manentibus, & uicina pabulantibus. cuius serpiginis quum rationem multum considerassem, non in aliam certe causam reducere potui, quàm in putrefactionem subtilem humoris. nam quod non alia sit differentia herpetis ab Erysipelate, quam subtilitas materiae, durum quidem uidetur, quàm et Herpes ille qui *ιδιωμεν* dicitur crassæ satis materiae est, cuius causa etiam exest, & ille etiam qui *επιδερμια* uocatur quid proeterea prohibeat ne colera, quæ Erysipelas facit in latus exeat et pabuletur, si serpigo acuitatem sequitur, quando colera illa acutissima est. quare uerisimilius uidetur in putrefactione quadam consistere, quæ Herpetes facit colera, signum cuius est quod sordidiores uideantur semper Herpetes quàm Erysipelata. item & sticcioribus indigent ad curationem, quum Erysipelas indigeat humidioribus. porro quæ in putrefactione sunt, promptissime in uicinum infectionem consimilem transferunt. praesertim quod cutem non exurentem herpete in latus magis pabulantur. sæpe igitur in parte prius infecta exhalat materia, quæ putrescit infectione ad uicinum communicata, sæpe utraq; pars pabulo quodam inficitur. Ergo si putrescat colera, sit autem in superficie, tum simplex herpes fit, qui serpit tantum, non autem exest, at si profundior fuerit, non serpit solum, sed etiam exest, unde non simplex fit herpes, sed *επιδερμια* hoc est depascens uocatus, atque hic a crassiori colera fit, ille a tenuiori. porro si hic quod aesthiomenus dicitur, a colera accensa & inflammata fiat, herpes ille fit, qui uulgo ignis syluaticus appellatur. si uero non accensa sit colera, aesthiomeni simplices fiunt: utque hi quidem herpetes a colera fiunt pura. quod si non pura sit, sed mista tenui pituita, putrescat autem, herpetem illum gignit, qui *επιδερμια* hoc est miliaris appellatur, quod pustulae similes sint granis milij. atque ita se habent Herpetes, quos Celsus pignem sacrum intelligit. non enim ut quidam uelunt per ignem sacrum intelligitur ab eo Erysipelas. siquidem de igne sacro seorsum, & de Erysipelate agit.

Si uero sanguis fuerit, qui in cutim insluit, interdum quidem pustulosos abscessus facit, interdum maiores etiam quàm Erysipelas sit, quos phlegmonas uocant, rubent ij cum calore & dolore ac febre etiam, ut plurimum. sicut autem sanguis quoniam purus est, quandoque mistus, quod plurimum fit, ita & phlegma non alius simpliciter dicitur, alius cum adiectione nominis admisti humora.

Vt si n. illi colera admisceatur pblegmon fit Erysipelatodes; si vero non
 pituita, pblegmō dicitur adematodes; si melancholia pblegmon scyrrhodes
 domināte semp sanguine. species aut pblegmōis sunt δοξιν πυμα φρυλλον,
 Dotienem nos furunculum uocamus abscessum in acutum tendentem cum
 inflammatione rubore et dolore, cui nō nihil colerae admittitur est. phyma ue
 ro furunculo simile pene est, sed planius est, et rotundius, uulgus proprie
 carbonem uocat, multū differens ab eo, qui proprie carbunculus dicitur. fit
 aut phyma e sanguine subadusto crassiore q̄ qui furunculum facit. phigeth
 lon uero est quod nostri panem uocant ob similitudinem, alij et bubonē: q̄ q̄
 sunt, qui bubonē appellant qui in carnibus laxis fit. phigethlon uero qui in
 neruosisioribus. fit aut hic uel e puro sanguine uel misto tenui pituita. si ue
 ro simul inflāmatu sit sanguis ac putrescat, tum bubones pestilentes facit
 quos Auicenna althoin uocat. quod si subtilis admodum sanguis sit, influat
 autem in sūmam cutem, pustulosos abscessus facit. si igitur non inflāmatu
 quidē sit, calefactus tñ ut quasi ferueat, sū ex athenata uocata facit quas
 plinius eruptiōes papularū uocat, uulgus suffersuras a feruore ut arbitror
 dicitur. pustulae sunt, uix cutim excedentes rubra confertae inuicem, pueris
 praecipue familiares quum supercalescunt. sunt autem duum generū, quae
 dam sicciores & rubicundiores quas Auicenna plantam noctis appellat,
 quaedam uero in rubore albicantes tenui pituita commista sanguini, quae
 graeci ἰδρωα uocant, nostri sudamina, Auicenna desudationes. quod si cras
 sior aliquantisper sit sanguis ac simul putrescat, non autem inflāmatu,
 tum si tenui colerae commistus sit, uocatas morbillos facit, si tenui pituita
 uariolas, quae duo, ἰσχυδύρα etiamnum a graecis uocantur.

At si pituita fuerit, quae ut ceteri tumores facit, si quidem humidū suum
 seruat, nec a calore fuit exsiccata, a frigore cōcreta, tū molles facit tumo
 res, quae δὲ ψυατα uocantur. quidam tumores simplr. transferunt, simplici
 nimis (ut mihi uidetur) uocabulo, Arabes undimiam uocant. quod si pitui
 ta, aut a calore, aut a frigore indurata fuit, uocatos Scyrrhos facit. e quin
 bus sunt strumae, quas χροδάς graeci uocant, & nodi quos γαυρία, &
 ad genus glandulae & gummositates reliquae. tum & uerrucae quae por
 ra uulgo appellamus, quae si basi latiore sint μυρμηκια uocantur, quasi
 formicantes, quod παντίονες in his fiant, quasi formicarum. si uero sint
 basi tenuiore, ac meluti suspensa, ἀποχορδοίρες nuncupantur. Auicen
 na uero Myrmecia confundit cum herpete, & in herpete curam po
 nit, quam Galenus Myrmecijs tradit, errore periculoso, nisi capitulis
 his diuersis addita sint, uni quae alterius sunt, sunt praeterea ex

DE MOR. CONTAGIOSIS

hoc genere callositates quædam, quarum alij proprie calli a nobis dicuntur a grecis *κάλλοι*, tum & uocati *κάλλοι* a grecis dicti. e pituita quoq; & alia pustulae sunt, quales *κάλλοι* qui a latinis uari, uulgo *cosi* uocantur, qui præsertim oriuntur in facie. sunt & *πλακούντα*, quas Auisenna nomine uescicarum comprehendit, bullæ sunt non dissimiles *ijs*, quas excitat aqua feruens, quibus tenuis subest pituita. proxima *ijs* sunt *κάλλοι* uocata *πυλκώδης* paulo duriora, quibus cum pituita tenuis subest melan- colia. *πυλκώδης* uero e simpliciore sunt pituita paululum inflammata, unde & in bullam surgit. porro e pituita salsa fiunt uocatæ a uulgo uolaticæ, Celsus papulas uocat, greci *λυχηνες*. quamquam sunt, qui *Lychenas* tran- sferant impetiginem, quod non recte fieri arbitror. quod autem quas nos uolaticas dicimus, Celsus papulæ sint, manifestum est, si materiam si modum serpendi, qui ab ipso traditur, respiciamus. sunt autem duorum generum. alterum, quod sit e tenui pituita & salsa per summam cutem serpente in orbem, quod passim nomine uolaticæ monstratur, alterum cui parum melan- colie adiungitur, & profundius aliquanto serpit. & non præcise in orbem, quod sepe in impetiginem uertitur, nec me latet *Lychenis* nomen a grecis interdum latius capi pro fœdiori cutis habitu, unde et poeta sordidos appel- lat *Lychenas*, & Plinius ipse etiam nouum morbum Pompei ætate uisum *Lychenas* uocauit, sicuti & mentagram. quæ omnia ex salsa pituita fiunt putrescente, cui quiddam melancolie permistum est, propter quod sordida putrefactio fit. Gignitur præterea & scabies e salsa pituita, cui nomen commune non proprie inuenio apud grecos, quando *ψώρα* aut illam signifi- cat apud ipsos, quæ apud nos impetigo dicitur melancolica passio & uia ad lepram, aut si scabiem notat, illam certe speciem tantum importat, quæ sicca dicitur scabies: quare de scabie uidentur, aut non egisse greci com- muni nomine, aut de ea non egisse, nisi forte sub pruritus capite compre- henderint. Sunt autem & alie quædam e pituita passionis *αχρόν* et *ἀλωρη- νία* et *εισόνος*. Achores autem nos uulgo appellamus Latente, Plinius ulcera capitis manātia transfert, Arabes Saphati appellant, crustose sunt & sordidæ infectiones in capite puerorum præsertim natæ de quibus nec multa dicenda sunt.

Si uero humor qui in cute tumorem facit melancholicus sit, si quidem nec inflammatus fuerit, nec putrescat, Scirrhus melancolicos facit, alios quæ- dæ maiores, alios minores & pustulosos solum. si autem inflammatus sit & accensus, non autem putrescat, cancer uocatū facit. si uero putrescat quæ- dam, non autem inflammatus sit, tum psoram & lepram gignit & Ele- phantiam

phantiam nondum feram, at si inflammatus simul sit, et putrescat Elephantiam feram facit, quum iam horribiles aspectu sunt, similiter & carbunculum quem Antracem uocant, generat. Impetiginem porro a nobis uocatam non aliam esse apud græcos uidetur mihi, quam psoram et lepram, que secundum magis & minus illas quattuor species facit, que a Celso traduntur. ex quibus patet impetiginem non esse Lychenas, ut multi uertunt, sed eam magis quam supra uocauimus uolaticam Lychenas esse. hæc enim a phlegmate salso. Impetigo autem e melancolico humore magis fit. ac de cutis infectionibus, ita per transcursum determinatum a nobis sit. e quibus contagiosæ sunt bubo pestilens, & exanthemata illæ quas ferfas & uariolas uocamus, & strume quedam ulceratæ et Lychenes nonnulli et scabies & Elephantia, & Achores, & Alopecia, & Syphills, & mentagra, & si quæ aliæ sunt, in quibus putrefactio sordida fiat.

DE CVRATIONE LIBER. III.

Quod peculiaris curatio debeatur contagiosis morbis. Cap. I.

Athenus ergo de cõtatione quid esset, et quibus principijs & causis fieret, & quæ essent differentie eius omnes in uniuersum quidem libro primo percurrimus, mox de contagiosis morbis aut omnibus, aut maxime notis qui essent, & quibus e causis penderent, & quo modo inter se differrent libro secundo differuimus. superest iam ut de curatione omnium contagionum agamus, methodo primum (ut par est) generali & communi, mox & propria cuiq; morbo. de quo quidem in primis ambigat fortasse aliquis, utrum aliquam peculiarem & propriam curationem habeant contagiosi morbi ab alijs, & an tradita sit a maioribus nostris. mirum enim uideri potest, si aliqua in his erat peculiaris methodus, prætermittam ab illis fuisse. At certe si recte tradita sunt, quæ supra determinata fuere de contagione, propria quedam & determinata curatio debetur contagiosis morbis, quatenus contagiosi sunt. quando diximus eos, & principio longe differre ab alijs, & modo materie & putrefactionis, ac postremo & accidentibus ipsis. quibus omnibus sua animaduersio et sua curatio debetur. nam si quispiam re-

Fracast. P

DE CVRATIONE

*Se se habens tum circa humores proprios, tum & circa complexionem
 & alia, phtisim tamen ab alio per contagionem concipiat, plurimum pro-
 fecto refert, si per initia aduocetis, & seminaria eius contagionis per ea
 extinguas, quæ dicemus. ijs enim interemptis nihil præterea procedet
 morbus. similiter & in rabie se habet, & in Syphilide & scabie, & alijs,
 quin imo & in processu quoque si ad communia remedia te conuertas, ca-
 tarrhum in phtisim expurges, materiam concoquas, nihil tñ operabere, nisi
 perpetuo ad seminaria animum & curationem aduertas. porrò & in fe-
 bribus quæ pestilentes dicuntur, cur non ijs remedijs utimur, quibus in
 alijs solemus? cur protinus omnes clamant putrefactioni resistendum esse?
 nec quidem obstructions aperiendo, non plenitudinem euacuando, sed
 propria quædam inquirendo, quæ obsistant putrefactioni. quippe certus
 in his est putredinis modus, qui propriam animaduersionem postulat.
 Videntur igitur maiores nostri curationes quarundam contagionum tra-
 didisse, quantum ad quædam remedia. uerum omnia illa non ad contagio-
 nem, quatenus contagio est, destinata fuisse, sed aut fortuna quadam in-
 uenta, aut ex similitudine ad alia, ut uenena & similia. quæ res certior
 fiet per ea, quæ circa unumquensq; morbum dicentur. quod iam aggredia-
 mur ab uniuersali methodo & forma initium capientes.*

*Quoniam autem duplex est medendi ratio, altera quæ præseruat, altera
 quæ liberat, nos breuitatis gratia, de eâ quæ liberat inquisitionem facie-
 mus, illud pollicentes, quòd hac recte perspecta unusquisque uiam habere
 poterit quàm facillimam ad eam quoque quæ præseruat. qui igitur conta-
 giones curare uolet, ad hæc aduertat necesse est. primum uideat, quæ nam
 contagio est, utrum earum, quæ extrinsecus ueniunt. & an ab aere, an ab
 alio sit concepta, an earum sit, quæ in nobis primo fiunt, et utrum contactu
 solo afficiat, an & fomite, uel et ad distans feratur. tum perpendat qualis
 sit, num acuta, an segnis, & quo in humore sedem habet et analogiam, nec
 non & quantum processit, si in principio est, an plurimum est pro-
 gressa, & quibus in locis præcipue sit, intra ne tota, an extra
 tota, an ubiq; & an solida occuparit, an per summa
 tantum erret, & utrum uelociter & large ser-
 pat, an tarde & anguste, & ut summa-
 tim dicamus, differentia omnes
 contagionum ante oculos
 habenda
 sunt.*

De intentione quæ habetur ad principia.

Cap. 2.

His animaduersis tria principaliter esse scito, ad quæ intentio omnis dirigenda est. primum quidem principia, a quibus initium & originem putrefactio habet, secundum est materia, quæ in uia est, ut inficiatur & iam coepit, tertium materia, quæ iam corrupta est, nec amplius restitui potest. ac principia quidē quandoq; (ut diximus) cōmunia sunt cum alijs morbis, qui in putrefactione consistunt, quandoq; propria contagio sis. communia quidem sunt plenitudo, obstructio, malitia humorum & alia id genus, propria uero sunt seminaria ipsa contagionum. nihil enim prohibet aliquo plane sano existente, & mensurate in humoribus & alijs se habente, contagionem tamen ex alio ipsum contrahere. ergo si communia ad sint principia nihil aliud nobis dicendum agendum ne sit, nisi quæ medici iubent agenda, quum plenitudines obstructiones & alia eiusmodi ad sunt. ubi uero ea ad sunt, quæ propria sunt contagionibus principia, tum magna cura & diligentia opus est. protinus enim si seminaria ipsa, aut enecare, aut educere possis, aut frangere, morbus præterea non ultra protenditur. quare maxime initia perpende si potes ijs adesse. quod si non possis, scito tamen per totum morbi processum continenter curam ad seminaria adhibendam esse. ad quæ multiplex ingenium est, & nunc uno modo ad illa, nunc alio agendum. possunt autem illa, aut extinguui, & ut dicitur enecari, aut educi, aut frangi & alterari, aut repelli. his autem uti non semper omnibus datur, nec conuenit, sed modo uno, modo alio, modo pluribus agere licet, ut & res, & occasio, & reliqua possent. Ergo extinguunt & interimunt, & quæ calidissima sunt, & quæ frigidissima, maxime autem quæ urentia dicuntur, aut uicina urentibus, siue per ignem facere uelis, siue per ea, quæ caustica uocantur. extinguuntur quidem ab ijs seminaria, ita ut ijs interemptis, & totus simul interimatur, qui imminet morbus. nihil enim remanet, quod præterea sobolem gignat. nam ignis quidem us, tam & si locum exurit, ultra tamen non aliud nocumentum relinquit, quod uel ad priorem labem attineat, uel apportet nouam peiorem. quare ubi auxilium hoc adhiberi potest & debet, nullum præsentius est. porro extinguunt & frigidissima, ut frigida potus, de quo suo loco dicemus, & ablutiones etiam, quod maxime ualet ad ea seminaria, quæ in fomitibus continentur.

Sequens ad ea ingenium est euacuatio. quod certe difficulter admodum

P ij

DE CVRATIONE

fieri potest, quoniam hinc inde dispersa sint seminaria hæc, & perse educi non satis commode possunt. nihil tamen prohibet cum humoribus quibus agglutinata sunt, simul & ipsa quoque educi. Verum non nisi ui multa sit. modi autem euacuandi præcipui sunt pharmaca quæ aluum mouent, et quæ sudorem cient & urinam, et alia de quibus circa particularia rursus dicemus, ut cucurbitulæ & phlebothomia & reliqua.

Quæ uero frangunt & alterant seminaria, ea sunt, quæ antipathiam habent materialem, hoc est per qualitates notas contraria sunt. quoniam enim diximus seminaria hæc acrimoniam quandam habere, tum & in lentore quodam consistere. acrimoniam quidem frigidis frangemus, lentorem uero siccis potentia. exsiccant autem alia per qualitatem ipsam, quæ est siccitas, quæ quidem parua actionis in tota natura est, alia per caliditatem, alia imbibitione ut pulueres & farina, & id genus, alia modis omnibus ut sal. quorum omnium interdum quidem unum, interdum aliud magis conueniens est. quare & abundare oportet, ut eligere possimus, quæ magis conducunt. Repellunt autem quæ proprie spirituales antipathiam habent aduersus seminaria. diximus enim in natura dissensum hunc rerum esse, ut sese mutuo non nulla pellant. quare sicut & uenena & seminaria contagionum, antipathiam habent ad animam & naturalem calorem, ita & quadam alia sunt, quæ uti antidota quædam antipathiam quoque & ad uenena & ad seminaria ipsa habent, & ea repellunt. fortasse autem & eadem obtundunt alio modo. nam quoniam species tum ueneni, tum contagionis ad animam uti inamabilis & ingrata fertur, & tristitiam ingerit, ita species eorum, quæ antidota sunt, uti grata & leta recipitur. qua e causa obtunditur passio prior a ueneno & contage illata, & uigoratur anima. quod in fetore omni fieri manifestum est, ubi per odorata recreari nos sentimus. quod igitur in contagionibus antipathia hæc uersetur, quæ recreet per odorem manifestum est, utrum autem & illa quoque adsit, quæ repellat, & si non ita manifestum est, rationabile est tamen, & in uenenis manifestissimum. constat enim assumptis quibusdam antidotis uim omnem ueneni subito tolli, quod non alia facultate fieri posse uidetur, quam per spirituales speciem, quæ præcipue repellat uenenum. tam & si per materiales etiam qualitates operetur antidotum. Constat quoque rusticos quosdam, quum forte secarent herbas, demorsos fuisse a uiperæ ac repente inflatos, apposta autem Tormentilla uocata herba supra locum, statim liberatos fuisse. Nos quoque mirum quiddam uidimus in bolo armenio. uillicus enim quidam noster, quum a me forte proficisceretur in forum inter

inter eundem sensit se in collo pungi, nesciens qua e re contigisset, statim autem facto tumore ingenti & strangulatione quadam ad me reuersus, nec quicquam loquens, sed solum digito locum commostrans, prostravit sese super capsam, mugiens quasi moriturus. ego bestiam aliquam uenenosam ratus, qui neque carbunculi signa ulla uidissem, nec alterius eorum, quae oriri in nobis solent, bolum armenium propinavi cum aceto, ut forte excelebens apud me erat bolum, quo assumpto confestim & quodam quasi miraculo detumuit locus, ac surgens ille & loquens, hoc me inquit a morte liberavit, putare autem se araneum pupugisse, qui decidisset in collum. haec ergo & similia a maiori quadam ui euenire, quam a notis qualitatibus censendum est. quod & circa malignas & uenenis similes contagiones contingere par est existimare, in quibus suae quoque antipathiae sunt, ut de eodem bcolo armenio traditur, per quem in magna illa pestilentia, quae adeo Athenas uexauit, tot praeseruat legimus. Scordium quoque cognitum fuerunt tam mire praeseruare a putrefactione, quam cadauera, quae super ipsa iacuerant, inuenta fuissent incorrupta. quantum porro & balsamum et myrrha, & aloe, & cedrus, & id genus a putrefactione conseruent, notissimum est in cadaueribus regum. quare & circa contagiones eiusmodi esse antipathiam nemo inficiari debet. quae autem illa sint, quibus data sit tanta facultas, statim dicemus. utrum autem antipathia haec sit in ea qualitate, in qua et odor uersatur, an alia, incertum est homini. atque haec quidem remedia sunt, quibus uti aduersus seminaria possumus.

De intentione ad materiam quae iam infici coepit. Cap. 3.

AD eam uero materiam quae nondum corrupta est, in periculo autem iam agitur, una quidem generalis intentio est prohibere tum causas putrefactionis, tum iam inducti affectus principium, quod & alijs etiam morbis, qui in putrefactione consistunt, commune est. modus autem non est communis, sicuti nec causa, nec ratio putrefactionis communis est his & alijs morbis. quippe in alijs praecipuae causa sunt plenitudo, obstructio, & humorum malitia, in his autem nulla horum necessaria per se sunt, sed quodammodo accidunt, aut concausa solum sunt, non autem per se principia. Igitur si haec concausa contagionibus coniunctae sunt, negligendae quidem non sunt, sed prout conuenit, tractandae, & tollendae. quae autem propria, & per se consideratio & intentio ad materiam periclitantem uertitur, illa est, ut omni ingenio obstitas putre-

DE CVRATIONE

factioni quæ inducitur, ac quomodo seminarijs, a quibus pendet, te opponat dictum est, quid autem circa materiam ipsam agas nunc dicendum.

Quoniam autem in putrefactione omni dissolutio quedam mistionis fit evaporante innato calido & humido, evaporant autem hæc remollitis ab humiditate partibus, & sublatis ab extranea caliditate, manifestum est quod ad hæc obistere necesse est, primum quidem remittendo eam, quæ inducitur extranea caliditas, deinde ex siccaudo, quæ remollit partes, humiditatem, ac demum prohibendo dissolutionem mistionis. prohibent autem præcipue resinosa, non solum quod exsiccent, sed quod constare materiam faciunt glutino ipso. prohibent autem & intermixti pulveres. quidam impurescibiles ipsi existentes, subtilissime igitur divisi & interiecti inter partes materie partim alterantis actionem impediunt interpositi ipsi, partim materiam continent ne dissoluatur nexu quodam. Simili modo quo arena immissa calci tenacem nexum operatur, & aquæ farina. penetrant enim humida minima in tenuissimos uocatos poros siccorum, unde separari non possunt propter uacuum, nullo existente alio, quod subingrediantur, quod maxime ad fortitudinem mistionis ualet. non negligenda autem est, nec parui facienda minimorum intermixtorum actio, quis putaret in multo lacte interposito pauco coagulo, aut tenui pulvere plumæ floris cynamaræ coagulari lac totum? quis crederet in magno abenebuliente saccharo ac præferuore iam erumpente, sisti tamen & constare ac deponere eruptionem & tumorem omnem imposito paucissimo butyro? quod uero attinet ad putrefactionem non ne uidemus conseruari uina in magnis dolijs intermixto pauco alumine, quæ alioqui citissime putrescant. quare nec mirum esse debet, si & eas quæ in nobis fiunt putrefactiones, per interpositos pulveres quosdam prohibeamus. atque hæc quidem ad materiam quæ iam periclitatur, idonea remedia sunt.

Ad eam uero materiam, quæ iam corrupta est, & restitui non potest, una intentio est remouendi eam e corpore, quod aut pharmacijs fit, quum scilicet materia introrsum est, aut incisionibus, uel dissolutiuis, quum est extrorsum. habet autem & hæc digestiones suas a medico præparandas. non eas quidem quæ ad benignum restitunt, sed eas, quæ euacuationem faciliorem reddunt. de quibus omnibus in particularibus morbis distinctius agemus. nunc enim generales magis percurramus. quoniam autem remedijs abundare oportet in contagionibus, & modo uno, modo alio uti necesse est, bene erit plura enumerare eorum, quæ in contagionibus ualent, ut eligere possimus, quæ idonea magis sint.

Urentia ergo sunt, uiride eris, auripigmentum, calcitis, calcanthum, & quod sublimatum uocatur, & quod præcipitatum, et uocata ruptoria, & id genus uicina uero urentibus, sunt sal gemma, nitrum & sal et aceti fix usta, & alumen, et cinis ficus, & stercus columbinum, et uatrachium & clematis, & thapsia, & euphorbium & pyretrum et calx, et hermodactyli, & unguentum egyptiacum, & trochisci Andronis, et diacalcitis et eiusmodi. Resinæ uero quæ et abstergunt, et exsiccant, & materiam constantem faciunt, sunt, Terebinthina, Laricina, abietina, cædria, Thus, mastix, galbanum, myrrha, styrax utraque gummi, laser, & reliquæ.

Quæ uero tum in pulueres redigi possunt, tum decoqui, calida quidem & sicca sunt, asphaltus, cupressus, iuniperus, cedrus, xilobalsamum, citrus, cedrus, agnus castus, Guaiacum, agalochum, scordium, chamædrys, dictamnium nostrum, tum creticum pentaphyllum heptaphyllum, et phus, et uerbena, & Thlaspi, & uocata scabiosa, & cardo benedictus quem Theophrastus alteram speciem Cnici agrestis facit, tum & Gentiana, & aristolochia et Smyrnum.

Item aromatica casia, cinnamomum, calamus aromaticus, Iuncus odoratus, Macer, nux muscata, Zedoaria, doronicum, galanga, iris. frigida uero & sicca sunt margarita, coralli, succinum, saphiri, berylli, & in magno pretio habitus smaragdus, tum terra lemnia, & bolus armenius, & samia, & sandali, & uocata bistorta forte bulbopathon, & lopathi genera omnia præcipue oxalis, & Trifolium omne, maxime quod odoratum dicitur, & consimilis herba, quæ uulgo gallica appellatur forte onobrychis, nec non & cicorium, & cicerbita, & nymphaea, & tamarindi, & cornu cerui, & os cordis eius, & cornu monocerotis, & rose, & earum semina, & citria, & e liquidis acetum, & omphacinum, & uinum oxycanthinum. ex antidotis uero sunt Theriaca & mitridatum, & trochisci de uiperis, & diamuscum, & diambra, & cyphi, & saccarum rosaceum & eiusmodi.

Quæ uero spirituales antipathiam habeant non satis facile est iudicare, quoniam eadem habent & eam antipathiam, quæ inter materiales qualitates uersatur. quoniam tamen nonnulla maiorem quandam præseferunt quàm materialium qualitatum (ut supra diximus) existimandum est talia maxime esse terram lemniam & bolum armenium, & scordium, & heptaphyllum, & cornu monocerotis, & prædictas gemmas præcipue Smaragdum, & Theriacam, & Mitridatum, et si quid aliud in experientiam uenit.

DE CURATIONE

Urentibus autem uti tum solum licet quum contagio extra est, & ea quidem maligna ac in principio. si enim introrsum sit contagio, adhibere quidem non potes urentia sine maiori periculo, extra uero si sit apponere quidem potes & debes si maligna sit contagio. uerum in principio solum iuuabis, si enim iam radices egit, & introrsum sese insinuauit, nihil quidem proficies, si extra urentia appones, licet tamen quandoq; uicinis urentibus applicare, quibus admiscenda erunt pinguia quedam, quæ ea introserant, at si extra quidem sit contagio, non autem maligna, nec sic quidem urentia sunt applicanda. quando per alias facultates leuiores, et per abstergentia sola leuare morbum datur, ut in scabie et similibus. de his autem in particularibus rursus dicetur, & quando & quomodo conueniant.

Calidis uero & sticcis uti tum debes, quum materia non ualde acuta est, sed frigidior, sticcis uero & frigidis quum calidior est. quoniam autem horum multa & stiptica sunt, & substantiæ crassioris inferius quidem examinabimus, quomodo liceat ea adhibere, & non adhibere. porro per decocta conuenienter ages quum introrsum contagio est, ut in febris per pulueres uero quum maxime & multiplici facultate obsistere putrefactioni uoles. atq; hæc quidem satis sint quantum ad uniuersalem curationem rationem pertinet, nunc particularia prosequamur, a febris incipientes.

De curatione febrium uariolarum, & morbillorum. Cap. 4.

INter febres quæ in contagione uersantur, illæ prius percurse fuerunt, quæ uocatas uariolas & morbillos emittunt, ut pote minus feræ. de quibus quidem agemus, quatenus nondum pestilentes sunt. nam et ipsæ in pestilentibus sepe uisuntur, simpliciter autem pestilentes non sunt. quoniam igitur diximus expulsiuionem illam uariolarum morbillorumq; quodammodo crism quandam esse, & sequestrationem menstruæ infectionis a sanguine, nulla tibi esse alia intentio debet, quam ut non impediatur expellentem naturam, sed iuues potius, si opus est. quippe eam impediunt nonnulli interdum phlebothomijs, interdum purgatorijs pharmaceutijs. quare quum tu uideris febrem esse eiusmodi, quæ eas expulsiuiones aut faciat, aut factura sit, tum abstine a medicamentis omnibus, sed naturam sine per se agere, nisi forte a principio magnam plenitudinem fueris conspiciatus. tum enim licet uti purgante pharmaco, sed non acris & molestis, & si iuuanda natura sit, locum prius procura ut calidus decenter existat, ut eger

ut eger pannis conuenienter tegatur, & ijs rubentibus, ut leui utatur cibo, uino abstineat. tum uide quæ causæ prohibent expulsionem, num carnis densitas sit, aut crassities materia. tunc enim iuuanda est natura cum ijs quæ foramina cutis aperiunt, & materiam attenuant. quales sunt carica & feniculus, & carui, & apium, & similia, ex quibus commode decocta fiunt. sunt qui addant lentes abiecta prima aqua decoctas, aliqui qui & tragacantham, quod quidem forte miretur aliquis. quando in lentibus & tragacantha contraria magis uidetur intentio inesse, quum & ingrossent & inspissent sanguinem, & cutim obstruant. Verum ita res accipienda est, quæ ebullitio sanguinis interdum temperata est, interdum non temperata, sed aut maior quàm oportet, aut tenuior quàm oportet, si igitur temperata est, crassior autem humor qui feruet, tum neque lentes, neque tragacantha adiungi debet, sed sat erunt, quæ subtiliant. at ubi intemperata est, et maior quàm oportet, aut quod excernitur nimis subtile uisum fuerit, tum si prædictis addantur lentes & tragacantha, recte facies, quoniam ita ebullitionem temperabis, quod & in sputo sepe fieri oportet, quum plus æquæ tenuæ est, nec plura de his febribus dicantur.

De cura febrium pestilentium communi. Cap. 5.

NVnc uero ad eas pertranseamus, quæ pestilentes uocantur febres, quod uel partem maiorem perdant, uel multos saltem. quarum quæ maiorem partem perdunt, ueræ pestilentes dicuntur, quæ uero multos solum, malignæ magis dici solent. quoniam autem gradibus solum differunt, & communem quandam naturam habent, communes primum earum curationes & intentiones trademus, mox & proprias prosequemur. Ergo ijs primum consideratis, quæ diximus esse circa contagiones consideranda, analogia scilicet loco, tempore et ante alia morbi originæ, extrinseca ne sit an intrinseca. Scito & in his illa tria præcipue esse attendenda, ad quæ prius diximus esse omnem intentionem dirigendam: semina scilicet, materiam periclitantem, & eam quæ periclitata iam & prorsus corrupta est. ac quoniam supra dictum est, seminaria posse uniuersaliter uel extinguui, uel frangi, uel educi, uel per antipathias repelli, uidentur, quæ nam ex his in pestilentibus febribus conuenire possint. ac primum quidem extinguui seminaria per uentia non datur, quoniam febribus iam introrsum facta est, nec satis tutum est, introrsum assumere quæ urunt, extra uero si apponas aut nihil operaberis, aut contagè exagitabis

Fracast. Q

DE CVRATIONE

uehementius, quare p̄ alia ingenia age. utrum aut̄ extingui per frigida pos-
 sint, ut p̄ aqua potum, dubitationem habet, qm̄ et si aqua quatenus frigida
 iuuare possit, at tñ quatenus humida obesse non parum uidebitur, q̄ augeat
 putrefactionē, non solum igitur, pp̄ hanc causam nocere potus aquę potest,
 sed et ob illud etiam, q̄ materiam crudiozem reddit, et obstructionem adau-
 get, quapp̄ in maiori parte harum febrium abstinere ab eo potu melius est.
 nihil tñ prohibet certis casibus etiam conuenire, quū febris ardens est, &
 colera quodammodo furit, si et reliqua consentiant. tum. n. magis prodesse
 frigiditas q̄ obesse humiditas potest. Igitur quū extingui nō nisi rarissime
 possint seminaria febriliū contagionem pestilentē habentium, uidentur est
 utrū saltem educi possint, sed certe et hoc difficulter admodū fit. per se. n.
 seminaria ualde differfa sunt, et si educi detur, educuntur quidē per edu-
 ctionem materia, cui sunt harentia. quomodo tamen fiat, & quibus modis
 melius, quibus difficilius, paulo post ostendemus quom de materia euacua-
 tione tractabimus. superesse igitur uidetur, ut maxime procuremus ea
 frangere, & per antipathias repellere. eorum autem quę frangunt, om-
 nia quidem potentia sicca sunt. sed alia calida quidem sunt, alia frigida,
 & rursum alia sicca tantum sunt, alia etiam stiptica, & crassę substan-
 tię. quare & dubium est utrum calidis, uti liceat in his febribus, et utrum
 stipticis. nam calida uidentur, & febrem augere, & acrimoniam semi-
 nariorum. stiptica uero uidentur obstruere, & transpirationem inter-
 cludere, & materiam crassiozem facere. ad quę dicendum est diuersita-
 tes & analogias contagionum considerandas esse. alię enim ad crassiores
 & pinguiores humores habent analogiam, alię ad subtiliores & acres
 magis, & alię ad spiritus etiam. porrò in quibusdam obstructiones multę
 sunt, in quibusdam pauciores. ubi igitur analogia est contagio ad crassos
 & frigidiores humores, præcipue si & obstructiones non paucę sint, be-
 ne erit siccis uti, quę etiam calida sint. frigida autem minus conuenient,
 maxime si & stiptica fuerint crassę substantię. at ubi analogia ad subti-
 liores & acriores humores sit, uel ad spiritus ipsos, obstructiones autem
 paucę fuerint, tum decet per sicca illa agere, quę simul & frigida etiam
 sint. quę si etiam stiptica fuerint, nihil refert. frangunt enim hæc maxime
 et uirtutem cōtinent, ne dissoluatur, quod potissimū accidit in his febribus.
 porrò si ea quę p̄ antipathias ualent, ulla in contagione conuenientia sunt,
 in hac certe conuenientissima & maxime presentanea sunt, in qua conta-
 ges uenenis quibusdam assimilatur. quare his maxime utendum, nec unq̄
 deserenda, quę tum repellendo, tum et confortando iuuant. atq; hæc quidē

intentiones ad seminaria habēda sunt, quæ si ab aere uel alio dependeant, illud etiam principium extinguendum & frangendum tibi erit. Ad materiam uero quæ in periculo est, primum illud æquum est quærere, utrius euacuatio ulla conueniat, et qualis. ac cōuenire quidem quum plenitudo ad se humoris ad putrefactionem parati manifestum est. ubi uero plenitudo ex nō ad sit, sed corruptio tota e contagione depēdeat (nihil. n. prohibet aliquo probe sano existente cōtagionem inferri) tum non est procuranda euacuatio materiæ periclitantis præsertim phlebotomijs aut pharacis. quin imo de his dubitatio est, et cōtrouersia inter medicos utrum sint adhibenda in ea etiam materia, quæ cū plenitudine pestem affert. quippe sunt, qui in omni pestilentia non semel solū, sed & bis sanguinem hauriant, rationem autē facti addunt, q̄ hic morbus sit magnus imo omnium maximus, q̄ ebullitio in sanguine magna fiat, q̄ peccatum in ipso sanguine quasi semper sit, & corruptio, q̄ per phlebotomias bene euentetur corpus & transpiret, quōd natura multum in his febribus grauetur, quæ nisi subleuetur, morbum non ferat, non expellat, nō concoquat. propter quod multi ulsi sunt, quibus phlebotomia facta, statim lenticularum expulsio facta fuit, quum prius nulla appareret. Contra alij magnopere a phlebotomijs cauent, q̄ experientia constet partem maximam eorum, quibus detractus fuisset sanguis paula post aut obiisse, aut in deterius lapsos, ut annis. 1505. & 1528. manifeste uisum fuit. qua in re mihi ita dicendum uidetur, q̄ aut contagio extrinsecus concepta est, aut intrinsecus primo in nobis facta, & hæc rursum uel in initio est, uel iam ualde sparsa. si igitur extrinsecus uenit contagia siue in initio sit, siue non, nunq̄ sanguis est per phlebotomiam mouendus. ea de causa q̄d contagies introrsum trahitur, et uersus cor, tam ea quæ circa summa est, q̄ ea quæ i uenis pulmonis, nisi adeo magna plenitudo uideatur ut ferri non possit, tum enim licet phlebotomia uti, sed & hoc circa initia. pp quod superioribus annis, in quibus contagies extrinsecus in nos uenerat, maior pars eorū quibus secta fuit uena periit. Si uero contagies i nobis primo oborta fuerit, securius quidē possumus detrabere sanguinem, sed et tunc ab initijs, et quum plenitudo uidetur. in uniuersum. n. hoc constare debet, quum iam sparsa contagio est, et seminaria late iam diffunduntur, nihil uenæ incisionem iuuare, quin imo longe nocere magis. quoniam omnis agitatio, quæ in sanguine fit, putrefactionem ualde adauget, q̄ seminaria magis misceri accidat, & sinceræ partes cū infectis. non aliter q̄ si in craterem aque salis aut fellis modico iniecto, si quiescat aqua, et non agitur minus salis & amara permixta, si uero agitur statim tota conta-

Q ij

DE C V R A T I O N E

minatur permittis minimis inuicem. quare non solum superioribus annis,
 sed semper & in alijs quoq; pestilentijs uisum est magnam phlebotoma-
 torum partem rem male egisse, & in angusto sit tempus, in quo uenæ sectio
 conuenit, in amplo autem in quo non cōuenit. quare bene perpendere opus
 est, quando & quomodo feces. q; si secanda sit uena, satius etiamnum exi-
 stimo secandam esse eam, quæ in talis est, aut hæmorrhoidas aperiendas.
 hæc enim & si non omnes uenas, quæ ad cor possunt deferre contagem, di-
 uertunt, at quarundam tamen cursum ab eo reuocant, & contagem amo-
 uent. sed certe conuenientius agunt, qui per cucurbitulas multas commi-
 nuere sanguinem uolunt. nihil ergo te moueat ad secandam uenam, q; mor-
 bus sit magnus. maior enim fiet si secueris, maior quoq; et ebullitio, & cor
 ruptio in sanguine, transpiratio autem minor. q; autem expulsio lenticula-
 rum in quibusdam uisa fuerit facta phlebotomia, non potentiam maiorem
 uirtuti additam monstrat, sed symptoma maius. sicut enim cōmota aqua ca-
 lida, euaporatio fit maior, ita & hic commoto & agitato sanguine euapo-
 ratio excitatur maior, quæ ualde stimulans uirtutem, expulsionem irre-
 gularem facit, nō qualem natura per se quasi crisim faciens deligere solet.
 cuius signum est, q; statim delitere consueuere expulsiones illæ, quas sym-
 ptomaticas uocant. quare nec ijs apparentibus multa spes nos tenere de-
 bet. De ea uero euacuatione, quæ p̄ medicamenta purgatoria fit, similiter
 nec plane conuenit inter medicos, quibusdam parcentibus medicamētis, q;
 uideant ijs assumptis, egros quasi a summo ad imum concidere, alijs uero
 uel crebro exhibentibus, et alijs placidiora quidem, alijs acerbiora propi-
 nantibus. de quo rursum penè idem dicendum quod de phlebotomia, nam &
 pharmaca introrsum trabunt contagem, et sanguinem maxime agitant, et
 permiscunt, propter quod multi uisi sunt, quasi de omni uirtute decidisse.
 Igitur nisi magna appareat plenitudo, bonum est pharmacis abstinere. q; si
 affuerit, apta autem ut euacuari possit, maxime circa initia, (multæ enim
 materiæ non sunt crudæ etiam per initia) tum solutiuis uti potes. placidio-
 ra uero ipse amem magis, q̄ acria, q; si non sufficiant ea crassiores humo-
 res educere, danda quidem & acria susdeo, sed quantitatis minoris. porro
 nec displiceat euacuatio illa, quæ per urinam fit, et quæ per sudorem. Au-
 xilia præterea illa, quæ supra dicta sunt ualere ad materiam, quæ corrup-
 pi incipit, prætermittenda non sunt, ac imprimis quæ exsiccant, quorum
 quæ simul calida sunt, tum exhibeantur, quum crassiores, & segniores hu-
 mores sunt, quæ uero frigida, ubi tenuiores & acriores sunt, tum nec dis-
 spliceant, quæ imputrescibilia ipsa existentia, intermixta prohibent putre-
 factionem,

factionem, quorum multa etiam spiritualem antipathiam habent, et partim repellunt, partim confortant, ut odorata.

Materiam uero quæ iam corrupta est, non intra debes relinquere, sed fecernere, & extra pellere quantum potes. facit id quidem sepe natura modo per maculas quasdam, modo per pustulas, modo per abscessus alios, ut plurimum autem per alui deiectionem. Verum quum segnis natura est, tu eius officium assume, & euacua interdum clisteribus, interdum lenientibus, interdum purgatorijs pharmacijs, uerum caue ne stimulum multum adhibeas, quoniam quæ corrupta sunt, nõ poscunt irritamentum magnum, lubrica ipsa existentia, atq; etiam ualde irritantia. Sunt qui per aloem aut diebus singulis, aut alternis leuiter purgent, alij per alia. cuius rei certa methodus esse non potest, sed discreto medico opus est.

De curatione febrium quæ lenticulæ uocantur. Cap. 6.

Nunc de particularibus magis agamus, ac primum de curatione earum febrium pertractemus, quæ quoniam non uerè pestilentes sunt, malignæ tantum dicuntur, quales illæ fuere, quæ annis. 1505. & 1528. tam large apparuere, quas alij lenticulas, alij puncticula uel peticulas appellauerunt. de quibus diligentissime agendum uidetur, quoniam sæpe per epidemias reuertuntur, sæpe sine ijs enascuntur, ac nunc etiam per Italiam uisuntur, certis autem regionibus maxime familiares. referemus autem in primis quo pacto medici eas curabant, quum primum in eas perinde ac ignotas incidere, inter quos tanta discordia orta fuit, ut penè ludibrio haberentur. nam ut a uictu ordiamur, alij liberaliter et large nutriri ægros iubebant, & dicerent uirtutem plurimùm dissolui, ita præcipere Hippocratem, ita principem Auicennam, alij tenuissimum uictum dabant, existimantes ægritudinem a plenitudine multa dependere, alij extremorum dubij, mediocritatem tenebant uti securam magis. meracum nonnulli propinabant, nonnulli aquam aut simplicem, aut uino granatorum permiscam. sed nec minus circa phlebotomias controuersia oriebatur, alijs protinus & large sanguinem haurientibus, alijs nunquã uolentibus secare uenam, & uidissent maiorem partem eorum, quibus secta fuisset, uitam finire, inter quos alij putantes mediâ quadam uia incedere hæmorrhoidas aperiebant. porro & circa euacuationes eadem dissensio agebatur. alij enim acribus medicamentis utebantur, alij aut nullis, aut leuioribus, nec deerat qui dicerent eam febrem sudoribus esse finiendam, quæ in re et empirici quoq;

DE CVRATIONE

& chimistae suas partes habuere. qui sublimatis quibusdam liquoribus ad
 eam rem efficaciter uterentur, a quibus plurimi mortui sunt, multi ad orci
 portas deducti, quidam omnino saluati. maior medicorum pars more empi
 ricorum a uenenis similitudinem accipientes, ijs utebantur, quae ad uenena
 solent apponi, quare & per bolum armenium, & terram lemmiam, et eius
 modi medicabantur. contra alij isthaec negabant esse adhibenda, & obstrue
 rent uenas & foramina, & expulsionones impedirent, sed communibus dige
 rentibus agebant. nonnulli existimantes morbum in adustione consistere
 ea dabant, quae adustioni aduersantur. inter quas cōtrouersias magna mor
 talium pars, et nobilitas urbium perijt. Nos quae partim longa experiētia,
 partim ratione comprobauimus, in medium adducemus, si tanta in re praes
 stari mortalibus aliquod beneficium possit. quod certe fiet, si quae circa
 cōtagiones contēplati fuimus, nō aspernabuntur. in primis igitur ante ocu
 los ea sunt habenda, quae supra de analogia eius febris, et causis dicta sunt.
 Quoniam ergo eius analogiam diximus, nec ad spiritus perse esse, neq; ad
 acres humores, sed ad mediam quandam materiam, qualis est sanguis, in
 qua dissoluatur quidem uirtus, sed non uehementer, & cito. incipientes
 quidem a uictu melius egisse illos existimamus, qui mediocri uictu uteban
 tur. sic enim & aeger non grauabatur, & conseruabatur uirtus. quare &
 nos hac dieta egros semper nutriuimus, interdum quidem subtrahentes
 magis, interdū & apponentes. neq; enim haec febres semper in eodem sunt,
 sed aliae ad acutas magis accedunt, aliae ad tardiores. prout & sanguis
 modo biliosior est, modo pituitosior. potus autem si fieri potest non e uino
 detur, quoniam euaporatio multa in his febribus accidit, & delirium facil
 lime consequitur, quod pessima res est, non solum quod circa nobilissimum
 membrum uersetur malum, sed ob id quod parere nollunt aegri. sit ergo
 aqua uel simplex decocta, uel aceto mista, qui potus ante alios mihi ido
 neus uidetur, & si stomachus forte non ferat, nihil prohibet cinnamomi pau
 lulum admisceri. sunt qui miscent syrupum acetosum, aliqui qui citri suc
 cum. sunt etiam qui magis ament aquas, quae sublimata uocantur, uel cico
 rii, uel oxalidis, uel cicerbitae, uel boraginis & id genus. quod si unum
 concedendum sit, eligatur quod pauciferum uocatur a graecis δυρόφορος,
 sapore acerbum.

Aer uero si quid uitii continere uidebitur tibi, aut permutetur, aut
 bene perfletur, aut per irrorationes & suffitus emendetur, tum reli
 quum dieticum regimen recte dispensetur, ut par est.

Quod uero ad medicinale attinet, querendum in primis de phlebo

tomia uidetur utrum conueniat in his febribus, an non, & quando, et quibus e uenis, quoniã ita certe res cecidit annis superioribus, ut maior pars phlebotomatorum perierit. causam ego arbitror inde fuisse, q̄ febres illę tum maxime ex aere contingere (ut dictum est) quare extrinsecus quum uenisset contagio, circa summa in corporibus præcipue uigebat, et in uenis remotioribus. facta igitur phlebotomia introrsum statim trahabatur in spiritalia. adde & illud q̄ febribus his lenibus et placidis apparentibus, non fiebat uenę sectio circa initia, sed tum maxime quum seminaria iam dispersa erant, et radices undiq̄ egerant. quare secta uena, sanguis plurimũ quidem agitabatur & cõmiscabatur, parum aut de seminariis et de corrupta materia secũ educabatur. unde in discrimen ponebatur magis eger q̄ iuuaretur. si igitur & nunc quoq; aut futuris temporibus extrinsecus uideris accessisse contagionem, nõ affueris autem circa principia, præsertim si nec adesse magnam plenitudinem animaduertis, tum satius erit uenę parcere. at uero si corruptio in aliquo primo enata fuerit, si uocatus fueris ad principia, tum secure uenam incide & sanguinem multum extrahe, si reliqua consentiunt. q̄ si post tertium diẽ aut quartum solum accesseris, tũ maturius consule. si tũ hominem sanguinis multi, præcipue et fibrosi præmanibus tibi fors dederit, etiã aude sanguinẽ haurire, nisi natura tentauerit expulsionẽ aliquã. ceterum quũ ualde sparsa contagio est sectioni parce, sed cucurbitulas appone, nisi ualde magna sit plenitudo. ea. n. quũ est, melius aut p̄pharmaca tolletur, aut p̄apertionem hæmorrhoidum, aut incisionem saphenę. De pharmackis uero purgatorijs eadem animaduersio habenda est. nã et ipsa a circũferentia introrsum trahunt, et sanguinẽ ualde exagitant, et non multum de seminarijs educunt. si tũ plenitudo humorum uisa fuerit, nisi ex ijs fuerint, qui contumaces sunt, euacuationibus, si potes a principijs euacua. alioqui aut nihil moue, autem solum quantum sufficiat educere, quæ iam corrupta est materia. sint autem solutiua, aut aloë, aut casia siliqua, aut manna, aut syrupus rosatus solutiuus. expertum autem est pharmacum illud multum ualere, quod per agaricum fit, et syrupum rosatum solutiuum. uehementiora uero mihi non placeant.

Quod uero ad sudorem attinet, non paruo teneri errore illos existimo, qui indiscrete uolunt finire has febres per sudorem. nam si obstructio forte adsit, si plenitudo, si cruditas, nõ solum nihil proderis per inducentia sudorem, sed magnopere lades. multum præterea refert, quibus sudorẽ prouoces. sublimatorum enim multa præsertim chymistica calidissima sunt, et febrem ardentissimam reddunt, ac uirtutes exolunt. tum autem nõ dau-

DE CVRATIONE

neminuitandum esse sudorem quum maculae apparent quidem, sed egre natura expellit, reliquis consentientibus. quare nec male uidentur facere qui decocto feniculi, & lacae, & caricaru utuntur. utilius autem fiet si ea addantur, quae simul & contagioni obstitunt, qualis est scordium herba et trifolium odoratum, & quae luiuia uocatur, forte quae & oxys apud Plinium, & uocata gallica, & similia. placent quoque & quae per urinam multam materiam educunt. nam multas ex his febribus uidimus per eiusmodi crissim finitas. His ergo consideratis, scito reliquam curationem in eo consistere, quod putrefactioni & contagioni omnibus ingeniis aduersatur. tam per ea, quae communia & aliis febribus remedia sunt, quam per propria contagiosis. quoniam autem quae propria sunt, omnia quidem potentia sunt sicca, & siccorum alia calida, alia frigida, & rursus alia etiam stiptica, et crasse substantiae, quae erat fortasse aliquis utrum calida conueniant in his febribus, similiter & utrum stiptica, & quae sunt crasse substantiae. quae de re Alexander Mondella medicus Brixienis uir doctus & diligens nonnulla ad nos scripsit, ac praecipue super smaragdo, quem aliqui medici ueluti arcanum quoddam & uenerandum antidotum habent. bene igitur erit de hisce dubiis (ut promissimus) nonnulla dicere, quod maxime ad hoc febris genus pertinere uidetur. primum igitur quantum ad calida atinet, quoniam multae harum febrium in sanguine pituitoso consistunt, & materia in eo genere crassiori, si quis per calida in iis agat, nihil (ut opinor) nocebit, aut si frigidis calida tamen permisceat praesertim aromatica, et quae excellenter aduersantur putrefactioni. Si uero biliosior fuerit sanguis conuenientiora erunt frigida, siue pulueres fuerint, siue decocta, siue alia. atque in his si etiam stiptica adhibeas, nihil officies, nisi ualde multa obstructio fuerit uisa, quod rarius in eo sanguine accidit. quare nec dubita per hanc naturam et macularum expulsionem impedire, si sanguis subtilis sit, nam potius ebullitionem temperabis (ut in uariolas dictum est). ab his uero magis cauendum tibi sit, quum crassior est sanguis, & obstructionibus paratior. Ceterum illud notandum est, quod stipticorum quaedam crassissimae substantiae sunt, & summe astringentia, ut pontica & austerz uocata, quales immaturi fructus & sorba, & corna, atque haec quidem magis cauenda sunt. propter quod nec uinum laudem quod ex oxyacantha fit, nec quod e cornis. alia uero simpliciter acerba sunt, qualis est aqua uino granatorum admista, aut aceto, aut syrupo acetoso, uel succo citrii & aurantii mali, & limcnis, & similia. atque haec secure concedi possunt. nihil enim quum nocere possunt, tum uel maxime iuuabunt, quae & sicca potentia sint:

sunt, & frigida. quantum uero ad pulueres spectat, in uniuersum dicitur, q̄ eorum quæ teruntur alia propter duriciem & siccitatem semper adeo ita constant, ut quamq̄ multa opera ea teras, nunq̄ tamen apta sint in farinam minui, hoc est in tam tennes partes, quin semper actu talia non percipiuntur, qualia sunt ferri & æris segmenta, & marmoris, & uitri, & multorum lapidum. alia uero sunt, quæ q̄ optime in farinam uertuntur, ut Margaritæ, & coralia, & gemmarum multæ, similiter & sphragis, & bolus armenius, & plures aliæ terræ. Rursus quædam tritorum cum liquidis nunq̄ ita misceri possunt, ut in unum coeant. quædam uero ita coeunt & coalescunt, ut actu esse per se nunq̄ sensu ullo discernantur. qui igitur pulueres in farinam teri non possunt, nec bene cum liquidis coalescere, hi adhiberi in hac febre non debent, quoniam aut in stomaco, aut in intestinis residebunt, aut quo oportebat, nõ distribuentur. quare indigesti nocebunt non parum. qui uero in farinam bene conteri possunt, & bene cum liquidis coalescere, hi non modo cauendi nõ sunt, sed maxime affectandi, quoniam antipathiam tum materialem, tum spiritualem aduersus contagiones habent. tum uero & intermixti humoribus alia etiamnum ratione prohibent putrefactionem illorum. propter subtilitatem aut & tenuitatem ad quam redacti sunt, neq; obstruere possunt, neq; expulsionem ullam impedire. eiuſmodi autem sunt, & phragis lemnia, & bolus armenius, & Margaritæ, & coralia, & hiacynthi, & saphiri, & tormentilla, & bistorta uocata, & cornu cerui, & monocerotis, & scordium, & id genus multæ. De smaragdo autem specialiter dicendo, ego quidem ab antiquis nullam talem attributam illi prerogatiuam inuenio, qualem recentiores quidam medici attribuunt. quoniam autem de rerum uirtutibus loqui possumus, aut per experientiam factam, aut per rationem, ego quidem super hac re experientiam sufficientem fieri satis difficile arbitror, nam & si aliqui assumpto smaragdo ter & quater uisi sint euasisse, infida tamen est ad uniuersale si illatio fiat, quoniam incertum est, per accidens ne contigerit, an per se, nisi ratio ad communem naturam fiat. potest autem ratio certe fieri q̄ smaragdus ualere ad eiuſmodi febres debeat, q̄ frigidus sit & siccus, quemadmodum & de alijs dictum est. habere autem prerogatiuam super alia tanquam sacrum quoddam antidotum ratio nulla afferri potest. quoniam an agat & per spiritualem antipathiam, nec ratione, nec experientia cognitum est. regium tamen sit medicamentum, q̄ magno pretio uenit. quærat autem quis et de Guaiaco ligno, et de radice Cinarum, de qua in Gallico morbo dicemus, utrum conueniant in hac febre. quoniam utrunque

Fracast,

R

DE CVRATIONE

exsiccat ualde & sudorem mouet, & putrefactioni resistit. ad quod dicimus nullam nos habere de ijs circa has febres experientiam, uerum quantum per rationem possumus existimare, credendum est utrumq; ualere ea in re plurimum. et guaiacū quidem quia ex subtilissimis partibus constat calidis ac siccis, propter quas, et ualde exsiccat, et sudorem ciet. est etiam & resinosa ea arbor, quare mire & ad contagiones ualet, decoqui autem in aqua debet permisto etiam aceto, ne febre augeat, qua de causa cōuenientior etiam erit, ubi pituitosior sit sanguis. Radix uero Cinarum siccissima quidem est, resinosa autem non est, nec calida quantum sensu percipi potest. quare et dubium est quomodo sudoris adeo promoucatina sit. Fortasse igitur eorum est, quæ potentia talia quidem sunt, sed remote, hoc est quorum calidæ partes tarde actu fiunt, propter quod & ipsa sudorem mouet, quū separata mixtione actu tandem fiunt igneæ et subtilissimæ partes, uel forte, & si particulae ex quibus constat perse calidæ non sunt, propter siccitatem tamen & tenuitatem accenduntur a calore nostro, & ita sudorem mouent. & ipsa igitur conuenire his febribus potest, quoniam et ualde exsiccat, & sudorem faciat, & foramina cutis aperiat.

Ex syrupis aut ualent acetosus, & oximel, et de fumo terræ, de epitimo, de citro, de acetosa, de lupulis, de cicorea, de pimpinella, quæ ad cenantibes genus referri potest, & appellari cenantilla. tum & qui de bizantijs dicitur, & de eupatorio, de thymo et eiusmodi. aquæ uero sunt boraginis, melissæ, cicorij, cicerbitæ scabiosæ, cardi benedicti, calendulæ, lniulæ, trifolij, Gallicæ acetosæ cap. v. lupulorum, eupatorij, camedryos, pētaphylli, lapathi, maioranæ, calamenti, pullegij. Decoctio optima quæ habet Agrimonie, cicoreæ, cicerbitæ. cap. v. recentium Trichomanis, scordij, dictamnietici. añ. M. i. tormentillæ bistortæ, añ. unc. ʒ. ligni aloes, casie lingue, squinanti, calami, gummi añ. drach. ij. radicum cānarum drach. iij. infundantur omnia per diem in aquæ puræ lib. x. mox fiat decoctio ad sufficientiam, cuius decocti colati unc. v. cum syrupo de citro unc. i. exhibe in aurora. puluis optimus, terræ lemnie, boli armenij, tormentille, scordij, cornu monocerotis, uel ceru. añ. de quo drach. i. accipiat cum aqua rosacea unc. ij. aceti unc. i. Expertum quoque est, succi lniulæ unc. iij. aliud uilius quidem sed non minus ualens Tormentillæ bistortæ. añ. drach. ʒ. detur cum aqua cardi benedicti.

Interea uide si quid natura mouet, & per quam uiam. si quidem enim erit sanguis, qui erumpat e naribus siue multus, siue paucus, neque iuuito, neque retineto, nisi uirtus cadat. si uero multa & corrupta per

alium materia exiuerit, neque hanc comprimito, nisi uirtus collabens pofcat. at uero si lenticulæ expellantur, eas quidem iuuare oportet, si natura pigra est, cum ijs quæ ad cutim mouent, & contagioni simul contraria sunt, quale est dictamum et costum, et radix perfonatiæ, & cannarum radix, & eiusmodi. Solent & accidentia quædam concomitari has febres, inter quæ est delirium, quod tam et si rarissime frenestim sequitur, diuersendum est tamen propter dictam causam. atq; hæc quidem satis iam sint de punctularibus febribus. nunc ad uere pestilentes pertransamus.

De curatione uere pestilentum febrium. Cap. 7.

Longè maior sollicitudo et cura esse debet tum publica, tum priuata circa eas febres, quæ proprie pestilentes dicuntur, si medici & alij ad eas secure adire auderent. quæ de causa multi egrorum miserabiliter pereunt ab omnibus destituti. quoniam igitur contagio hæc sæpe ab aere originem trahit, sæpe ab uno ad alium transt, sæpe concipitur fomite, nonnunquam & in nobis primo oritur, in primis non prætermittenda uidetur ea curatio, quæ præseruat. procurandum enim in primis est ab ea non capi, quando ubi quis captus est, ut plurimum etiam perit. Ergo si aeris uitio pestilentia contigerit, quod raro quidem fit, tum nullum est salutarium remedium, quàm ut in prouerbio est fuga, & inquisitio salubrioris aeris, quod si fieri non potest, neque enim semper & urbes, & supellestiles, et domus, & cbari relinqui possunt. at saltem aerem tempera per ea quæ dicta sunt.

Proderit & latos stipularum incendere campos,
Et nemora intacta, & sanctos exurere lucos.

Illud quoq; peruide, nū ex alia regione deferatur ad tuam cōtagio, cui contra fenestras occlude, & partes domus auersas habitato. tum fomes oīs tibi cauendus erit, ligna, uestes, & oīa quæ pestilentes tractauere. quæ de causa sapientissime agunt ille Respubl. quæ consuetudine et legibus prouident, ut supellex omnis domus affectæ comburatur, hæredibus e publico factis fiat. uidimus anno. 1511. quum per Germanos Verona teneretur, exorta peste qua hominum ferè. x. millia periere, ex una ueste pellicea non pauciores, quàm quinque & uiginti Teutones obijisse, uno defuncto alius induebat eam uestem, & hoc alius, & alius, donec monefacti e tot defunctis uestem combussere. nec minus cauendum est, ab aere in quo eger degit. quare ad aperta sint hostia, & fenestræ, præcipue

R ij

DE CVRATIONE

quæ in boream spectant . circa agrum sunt flores & fructus odorati, & frigidi, rosa, ligustrum, nymphaea, uiola, citria, limones, poma apia, uolema, cydonia, persica. fiant & suffitus ex aqua rosata, camphora, & cariofilis. melius autem est, si potes, agrum nullum uisere, conuentus hominum fugere, domi manere, quæ munda sit, quæ probe perstetur, tum non incaleras multum, ne cutis foramina ad hauriendam contagem aperias. quo uero & qui inspiratur aer, sincerior ingrediatur. tu quidem semper ore uersato aut iuniperi grana, aut gentianæ radicem uel galangæ, uel castam lingneam, uel macerem, aut semen citri. Nares quoque tangito spongiola aceto & aqua rosata infusa. Indumenta mundissima uestito, & non e lana si potes, sed e serico, quæ etiam sæpius mutato. nec laudem qui inedia quærunt siccum corpus facere, quoniam uenas inaniunt, & auidas attrahendi reddunt. neque tamen crapulam uolo, sed uictum, qui parcus sit non alienus a consueto. omnes enim mutationes insolitæ cum in omnibus, tum maxime in hoc morbo dånari ab Hippocrate consueuerunt. Nec displicet, ut aut Theriaca, aut Mitridato, aut terra lemmia, uel bolo armenio cum aceto utaris. Vtile quoque est, & iam expertum Diascordiom antidotum, quod composuimus non solum conseruationis, sed & curationis gratia. Laudo etiam ut pilulæ illæ quæ communes uocantur, duæ aut tres ante cenam singulis tribus diebus capiantur. per hæc igitur procurandum est, ne eger fias. quod si quis iam factus est eger, et contagem concepit, hoc pacto regenerandus erit. in primis si febris ex his est, quæ paucis horis perdere hominem solent, qualis et ea est, quæ in Britania sudor appellatur, nullus uictus exhibeatur. medicamentum autem ullum utrum sit afferendum habet dubitationem, & an in Britania recte faciant nullum aliud auxilium adhibendo, nisi situm & decubitus per quem sudent. Verum meo quidem iudicio & in Britania, & alijs locis, ubi quæ acutissime pestis concepta fuerit, bene agatur, si statim ad eam recurratur, quæ per utranque antipathiam diximus obistere contagionibus feris. quale est sphragidis drach. i. cornu monocerotis scrup. i. aceti unc. 5. aquæ rosatæ unc. i. porrò in Britania si sudor forte detineatur, aut quia eger non assuetus sit sudare, ut pote densæ carnis, aut alia de causa impeditus, mihi non displiceat illa adhibere, quæ diximus sudorem mouere consueuisse, & simul obistere contagioni. In alijs uero febribus, quæ eam acuitatem non habent, acutæ tamen respectu earum, quæ malignæ tantum dicuntur, hæc adhibeatur curatio, uictus in primis sit liberalior, quàm in puncticulis uocatis, quo uirtus custodiatur, quæ in uere pestilentibus uehementer dissoluitur. quod earum analogia uel ad spiritus est, uel

uel ad acutiores humores, & putrefactio cita & amplior. Vinum tamen non propinetur, tam & si aliqui sunt, qui præbent, etiam meracissimum. non recte autem, quoniam febrem in furorem uertunt. quum præsertim per alia refici uirtus sine eo periculo possit. bibant ergo uel oxycratum, uel aquam cum uino granatorum, aut cum succo limonum permixtam. Carnes si assæ sint, et aqua rosata sæpius inter coquendum irroratæ, placeant mihi magis, nec non quæ a mulieribus gelatinæ uocantur. fercula uero sint e lactucis, & endiuiâ, & boragine, & cerasis acerbis, & oriza, & panico cum pauco aceto, aut omphacino. nec acetaria denegentur e cicorio, cicerbita, oxalide, boragine, melisophyllo, condrilla, ea quam crencanum rustici appellant, nec non e floribus citri, et buglossæ, & boraginis, et eius modi. Phlebotomia mihi nulla sit in his febribus, quoniam rarissimè in nobis primo fiunt, sed extrinsecus ueniunt, aut e fomite, aut etiam ex aere, aut ex uno in alium. uerum quocunq; modo accidat, sectio uene parum prodesse potest, q; seminaria non possunt educi, multum autem obesse, q; & contagio introrsum trabatur, & sanguis non mediocriter agitetur. propter quod non in lenticulis solum, sed & in ueræ pestilentibus febribus experientia constat, maximam partem eorum, quibus secta fuit uena, periisse. satius ergo erit, & in his per cucurbitulas sanguinem imminuere. de pharmacis quoq; quæ solutiua dicuntur, eadem dicenda sunt, quæ supra diximus in lenticulis. nam & in his febribus controuersia est inter medicos, alijs per acerrima iubentibus esse euacuandum, alijs per placidissima. quod & nos ex nostris principijs rectius factum arbitramur, tum q; materia pauco indiget stimulo, ut pote plus nimio corrupta, tum q; per acria agitatio multa in humoribus fiat, & euacuatio pauca seminariorum. quare ad materiã, quæ in dies corrumpitur & euacuatione indiget, si uel per clysteres, uel per leue aliquod pharmacum corpus expurges, sat esse poterit tibi, quales sunt, uel communes uocatæ pilulæ, uel casta siliqua, uel etiam rhabarbarum, uel syrupus rosatus solutiuus, quem ego in hac labe omnibus alijs præfero. quibus pro ætate & tempore, & morbo, & alijs uti poteris uel quotidie, uel tertia aut quarta quaq; die, ut expedientius tibi uidebitur. his ergo rite persectis, extinctioni contagionis intende studium omne et curam omnem conuerte, quare nec communia digerentia curato, sed syropos (ut medici uocant) longos conficito, egrum coque, ut inde die noctuq; bibat. non solum autem, quæ in lenticulis dicta sunt, remedia hic etiam adhiberi possunt, sed & si aliqua ualentiora sunt, eligenda erunt tibi. expræsertim quæ omni antipathia inuant, Aquæ igitur sint oxalidis, linulæ, cicerbitæ,

DE CVRATIONE

cicorij, nymphae, herbae gallicae, trifolij odorati, lichens, quibus syrupi sui addantur. Valentissimum est, & hoc quod habet succi limonis librae duas, aceti unc. iij. boli armenij unc. i. quae simul commista per diem macerari sine, mox per elambicum in aquam uertes. cuius unc. iij. exhibere poteris uel solas, uel cum syrupo aliquo. quod si ardentem febrem uideris, etatem autem iuuenilem & robustam consuetam potui aquae, ceteris consentientibus non displiceat mihi aquae frigidae potus cum syrupo acetoso uel succo citri. Pulveres porro ne eos praetermittas, qui maxime per spiritualem antipathiam ualent, quiq; imputrescibiles ipsi existentes prohibent putrefactionem in uicinos humores ferri. quod si aut carbunculus aliquam in partem irruerit, aut bubo circa pubem, aut post aures parotidis insederit, primum quidem caue ne aliquod horum represseris, sed potius euoca quantum potes. si ergo carbunculus fuerit, qui in orbem urat, & corrumpat membrum, tum protinus nulla interposita mora, aut candenti ferro totum inure, & seminaria interfice, aut caustico aliquo age, quale uel aegyptiacum unguentum, uel fermentum cum succo scyllae, & sublimato uocato, quod expeditissimum est. mox ubi crusta ceciderit butyro super imposto, ulcus mundifica, sed diu ad apertum tene. si uero bubo pestifer fuerit, sed immaturus, scarifica tamen, & cucurbitula aliqua magna sanguinem infectum extrahere, mox matura, sed permiscendo quae euocant, et frangunt seminaria. conueniet farina, scilicet lini, et feno graeci, & altea, & narcisci aut lilij radix, & galbanum, & opoponacum, et nitrum, et sulfur, et cedria, et styrax liquida, e quibus emplastrum fiat, ad idem ualeat et Diachilum, et diachalciteos, aut et bubonium contusum uel solum, uel decoctum cum cepe adiuncto galbano, styrace liquida et axungia. est autem (ut arbitror) bubonium quod graeci ἀσπίρα uocant VIRGILIUS Amellum appellauit. copiosissimus autem est in agro nostro in uicinis Benaco collibus: surculi multi ab una radice quasi sylvia quaedam tolluntur, quos uestiunt folia subaspera, angusta, digito longa, uirentia, flores circa summa multi, aspectu pulchri, spectantur medio lutei ceu chamamila, circum uero purpurei, in orbem stellae modo dispositis folijs, herba tota mire ad bubones ualeat, unde & bubonium appellatum fuit. ubi igitur abscessus aliquantisper maturuerit, tum ne expectato exactam maturationem, sed aperi aut cum ferro ignito, aut caustico aliquo, mox absterge, uerum non leuibus et communibus absteruis, sed ijs in quibus est exsiccatio maior, qualis est iris & aristolochia, & peucedanum, & belleborus, et terebinthina, & farina lupinorum, & id genus. ad parotidas autem eiusdem ferè & concoquentibus, & euocantibus.

est utendum. si igitur per hæc fracta aliquantulum ægritudo uidebitur spem aliquam polliceri, per eadem remedia repetita curationem absolue. sin autem contumax adhuc et nihil parens remedijs apparebit, ego (quod in medium afferam) non aliud maius remedium excogitare scio, quã hoc, quod habet, succi liliulæ unc. ij. succi citri unc. i. Diascordij nostri. drach. i. specierum cordialium e gemmis scrup. ij. aceti unc. i. omnia bene misceto & totum hau-rito, quod si nihil iuuabit, scito morbum esse maiorem quã humana remedia. sunt qui in smaragdo maxime confidunt, qui in bolo armenio, qui in scordio, qui in dictamo nostra. Habet autem diascordiom nostrum, cinnamomi, castæ lignæ añ. unc. ʒ. scordij unc. i. dictami cretici, tormentillæ bistortæ añ. unc. ʒ. galbani, gũmi añ. unc. ʒ. opij drach. ʒ. ʒ. styracis drach. iiii. ʒ. acetosæ drach. i. ʒ. Gentianæ, unc. ʒ. boli armenij unc. ʒ. ʒ. terræ sigillatæ. unc. ʒ. piperis longi, zinziberis añ. drach. ij. mellis albi diffumati lib. ij. ʒ. uini aromatici lib. ʒ. zuccbari rosati lib. i. m̄.

De curatione phthisis quatenus contagiosa est. Cap. 8.

NVnc de phthisi prosequamur non quatenus sicut a catarrhis, aut ab alijs dependet causis, sed quatenus e contagione concepta est, & ab ea perse pendet. multum enim interest utro modo sit facta. nã quæ in contagione perse consistit, eo qui accipit nihil male prius affecto sed sano cõcipi potest, quare et catarrhus & alia si superueniant, accidentia quodammodo sunt, & perse curationem primariam non possunt, ad quæ si communia remedia adhibeas, caput uras, sinapismis exstices, sputum facile reddas, frustra omnia tentabis, nisi contagem quatenus contagio est, interimere studeas. Ergo in ea phthisi, quæ uel a conuersatione cum phthisico, uel a fomite aliquo contracta est, & illa in primis consideranda sunt, quæ in uniuersum diximus esse in contagionibus animaduertenda, seminaria scilicet, materiam quæ in corruptionem tendit, et eam quæ iam corrupta est. si igitur circa initia curationem aggrediaris, tum ad sola seminaria attende, quæ si extingui quidem possent per urentia, nihil præsentaneũ magis afferri remedium posset, uerum quum hoc locũ non habeat sine maiori periculo, potes tamen per aliqua, quæ proxima sint urentibus curationem moliri. quod uideo & antiquorum nonnullos ausos fuisse, iubentes sandaracæ nidorem per anbelitũ in pulmones trahi. quum autem sandaracam dico. non eam intelligi uolo, quæ uernix uulgo uocatur, sed quæ auripigmentũ a nobis dicitur. porrò nec per auripigmentum

DE CVRATIONE

nolima se accipi priorem illam speciem, quæ citrina est, sed alteram quæ est rufa, & proprie sandaraca uocatur. huius ergo suffitu si utaris non parum proderis tantæ contagi. proderit autem et Ari uel alterius dracunculi radix in eclegmate uel decocto aliquo oblata. similiter & iris, et scordium, & dictamum creticum iuuabunt, & diascordiom, & theriaca, & similia. q. si morbus ultra principia iam progressus uel catarrhū mouerit, uel aliter in loco materiam collegerit, tum simul & ad seminaria, & ad materiam potes animaduertere, ac catarrhum quidē ijs omnibus ingenijs regere, quæ medici docent, diuertendo, sistendo, exsiccando, euacuando. collecta uero materia si crassa, si uiscosa est, digeri, et preparari debet, ut per conuenientes regiones expelli possit. sed id semper ante oculos habe, ut contagionem & putrefactionem prohibeas, et seminarijs obstitas. quare hoc in casu resina maxime mihi placent, quæ oēs intentiones cōplectuntur, ante alias Terebinthina, mox laricina et abietina, tum uero et myrrha & Stryax, & reliqua. possunt autem uel perse administrari, uel admista alicui ex prædictis pulueribus, qualis est bolus armenius, & sphragis, & scordium. euitentur autem aspera & stiptica, quæ spuitionem impediunt. propter quod nec malum erit semper admiscere aliquod leniētium, ut mel uel saccarum. Decocta quoq; ualde mihi laudentur, quoniam maxime penetrant. optimum ergo erit scordium, & aristolochia, et dictamum, & pullegium, & gummi, quæ cum saccaro ebulliant in aqua pura cum pauco aceto, de quo decocto sat erunt unc. v. sunt qui radice Cinarum utātur ad oēm phthisim, q. ualde exsiccet, & per sudorem euacuet, quod & nobis admodum placet. si uero materia acrimoniæ cuiusdam particeps sit, ea debes asferre, quæ exsiccent quidem, sed minus calefaciant, optimum & suaue est saccari rosati unc. ij. boli armenij drach. i. syrupi de pomis. q. s. misce & utere omni hora. q. si materia iam corrupta apparebit, quod e sputo cognoscet, si flauescit, aut liuet, et fetet, expediens tunc erit euacuare, non solum per spuitionas, sed & per solutias pharmaca, quæ prore eligantur. si uero labes iam & in pulmonem transt, qui aut ulcus contraxerit, aut eo peruenierit, ut iam flaccescat, tum scito egrum esse in magno discrimine, quod ubi apud domesticos præfatus fueris, hæc postremo remedia potes experiri. primum est decoctum hoc quod habet xiridis. cap. v. Tusilaginis dracunculi radicem, inci forum omnium manipulum. i. lapidis hematitæ, sphragidos, boli armenij añ. unc. 5. symphiti altæ singulorum. unc. i. aluminis drach. ij. ligni guaiaci lib. 5. infundantur per diē omnia in libris. viij. aquæ puræ, & fiat decoctum tertia parte consumpta, de quo. unc. 7. sumantur

in

in aurora cum iuleb uiolato. Aliud est antiquorum remedium, quod Plinius dicit ualere phtibicis deploratis, foliorum & radicum consiliginis quantum at est, fiat decoctio, & decocto utere bis uel ter in die unc. i. §. est autem Consiligo, quantum conijci potest, eadem, quam idem plinius alio nomine herbam ignorans, eneaphyllon appellat, herbarij nostri caprarum, quidam & pulmonariam, non eam quidem quae e genere buglofae est, sed aliam pulmonariam ita uocatam, quod pulmonum uitij ualeat praesertim suum & caprarum, quare nec ab re ab herbarijs capraria uocatur. Eneaphyllon autem etiam uocata fuit, quae folia nouem habeat, diuisa Hellebori modo, alia longiora, alia breuiora quales digiti sunt in manibus, sunt autem oblonga, per ambitum serrata, angustiora quam hellebori, atre uirentia cum leuore, flores quales hellebori, & folijs albicanibus quattuor constantes, ac ueluti calathum constantes. in quibus semina quattuor iuxta posita quasi racemus suspensa sunt, quare genus quoddam hellebori uideri potest. Hanc & Ruellius significare uidetur, quum describere uult pulmonariam a ueterinarijs uocatam. est autem uirentis uirtutis, qua coniectura quum & folia nouem sortita sit, eandem esse putamus, quae a Plinio eneaphyllon dicitur. Tertium remedium habet Axungiae unc. iiii. butyri unc. ii. terebintinae unc. i. styracis liquidae unc. §. Iridis thuris aristolochiae enulae singulorum drach. ii. argenti uiui unc. i. fiat unguentum, e quo brachia interna tota & dorsum inunge, seminaria contagionis absument, et materiam corruptam per sputum multam educet, uerum caue ne hectica febris adsit. haec ergo ea sunt, quae mihi notanda uisa sunt in phtibisi per contagionem accepta, quae curatio etiam ad omnem phtibisum accomoda esse poterit, quae ad id iam uenerit, ut contagionem inferre apta sit, quocumque modo contigerit ab initiis.

De curatione rabidorum.

Cap. 9.

Morbi quidam sunt, quibus nisi illico (ubi apparuere) succursum fuerit, sera praeterea sit medela omnis, quales carbunculi quos anthracas graeci uocant, et cancrena, & praecipue rabies de qua nunc agitur. qua de causa omnibus uulgo esse notos hos morbos oporteret, & nota quoque remedia ea, quae statim sunt adhibenda, quod in rabie sacerdotes melius instituere quam medici ad quos statim deducuntur, qui demorsisunt: quos curant tum religione, tum medicorum officio & instrumentis utentes, urunt enim & ipsi locum. Ergo circa rabiem.

Fracast.

S

DE CVRATIONE

illud primo publicum est, illico si fieri potest, locum demorjū urendū esse. rectius autem fiet, si prius scarificato vulnere superponatur cucurbitula magna, quo extrahatur virus. mox uratur ita profunde ut putare possis uisionem ad seminaria ipsa puenisse, illa animaduersione habita q̄ liberius fieri potest, ubi caro multa est, parcius ubi nerui multi & uene, ferro id candenti aut argento, aut auro fiat. q̄ si cui nimis impium uideatur, potes. urentibus medicamentis conficere. ubi locum inusseris curato uti decidat crusta per brassicę folium butyro illitum. Interea tamen superpone unguenta, quę simul euocent & exsiccent, si quid forte seminariorum circa locum relictum fuerit. hæc circa initia factitanda sunt, uerum illud non ignorandum est, principia eius morbi ualde ambigua esse, & latentia. in quibusdam enim usq; ad dies duos protenditur principium, in alijs quoq; ad quatuor, in nonnullis & amplius, prout et morbus in alijs magis, in alijs minus acutus est. quare expedit morbum nosse ne te principium fallat, & quantum protenditur. in ipso enim si debita adhibeantur remedia, totus interficietur morbus. si uero iam principium præterisse putes, & contagem iam altius radices egisse, urendus quidem non est locus, quoniam agitabitur uenenum magis introrsum, consulo tamen, ut scarifices, & supra ponas emplastra, quę euocent, & exsiccent, quin & uesicas etiam inducant, quęle est quod habet Galbani, serapini, opoponacis singulorum unc. s. euforbij drach. i. iridis, xiridis, aristolochiæ, gentianę singulorum drach. i. natri sulfuris singulorum scrup. ij. cerę quod sufficit. Quoniam autem seminaria omnia contagionum materiam sibi analogam insiciunt & corrumpunt, existimandum est per processum morbi, partem materię parari ad corruptionem, partem corruptam esse, quare et per ea, quę prohibent putrefactionem procedere necesse est, et per ea quę euacuant. quę uero omnium conuenientissima sunt ad euacuandum, sunt Hierę, tum Archigenti, tum quę diacolococythidos uocatur. atq; item helleborus quo præstantius nihil est in hac labe, si in sero lactis exhibeatur, ualet & Epithimum, & in uniuersum quę melancolicum humorem purgant. Contagem autem prohibet, quę probe exsiccant, inter quę antipathia quadam peculiari laudant omnes cinerem fluuiialium cancrorum ustorum. laudant pariter & Gentianę radicem siue per se sumatur, siue cum prædicto puluere in uino albo, quindam & Thus admiscent. quo medicamento utendum est omni tempore morbi. Commendant & Alyssum herbam, quę nomen etiam sortita est, q̄ siue rabie hominem faciat. Arabes alguascent appellant. in qua non parua ambiguitas est inter medicos, primum quidem utrum eadem sit Dioscoridi &

Plinio Alyssam, deinde & quæ nam apud illos sit. Plinius siquidem folia Alyssæ dicit in orbem esse circa caulem qualia in Rabia cernuntur. Dioscorides autem dicit rotunda esse. Aliqui Plinio Alyssam esse putant rubiæ genus syluestre quod medium est inter satiuam rubiam, & Aparinam, quod certe nec folia rotunda habet, nec traditis a Dioscoride conuenit, qui de rubia agens utrunque genus prosequitur, mox de Alyssæ seorsum tractat: propter quod alij eam pro Alyssæ ostendunt, quæ Littalis ubi herbarijs uocatur, non quæ apud Ruellium est lilialis, sed aliam, cui flos est albus, uerum & huic folia rotunda non sunt, sed oblonga in acutum desinentia: sunt qui putent esse eam, quæ Asperula uocatur, minor paulo quam aparine, folijs in orbem positis, rotundioribus. porro difficultatem etiamnum auxere Paulus & Aetius, qui de Alyssæ agentes concordēs uolunt Alyssam esse Syderitem Heracleam. Galenus quoque libro secundo de Antidosis eam describens non aliam significare uidetur, quæ Syderitem illam, quæ Heraclea uocatur a nobis uulgo Sclarea, in qua non parum fallitur in ditio nostro Ruellius putans sclaream nostram non esse Syderitem heracleam sed Horminum, de quo plura in alijs diximus. quare nomen Alyssi apud posteriores, græcos aliter uidetur acceptum quam apud Dioscoridem, qui de heraclea seorsum, & de Alyssæ pertractat. porro nec folia rotunda Syderitis habet nec semen in latitudinem se pandens, sed rotundum. nisi quis dicat Dioscoridem uelisse quandam Heracleæ speciem significare. plures enim sunt eius Syderitis species. una hortensis odorata, quæ herba. Sancti Ioannis apud nos dicitur, maicæ reliquis caule & folijs. alia est pratensis, quæ proprie sclarea dicitur, folijs asperis oblongis ad satiuam accedentibus, caule quadrangulo, uerticillis in orbem per interualla circa caulem dispositis, in quibus flores purpurei sunt, subcerulizantes, falcati ad aquilini rostri effigiem, quales & in satiuam spectantur. alia est nemoralis floribus exalbidis subpallentibus cæterum uerticillis, & folijs prædictis similis. est postremo & montana Syderitis in totum pratensi similis, nisi quod folia rotunda gerit, & uerticilla minora, in quibus flore abiecto semina sunt in involucro bina ceu scutula, mulieres hanc & in hortis ferunt, ac Betoniam falso nomine appellant. hanc ergo fortasse opinandum est Dioscoridi primum, mox Galeno & alijs fuisse Alysson, quæ & Syderitis quædam est, non tamen, quæ simpliciter Heraclea intelligitur a Dioscoride, quam Pratensem diximus. quicquid igitur de Alyssæ sit, non errant iudicio nostro, & qui minorem Rubiam uel confusam, uel ex cæta

DE CURATIONE

potam exhibebunt in rabie, quando & contra serpentes ualet. nec illi pariter qui syderitem, quoniam & illa mire desiccatur. Laudat Aetius expertum senis cuiusdam oxylapatum, quo tam introrsum quam extrorsum utebatur. non est autem oxylapatum, quae acetosa uocatur (oxalis enim ea est) sed illud quod & folia & semen acuta inter lapatha habet.

De curatione syphilidis seu Gallici morbi. Cap. 10.

Nunc ad eas contagiones transeamus, quae extrema magis occupant, incipientes a syphilide morbo nouo, in cuius curatione nec plane medici consenserunt, praesertim quum primum in lucem uenisset. nam sicuti in illius cognitione confusi plurimum exitere ac discordes, ita & in curatione non eadem arbitrati sunt. qui enim adustionem putabant illius causam, per ea etiam medicabantur, quae aduersantur adustioni, non solum nihil iuuantes, sed mirum in modum malum augentes. qui uero existimabant esse idem cum Elephantiaper uinum uiperatum & uiperarum carnes curandum praecipiebant. alii quiete iniungebant, alii et balnea frustra experti sunt. alii doloribus solis intenti reliquam curationem negligebant. donec empirici a similitudine quadam eius morbi cum scabie fera permoti, ausi sunt primi per caustica morbum curare. multi mox largius de tota curatione scripsere, inter quos & nos carminibus nonnulla primum lusimus, quum iuniores essemus, ac ciuitate pestilentia graui uexata rus secessissemus, ubi ad eam rem otii multum nobis dabatur.

Quoniam uero Poetica, ut supra diximus, nec omnia admittit, nec profequitur, necessariumque nobis fuit plura tum relinquere, nunc quidem si rursus ea curatio pertractetur, & non poetice sed medice maius operae pretium fiet, praesertim quod nec ea de re recte agi posse uidetur, nisi contagionum natura bene perfecta fuerit.

Qui igitur recte curare hanc morbi uolet, ad haec in primis aduertat necesse est. primum quidem utrum recens sit aegritudo, an inueterata, & quousque processit, & ad quae membra, si neruosa iam occupauit, si ossa corruptum & si benignior est, an fera, & si multae materiae est, an paucae, & an tenacis, an tractabilis magis, tota ne extrorsum sit, an & introrsum, & si ulcera multa sunt, & an plus dolorum quam pustularum, uel contra, similiter & gummositatum, et ut uno uerbo dicam omnes differentiae eius morbi ante oculos habendae sunt. maxime autem analogia, nam tam et si ad pblegma crassum et sordidum per se sit, non una tamen est pblegmatis eius ratio,

ratio, ut dictum est. præterea et alia uniuersalia consideranda sunt, ætates sexus, anni tempora, complexionēs, & id genus. neque enim omnibus omnia conueniunt. His ergo bene perspectis, scito eam labem quam iam ossibus insedit, extra spem esse, nisi forte ea ossa uiri possint. quare aut eam curationem rejice, aut malum rediturum prænuntia. ea etiamnum difficilior est, quæ est inueterata, et quæ a multa et tenaci materia pendet. quæque multas gummositates habet, & me laucolicum hominem tenet. quare difficilioribus difficiliora etiam remedia sunt adhibenda. particulatim autem prosequendo, aer primo ne impurus sit, non austrinus, uerum tamē ne austrinum fugias. ualde borealem et frigidum eligito. uicia porro omnia, omnis ignauia & desidia tibi fugienda est, tibi omni studio, omni covatu exercendum, laborandum, sudandum, hoc dico, hoc hortor, hoc iubeo, curre, salta, uenare, pilam, luctam, gladiatoriam exerce. per hæc materiam segnem liquefacies, attenuabis, & expelles, ac cum ea & seminaria contagione. sed ita hæc facito, ne quum remittes, protinus frigeas, & ocium ducas. sed paulatim a fatigatione ad quietem te transfero, pannisq; obsepis, et tido in loco morator, quin & in ipso exercitio (si fieri potest) locum frigidum non desidero. Ad hæc consuetudo corporis expurgationis procuranda, quæ per nares, quæ per cutim, quæ per palatum, quæ per aluum, & si quæ aliæ sunt, ut hemorrhoides & menses, & reliquæ. nihil uero superfluum exeat, præsertim eorum, quæ per Venerem dissoluuntur, uigilie uti nimis esse nolunt, ita nec nimius sit somnus, non interdum factus, non statim a cibo. curæ nullæ, nullæ sollicitudines adsint, nulla studia animum occupent, nulla demum assidua mentis intentio. Cibaria uero magna cura paranda sunt, atq; eligenda, atque in primis neque tenuem dietam, neque crapulam uolo. in uniuersum autem uitanda sunt putrescibilia, dura concoctu, quæ uiscosa, quæ mali alimēti sunt, tum quæ exurunt quod in sanguine dulce est, quare & lac, & oua, & fructus, & leguminum omne genus, & pastai ea omnia, & suilla, & taurina carnes & pisces, & id genus omnia sumenda. piscium tamen (quoniam sepe ijs uti necesse est) minus mali erunt, Gobij menæ, passerēs, scari, perçæ, merule, turdi, aselli, auratæ, phycidos, & estuuijs & lacubus uocati Temali & strigli, & lucij, & canacini, & barbuli, & sardelle, & carpij. e carnibus quadrupedum quidem posthabitis pedibus, capitibus, locinoribus, & intestinis, conuenient hædi uituli, hinuli, lepusculti, tum pulli gallinacci, phastani, perdicum genus utrunque hoc est, quæ quaternices uocantur uulgo a nobis, & quæ dicuntur perdicæ. item & turdi, & merule, attagenes, hortolani, galeritæ, siædula,

DE CURATIONE

Et auiculæ nemorales, Et reliqua quæ nota esse possunt. Vitium ne generosum sit, sed tenue magis, album, quod Et si aqua nasa uti quis uolet non male faciet.

Quoniam autem (ut diximus) analogia eius morbi ad phlegma sordidum Et crassum per se est, ad hoc quidem præcipue dirigenda intentio est, in quo Et seminaria contagionis continetur, et pars iam inficitur, pars infecta Et corrupta est. quare Et ad hæc tria sicut Et in alijs, animaduertente neceffe est. ac ad seminaria quidem expeditissima esse potest curatio, si ad prima morbi initia accefferis, quæ interdum cognosci possunt, interdum non, nam sufficio quidem multa, Et iudicium uerisimile esse potest, quum quis se permistum nouit cum infecta, certissimum uero quum iam et caries quedam circa pudenda obrepit. confestim igitur ea pars lauanda est per aquam rosaceam, mox rursus lauanda Et fouenda decocta ex alumine et eragine aris, aut inungendum circa pubem totum unguentum, quod ad eum morbum confici solet, de quo post dicemus. tum et per os aliquid eorum sumendum est, quæ contagioni obsistunt, qualis est Theriaca aut Mitridatica, forte enim per hæc ita seminaria morbi absumes Et interimes, quod non ultra procedet, si uero morbus iam non circa principia fuerit, sed altius radices egisse cognosces, et iam aut dolores, aut pustular, aut alia indicia adesse, tum non sola seminaria respicere debes, sed simul et materiam, quæ partim inficitur et periclitatur, partim corrupta est, seminaria tamē nunquam nolunt posthaberi, sed semper aut interimi (si potest) aut frangi, aut educi. materia quæ corrupta est educi uult, quæ uero inficitur restitui, aut et educi si multa est. quoniam autem crassa est et sordida in multo lentore consistens, nec restitui, nec educi potest, nisi subtilietur Et abstergetur, quinimo nisi colliquetur, ita ut ab ea sordicies omnis abstergi possit, Et aut exsiccari, aut in sudorem abire. Verū quia permista sunt omnia, tum seminaria, tum materia pp lentorem, amplius Et simul sunt pustula, et dolores, Et sepe gummositates, uidendum est si quod unum ingenium et remedium est, quod omnia exequatur, Et omnibus ualeat. an plura requirantur, Et quæ ea sint. nam sunt qui tentent per purgationes sola omnia abfoluere, alij per inunctiones, alij per suffatus, alij per ea, quæ in sudore conuertunt materiam, alij per ea quæ obsistunt cōtagioni, alij uero modo uno, modo alio auxilio ad diuersa utuntur. quare de his omnibus diligēter querendum uidetur. primum autē ab euacuatione ordiamur. quā unam sufficere ad totam curationē aliqui opinati sunt. quod certe et nos in quibusdā feliciter cessisse uidimus, in quibusdā autē non sufficisse. supponamus autē cum

in omnibus tam maxime in hoc morbo prius digerendā preparandāq̄ esse materia, quæ educenda mox est. oportere autē calida esse: quæ huic malo, conueniant attenuatina, et ut dicunt incisoria, quoniam materia læta est; et sordida ac segnis. optima igitur erunt oxymel, et mel rosatū, et syrupus de prassio, de hyssopo, de betonica, de calamēto, de epithimo, de lupulū, et consimiles quibus aquæ addantur iridis, enulæ, epithimi, agrimonie cap. v. feniculi, apij, pullegij, origani, pimpinellæ, cardii bñdicti, cicerbitæ, chamædrios, aut fiat decoctū ex eisdem, et scordio, et dictamo cretico, et thymo, et betonica, et schinātho, et uerbena, et syderite heraclea, et amomo, et agalocho, et eius modi. potes eodē tpe digere et materiam p̄ inunctionē hanc uel cō similem. succi rutæ, succi inulæ añ. unc. i. theriacæ unc. ij. thuris, drach. ij. piperis drach. i. axungie, medula. uituli, butyri recentis singulorū unc. i. olei chamaemelini, irini qd̄ sufficit. ex hoc inungatur dorsum, brachia, et crura, concoquet materiam et dolores leniet. Ergo digesta materia euacuanda est. simplicibus uero quæ præcipue ualeant, sunt colocynthidis, et hermodactylis, et belleborus, et agaricus, et aloë, quibus admiscēda sunt, quæ simul liquefaciant, et dissoluant, qualia serapinū et galbanū, et bdeliū, et opopanax, et hammoniacum, et myrrba, et laser, et eiusmodi. ex compositis autē confectis sunt aggregatiua pilulæ, et de hermodactylis, et aritheticæ, et inda, et de lapide lazuli, et de benedicta et eiusmodi, tū et electuariū indum et sanet et de benedicta, et theodericum, et hiera diacolicynthidos, et hiera scribonio descriptæ, et alia multa. Facta igitur prima euacuatione. restet illi mihi uidentur facere, qui et rursus concoquant, ac rursus purgant. uidimus enim qui factis exacte purgationibus probe fuerint restituti, aliqui secundos syrupos faciunt, simul etiam solutiuos, addentes ipsi aut Sennam, aut agaricum, aut hermodactylos, aut bellebori scobem uel diebus singulis, uel alternis, quod etiam laudem.

Si igitur una hæc curatio sufficere uideatur, reliquis parcemus. si autem non sufficere, ut profecto per plurimum accidit, ubi aut inueteratus sit morbus, aut materia crassior et tenacior, tum alia tentare remedia oportet. quare et reliqua examinemus. sunt qui statim ad inunctiones se illas transferunt, quæ et causticis fiunt. quod et primis temporibus maxime factitant. sed certe satius ego existimo illa prius experiri, quæ et minus acerba sunt et nullius periculi, quæ quidam felici satis successu sepe fecere, post purgationes aromatica quædā exhibentes, quæ tū exsiccat et abstergunt, tū subtiliat et confortant. talia sunt calamus aromaticus, macer, agalochū, casta, zedoaria, xinziber, schināthum, iris, et alia quorum decoctum mire

DE CVRATIONE

uidetur conferre, aliqui solo ligno Iuniperi multos sanauere, alij cupressō, alij citro sola, quorum scobe non alio utuntur modo, quàm quo & Guaiaco. de quo iam dicendum quando inter alia maxime in usu est. Defertur ad nos ea arbor ex Hispana uocata in sula noui orbis & adiacentibus, ubi & morbus maxime familiaris est. optima autem, quæ ex ea insula, quæ Beata uocatur.

Delatæ differentie sunt multæ non negligendæ, nam primis temporibus trunci magni crassiq; afferebantur & antiquissimi, quibus albi parum, nigri multum inerat, nunc rami sere portantur recenter cæsi, in quibus albi multum, nigri parum spectatur, hi amariores longe sunt, & stiptici magis, antiqui acuti magis, quàm amari uel stiptici, magis etiam resinosi, abijciebatur primis temporibus summus cortex, nunc maxime is assumitur, maiore etiam prætio quàm reliquum lignum.

Videtur autem hæc arbor omnia aptissime præstare posse, quæ in hoc expetuntur morbo. nam quoniam e subtilissimis constat partibus, & ijs calidis circa tertium gradum, & siccis, tum & resinosa est, potest quidem plurimum exsiccare modis omnibus, hoc est per caliditatem, per siccitatem per se, et per imbibitionem, potest et sudorem prouocare, tum & subtiliare, & liquare materiam, & abstergere, ac demum, quòd simul resinosam sit putrefactioni & contagioni non parum obstare. uidetur autem & uim quandam medicatam habere, propter quod & aluum mouere solet, ceterum illud notandum est, quòd antiquum lignum, quòd acutum magis sit, etiam dissoluit, eliquat, & subtiliat magis, quàm recens. quare ubi crassior sit materia, & gummositates multæ, id magis est eligendum. recens uero exsiccatur quidem magis ea siccitate quæ per qualitatem siccam potest, minus uero per eam, quæ fit a caliditate. quare simpliciter exsiccatur minus, quoniam quæ a qualitate ipsa sicca fit actio, satis pauca est comparatione illius, quæ a caliditate fit. confortat autem magis, propter stipticitatem. quare ubi delicatior esset complexio, & desideraretur confortatio membrorum, materia autem subtilior esset, eligendum quod recens uenit.

Cortice quoque indiscrete multi utuntur, putantes exsiccare magis, quoniam siccior uidetur, sed certe siccior & hic est ea siccitate, quæ a qualitate sicca fit, & ab imbibitione, non autem ea quæ a caliditate. quare & minus colliquat & subtiliat minus, & dissoluit, & sudorem minus mouet. quocirca & de ipso, idem dicatur, quòd de recenti dictum est. e ligno præterea antiquo decoctio fiebat multo limpidior & multo acutior, quòd propter densitatem eius ligni minus de scobe admisceretur. plus quæ
tem

tem acrimonia, quod calidius est. e recenti autem & e cortice plus admittetur scobium, quare turbidior fit aqua & amara magis, minus autem acris, quod tale sit id lignum & cortex, minus etiam ex hoc de spuma colligitur, quam ex antiquo, quoniam in antiquo plus est de nigra substantia, ubi & plus resine inest. quare saepe miratus sum, cur tanta mutatio eius ligni sit facta, & quomodo cortex qui abijci solebat, nunc in tantum pretium uenerit. nisi quod natura medicorum est noua semper inducere, perque & plus authoritatis & plus lucri acquiritur. eadem innotandi cupiditas aquam in quo coquebatur, mutauit in uinum, quod rursus indiscrete a multis non sine magno periculo usurpatur. uidimus enim multos e potu uini illius male affectos in insanabilem aegritudinem decidisse. quare qui complexionibus calidas & siccas habent, habitudines extenuatas, materiam morbi adustiores, ij cauere ab eo potu debent, securus uero ij accipiunt qui crassi sunt, & humidi, & quibus materia morbi segnior est, & multi lentoris, & in locis remotis. in ijs enim non inutile erit addere quod exportet uirtutem ligni, et quod subtiliet etiam, et amabile membrum sit, quae de causa multi & mel addunt, multi uinum non in ipsa decoctione, sed post admiscunt, quoniam simul decoctum austerissimum, & ingratiissimum facit potum.

Præparatur autem lignum hoc pacto. Lima oportet scobes ex eo facere, non contusione, non incisione, lib. i. pulueris in libris. 12. aquae infunditur per horas. 24. in olla librarum. 16. capaci, dein coquitur lecto igne, collecta diligenter spuma & seruata ad usus quos dicemus, donec ad dimidium consumetur. decoctum hoc primum colatur & seruatur, tum fit & secundarium decoctum relictis scobibus iniiciendo totidem aquae libras, sed hoc si decoquatur ad quartae consumptionem, sat erit. uti eo oportet loco uini, priore autem utimur ut medicamine. sunt qui in primo decocto similia aut Senam, aut hermodactylos, aut similia concoquant. alij non hæc addunt, nisi singulis quinque, aut sex diebus. ergo primi decocti dantur in aurora unc. vii. aut. viij. ego in loco calido qui nec transpiret, constituto. qui e lectulo ante horas tres non exurgat expectans sudorem. horis ab hoc potu quinque prandium exhibeatur, a prandio horis. vi. rursus eiusdem decocti unc. v. dentur, si aeger ferre potest, ac post horas. iij. cenet. primis temporibus aeger per mensem integrum nunquam cubiculo exibat, nunc data est licentia maior, eo etiam tempore tantum cibi exhibebatur, quo uix seruaretur uita, quod erat panis unc. iij. uel ad summum. iij. carnis pullinae unc. ij. passularum unc. i. uino prorsus abstinabant, loco cuius

Fracast. T

DE CVRATIONE

utebantur secundario decocto, aut simplici, aut cum melle facto, nunc omnia licentius aguntur. nam & domo exire sinunt, & largius alunt. uerum qui patientius cuncta ferunt, & securius, & incolumius curantur. aliqui panem biscoctum dari iubent, quo scilicet ut arbitror, exsiccent magis. sed certe exsiccatio hæc non ea uidetur mihi quam querimus. querimus enim non eam, quæ ex alimento fit, quatenus alimentum est, sed magis illam, quæ circa humores fit, ut a medicamento. biscoctus autem panis quatenus alimentum membra exsiccat, quod non querimus, quatenus autem medicamentum (quando & ipse siccus est) & qualitate & imbibitione potest certe exsiccare, sed ad humores non transit hæc exsiccatio, nisi prius exsiccetur sanguis ab alimento factus, quare & superstitiosum semper existimari hunc ustum & affectatum, & parum utilem. Spuma uero quam collegisti, illinenda sunt ulcera, si qua sunt, nec non & callositates omnes, & loca quæ dolent, porro satis esse solebant huic potui dies tringinta, nunc plures requiruntur, siue quòd materia crassior & terrestrior facta sit, quàm primis temporibus, siue quòd non utamur ligno antiquo, & licentia egrorum sit maior, quæ de causa in maiori parte non semel sed bis dari hunc potum necesse est.

Si uero in uino facere decoctum placet, prius bene consule & temperaturam ægri, & habitudinem bene spectato, item & etatem & anni tempus. potest idem decoctum fieri in aquis sublimatis. endiuæ et cicoreæ, & lupulorum, & borraginis, & similium, quod iuuantissimum nonnunquam uidimus. atque ita se habet, quæ per Guaiacum curatio fit. quo si careas utere uel superscriptis iunipero, citro, cupresso, uel & Theda, & terebinto, & cedro, & ebene, uel calamo aromatico cum radice gentianæ. Nunc ad eos ueniamus, qui per sudorem curant, uia eorum multiplices, alij per ea sublimata curant, quæ Elixir uocant. omnia acutissima et ignea, periculosa quidem & uitanda. alij per ea faciunt quæ simpliciter sudorifica dicuntur, quibus & aromatica admiscunt. sic enim & putrefactioni resistunt, & materiam liquant, & in sudorem uertunt. Præstantissimum inuentum est radix Cynarum. ea (ut perhibent) e regione Sinarum deferretur a negotioribus ijs, qui ad Calicut et Traprobaniem, & ultra nauigant. quæ incolæ utuntur ad egritudines multas, præcipue autem ad morbum gallicum, sudorem plusquam credi possit prouocat & exsiccat, quare nec mirum est si huic morbo ualet. modus utendi hic est. Radices per transuersum incidantur in assulas tenues rotundas, atque harum unc. i. in lib. i. 2. aquæ ponuntur in uase testaceo capaci lib. i 6. ac igne lento ad consumptionem

nem tertiæ partis coquantur, decocti lib. i. datur in aurora bibenda. retin-
 quum seruetur loco uini potandum. eiusmodi decoctum diebus singulis fit,
 duas uel tres horas morari in lectulo oportet ac sudare, mox surgendum
 si uidebitur, uerum aperto aeri exponi nõ conuenit, nisi post dies septem.
 Dantur autem toti curationi dies quinque & uiginti fere, ita quod untijs
 quinque et uiginti tota curatio expletur. Interea omnis uenus caueda, acer-
 ba omnia & concoctu difficilia uitanda. si uero careas ea radice, uti potes
 loco eius radice cannarum nostratium, cui calamus aromaticum addas.
 potes et radicem personatiæ decoquere, quæ mire sudorem ciet, cui si irim
 adiungas, uel xirim, & acorum, et calamus aromaticum et schinanthum
 utiliter facies. ac decocto utendum erit per dies plures. potest et aliud de-
 coctum fieri quod intentiones omnes complebit. Gentianæ, radicem bula-
 lapathi seu bistortæ, costi, aristolochiæ, iridis, casie lignæ, scorlij, dicta-
 mi cretici, quod sufficit de unoquoque infunde decoque ut prædicta. Hæc er-
 go sunt, quæ factis debitis purgationibus si non recedit morbus, experiri
 potes, uti blandiora & secura magis.

Nunc et acerba prosequamur, quibus primis tibus statim utebantur,
 ab empiricis primū inuenta. alterū fuit inunctio, alterū suffitus. quæ quan-
 uis empirice inuenta fuerint, et a similitudine (ut diximus) ad scabiem, ha-
 bent tñ idoneam rationem, nã ex ijs constant, quæ seminaria exurunt, &
 totam materiã exsiccant et abstergunt, et liquant, & in sudorẽ uertunt.
 materia eorum e causticis potentia est, aut e propinquis causticis, quibus
 adduntur cõuenientissima quæq;. quæ ergo in unctiõnem ueniūt, alia sunt
 caustica potentia, non quidẽ quale calcanthum & arsenicum uocatum et
 sublimatum, sed quale argentum uiuum, quæ materia ferẽ est huius medi-
 camenti, est autem potentia causticum q; ex subtilissimis atq; igneis par-
 tibus constat, quod sublimatum ostendit. ubi igitur particule illę intra cor-
 pus actu factæ sunt, siue quod perse sint natæ plurimum calefacere simul
 ac unitæ sunt, & sepsatæ ab alijs, siue quod minima omnia argenti uiui
 sint apta plurimum incallescere a calore nostro; & ob densitatem materiæ
 mox etiam exurere, tum quidem & exiccatio et exustio circa seminaria
 contingit. adduntur et quæ introportet uirtutes causticorũ et, simul emol-
 liant materiã, quo aptior sit liquari, ut pinguia. adduntur & quæ subti-
 liant & abstergunt, & liquant, ac postremo quæ contagionibus modis
 omnibus aduersantur. tale est quo sepe usi sumus quod habet Axun-
 xiæ porcine lib. ʒ. butyri recentis unc. iij. Terebinthina, styracis li-
 quide singulorum unc. ij. Thuris, myrrhæ, masticis singulorum unc. ʒ.

DE CVRATIONE

iridis, aristolochiæ, gentianæ singulorum drach. iij. bellebori drach. ij. sulfuris unc. ʒ. nitri drach. i. succi inulæ, succi apij singulorum unc. i. olei laurini, rosati. q. s. aceti unc. i. argenti uiui parsomnium octaua, misce & fiat unguentum in mortario ferreo. possunt & leniores compositiones fieri, & diuersæ formari, prout & intentiones, & casus diuersi sunt. quare & illud notandum erit, quòd ubi plus gummositatum uidebitur, plus pinguedinum apponendum erit in unguento. ubi minus gummositatum plus autem pustularum & ulcerum, plus puluerum apponatur, in delicatioribus uero minus argenti addendum erit, ubi uero complexio calidior fuerit, imponenda, quæ temperent, ut butyri plus & plus olei rosacei, minus uero ex siccantium. prius autem quàm Linias exactissimæ purgationes procurandæ sunt, & phlebotomia etiam si expedit. qui uero inungendus erit loco calido ponatur, inungaturq; totus præter caput, pectus, & sub alis tum stuppa multa calida fasciandus. sunt qui & sacculos ex ordeo calefactos inter coxas & sub alis, ac pedibus ponant, quo penetret unguentum magis & sudent melius. aliqui bis in die inungunt, quod graue nimium est, satis erit si semel inungat. quidam & statim a prandio unguunt, quod & si ad sudorem eliciendum accommodatum uidetur, ad totam tamen nutritionem ineptum est. quare melius inungere per horas quinque ante prandium, eo tempore nihil prohibet, & meracum etiam uinum concedi alium. possunt inunctioni dies. x. dari, a quibus exulcerari os incipiet, & sputum multum emitti, id comescendum non est, sed sinendum, donec uideatur os male affici, tū sive aut lacte, aut aqua ordei, & diamoro uel melle rosato. mox etiam ubi ulcerum sanatio querenda sit, e stipticis & alamine os ablue & gargarissa. dicendum autem et quæ iuuamēta ex hoc linimento consequantur, & quæ nocumenta. iuuamenta erunt, quòd dolores miro quodam modo tollentur, gummositates dissoluentur, aut in ipsa unctione, aut post, ulcera sanabuntur, & pustule omnes recedent. Verum non sine suis incommodis & malis. quorum primum est foeditas unguentii illius, mox grauius est, quòd os & palatum exulcerantur, ac sordicies tanta per os concitatur per dies. 1 ʒ. & amplius, ut nihil foedius, nihil intolerabilius uideatur. cibus nullus mandari potest, etiam uix sorberi datur, dentes luxantur, somnus adimitur, & breuiter per id tempus nihil grauius sentiri potest. multi præterea sublato morbo, tremuli remansere, multis reuixit labes. Inuenere idem Empirici & suffitum, ægrum collocant in matella, pannis optime circuntegunt, ut ne etiam os extet, tum Cynabarim cum Thure mistum urunt, quo suffitu incalefcit æger mirum in modum

in modum ac sudat, acerbissimum uero est medicamentum, quo ego nunquam ausus sum uti ad corpus totum. ad certas autem partes ut crura et brachia quum uel sphaceli ad sunt, uel stræ gummositates, uel dolores, uel ulcera male morigerata, etiam præstantissimum arbitror. cæterum ab eo abstinendum suadeo nec empiricis credendum, quibus nihil temerarium est magis, quando & per os etiam ausi sunt argentum uiuum, & quod præcipitatum uocant, confectis ex ijs pilulis exhibere. quasi eadem uis sit argenti uiui extra apposti, & deuorati. Utuntur autem Cynabari, quoniam & in ipso potentia est uiuum argentum.

Querat autem fortasse aliquis utrum balnea conueniant huic morbo qualia Aponensia & Porretana aut etiam nostra, nam & exsiccare possunt, & abstergere, & subtiliare, & sudorem inducere. ad quod dicimus experientia constare nihil aut parum ea prodesse. causam ipse arbitror, quod debiliora sunt, quam ut possint materiam tam crassam, et tam lentam liquare. leuiores quidem cutis infectiones qualis est scabies, & impetigo, & quæ ab hepatis adustione contingunt, & salso pblegmate uel nostra Calderiana tollere ualenter possunt, maiora uero non possunt. propter eandem causam & pulueres qui supra laudati sunt, contra contagiones frigidi existentes, ut bolus armenius, et sphragis, & Gemmæ, nihil ad hunc morbum ualent, sed solum qui calidi sunt, ut Thus & mastix, & myrrha, & scordium, & dictamum, & alij quocunque modo fuerint administrati. Sunt autem cum hoc morbo accidentia quædam coniuncta, ad quæ particulatim interdum oportet adhibere remedia, inter quæ est dolor capitæ, interdum totum occupans, interdum partem, materia multa distenta & coacta supra caluariam sub pericraneo uocato, qui sepe nullis remedijs leuari solent. ad quos ego nihil iuuantius inueni, quam inungere interna brachia præsertim qua uenæ cephalicæ protenduntur hoc linimento. succi inule, succi brionie, styracis liquidæ, Terebintbinæ singulorum unc. i. gummi eleni unc. 5. pinguedinis ursi anseris, butyri singulorum. unc. i. 5. Thuris, iridis singulorum drach. iij. olei irini quod sufficit, argenti uiui octauam partem. Sunt sepe & gummositates tanti duricie, ut nec guaiaci spuma, nec alijs solitis linimentis auferri queant. quandoq; protenduntur per longitudinem tibiæ tanto dolore ut mors præferatur. quapropter ad ualentissima remedia recurrere oportet, quidam suffitus prædictos adhibent, alij accenso & cudente pyrrbite lapide spargunt decocto guaiaci, & aceti & locum fouent. Confert autem et hoc emplastrum radicis cucumeris agrestis radicis iridis singulorum quantum sat est, coque dum

DE CVRATIONE

tenere scant, tum libram harum accipito ammoniaci, serapini, gabbani singulorum unc. ij. styracis liquidæ unc. i. s. pinguedinis ursti, butyri singulorum unc. i. argenti uiui quartam omnium partem misce, & pro arte emplastrum confice. interdum fauces & guttur ex præuis distillationibus eroduntur, quibus nisi succurratur, sepe garganeo absuntur, sepe usq; ad ossa transit corruptio. factis ergo purgationibus, & quas potes, diuersionibus, Gargarissare oportet decoctum quod fit ex ligustro & plantagine & Cytinis, in quo mox alumen & sex acetii & nitrum dissoluantur cum bolo armenio.

Tangere item oportet locum, si hæc non conferunt, bombice infusa in aqua eruginis, eris, sandaraca, et aluminis. fit & aqua ad id mirabilis, distillatur Theriaca in aqua nitæ, & aceto per elambicum, aqua exit limpidissima uirtutum multarum, præcipue autem ualens ubi profundius conduci uis medicamenti debet. si ergo bolum armenium aut sibragida in eo dissolueris, ac partes erosas tetigeris, et seminaria eius contagionis absumes & erosionem omnem sanabis. Nonnullis & pili cadunt, aut barba, aut superciliorum, aut & capitis, quod deforme, & ridiculos homines facit. continuo ergo e speciebus hieræ diacolocytidos pilulas confice, & a cibo suscipe, tum Guaiacum cum mele & ladano in uino coque, & sine locum eo decocto calido. Valet & hoc odoriferum quod habet Pomatæ uocatæ unc. ij. ladani unc. s. musci gra. iij. aquæ rosatæ in qua bullierint gra. vi. sublimati unc. i. misce omnia & bene incorpora, & line. Valet et aqua prædicta e Theriaca distillata. Accidit quandoq; ut adolescentuli sint, qui hoc laborant morbo uel e matre contracto, uel e nutrice, quibus prædicta auxilia præstari non possunt. his casibus ego consueui facere decoctionem Guaiaci quo pacto monstrauimus supra, mox decoctum id per elambicum in purissimam aquam destillari iubeo, ac puero bibendam do diebus singulis unc. iij. uel. iij. ea et ebibi non ingrata est, & non parum iuuat. atq; hæc demum sunt, quæ de syphilide morbo dicenda mihi uisa sunt.

ad quæ si quis recte respexerit compositiones multas
& uarias formare poterit, pro etatibus &
sexu, & complexionibus, & materia,
et reliquis quæ diuersa
sunt, diuersa
etiam remedia
exposcant.

Qvide curatione Elephantia scripsere; sicuti materiam solam in qua consistit considerarunt, ita de ea ferè sola, quæ in nobis primo fit, curationem tradidere. de ea uero, quæ per contagionem ab alio concepta est, atque ea quoque quæ primò in nobis fit, quatenus contagionis rationem includit, nihil certe attigere, quod profecto par erat facere. nam in ea quidem, quæ contagione contracta est, sano alioquin homine existente, & melancolia non exuberante, quid per deos facies per iniurias si materiam digerat, si euacuet, cur & in ea, quæ in nobis fit, Archigenes psittobris utebatur, & causticis, uel ijs quæ causticis propinquæ sunt, cur non ita in cancro operamur? quum ex eadem materia sint, certe non oportebat solum dicere, redundante in uenis melancolico humore, & non potente a splene trahi & digeri, expelli a natura ad cutim, atque illic eas pustulas facere, sed oportebat & illud enarrare, quòd illic putrescit, nec solum hoc, sed quòd putrescit sordida quadam & conclusa putrefactione, per quam & contagionis seminaria includit, atque in hoc a cancro differt. propter quod alijs cancer, alijs Elephantia indiget, quamquam remota in materia communicent. quapropter si alicubi audies Galenuni dicere eodem modo curare oportere Elephantiam, quo & cancerum, quòd ex eadem materia sint, intelligas oportet quantum ad antecedentem & remotam materiam spectat. duplicem igitur scopum in Elephantia esse scito, alterum ad materiam istam remotam, si qua est, quæ in corpore redundet, alterum ad materiam quæ circa cutim iam putrescit, & contagiosa fit. si igitur prior illa materia redundare tibi uidebitur, protinus secare non solum unam basilicam debes, sed & utranque, si expediens uidebitur, consentientibus cæteris. uerum per initia hæc fiant, & quum in aliquo primo oborta est contagio. nam ubi aut ab alio accepta fuerit, aut in tantum processerit, ut fera iam sit, tum si secabis uenam, contagem introrsum trahes, et hominem in maiori periculo statues, reliquam uero materiam digerere oportebit, & mox euacuare. digeremus autem per ea quæ incidunt, & subtiliant, & abstergunt, ea commiscentes quæ leuiter humefcent. quare aptissimum erit serum caprinum, in quo decoquantur stæchas, & Thymum, & Epithimum, & satureia, & scoridum, et dictamnium creticum, & iris, & seris, & lychen, & stratiotis, & eiusmodi quæ uarianda erunt, prout & materia modo minus, modo magis exusta est.

DE CVRATIONE

*syrupi uero erunt, & oxymel, et quæ sit de epithymo, & de fumo terre, et
 sabor, & de pomis, & eiusmodi. euacuare autẽ oportebat per Hieras, qua
 lis est diacolocynthidos, & Ruffi Hiera, & Archigenis nec non, & per
 Helleborum & Epithimum, & Senã, & polypodium, & similia. Mate-
 ria uero quæ pustulas facit, & ipsa quidem digeri uult, hoc est parari ut
 absumi possit, faciunt autem hoc, quæ subtiliant & leniter molliunt. quo-
 niam uero & lentore quodam ac sorditie referta est ea materia, tum &
 seminaria contagionis includit, abstergentibus, & exsiccantibus indiget.
 exsiccantibus autem non mediocriter, sed validioribus et quæ potentia cau-
 sticis, aut propinquis. medicamenta igitur, quæ huic contagioni ualent
 sunt, quales nitrum & sulfur, & helleborus. & cedria, & Thus, & iris,
 & argentum uiuum, & terebinthina, et styrax liquida, quibus addantur
 adipēs è quibus placeant Taurinus uulpinus, Ursinus & Leoninus. dubi-
 tatur autem aliquis quomodo tam calida conueniant, quoniam tam mate-
 ria quàm seminaria in adustione quadam consistunt, quare fieri uidetur,
 ut in utroq; adaugeatur adustio. Verum tamen uidemus & antiquos ex
 his medicamenta exhibuisse, qui & nitro, & alcyonio, & psilotris, &
 utroq; helleboro, & trochiscis Andronis utebantur. recte igitur fieri
 existimamus, ut per prædicta contagionem hanc extinguamus. sed conue-
 nientissime apponentur aliqua quæ tum humectent, tum et aliquantulum re-
 frigerent. placet igitur ut & butyrum addatur, & macilago, psyllij, &
 polygonati, & succus solatri hortensis & similia, ne plus æquo sangui-
 nem exuramus. præcipuum autem & in hoc uim habet argentum uiuum
 sicut & in Gallico morbo. Ad hæc autem ualet & uiperæ caro, & uipe-
 ratum uinum, & crocodillorum terrestrium & asellorum, qui sub urceis
 degunt, nec non & trifolium, asphaltite, & syderitis herba, & calamus
 aromaticus, & rasura eboris, placent & balnea tepida.*

*In quibus si more antiquorum inunctiones prædictæ fiant, non certe
 præter rationem fiet.*

*Sunt porro & alij in contagione constituti morbi ut lepra ita a græcis
 uocata, & scabies, & papula, & areæ, & ophiasis, et ophthalmie quæ-
 dam, & dysenterie etiam nonnullæ, quorum omnium curationi scribenda
 de parcemus, existimantes e prædictis uiam unicuique satis patere ad ea
 recte tractanda. quare & quantum ad institutum nostrum negotium at-
 tinet hæc dicta sint.*

Ad eundem

A D E V N D E M I L L V S T R I S S .
E T R E V E R E N D I S S I M V M
C A R D I N A L E M
F A R N E S I V M

Hæc ego florentes sophiæ digressus in hortos
 Italiæ decus o iuuenis Farnesia proles
 Condebam, lætæsq; tibi de more sacrabam
 Primitias, dum tu magni inter Cæsaris arma
 Gallorumq; acies recti pacisq; sequester
 Res misere Europæ fractas componis, & omne
 Robur, & arma dei Mæmethen uertis in hostem,
 Percurrisq; omnem, ueluti sol aureus, orbem.

Fortunate nimis, quem cunctæ applausibus urbes
 Excipiunt, pacisq; uocant patremq;, Deumq;,

Inq; caput, sacrosq; finus, humerosq;, manusq;
 Et nigras uiolas, & candida lilia iactant.
 Cui magna Italia, & terrarum maxima Roma
 Assurgit, festosq; dies, & sacra nepoti
 Solennesq; agitât pompas. densi undiq; circum
 Stant populi, & studio ingenti & clamore secundo
 Farnesium genus omne, alto de sanguine ductum
 Aeneadum longa serie, super Aethera tollunt
 Patres, atq; duces, & partos mille Triumphos.
 Assensu resonat Tybris, & Tyrrhena resultant
 Littora, septeni ressonant gaudia colles.

Onimium dilecta Deo, prælataq; longe
 Progenies, siue imperijs & Marte regenda
 Sint res Romanæ, seu religionis habenis.
 Atq; equidem e fracto imperio, Romaq; cadente
 Seruatam hanc stirpem, fato, statuentibus & Dijs
 Crediderim, quo Romanum per secula nomen

Staret, & Ara Dei, quæ primam maxima magnis
Auspicijs fundata fuit, sit maxima semper.

Quo me Paule rapis, quo tuq; neposq; uocatis
Laudibus Heroum insuetum: tu maximus ille es
Vni cui regni triplicis capite alta tiara
Consurgit, cui summa uni terna illa potestas
Terrarum cœliq; data est vastiq; profundi,
Illorumq; aperire fores & claudere posse.

Qui Petri Christi q; ratem turbante procella
Ventorum uaria, & remoram parte reuulsa,
Tempestatem omnem, atq; aduersos discutis Euros.
Nec sanctam sine honore finis, sine remige certo
Fluctibus in tantis agitari turbine cymbam.
Maeste animo Romano, & maeste ingentibus ausis.

At tibi quas iuuenis fortunatissime dignas
Attribuam laudes, generis spes altera tanti
Inclyte Alexander: puerum quem plurima uirtus,
Canaq; consurgens teneris prudentia in annis,
Et spondens maiora astris felicibus æther,
Ad summos meritum ante annos euexit honores,
Et sacri gestare dedit decora alta galeri.
En quantum de te sacri sibi pastor orâlis
Spondet auus tuus ille, animo quæ gaudia uersat.
Forfitan & proprio non tam gauisus honore,
Quam spe sublatus tanti & uirtute nepotis,
Nescio quid maius presaga mente uoluitat.
Scilicet & gnarus fatorum, & præsciens eni
Venturi, illa uidet felicia tempora, quum tu
Sede sua, solioq; Dei, dijs proximus ipsis
Consideas, quum pontifici tibi maximus orbis
Gratetur, supplexq; tuis ferat oscula plantis.

O mihi postremæ tantum dent numina uitæ,
Ipse etiam ut tum te tremulus, confectus & annis
Aspiciam, sanctosq; pedes prostratus adorem.

O & si possim canere & tua dicere facta,
Et uentura nouo tecum secla aurea mundo.
Nam uideo sub te uictum longeq; fugatum
Mammetben se Caucasais includere portis.
At pacem uiridi redimitam tempora oliua
Ire per Europam magnam, atq; inuisere terras,
Quam pia religio, & iunctis concordia dextris
Et probitas, & Amor recti comitentur euntem.

Salue magne Tybri, salue & tu maxima rerum
Roma parens, saluete arces collesq; Latini,
Aurea qui primi longo meministis ab aeo
Secula, quum nulli uariarent iugera sulci,
Sponte sua sed terra ferax daret omnia, & ipse
Preberent dulci uictum de robore glandes,
Et nunc uenturis eadem speratis ab annis,

ERRATA ITA CORRIGENDA.

A

- Car. 1. lineā. 12. inspero insperso
 Car. 2. li. 22. extremā extimā
 C. 3. cap. 4. l. 26. profecto, profecta
 & a tergo cap. 5. lin. 4. in ae-
 rē, in aere
 Car. 4. a tergo empedocles, De-
 mocritus .

B

- Car. 1. li. 15 moueri mouere

C

- C. 2. lineā. 2. unum, mirum
 et a tergo. l. ultima, sphaera aeris
 ita, sphaera ita

D

- C. 2. l. 18 digererint, digererēt,
 & l. 32. qui sese, que
 Car. 4. a tergo. l. 23 leuis lenis.

E

- C. 1 a tergo. l. 5. ipetrāte iperante
 Car. 2. l. 7 motus sua, motui, &
 a tergo. l. 35 utiq; sit, ubiq;
 Car. 3. l. 28 intellectus intellectui
 Car. 4. lin. 2 motus motas

F

- Car. 3. lineā. 15 confundatur, con-
 funduntur

G

- Car. 2. a tergo cap. ult. lin. 5. quan-
 dam quasdam
 Car. 3. a tergo. lineā. 14. calefa-
 ctam, calefactum
 Car. 4. a tergo. lineā. 22. uniuersum,
 in uniuersum

H

- C. 2. a tergo. li. 12 incipit, inficit.
 Car. 3. li. 10. tum, non
 Car. 4. li. 12 qua ob, quam

I

- Car. 3. li. 4. sint quod, sint quera-
 mus, quod, & lin. 18 sit sunt,
 & a tergo. lin. 7 fraudulente
 fraudulentia

K

- Car. 1. a tergo. li. 3. minus acria:
 q̄ acria sint q̄
 Car. 4. cap. 3. l. 25. peruenisset,
 peruenissent

L

- Car. 3. lin. 23 couident, redundēt:

M

- Car. 3. l. 12. coniuncta conuictu:
 & a tergo. lineā. 22. sub cor-
 no, sorbo.

- Car. 4. lin. 25. omnisq; omnes.
 & a tergo sub cornu, sorbo.

N

- Car. 4. l. 9. 0 s, omnis & li. 17
 ad que ad ea que

O

- Car. 4. li. 1. si uero non pituita,
 l. si uero pituita, & lineā. 27.
 exsiccata a frigore, exsiccata,
 nec a frigore.

Q

- Car. 1. lin. 27. autem. aut

R

- Car. 1. lin. 3. nunq; nunq;

Car. 3. a tergo. l. 21 scilicet lini,
feminis lini

Car. 4 a tergo. lin. 1 nolim a se,
uelimate, & lin. 3. euacuet,
euocet

S

Car. 1. li. 3 at est, sat est

Car. 2 lin. 25 fatiam, saluam,
& a tergo cap. 10. linea. 18.
maius, magis

Car. 3 a tergo. l. 13 decoct. 1, deco-
cto, & li. 14 totum totam

Car. 4 linea. 21 samec, bamec,
& a tergo, linea. 25 siccam,
exsiccare.

T

Car. 1. a tergo. l. 12 ustum, usum

C. 2 a tergo li. 21 a quibus exul-
cerari, a quibus si exulcerari

Car. 3 lin. 31 tanti, tante, & a
tergo. l. 5. gargaueo, gargareo

Car. 4 a tergo. li. 23 præcipuum
precipuum

REGISTRVM

* A B C D E F G H I K L

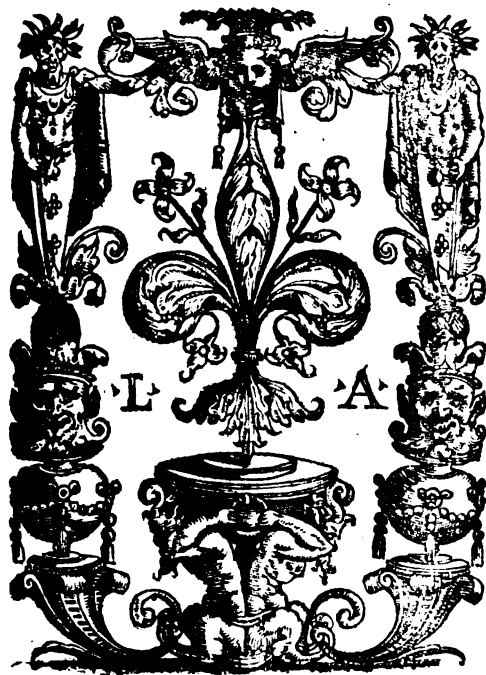
M N O P Q R S T V

Omnes sunt duerni.

Venetijs apud heredes Lucae antonij Iuntæ

Florentini. M D X L V I

Mense Aprili.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
1752